

ТОВАРИШ ІМІГРАНТА

КАЛЕНДАР
РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА
НА ПЕРЕСТУПНИЙ РІК
1916

КОРМЛЕНЄ А ЛІЧЕНЄ

Як тільки наше тіло не хоче приймати або травити і асимілювати такої кількості відживляючої поживи, яка є потребою для піддержання його здоров'я і сили, ми хорувемо і мусимо шукати собі помочи. Важна річ, щоби знайти таке лікарство, яке без ушкодження жолудка спонукало-би його до побирання корму. Ми хочемо звернути вашу увагу на лікарство зладжене з медичного зілля і коріньців, зібраних в різних частях світа і з природного червоного вина, що вже добре встояло ся.

ТРИНЕРА АМЕРИКАНСЬКИЙ ЕЛІКСИР ГІРКОГО ВИНА

побуджує органи травлення і збільшає апетит. Вневдовзі ви з приємністю будете засідати до стола і замість медицини, поживати будете здорові і посильні страви.

ТРИНЕРА АМЕРИКАНСЬКИЙ ЕЛІКСИР ГІРКОГО ВИНА

вичистить тіло, усуне болі вживоті,
скріпить нерви, зарум'янить лице,
дасть добрий апетит, зрегулює кишки,
поможе травленню, дасть нову енергію.

В кождім стадії, спричиненім затвердженням і його наслідками, ми горячо поручасмо се средство, бо знасмо, що результати будуть все дуже добрі. Як "перша поміч" в кождім заслабленню, воно є дуже задовольаюче. В недугах жолудка, кишок і нирок воно дасть добрі успіхи, а також в ослабленню, первовости і анемії. Ціна \$1.00. В аптиках.

JOSEPH TRINER,

Imporer and Exporter

1332-1339 S. ASHLAND AVE.,

CHICAGO, ILL.

В кождій хаті є потрібне добре средство до натирания тіла на випадок ревматичних і невральгічних болів; перестудження, підвіяня. Жадайте ТРИНЕРА ЛИНІМЕНТУ. Ціна 25 і 50 ц., з почтою 35 і 60 ц.

ТОВАРИШ ІМІГРАНТА

КАЛЕНДАР

РУСЬКОГО
НАРОДНОГО
СОЮЗА.....

НА ПЕРЕСТУПНИЙ РІК

1916

РІЧНИК П'ЯТИМ

WAZEL MELNYCZUK

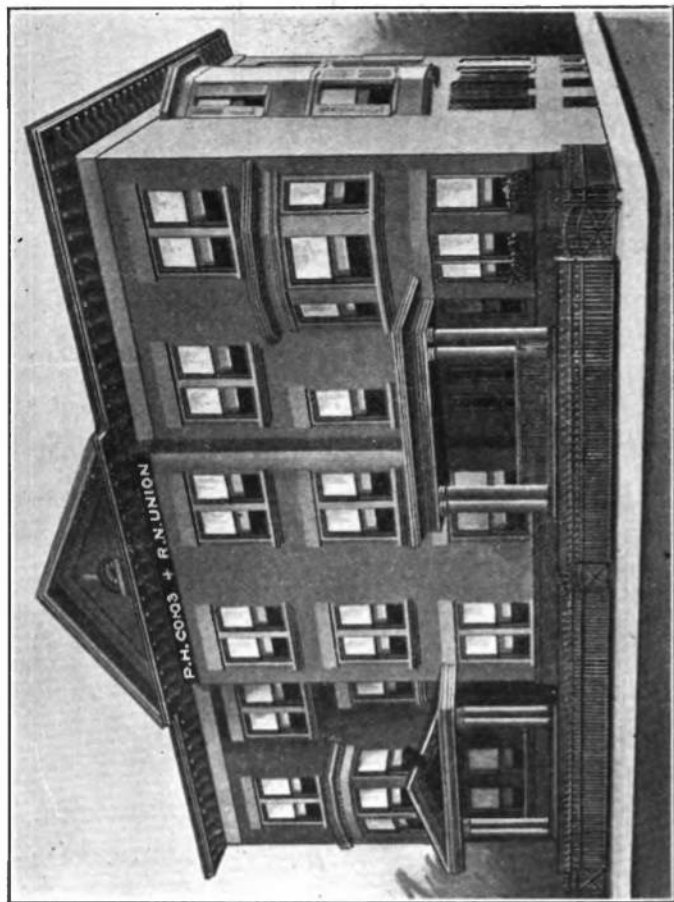
17 COTTING ST

BOSTON MASS

З ДРУКАРНІ "НАРОДНОЇ ВОЛІ".

524-530 Olive St. Scranton, Pa.

1915.

Властий Дім Руського Народного Союзу

РІК 1916

В 1916 році буде:

М'ясиць 7 неділь і 3 дні (т. є. від Рожд. Христ. до нед. М'ясоп.)

Неділя мясопустна 27 лютого.

Неділя сиропустна 5 марця.

Великдень 23 цвітня.

Великдень латинський разом з гр. кат.

Вознесеніє 1 червня.

Зелені Свята 11 червня.

Петрівки 3 неділі і 2 дні.

Ключ Граничний Т.

Вручіло до 13 марця г., від 14 марця є.

ПОСТИ

Святий вечер перед Богоявленієм.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усікновенія глави Йоана Крестителя.

В день Воздвиженія Чесного Креста.

Пилипівка.

Середі і пятниці кожного тижня (крім загальниць).

АМЕРИКАНСЬКІ СВЯТА

Новий Рік (Січень 1.) Святкує ся у всіх стейтах, з винятком стейтів Аркензо і Месечузетс.

День уродин бувшого президента Линколна, (12 лютого). Святкують в стейтах: Каролайна, Колоредо, Конектікат, Делевер, Ілінойс, Айова, Індіана, Кензас, Мішген, Мінесота, Монтана, Невада, Нью Джерзи, Нью Йорк, Норт Дакота, Орегон, Пенсильвенія, Савт Дакота, Юта, Вашингтон, Вест Верджин'я і Вайомінг.

День уродин першого президента, Юрія Вашингтона. (22 лютого). майже у всіх стейтах.

"Декорейшен Дей". (30-го мая). Того дня прикрашують гроби погибших в часі цивільної війни. В усіх стейтах, з винятком стейтів: Аркензо, Флорида, Джорджія, Луїзіяна, Місісіпі, Норт Каролайна, Савт Каролайна і Тексас.

День Независимости, або Форт оф Джулай. (4-го липня). Того дня обходять пам'ятку проголошення незалежності Злучених Держав. У всіх стейтах.

День праці, Лейбер Дей - - припадає в перший понеділок місяця вересня. В усіх стейтах.

День Колумба. (12 жовтня). В стейтах: Алабама, Аркензо, Каліфорнія, Колоредо, Делевер, Айдаго, Ілінойс, Індіана, Кензас, Кентакі, Мейн, Меріленд, Месечузетс, Мішіген, Мізурі, Монтана, Небраска, Негада, Нью Гемшер, Нью Джерзи, Нью Мексико, Нью Йорк, Огайо, Оклагома, Пенсильвенія, Ровд Айленд, Вермонт, Вашингтон.

Елекшен Дей, день виборів в місяцю новембрі.

День подяки, "Тенкелівн! Дей, звичайно послідній четвер в новембрі. Святкують в усіх стейтах, хоть не усюди приказано законом.

Крисмас, Різдво (25-го грудня). В усіх стейтах.

Повише вчислені дні святкують в більшости стейтів, але не у всіх. Крім сего кожний стейт і територія має свої окремі свята.

Неділя не є законно признаним святочним днем для цілих Злучених Держав.

Словом, поки що Злучені Держави як такі не мають ще спільного національного святочного дня.

Календар се рахунок часу після днів, тижнів і місяців. Русини і інші ісповідники т. зв. східної церкви придержують ся еще старого календаря, який уложив був на 100 літ перед народженням Христа римський цесар Юлій Цезар і для того той календар зовуть Юліянським календарем, або календарем старого стилю. Він назначений у нас буквами с. ст.

Сей календар поправив в 16 віці римський папа Григорій і ним послугують ся майже всі народи. Він зове ся календарем Григоріянським і ризнить ся від Юліянського о 11 днів. Він назначений у нашім календарі буквами н. ст., се є нового стилю.

СІЧЕНЬ, МАЄ 31 ДНІВ

JANUARY

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Грудень, 1915. Боніфатія	Новий Рік. Мечислава
Н.	2	20	Св. Отець. Ігнатія	Аделяйди
П.	3	21	Юліянії мучениці	Геновефи дів.
В.	4	22	Анастазії вмуч.	Тита еписк.
С.	5	23	10 муч. в Криті	Ермілії і Телсоф.
Ч.	6	24	Нав. Рож. Хрис. Евгенії	Трох Королів
П.	7	25	Рожество Христове	Лукияна муч.
С.	8	26	Собор Пр. Бог.	Северина муч.
Н.	9	27	Св. Перв. Стефана	1. Н. по 3 Кор.
П.	10	28	Муч. в Никомидійск.	Агатона еписк.
В.	11	29	С. 14.000 молодц.	Гилина
С.	12	30	Анизії муч.	Генорати
Ч.	13	31	Мелянії преп.	Іларія папи
П.	14	1	Січ. Навий Рік 1916 Вас.	Фелікса з Нолі
С.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустель.
Н.	16	3	Нед. Пер. Бог. Малахії	2. Н. по 3 Кор. Мар. п.
П.	17	4	Собор 70 апостолів	Антонія
В.	18	5	† Нав. Богояв. Тенемпта	Приски
С.	19	6	Богоявленє (Йордан)	Генрика еп.
Ч.	20	7	† Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна
П.	21	8	Герг. Еміль і Домн.	Агнішки діви
С.	22	9	Полісвкта і Евстрат.	Вінцентія муч.
Н.	23	10	Н. по Просьвіщенію Гр.	3. Н. по 3 Кор. Райм.
П.	24	11	† Теодозія Печер.	Тимотеуша
В.	25	12	Татянини	Павла
С.	26	13	Ермила і Стратона	Полікарпа
Ч.	27	14	Отц. в Синаї і Раїті	Івана Хризос.
П.	28	15	Павла Тивейс. пр.	Кароля вел.
С.	29	16	Покл. Ок. св. Петра	Францізда Сал.
Н.	30	17	31. † Антонія преп.	4. Н. по 3 Кор. Март.
П.	31	18	Анастазія і Кирила	Петра

ЗАПИСКИ

ЛЮТИЙ, МАЄ 29 ДНІВ

FEBRUARY

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
В.	1	19	Січень. Макарія єгип.	Ігнатія
С.	2	20	† Евтимія Вел. пр.	Марії Громніч.
Ч.	3	21	Максима і Неофита	Блажея єп.
П.	4	22	Тимотея і Анастас.	Вереники дів.
С.	5	23	Климентя свщмч.	Агафії дівч
Н.	6	24	32. Ксєнії преп.	5. Н. по 3 Кор. Дороти
П.	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуалда єп.
В.	8	26	† Ксєнофонта преп.	Ісана
С.	9	27	† Пер. мощ. Івана Зл.	Кирила
Ч.	10	28	Преп. Єфрема Сир.	Схолястика
П.	11	29	Ігнатія Богоп.	Лукія єп.
С.	12	30	Трех Святителів	Гавдентія
Н.	13	31	Митара і Фарисея	6. Н. по 3 Кор. Юл.
П.	14	1	Лютий. Трифонч	Валєнтого
В.	15	2	Стрітенє Гос.	Фаустина
С.	16	3	Симєона і Анни	Юлїянни
Ч.	17	4	Ізидора препод.	Сильвіна
П.	18	5	Агафії муч.	Симєона і Конст.
С.	19	6	Вукола єп.	Конрада іспов.
П.	20	7	Блудного Сина	Старозапустна
П.	21	8	Тєдора	Елсонорі
В.	22	9	Никифора	Катєдри св. Пєтра
С.	23	10	Харляммїя і Перф.	Демїяна
Ч.	24	11	Власія, свщ.	Матея апост.
П.	25	12	Мелетїя і Антоння	Зіфрїда
С.	26	13	Мартинїяна преп.	Віктора
Н.	27	14	Мясопустна	Предзапустна
П.	28	15	Онїсїма ап.	Рємана
В.	29	16	Памфіла	Анастазїї дівч

ЗАПИСКИ

МАРЕЦЬ, МАЄ 31 ДНІВ

MARCH

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	17	Лютий. Теодора Тирона	Альбина
Ч.	2	18	Льва папи рим.	Симпліція
П.	3	19	Архиша, апост.	Кунегунди
С.	4	20	Льва еп.	Казимира
Н.	5	21	Сиропустна	Запустна
П.	6	22	Петра і Ат. (Щоч. посту)	Евсабія
В.	7	23	Поликариа свщ.	Томаша
С.	8	24	† Обр. гол. Івана К.	Попелець Івана
Ч.	9	25	Тарасія арх. Конст.	Францішки
П.	10	26	Порфирія арх.	40 мучеників
С.	11	27	Прокопія исп.	Катерини Бон.
Н.	12	28	1. Неділя посту	1. Вступна
П.	13	29	Кассіяна	Никифора
В.	14	1	Марець. Евдокін	Захаріяша
С.	15	2	Теодота	Лонгіна
Ч.	16	3	Евтропія	Любина
П.	17	4	Герасима і Павла	Гертруди
С.	18	5	Коновна муч.	Кирила Едв.
Н.	19	6	2. Неділя посту	2. Суха.
П.	20	7	Василія Єфрема	Поахіма
В.	21	8	Теофилакта	Венедикта
С.	22	9	† 40 мучеників	Октавіяна
Ч.	23	10	Кодрата	Віктора
П.	24	11	Софронія	Гавріїла
С.	25	12	Теофана	Благовіщенє
Н.	26	13	3. Неділя посту Хрестоп.	3. Глуха
П.	27	14	Венедикта	Руперта
В.	28	15	Агація	Сикстуса
С.	29	16	Савина	Квірина
Ч.	30	17	Алексея чол. Бож.	Бальбіни
П.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнїлія

ЗАПИСКИ

ЦЬВІТЕНЬ, МАЄ 30 ДНІВ

APRIL

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
С.	1	19	Март. Хризанга		Теодори
Н.	2	20	4. Неділя посту		4. Середпостна
П.	3	21	Якова еп.		Рихарда
В.	4	22	Василія свщ.		Ізидора
С.	5	23	Никона		Вінцентого
Ч.	6	24	Захарій		Вільгельма
П.	7	25	Благовіщенє Пр. Б.		Епіфанія
С.	8	26	† Собор Арх. Гавр.		Дионизія
Н.	9	27	5. Неділя посту		5. Чорна
П.	10	28	Іларіона преп.		Езекіла прор.
В.	11	29	Марка еп.		Леона папи
С.	12	30	Івана діст.		Георгія
Ч.	13	31	Іпатія еписк.		Юстини
П.	14	1	Цвітень. Марії егип.		Тибурція
С.	15	2	Тита пр. Амфіяна		Анастазії
Н.	16	3	6. Неділя Цвітна		6. Н. Пальмова
П.	17	4	Йосифа преп.		Апольонії
В.	18	5	Теодула		Рудольфа
С.	19	6	Евтихія		Емми
Ч.	20	7	Георгія мелитського		Теодора
П.	21	8	Велика Пятниця		Велика Пятниця
С.	22	9	Велика Субота		Велика Субота
Н.	23	10	Великдень		Великдень
П.	24	11	Сьвітлий Понеділок		Сьв. Понеділок
В.	25	12	Сьвітлий Вівторок		Марка еванг.
С.	26	13	Артемона свщ.		Клета
Ч.	27	14	Мартина папи р.		Альберта
П.	28	15	Аристарха		Покров. св. Йосифа
С.	29	16	Агафії Трини		Петра муч.
Н.	30	17	2. Нед. Тємина		1. Біла Катарини

ЗАПИСКИ

МАЙ, МАЄ 31 ДНІВ

МАУ

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	18	Цвітень. Івана преп.	Филипа
В.	2	19	Пафнутія муч.	Анастас. і Зигм.
С.	3	20	Теодора, Трихини	Обр. Ч. Креста
Ч.	4	21	Януарія і пр.	Фльоріяна муч.
П.	5	22	Теодора Сикет.	Шія папи рим.
С.	6	23	†Георгія великом.	Івана в Олію
Н.	7	24	3. Нед. Мироносиць	2. Доміцелі
П.	8	25	† Марка евангел.	Станіслава еп.
В.	9	26	Василія еписк.	Григорія Бог.
С.	10	27	Симеона свц.	Антонія
Ч.	11	28	Максима, Якова ап.	Беатрикс
П.	12	29	9 мучен. в Кизиці	Панкратія
С.	13	30	Якова апост.	Сервація
Н.	14	1	Май. 4 Нед. О Розслабл.	3. Бонифатія
П.	15	2	Бориса і Гліба	Софії і 3 її доч.
В.	16	3	Теодозія печ.	Івана
С.	17	4	Пелягії	Пасхалиса
Ч.	18	5	Ірини муч.	Фелікса
П.	19	6	Іова і Варвара	Петра
С.	20	7	Память св. Креста	Бернарда
Н.	21	8	5. Нед. О Самарянині	4. Єлевори
П.	22	9	† Пер. м. с. Николая	Юлії дівч
В.	23	10	Симона Зилота	Дезидерюша
С.	24	11	Мокія, Методія	Іоанни
Ч.	25	12	Еліфанія, Германа	Урбана
П.	26	13	Глікерії, Александра	Филипа
С.	27	14	Ізидора муч.	Івана папи
Н.	28	15	6. Нед. О Сліпородженім	5. Германа і Вільг.
П.	29	16	Теодора, Модеста	Максиміліяна
В.	30	17	Андроніка апост.	Фелікса
С.	31	18	Тедота, Дионизія	Петронелі дівч

ЗАПИСКИ

ЧЕРВЕНЬ, МАЄ 30 ДНІВ

JUNE

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Ч.	1	19	Май, Вознесєніє	Вознесєніє
П.	2	20	Талалея свц.	Еразма муч.
С.	3	21	† Константина і Єл.	Марцєліна
Н.	4	22	7. Св. Отець	6. Квірина
П.	5	23	Михайла еп.	Бонїфатія
В.	6	24	Симєна, Мєлєтія	Норберта
С.	7	25	Трєтє Обр. Гол. Предтечі	Роберта
Ч.	8	26	Карна	Мєдарда
П.	9	27	Тєранонта свц.	Алєкїяди
С.	10	28	Никити прєн.	Прїма
Н.	11	29	Сошєствїє св. Духа	Сошєствїє св. Духа
П.	12	30	Прєсєв. Трїєцї	Зєл. Понєдїлок
В.	13	31	Єрмія і Єрмєя	Антонїя з Падви
С.	14	1	Червєнь. Юстїна фїлѡз.	Сєрдє Іс. Хр.
Ч.	15	2	Никїфора патр.	Вїта і Модєста
П.	16	3	Лукїнїяна муч.	Франца
С.	17	4	Мїтрофана патр.	Алєольфа
Н.	18	5	1. Всїх Святих	1. Св. Трїєцї
П.	19	6	Висарїона пр. (Поч нос.)	Гєрвазїя
В.	20	7	Тєодота свцмуч.	Сїлвєрїя
С.	21	8	Тєодора Стратїлата	Алєїдїя
Ч.	22	9	Кїрїла архїєп.	Пр. Євхарїстїї
П.	23	10	Тїмотєя свцмч.	Зєнона
С.	24	11	† Вартолємєя	Рєжд. Івана Крєст.
Н.	25	12	2. Пр. Євхарїстїї	2. Прєспєра
П.	26	13	Акїлїни муч.	Івана
В.	27	14	Єлїсєя і Мєтодїя	Волєдїслєва
С.	28	15	Амєса	Лїва
Ч.	29	16	Тїхона еп. чуд.	Пєтра і Павла
П.	30	17	Мануїла, Савєла	Вос. св. Пєтра

ЗАПИСКИ

ЛИПЕНЬ, МАЄ 31 ДНІВ

JULY

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	18	Червень. Леонтія	Теобальда
Н.	2	19	3. † Юди і Зосима	3. Пос. Пр. Д. М.
П.	3	20	Методія свщч.	Геліодора і Ант.
В.	4	21	Юліяна тарсійск.	Флявіяна
С.	5	22	Евсевія	Кирила і Методія
Ч.	6	23	Агрипіни муч.	Ісаї прор.
П.	7	24	Рождство Івана Крест.	Івана і Пульхарії
С.	8	25	Февронії прещч.	Єлсавети
Н.	9	26	4. Давида преп.	4. Кирила еп.
П.	10	27	Самсона преп.	Амалії і 7 бр.
В.	11	28	Кира і Івана	Шія і Пелягії
С.	12	29	Петра і Павла	Івана
Ч.	13	30	† Собор 12 апостолів	Маргарети
П.	14	1	Липень. Косми і Дамяна	Бонавентури
С.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розіслане Ап.
Н.	16	3	5. Яквита і Анатолія	5. Пр. Дм. Марії
П.	17	4	Андрея Кр. і Марти	Алексея
В.	18	5	† Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фр.
С.	19	6	Атаназія	Вінкентія
Ч.	20	7	Томи і Акакія	Ілїї прор.
П.	21	8	Проконія велмч.	Пракседи
С.	22	9	Панкратія свщч.	Марії Магдал.
Н.	23	10	6. † Антонія печерск.	6. Аполінарія
П.	24	11	Евфисії муч. Ольги кн.	Христини
В.	25	12	Прокла і Іларія	Якова апост.
С.	26	13	Гавріїла Архан.	Анни
Ч.	27	14	Акили і Онисима	Наталії діви
П.	28	15	† Володимира Князя Русн	Інокентія
С.	29	16	Павла свян.	Марти діви
Н.	30	17	7. Св. Отець 6 собор.	7. Альдоин
П.	31	18	Яквита і Еміліяна	Ігнатія Льйоли

ЗАПИСКИ

СЕРПЕНЬ, МАЄ 31 ДНІВ

AUGUST

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
В.	1	19	Липень. Макрини преп.	Петра
С.	2	20	† Ілїї прор.	Альфонза
Ч.	3	21	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.
П.	4	22	Марїї Магдалини	Домїніка
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. М. Сн.
Н.	6	24	8. Христини	8. Пребр. Госп.
П.	7	25	† Успеніє св. Анни	Кастана і пр.
В.	8	26	Єрмолая свмч.	Кирияка і пр.
С.	9	27	Пантелеймона	Романа
Ч.	10	28	Прохора	Лаврентія мч.
П.	11	29	Калиніка муч.	Сузани мч.
С.	12	30	Сили і Силуана	Кляри дїв.
Н.	13	31	9. Євдокима	9. Іполїта
П.	14	1	Серпень. П. ч. К. (ноч п.)	Євзевїя
В.	15	2	Пер. мощ. св. Стеф.	Успенє Пр. Д.
С.	16	3	Ісаакія, Далмата	Роха
Ч.	17	4	Сїмох молод. в Еф.	Мирона
П.	18	5	Євсигнїя	Бронислава
С.	19	6	Преображенє Гос.	Бенїгнї дїви
Н.	20	7	10. Дометія	10. Бернарда
П.	21	8	Емїліяна еп.	Кирияка і Івана
В.	22	9	Матїя ап.	Тимотея
С.	23	10	Лаврентія	Філіппа
Ч.	24	11	Евіла муч.	Вартоломея
П.	25	12	Фотія і Анїкити	Людвіка кор.
С.	26	13	Максима іспов.	Зефірїна і Рожн
Н.	27	14	11. Михея прор.	11. Йосифа Б.
П.	28	15	Успеніє Пр. Д. М.	Августина еп.
В.	29	16	Пер. перук. Обр. Г.	Уейк гол. Ів. Кр.
С.	30	17	Мирона муч.	Розн
Ч.	31	18	Флєбери і Лавра	Раймунда

ЗАПИСКИ

ВЕРЕСЕНЬ, МАЄ 30 ДНІВ

SEPTEMBER

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
П.	1	19	Серпень. Андрея	Іди, Егідія
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана Кор. угор.
Н.	3	21	12. Тадея ап.	12. Броніслава
П.	4	22	Агатоніка муч.	Розалії дівн
В.	5	23	Луна муч.	Вікторина мч.
С.	6	24	Евтиха	Захарії
Ч.	7	25	Вартоломея і Тига	Регіни мч.
П.	8	26	Адріяна і Наталії	Рожд. Пр. Д. М.
С.	9	27	Шімена преп.	Северина і Горг.
Н.	10	28	13. Августина і Мойсея	13. Николая
П.	11	29	† Ускі. гл. Ів Кр. (Шіст)	Прота і Якова
В.	12	30	Александра, Павла	Гвідона
С.	13	31	Положенє Пояса П. Д. М.	Аврелія
Ч.	14	1	Вересень. Симеона	Возвиж. Ч. Кр.
П.	15	2	Маманта і Івана	Нікодема мч.
С.	16	3	Антима і Теокт.	Корнелія мч.
Н.	17	4	14. Вавили і Мойсея	14. Знак. Франц.
П.	18	5	Захарії і Єлисавети	Томи і Йосифа
В.	19	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп.
С.	20	7	Сезонта	Евстахія
Ч.	21	8	Рожд. Пр. Діви Марії	матея еванг.
П.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Вілян.
С.	23	10	Минидори Нимф.	Теклі дівн
Н.	24	11	15. Пр. Воз. Диодора	15. Волод. і Рунерта
П.	25	12	Авснома свцм.	Клеф. мч.
В.	26	13	Корнелія	Кширряна
С.	27	14	Воздвиженіє Ч. Кр. (Шіст)	Косми і Дамяна
Ч.	28	15	Никити вмч.	Вячеслава мч.
П.	29	16	Евфимії вмч.	Михаїла Арх.
С.	30	17	Софії, Віри. Нат. Люб.	Ероніма цияк.

ЗАПИСКИ

ЖОВТЕНЬ, МАЄ 31 ДНІВ

ОCTOBER

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Н.	1	18	Вересень. 16. По Воздв.	16. Ремігія
П.	2	19	Трофима і Саватія	Ангела ст. Леоп.
В.	3	20	Евстахія	Кандида муч.
С.	4	21	Кондрата	Франца
Ч.	5	22	Фоки свщмч.	Флявії
П.	6	23	† Зах. св. Івана Кр.	Мат. Б. Рожд.
С.	7	24	Теклі первмч.	Юстини дівн
Н.	8	25	17. Евфрозинії пред.	17. Бригіди
П.	9	26	† Івана Богосл.	Дионізія еп.
В.	10	27	Калистрата мч.	Франца Борг.
С.	11	28	Харитона	Рустикн
Ч.	12	29	Кирняка преп.	Максиміліяна
П.	13	30	Григорія свщмч.	Едварда кор.
С.	14	1	Жовтень. † Покр. П. Д. Д.	Каликета
Н.	15	2	18. Кипріяна і Андрея	18. Ядвіги
П.	16	3	Дионозія свмч.	Галя і Флора
В.	17	4	Бротей свмч.	Тереси
С.	18	5	Харитини	Луки
Ч.	19	6	† Томи ап.	Петра
П.	20	7	Сергія і Вакха мч.	Капра і Ірини
С.	21	8	Целягії преп.	Уршуді муч.
Н.	22	9	19. Св. Отців 2 Соб Нік.	19. Кордулі муч.
П.	23	10	Евлямпія	Івана Капістрана
В.	24	11	Філіна ап.	Рафаїла Арх.
С.	25	12	Прова	Хризанта
Ч.	26	13	Корнелія сотн.	Евариста
П.	27	14	† Назарія і Параскеви	Сабінн
С.	28	15	Лукияна	Симеона і Юді
Н.	29	16	20. Лонгіна	20. Евзевія еп.
П.	30	17	Озія і Андрея	Альфонса
В.	31	18	Луки ап.	Маркелія

ЗАПИСКИ

ПАДОЛИСТ, МАЄ 30 ДНІВ

NOVEMBER

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Жовтень. Йоїла прор.	Всіх Святих
Ч.	2	20	Артемія	День задушний
П.	3	21	Іляріона преп.	Губерта еп.
С.	4	22	Аверкія	Кароля Бор.
Н.	5	23	21. † Якова ап.	21. Захарія і Єлиз.
П.	6	24	Арети муч.	Леонарда вел.
В.	7	25	Маркиана і Март.	Геркуліана
С.	8	26	Великомуч. Димитрія	Здіслави
Ч.	9	27	Нестора муч.	Теодора мч.
П.	10	28	† Параскевії вмч.	Андрея
С.	11	29	Анастасії мч.	Мартина еп.
Н.	12	30	22. Зиновія і Зиновії	22. Мартина п. римск.
П.	13	31	Стахія, Урвана	Станіслава
В.	14	1	Падолист. Косми і Дам.	Йосафата еп.
С.	15	2	Акинтини	Леопольда
Ч.	16	3	Акепсими, Йосифа	Едмунда еп.
П.	17	4	Йоанїкїя і Нїканд.	Григорія
С.	18	5	Галактиона	Романа і Одона
Н.	19	6	23. Павла іспов.	23. Єлисавети кор.
П.	20	7	Єрона і Лазаря	Фелїдса і Вол.
В.	21	8	Михайла Арханг.	Вовед. П. Д. М.
С.	22	9	Онисифора	Цепилїї
Ч.	23	10	Ераста ап.	Климентя
П.	24	11	Мини, Віктора	Івана з Кр.
С.	25	12	† Йосафата свщмч.	Каритини дїви
Н.	26	13	24. † Івана Златоуст.	24. Петра і Сил.
П.	27	14	† Филипа ап.	Валеріяна
В.	28	15	Гурія і Сам. (Поч. посту)	Руфина
С.	29	16	† Матея	Сагурна
Ч.	30	17	Григорія чудотв.	Андрея ап.

ЗАПИСКИ

ГРУДЕНЬ, МАЄ 31 ДНІВ

DECEMBER

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
П	1	18	Падолист. Шлят, і Романа		Елсія
С.	2	19	Авдія і Варлаама		Бабіні діви.
Н.	3	20	25. Прокла і Григорія		1. Н. Адвенту Фран.
П.	4	21	Воведеніє Пр. Д. М.		Варвари муч.
В.	5	22	Филимона ап.		Сави еп.
С.	6	23	Амфилохія		Николая
Ч.	7	24	† Катерини муч.		Амброзия еп.
П.	8	25	Климентя і Петра		Н. Зач. Пр. Д. М.
С.	9	26	Алпійя столи.		Валерії і Леок.
Н.	10	27	26. Якова муч.		2. Н. Адвенту Мелх.
П.	11	28	Стефана прешодмч.		Дамазія п. римск.
В.	12	29	Парамона		Алексія
С.	13	30	† Андрія первозваного		Лукиї
Ч.	14	1	Грудень. Наума		Спіридіона
П.	15	2	Авакума прор.		Евзевія еп.
С.	16	3	Софонія прор.		Аделяйди діви
Н.	17	4	27. † Варвари муч.		3. Н. Адвенту Газара
П.	18	5	† Сави осви.		Граціяна еп.
В.	19	6	Николая Чудотворця		Фавста мч.
С.	20	7	Амброзія		Теофіля
Ч.	21	8	Поталія преп.		Томи ап.
П.	22	9	Зачат. Пр. Д. М.		Зенова
С.	23	10	Мини. Ермогена		Вікторії діви
Н.	24	11	Н. Св. Праотець Даниїла		4. Н. Адвенту Н. Рож.
П.	25	12	Спіридіона преп.		Рождест. І. Христ.
В.	26	13	Евстратія. Ореста		Стефана пер.
С.	27	14	Тирса		Івана еванг.
Ч.	28	15	Елевтерія свим.		Дітий уб. в Виф.
П.	29	16	Аггея прор.		Томи еп.
С.	30	17	Даниїла прор.		Давида кор.
Н.	31	18	Себастиана мч.		Сильвестра

ЗАПИСКИ

ЗАКОННІ ПОСТАНОВИ ПРО ПРИЇЗД ДО ЗЛ. ДЕРЖАВ

До Злучених Держав мають зборонений вступ: ідіоти, слабкі на умі, епілєптики (що мають падуху хоробу), божевільні і ті що вилічили ся з божевілья менше як 5 років тому назад; люде що мали перед тим два або більше нападів божевілья; нуждарі: особи, що можуть стати тягаром для суспільности; заводові жебраки: люди заражені сухотами або якою иньшою відражаючою або небезпечною, заразливою хоробою; люде, що сповнили який злочин або проступок, що має ціху унадку морального; многоженці або ті що вірять в многоженство; анархісти, або люде, що вірять і голосять насильне зруйнованс уряду Злучених Держав або якого небудь уряду, або всіх форм правних, або убиванє публичних урядників: проститутки або жінки і дівчата, що приходять до Злучених Держав в цілях неморальних: робітники законтраковані, яких склонило до приїзду обіцяне занятє або умова устна чи письменина, виразна, чи лише така якої догадувати ся треба, в ціли виконуваню в сїм краю якої небудь праці фахової або нефахової: особи, яких приїзд є оплачений другими в цілости або лише в часті, хіба що буде доказане, що вони не належать до жадної з висше вичислених категорій і що за переїзд їх не заплатила ніяка корпорация, товариство, заряд міста або чужосторонний уряд безпосередно чи посердно; діти висше 16 літ житя, що не їдуть в товаристві обох або одного зі своїх родичів, що впрочім лишася опінії Секретара Промислу і Торговлі. Не відносить ся се до осіб за-суджених за проступки чисто політичні, які не потягають за собою морального унідлення, о скільки ті особи під иншими зглядами кваліфікують ся, щоби бути допущеними до Злучених Держав.

Фахових робітників можна спроваджувати, если в Злучених Державах під той час нема незаятих сего рода робітників. Приниси о контрактowych робітниках не відносять ся до заводових артистів, акторів, прелегентів, співаків, поіів, професорів колегій, семінарів та осіб, що заяті в характері виключно домашної або особистої прислуги.

Противить ся законови, заохочувати до приїзду тут чужосторонних при помочи друкованих оголошень, за границею, в яких обіщася імігрантам робота в Злучених Державах. Се не відносить ся одначе до стейтів і територій, що оголошують ріжні відомости в ціли стягнення до себе імігрантів.

Чужинець привезений до Злучених Держав протизаконно, має бути сейчас відісланий до власителя парохода, на яким тут приїхав. Еслиж чужинець вже дістав ся безиравно до Злучених Держав, або став тут

тягаром публичним в наслідок причин, що існували перед его прибуттям до Злучених Держав, має бути депортований (відсланий назад) до свого краю, заки ще мине 3 роки від часу его приїзду до Злучених Держав.

* * *

Кількома словами згадати треба про проєкт, який що правда ще не став законом, але евентуально ним стати може, а ставши буде мусів мати незвичайно великий вплив на іміграцію взагалі, а українську іміграцію особливо.

Є се т. зв. Борнет Бил", який в році 1912. конгресмен Борнет виїс в палаті послів, а сенатор Дилпінгем в сенаті конгресу. Сі законопроєкти впроваджували різні обмеження іміграції до Злучених Держав, а з тих обмежень найважнійша була постанова, силою котрої до Злучених Держав не вільно впускати тих що не вмють читати письма в якійсь мові. Ся постанова відносила ся до всіх чужинців у віці понад 16 літ. Виняті від тої постанови мали бути ті особи, що потрафлять доказати, що вони домагають ся вступу до Злучених Держав, щоби утечи перед релігійним переслідуванєм, дальше чужинці, що переїзджають через Злучені Держави, а наконєць чужинці, які вже були правно допущені до Злучених Держав, а пізнійше переходять з одної часті Злучених Держав до другої через чужу сусідну територію.

Сей законопроєкт був прийнятий в палаті послів ще в грудні 1912 року. Ухвалений богато пізнійше через сенат був би став законом, але президент Злучених Держав заложив своє "вето" проти нього, мотивуючи свій крок тим, що якби сей законопроєкт став законом, то він знищив би право політичних втікачів користати зі схороненя ся до Злучених Держав.

Та хоть законопроєкт покищо вбито, все таки не можна сказати напевно, чи в короткім часі його знов, хоч у зміненій формі, не внесуть в Конгресі і не ухвалять.

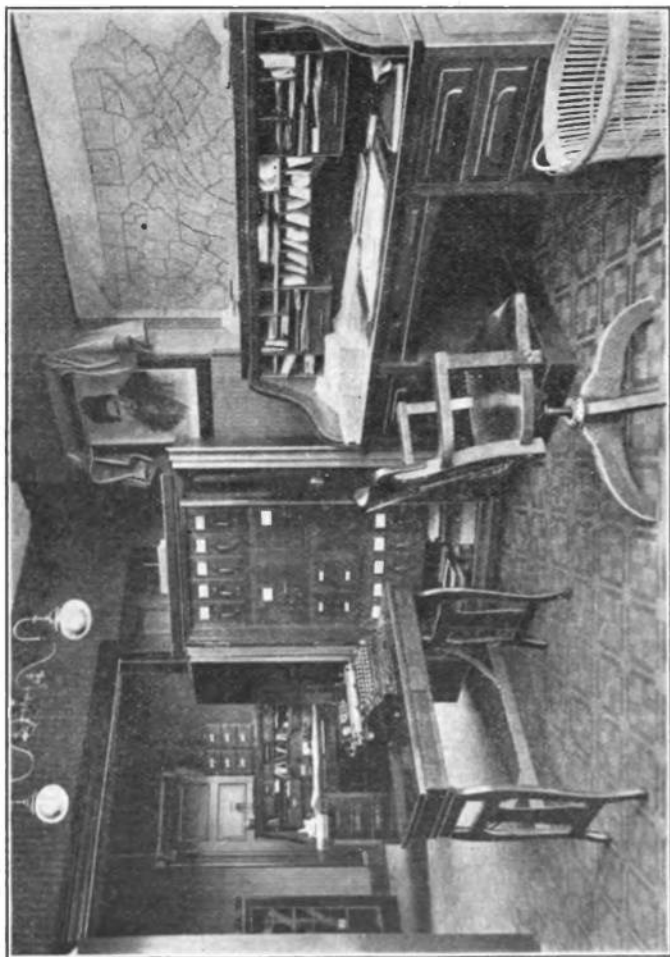
ВСЯЧИНА

Пролетарі не мають нічого до страченя кромі своїх кайданів, а мають до здобутя весь світ.
Маркс і Енгельс.

Справа робітнича — се на ділі справа цілого людства.

Лясаль.

Кожда велика реформа полягала не в тім, що сотворено нове, але в тім, що усунуено старе.

Канцелярія Ризького Народного Союзу

ЗЕЛІЗНИЦЯ

Хто має їхати залізницею, повинен вперед довідати ся, котра залізнична лінія є найдогіднійша для нього, найкоротша і найтанша. В Америці залізниці є власність приватна і тому часто трапляє ся, що два міста є получені двома, а не раз і трема залізничними шляхами.

Тикети залізничні купує ся або на залізничім двірці або в залізничних офісах в місті. Можна їх також купити в залізниці, але за се числять спеціальну доплату.

Про ціну, час відїзду і т. п. можна довідати ся від залізничних урядників або з розкладів їзди ("тайм-тейбел"), які можна дістати на залізничних двірцях, по залізничних і подорожних бюрох та великих готелях. При відчитуваню таких розкладів їзди треба уважати на всі відкликуючі значки, як зізвочки, хрестики, букви то-що і відповідних пояснень до кожного значка треба шукати в тім розкладі їзди.

Треба уважати на се, що А. М. значить "перед полуднем", себто від 12 години в ночі до 12-тої години в день, а Р. М. значить по полудни, себто від 12 години в полудне до 12 години в ночі.

"Lv." ("leaves") значить відїжджас, "Ar" (arrives) значить приїжджас.

Треба дальше уважати, після якого часу поданий час відїзду та приїзду поїздів. Ціла ширина Злучених Держав, від сходу до заходу, поділена на чотири залізничні дивізії. Перша дивізія зве ся Східна; вона сягає до лінії міст Бофало і Саламанка, Н. Йорк; Питсбург в Пенсильвенії. Гвіллінг в Западній Верджинії, Галловей, Огайо; Гантінгтен, Зах. Верджинія; Бристоль Тенесі; Нортен, Верджинія; Ашвил, Півн. Каролайна; Атланта, Огоста, Джорджія; Коломбія, Півд. Каролайна; Сентрел Джанкшен, Джорджія. Час, якого вживають на схід від своєї лінії називає ся "східний час" ("The Eastern Time" — "ди істерн тайм").

Друга дивізія сягає від попередньої лінії над захід аж до лінії що переходить від міста Бизмарк в Півн. Дакоті на полудне через стейти: Південна Дакота, Небреска, Колоредо, Кеясас, Новий Мексик і Тексас, до міста Ель Пазо в західній часті Тексасу. Час, якого тут вживають, зве ся "центральний час", "Central Time", "сентрал тайм".

Трета дивізія сягає від сеї лінії на сході до лінії, що йде через стейти: Монтана, Айдаго, Орегон, Юта, Невада і Аризона. Час що вживають тут, зве ся "гірський час" "Mountain Time", "маунтін тайм".

Четверта дивізія розтягає ся на захід від попередньої лінії. Час її зве ся “Час Тихого Океану”, “Pacific Time”, “Песифік Тайм”.

Різниця між тими часами є такі:

“Сентрел Тайм” є пізнійший о одну годину від “Істерн Тайм”, “Мавнтін Тайм” пізнійший о дві години від “Істерн Тайм”, а “Пасифік Тайм” пізнійший о три години від “Істерн Тайм”. З того виходить, що коли подорожний їде залізницею по просторі, де вживає ся “східного часу”, а відтак з розкладу їзди довідує ся, що переїздить до дивізії “центрального часу”, він мусить свій годинник цофнути о одну годину взад, як хоче, аби його годинник годив ся з годинниками залізничі і аби тим самим міг йому служити дійсним показчиком часу в тій дивізії.

Діти, що не укінчили 5 літ життя, а їдуть з родичами, або онікунами звичайно не платять нічого, діти від 5 до 12 літ, половину ціни, понад 12 літ цілий тикет, як дозрілий чоловік.

Подорожний може надати до пакункового воза (“зачекувати”) оден або більше пакунків, разом не більше як 150 фунтів ваги. Їдучий на половину тикету може взяти 75 фунтів до пакункового воза. За ту вагу не платить; за надвижку треба платити. До пакункового воза не приймає ся пакунка, що оден важить понад 250 фунтів, ані пакунків, опакowanych в папір. Доплата за надвижку звичайно виносить за кожних 100 фунтів одну шесту часть ціни тикета.

На жадані пакунки дістає ся посвідку, з якою треба зголосити ся на кінцевій стації, в “беґидж рум”, по пакунки.

Неуживані залізничі тикети можна відслати до залізничого урядника, що на тикеті підписаний і домагати ся звороту грошей.

Оплата за звичайний тикет виносить около 2 і пів сента за одну милю. Подана осьтут табеля показує найкоротшу відлеглість по залізничих дорогах від Нью Йорку до найголовніших міст Злучених Держав. Відлеглість подана в милях. Ввиду того, що ціна тикета залежить від числа миль, тому припомочи сеї таблички можна *приблизно* обчислити ціну тикета через помноженє числа миль через два і пів. Сею найкоротшою дорогою перевозять почту.

З Нью Йорку до міста:	Миль
Олбані, столиці стейту Нью Йорк	143
Елайене в стейті Небраска	1.875
Етлента, столиці стейту Джорджія	875
Етлентик Ситі в стейті Нью Джерзі	150
Огеста, столиця стейту Мейн	410
Балтмор в стейті Меріленд	185
Бермінгем в стейті Алабама	1.818

З Нью-Йорку до міста:	Миль
Бойзі Сіті, столиця стејту Айдаго	2,783
Бостон, столиці стејту Месечузетс	233
Бристол в стејті Тенесі	604
Бофало в стејті Нью-Йорк	438
Берлінгтен в стејті Вермонт	303
Бют в стејті Монтана	2,498
Карсон Сіті, столиці стејту Невада	3,016
Чарлзтен в стејті Савт-Керолайна	736
Чарлзтен, столиці Вест-Верджинії	612
Четенуга в стејті Тенесі	846
Шейн, столиці стејту Вайомінг	1,966
Шікаго, в стејті Іллінойс (через Нью-Йорк Сентрал)	960
(через Пенсильвенія Рейл-Ровд.)	908
Сінсінаті в стејті Огайо	752
Клівеленд в стејті Огайо	621
Коламбас, столиці стејту Огайо	632
Конкорд, столиці стејту Нью-Гемшер	308
Дедвуд в стејті Савт-Дакота	2,053
Денвер, столиці стејту Колорадо	1,982
Ді-Мойн, столиці стејту Айова	1,318
Дітройт, в стејті Мішшген	798
Дюлут в стејті Мінесота	1,522
Ел-Пазо в стејті Тексас	2,290
Фарго в стејті Норт-Дакота	1,613
Форт-Верт в стејті Тексас	1,738
Галвестен в стејті Тексас	1,742
Гренд-Репидс в стејті Мішшген	940
Гернсберг, столиці стејту Пенсильвенія	196
Гартфорд в стејті Коннектикот	110
Гелена, столиці в стејті Монтана	2,500
Гат-Спрингз в стејті Арканзо	1,470
Індієнополіс в стејті Індієне	820
Джексон в стејті Місісіпі	1,238
Джексонвил в стејті Флоріда	979
Кенсас-Сіті в стејті Мізурі	1,342
Літл-Ракс в стејті Аркензо	1,409
Лос-Анджіліс в Каліфорнії	3,106
Луїсвил в стејті Кентаккі	867
Манчестер в стејті Нью-Гемшер	290
Мемфіс в стејті Тенесі	1,286

З Нью Йорку до міста:	Миль
Милвокі в стейті Вискансин	1,046
Мобіл в стейті Алабама	1,229
Монтпілієр, столиці стейту Вермонт	339
Ньюарк в стейті Нью Джерзі	9
Нью Орлінз в стейті Луїзіяна	1,344
Норфок в стейті Верджинія	346
Оклагома в стейті Оклагома	1,604
Омага в стейті Небраска	1,455
Паркерсбург в стейті Вест Верджинія	600
Пенделтон в стейті Орегон	3,017
Філадельфія в стейті Пенсилвенія	90
Питсбург в стейті Пенсилвенія	439
Портленд в стейті Орегон	3,248
Провиденс в стейті Ровд Айленд	186
Рено в стейті Невада	2,939
Ричмонд, столиці стейту Верджинія	340
Роновк в стейті Верджинія	452
Сент Луї в стейті Мнзурі	1,060
Сейнт Пол в стейті Міннесота	1,370
Солт Лейк Ситі в стейті Юта	2,480
Сан Франсиско в стейті Каліфорнія	3,138
Сента Фе, столиці Нью Мексико	2,211
Севенна в стейті Джорджія	844
Скрентон, в стейті Пенсилвенія	145
Сіетл в стейті Вашингтон	3,184
Су Фолс в стейті Савт Дакота	1,507
Спокен в стейті Вашингтон	2,845
Спрингфилд в стейті Илиной	1,017
Спрингфилд в стейті Месечузетс	136
Супірієр в стейті Вісконсин	1,427
Сирекюз в стейті Нью Йорк	290
Текома в стейті Вашингтон	3,225
Темпе в стейті Флорида	1,190
Топіка в стейті Кензас	1,409
Трентон, столиці стейту Нью Джерзі	57
Вошінгтон, столиці Дистрикту ов Коломбія	225
Гвілінг в стейті Вест Верджинія	506
Вічита в стейті Кензас	1,565
Вілмінгтон в стейті Делавєр	116

ПОРІВНЯНЄ ПАСАЖИРСЬКИХ ОПЛАТ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗЕЛІЗНИЦЯХ

Оплата за перевіз осіб різниться ся значно в різних краях Європи. В переважній частині європейських країв залізниця є власністю держави, в деяких краях є і державні і приватні залізниця, а в Англії всі залізниця приватні. Оця табелька подає приближно в сентах ціну за переїзд одної мплі.

Краї	Які залізниця	Класа		
		Перша	Друга Сентів	Трета
Німеччина	Державні	2.74	1.74	1.16
Бельгія	Державні	2.92	1.98	1.17
Франція	Державні	3.16	2.36	1.54
Франція	Приватні	3.48	2.34	1.54
Голляндія	Державні	3.30	2.48	1.66
Голляндія	Приватні	3.32	2.50	1.68
Італія	Державні	3.60	2.52	1.62
Англія	Приватні	4.70	3.18	1.78

В Італії вправді платить ся дуже високо за мале число миль, але коли їхати велику відлеглість, ціна обнижас ся так, що не різниться ся менше-більше від цін по других краях.

Зі сєї табелки видно, що залізниця приватні все дорожші від державних і що залізниця найдорозні там, де вони всі в руках приватних, себто в Англії.

СТАТИСТИКА ЗЕЛІЗНИЦЬ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ

Дня 30 червня 1913 року було в Злучених Державах 244 мільони 418 тисяч 49 миль залізничної лінії.

Всіх локомотивів було 63 тисячі 378. З того числа вживано 14 тис. 396 для перевозу подорожних, 37 тис. 924 до тягарових поїздів, 9 тис. 834 для пересування возів.

Всіх возів було 2 міль. 445 тис. 508. З того числа 51 тис. 700 служило до перевозу подорожних, 2 міль. 273 тис. 564 для перевозу тягарів, а 120 тис. 244 для компанійної служби.

В залізницях було вложено дня 30 червня 1912 р. 15 мільярдів 874 мільони 579 тисяч 626 долярів капіталу. Дня 30 червня, 1913 р. було вже в них капіталу 16 мільярдів 351 мільон. 639 тис. 266 долярів, надвишка вносить 177 мільонів 59 тисяч 610 долярів.

На поправу залізниці і будову нових ліній видано за 1913 р. 680 мільонів 84 тисячі 873 долари.

Перевезено за той рік 477 мільонів 59 тисяч 640 подорожних, по дорозі 34 мільярди 575 мільон. 872 тис. 980 миль довгий, перевезено дальше 2 мільярди 58 мільон. 35 тис. 487 тон тягару.

За перевіз пасажирів побрано 695 мільон. 987 тис. 817 дол., за перевіз тягару 2 мільярди 198 мільон. 930 тис. 565 доларів, а всі приходи залізничних компаній виносили 3 мільярди 125 мільон. 135 тис. 798 доларів.

ГУМОР І САТИРА

Хомик і миш.

Товстий хомик добре вже заосмотрив свою комору і задоволений чекав острої зими: навіть після хомикового рахунку не міг він зужити всего.

Зараз коло него в сусідстві стояла скромна хата пільної миши, яка через ціле літо мала так багато клопоту з дітьми і родиною, що не мала коли навіть подумати про збірание припасів на зиму.

“Ви повинні старати ся” — каже бувало хомик до миші — “аби вам троха солонини призбирало ся під шкірою. Товсте підшите се дуже добра заохорона на зимний час. Ви, як бачу, стаєте щораз менчі і худші.”

“Така вже в мене фігура” — відповідала миш, яка не любила нарікати. “Не кождому прецінь товщ до лиця.”

“Чи не ліпше булоби вам, нані сусідцю вбрати ся трохи тепліїше” — каже раз хомик до миши, бачучи, як вона трясє ся від морозу. “Ваше футро дуже кепське на такий мороз.”

“О! се вже в нас таке футро з роду” — каже миш — “і тому ми не дуже радо його скидаємо.”

“А, боже святий” — аж закричав хомик другим разом “то тільки вашої їди?! Суха солімка і то лише кавальчик!”

“Се добра, дорога солома” — записчала миш слабим голосом — “вона два рази ніживнійша як проста, багато не треба, аби поживити ся.”

“Піду подивлю ся, як сусідка живе.” Каже в кілька днів потім хомик і вибрав ся до бідної хатини. Але там не було вже нащо дивити ся. Миш вже була нежива. Зимна і скостеніла лежала на землі.

“Богу дякувати” — каже хомик, як вернув з женою і всею ріднею з похорону миши — “богу дякувати, що я все так дбав за нещасну жінку і все помагав їй доброю радою. Якби не те, то ще хтось мігби собі подумати, що вона вмерла з голоду або зі зимна!”

ПОЧТА

ДЕЩО З ІСТОРІЇ ПОЧТИ

Під словом "почта" розуміємо всі ті урядження, які служать до пересилання листів, грошей, пакунків, часописий і осіб.

В старинних часах не було такої почти як тепер. Правда й тоді люди потребували пересилати і листи і гроші з одного місця на друге, але вони робили се звичайно приватною дорогою, себто передавали посылку якійсь знакомій особі. Коли однак повстали великі держави, як велика держава вавилонська, асирійська, єгипетська, китайська, коли в Європі розвинули ся грецькі міста-держави, а потім велечезна римська імперія, то заряд кождої з тих держав вимагав частого пересилання відомостей і розказів. Тоді і повстали перші початки почти. Та найстарша почта була уряджена дуже просто. В деяких місцевостях положених при головних гостинцях, стояли все готові бігуни. Вони перебирали пересилку, бігли чим скорше до слідувачої "почтової стації". передавали скоро посылку другому бігунові, а той знов як найскорше гошив до слідувачого. Коли ті стації були добре зорганізовані, то посылка переходила з рук до рук аж до свого місця призначена дуже скоро, нераз зі шквальною, яку нам тяжко зрозуміти взявши під увагу просте уряджене. Про таку почту маємо відомости з Вавилону, Єгипту, Китаю, в Азії, з Греції і Риму в Європі і навіть з держави червоноскірих в південній Америці.

Великий поступ в шквальному доручуванню посылки зроблено тим, як люди зачали вживати звірят: бо кінь міг багато скорше перебути дорогою як бігун. Уживано з першу ослів і верблюдів, а Римляни перші стали вживати коня і тому їх почти були найшквальші з усіх. Вони також перші почали вживати возів для перевозення пакунків. Хоть таке уряджене почти вже дуже було подібне до почти найновітших часів, була одна велика ріжниця така. Почта, як її вище описано, не служила всім лю-

дам, тільки самій державі. Тою почтою міг пересилати посылки лише уряд, бо почта була державною інституцією, при якій помочи уряд правив державою.

Так було не лише в римській державі, але також у всіх великих державах, що повстали пізнійше. Ввиду того, що приватні люди не могли вживати державної почти, вони мусіли пересилати почту приватною дорогою. З часом виробили ся певні звичайні способи в тім напрямі. Отже купці зорганізували свою почту, університети мали свою почту, чернечі закони і монастирі свою, а рицарські закони свою.

Початки поштової служби в нинішнім значінню, себто почти як публичної інституції, якої може вживати кождий чоловік, завдячуємо Німеччині. Італійський шляхотський рід Торріанів з міста Медполян (в півн. Італії), з иривидцем Таксіс, перший урядив новочасну почту. Він перевозив почту межі ріжними італійськими, німецькими та голяндськими містами. Німецький цісар Максиміліан I. надав тому родови виключне право перевозу почти та широкі права, та привілеї, які з одної сторони приносили родови Турн-Таксіс великі приходи, але часто були причиною великих клопотів межі цісарем і німецькими князями. З часом ті нещорозуміння дійшли так далеко що поодинокі князі урядили свої власні почти у своїх князівствах. Але рід Турн-Таксіс дальше задержав в своїх руках право перевозу почти в німецькім (власиво т. зв. "римськім") цісарстві, а цісар Карло V. зробив те право ділчним в тім роді. Те цісарство розвизало ся в році 1803 і з розвизанєм держави унало також право родини Турн-Таксіс і родина удержала се при своїм праві лише тим, що їх служба була конечно потрібна і що вони оплачували ся грубо поодиноким князям. Пізнійше поодинокі держави відобрали сей родині те право, перебираючи його на

державу а родину Турн-Таксіс звичайно надгороджували великою сумою грошей.

З часом поодинокі краї почали входити зі собою в поштові умови, на підставі котрих зобов'язувалися перевозити пошту одні другим за однаковою оплатою. Перша умова того рода була заключена в році 1815, коли основано т. зв. "Німецько-Австрійський Поштовий Союз". В році 1868. повстала "Північно-німецька Союзна Почта", а в році 1871 коли всі німецькі краї злучилися в одно німецьке цїсарство, повстала "Німецька Союзна Почта", яка була і в власності цілого німецького народа, а не одної родини, якої може вживати кожний мешканець держави, а не лише уряд.

Найбільшою трудностю, яку треба було побороти в розвою пошти, було уладжене пошти меж державами. Для сеї справи треба порозуміня поодиноких держав. Що досягнути таке порозуміня не так легко показала невдачна проба міжнародного поштового конгресу в році 1863. Доперва в році 1874 за почином начальника німецьких пошт д-ра Стефана відбувся в місті Берн в Швейцарії Міжнародний Поштовий Конгрес. В нім взяли участь 22 держави. Були репрезентовані усі часті світа крім Австралії. Вони оснували "Загальний Поштовий Союз" і тим поставили загальні основи під однаковий заряд поштового обороту. В році 1878 відбувся в Парижі другий конгрес, на яким заложено "Світовий Поштовий Союз". На тім Конгресі поставлено одномірне сьвітове порто за перевіз звичайного листа, а високість його означено на 25 сантимів або 20 феніків або 25 сотиків або 5 американських центів. Дальші умови меж державами і конгреси довели до заведення міждержавної пакувкової пошти, міждержавної висилки грошей і багато других важних постанов.

До того "Світового Поштового Союзу" (по німецки: "Вельтпостфєрайн", по англійськи: "Юніверзел Повстал Юнієн") належать нині всі держави світа крім Китаю. На підставі умов меж усіми тими державами всюди вживає ся однакових

тариф. ваг і правил; наслідком того поштова оплата значно потанїла.

Як порівнаємо сю новочасну пошту зі стариною. побачимо величезний поступ. Не треба тут згадувати про такі справи, як приміром те, що нині вживає ся звичайно найскорших залїзниць та парохідів до перевозу пошти, коли давнїше кїнь був найскоршим "почтарем". Згадати треба, що в послїднім році почали люди вживати навіть найновїшого комунікаційного винаходу, літака, до перевозу пошти і що першу пошту того рода уряджено в Злучених Державах.

Багато бїльше цікаві як ті новочасні уліпшеня є другі признаки новомодної пошти. Коли давно перевозили пошту приватні особи або товариства, вони могли дати лише дуже малу запоруку за дорученє. Держава зі своїми величезними засобами робить пересилку певною і може забезпечити посилку. При нинїшній поштовій сьвітовій системі одна держава ручить за пересиланє і дорученє зареджистрованої посилки в другій державі, хотьби на другім кінці світа.

Коли пошту пересилано приватними людьми або товариствами, пересилка коштувала дуже дорого. Купецкі товариства німецьких міст побирали пять сот літ тому 20 дукатів за пересиланє листа з Марїєнбургу в Німеччині до Риму в Італії, а навіть законники, які по дорозі всюди їли і пили за дармо, побирали за се два дукати, себто яких 17 німецьких марок не числячи се, що гроші в ті часи були кілька разів дорожші як тепер.

Нині всю пошту перевозить оден "предпріємець" себто держава. Ніхто з нею не конкурує, через се всі посилки їдуть державною поштою. Тому вона може все зробити таньше. Простим чудом дешевости є висланє перевезенє і дорученє листа з Нью Йорку в яку глуху "кемпу" Каліфорнії за два сенти! Або висилка листа зі середної Америки в найдикшу часть Росії або Африки за 5 сентів.

Почта під управою держави не є власністю приватних людей, але власністю

всіх людей, що в державі живуть. Коли пошта приносить доходи, себто, як оплати, заплачені людьми, є більші як видатки держави на уряджене пошти, то ті доходи не потрапляють в кишенях одиниць і не розтрачують ся зі шкодою для суспільности, а без пожитку для тих одиниць. Всі доходи з пошти йдуть на державу, себто на пожиток всіх людей, які в державі мешкають і які пошту удержують, платять і провадять. Доходи з пошти обертають ся на пожиток усіх мешканців держави, на дороги, школи і другі публичні інституції.

А всі ті добрі признаки новочасної пошти випливають з того що поштова служба є в руках держави і на пожиток для всіх. Звідти її сила, певність, скорість і дешевість доручення.

Ся досконалість поштової служби під державним зарядом є великою наукою для всіх здорово-думаючих людей, які хотілиби, аби держава і народ посідав і заряджував не лише поштою, але також посилає і заряджував виробом і розділюваням **всього добра**, потрібного чоловікови для життя.

ПОЧТОВІ ПРИПИСИ

Всі річи, які мож посилати поштою Злучених Держав ділять ся на 4 класи.

До першої класи належать: листи, поштові картки (постел кардз, повст кардз) і всякі другі посижки опечатані в сей спосіб, що урядник поштовий не може переконатися, що вони в собі містять.

Від кожної посижки, що належить до першої класи платять ся два центи за кожду унцію*), або єї частину, значить, если посилка важить лише пів або чверть унції, то і так оплата поштова від неї буде вишестити 2 центи.

Від кожного листу платять ся 2 центи, але если би лист важив хоч троха більше як одну унцію, то вже треба заплатити від него 4 центи.

*) Унція (по англійськи авнс) се одна п'ятнадцята часть фунта.

Від поштової картки платить ся 1 centa.

До другої класи належать: часописи і другі періодичні видання, які зістали як такі зареєстровані. Видавці можуть розсилати їх поштою за оплатою одного centa за фунт, если однак часопись виходить більше як оден раз в тижни, то в місци де єї друкують, треба оплачувати за кожде число одного centa.

Невидавець, але приватний чоловік, если хоче післати газету своєму знакомому, мусить за неї заплатити не менше як одного centa аж до 4 унцій ваги.

До третьої класи належать всякі друки, календарі стінні, образки друковані, літографовані, мапи, фотографії і т. п. річи друковані на папері.

За пересилку річний, що належать до третьої класи платить ся одного centa за кождих дві унції або менше.

До четвертої класи зачисляють ся всі річи, які можна посилати **пакунковою поштою** (парсел повст).

ПОЧТА ПАКУНКОВА.

Пакунковою поштою мож посилати: альбуми, книжки, річи друковані не на папері а на иншим матеріалі, сушені овочі, електротипи, пшвіти, зерно, мапи на полотні, пробки товарів, тютюн, мило, металі, мінерали, образки, коріне, яйці, мясо, масло, насіне і т. п.

За пересилку пакунковою поштою платить ся як слідує:

а) від пакунку, що важить 4 унції (чверть фунта) платить ся 1 centa від кожної унції без огляду на се як далеко йде сей пакунок, хлба що в нїм є книжка, насіне, пшвіти і т. п.;

б) від пакунку в яким є: книжки, насіне, коріне, очка до щіплення або росада, если пакунок важить 8 унцій (пів фунта) або менше, платить ся 1 centa за кождих 2 унції або їх частину, без огляду на се як далеко має йти сей пакунок.

в) від пакунків, в яких є книжки, насіне, росада і т. п., а які важать більше як пів фунта (8 унцій), дальше від пакунків в яких є мішані друки, що важать більше як 4 фунти, і всінци від всіх других па-

кунків, що містять в собі інші річі і важать більше як 4 унції—платять ся відповідно до відлеглості або зони після та-

блички тут поданої, при чім частина фунта вважає ся за цілий фунт.

Оплата від пакункової пошти

Вага пакунка в фунтах	Належність від посилки що іде на відлеглість:								
	лишає ся в місці	до 50 миль 1 зона	50 до 150 миль 2 зона	150 до 300 миль 3 зона	300 до 600 миль 4 зона	600 до 1000 миль 5 зона	1000 до 1400 миль 6 зона	1400 до 1800 миль 7 зона	всиче 1800 миль 8 зона
1	\$0.05	\$0.05	\$0.05	\$0.06	\$0.07	\$0.08	\$0.09	\$0.11	\$0.12
2	.06	.06	.06	.08	.11	.14	.17	.21	.24
3	.06	.07	.07	.10	.15	.20	.25	.31	.36
4	.07	.08	.08	.12	.19	.26	.33	.41	.48
5	.07	.09	.09	.14	.23	.32	.41	.51	.60
6	.08	.10	.10	.16	.27	.38	.49	.61	.72
7	.08	.11	.11	.18	.31	.44	.57	.71	.84
8	.09	.12	.12	.20	.35	.50	.65	.81	.96
9	.09	.13	.13	.22	.39	.56	.73	.91	1.08
10	.10	.14	.14	.24	.43	.62	.81	1.01	1.20
11	.10	.15	.15	.26	.47	.68	.89	1.11	1.32
12	.11	.16	.16	.28	.51	.74	.97	1.21	1.44
13	.11	.17	.17	.30	.55	.80	1.05	1.31	1.56
14	.12	.18	.18	.32	.59	.86	1.13	1.41	1.68
15	.12	.19	.19	.34	.63	.92	1.21	1.51	1.80
16	.13	.20	.20	.36	.67	.98	1.29	1.61	1.92
17	.13	.21	.21	.38	.71	1.04	1.37	1.71	2.04
18	.14	.22	.22	.40	.75	1.10	1.45	1.81	2.16
19	.14	.23	.23	.42	.79	1.16	1.53	1.91	2.28
20	.15	.24	.24	.44	.83	1.22	1.61	2.01	2.40
21	.15	.25	.25						
22	.16	.26	.26						
23	.16	.27	.27						
24	.17	.28	.28						
25	.17	.29	.29						
26	.18	.30	.30						
27	.18	.31	.31						
28	.19	.32	.32						
29	.19	.33	.33						
30	.20	.34	.34						
31	.20	.35	.35						
32	.21	.36	.36						
33	.21	.37	.37						
34	.22	.38	.38						
35	.22	.39	.39						
36	.23	.40	.40						
37	.23	.41	.41						
38	.24	.42	.42						
38	.24	.43	.43						
40	.25	.44	.44						
41	.25	.45	.45						
42	.26	.46	.46						
43	.26	.47	.47						
44	.27	.48	.48						
45	.27	.49	.49						
46	.28	.50	.50						
47	.28	.51	.51						
48	.29	.52	.52						
49	.29	.53	.53						
50	.30	.54	.54						

Приміри. Припустім, що хтось хоче післати з Нью Йорку до Мінеаполіс, Мінн. пакунок, що важить 9 фунтів. З Нью Йорку до Мінеаполіс є 1,332 миль, значить Мінеаполіс є в 6-ій зоні, яка обіймає місцевості віддалені від місця де надаєсь пакунок о 1,000 до 1,400 миль. Дявлячись в рубрику де 6-а зона бачимо, що за 9 фунтів висланих в 6-у зону треба заплатити 73 центи. Отже пересилка 9 фунтового пакунка пакунковою поштою з Нью Йорку до Мінеаполіс буде коштувати 73 центи.

Той сам 9 фунтовий пакунок післаний з Нью Йорку до місцевості віддаленої лише 150 миль (друга зона), приміром до Скрантону, Па. коштував би лише 13 центів.

А коли би хто хотів післати той сам 9 фунтовий пакунок з Нью Йорку аж до Санфрансиско, в Каліфорнії, що лежить в 8 зоні (всі місцевості віддалені від місця, де надаєсь пакунок дальше як 1,800 миль лежать в 8-ій зоні) — то мусів би заплатити \$1.08, словом долара і 8 центів.

До восьмої зони зачисляють ся Гавайські і Філіппинські Острови, Аляска, Територія Каналу панамського, кораблі американські на чужих водах, Канада, Мексико, Куба і Панамська республіка, з тим лише винятком, що від мимомом, які йдуть до Канади, Мексико, Куби і панамські республіки, треба платити 1 цент за кожних 2 унції.

Пакунковою поштою можна пересилати пакунки до ваги 50 фунтів лише на віддалене 150 миль, на дальше віддалене мож посилати лише пакунки, яких вага не перевищує 20 фунтів.

Міжнародна Почта Пакункова.

Назви країв до яких мож послати пакунки зі Злучених Держав міжнародною пакунковою поштою: Австро-Угорщина, Бельгія, Бразилія, Данія, Франція, Німеччина, Велика Британія, Греція, Італія, Нідерландія, Нова Зеландія, Норвегія, Швеція і другі.

Ні оден пакунок не сьміє бути довший як $\frac{1}{2}$ стопи і не сьміє мати більший обем як 6 стіп, а вага его не може перевищити 11 фунтів.

Оплата за кожний фунт ваги (або его частину) вносить 12 центів.

Почта не відповідає в разі коли пакунок в часі пересилки буде ушкоджений або де пропаде.

Хто хоче вислати пакунок до старого краю, мусить:

- 1) занести его на пошту і віддати до рук поштовому урядникови.
- 2) написати докладно чорнилом адрес того кому пакунок призначений і свій адрес, а кромі сего великими буквами слова Parcel Post.

3) Пакунок мусить бути так запакований, щоб урядник міг легко заглянути що в ній є. Пакунки найліпше принести на пошту отвореними, а опісля коли вже почтар переконав ся що в них є. Їх замкнуті: скриньочку шрубками, а мішок зашити.

Кошти пересилки пакунка мусять бути вповні вперед заплачені.

За доплатою 10 центів може посилаю-

чий пакунок реджістровати. в таким разі дістане посвідку, скоро лише пакунок буде доручений адресоватови в старім краю, одначе мусить на пакунку виразно написати: **return receipt demanded.**

На жадане той, що послав пакунок, дістане ресіт оф мейлінг, себто посвідку, що вислав пакунок.

Кождий пакунок, який іде до старого краю мусить мати привязану до себе картку (так щобн лежала на пакунку а не висіла лише), на якій має бути докладно описано все, що в пакунку знаходить ся. Ся картка є для цювих урядників в старім краю. Вона дає інформацію про зміст пакунку і на підставі того цювий урядник обраховує, скільки мита (пла) має від сего пакунку адресат заплатити. Картка ся зове ся "костомс декларейшен" (**customs declaration**).

Без такої картки навіть хоч би всі другі формальности були зроблені, пакунок не буде висланий до краю.

Мита від висланих до краю річний не мож тут з гори оплатити; воно мусить бути оплачене адресатом при відбираню пакунка.

Від пакунку, що прийде тут зі старого краю, адресат мусить заплатити 5 центів, яко кошти дорученя.

Если хтось пішле пакунок до краю, а пакунка сего не мож доручити, бо адресат виїхав і не лишив адреси чи що, такий пакунок буде звернений вислаючому назад і він при відбираню пакунка мусить заплатити за него ще раз стільки, скільки заплатив, коли вислав пакунок до краю.

ПЕРЕСИЛКА ГРОШИЙ.

Гроші можна пересилати поштою в границях Злучених Держав і заграницю, до старого краю.

Одним грошевим переказом (моні-ордер) не мож післати більше як 100 доларів. Хто хоче післати поштою кілька сот доларів, потребує виписати просьбу (а-плекейшен) о моні ордер лише оден раз, але почтар дасть ему осібний моніордер на кожду сотку доларів.

Гроші в Злучених Державах можна вислати лише до таких місцевостей, які є моні-ордер офісами.

Если адресат мешкає в дуже маленькім містечку, що не є моніордер офісом, треба посилати гроші до найближшого моні-ордер офісу.

Хто хоче посилати гроші, тут в Злучених Державах мусить вперед виповнити апликайшен фор моні ордер (application for money order), себто картку яку дістане на поchtі.

Припустім, що Іван Гак хоче післати 2 доларя і 50 центів до "Народної Волі" —щож він робить?

Іде на поchtу до моні ордер вишов (Money Order Window), себто до того віконця де полагаджують ся такі справи і просить о апликайшен бленк фор домашняк моні ордер (Application blank for Domestic Money Order).

Опісля виписує на тім апликайшен бленк чорнилом або атраментовим олівцем все що потреба, отже:

1) суму (Amount) гроший, яку хоче післати.

Він хоче післати \$2.50.

На апликайшен є на гроші призначені дві лінії. Одна лінія на доларя (за нею написано (Dollars), друга на центи за нею написано (Cents). Доларя треба все виписати словами, центи можна виписати нумерами. Іван Гак хотів вислати пів-третя доларя, або два доларя і 50 центів отже в першій доларовій лінії напише Two (два) перед надруккованим словом Dollars, а в другій напише fifty (пятьдесят) або може також написати числами 50 перед надруккованим словом Cents. Dollars і Cents, як сказано, вже надрукзовані отже писати їх не треба.

2) Дальше мусить Іван Гак написати кому посилає тих \$2.50 отже докладну адресу "Народної Волі", тому пише дальше

в тій лінії де надруквано Pay to order of (виплатити кому):

Narodna Wola
Whose Address is
№ 524-530 Olive Street
Post Office (Почта) Scranton,
State Pa.

3) Sent by Своє ім'я і прозвище
Ivan Hak
Address of Sender
№ 933 Carnegie Ave.

Коли вже Іван Гак виповнив апликайшен то той Application for Domestic Money Order буде виглядати так як представляєсь на сторінці 32.

Ось так виновнений апликайшен подає Іван Гак поchtовому урядникови, а той виписе синю довгу карточку, почім каже собі дати \$2.53, (\$2.50 для "Народної Волі", а 3 центи кошти пересилки). Коли Іван Гак заплатив \$2.53, тоді поchtовий урядник дасть ему дві сині карточки одну 6 цалів довгу а коло 3 цалі широку і другу, що відірвав від більшої лише оден цалі широку а около 3 ц. довгу. Сю більшу карточку (дійсний моні ордер, або поchtовий переказ) мусить Іван Гак сейчас листом переслати до "Народної Волі", бо без тої карточки "Народна Воля" не дістане гроший на поchtі, а другу, карточку, меншу, мусить задержати собі, бо се его посвідка, що він гроші вислав і так навіть на ній написано: Receipt.

Щоби чоловік, якому прислано гроші поchtовим переказом міг ті гроші дістати, він мусить або сам бути знаний поchtовому урядникови, або хтось знаний почтареви мусить перед почтарем посвідчити, що знає, що адресат є той сам кому прислано гроші.

За пересилку гроший поchtовим моні-ордером з одного місця Злучених Держав до другого, або зі Зл. Д. до Канади, Мексика, Порто Ріко, Гавайських і Філіпінських Островів, Кубя, і ще деяких островів платить ся як слідує:

За пересилку від 1 цента до \$2.50—3 центів
 За пересилку від \$2.51 до \$5.00—5 центів
 За пересилку від \$5.01 до \$10.00—8 центів
 За пересилку від \$10.01 до \$20.00—10 центів
 За пересилку від \$20.01 до \$30.00—12 центів
 За пересилку від \$30.01 до \$40.00—15 центів
 За пересилку від \$40.01 до \$50.00—18 центів
 За пересилку від \$50.01 до \$60.00—20 центів
 За пересилку від \$60.01 до \$75.00—25 центів
 За пересилку від \$75.01 до \$100.00—30 ц.

**ПЕРЕСИЛКА ГРОШИЙ ПОЧТОЮ ДО
 СТАРОГО КРАЮ.**

Почтою можна пересилати гроші зі Злучених Держав до слідуючих країв: Австро-Угорщина, Бельгія, Чилі, Коста Ріка, Данія, Єгипет, Франція, Німеччина, Велика Британія, Ірландія, Греція, Італія, Япон, Ліберія, Нідерляндія, Нова Зеландія, Норвегія, Перу, Португалія, Росія, Швеція, Швейцарія і другі.

(Form No. 601)

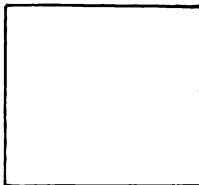
Post Office Department

THIRD ASSISTANT POSTMASTER GENERAL
 DIVISION OF MONEY ORDERS

No. _____
 Stamp of Issuing Office

The Postmaster will insert

DOLLARS	CENTS

here _____
 the office drawn on, when the office named by the remitter in the body of this application is not a Money Order Office.

Spaces above this line are for the Postmaster's record, to be filled in by him.

Application for Domestic Money Order

Spaces below to be filled in by purchaser, or, if necessary, by another person for him

Amount _____
Two Dollars *50* Cents

Pay to Order of } *Narodna Wola*
 (Name of person or firm for whom order is intended)

Whose Address is } *524-530 Olive* Street.

Post Office } *Scranton*

State *Pa*

Sent by *Ivan Hak*
 (Name of Sender)

Address of sender } *933 Carnegie* Street

PURCHASER MUST SEND ORDER AND COUPON TO PAYEE

Хто хоче післати гроші поштою до старого краю мусять попросити на почті о апликайшен фор интернешенел моні ордер (Application for International Money Order). Сей апликайшен значно більший від того про який сказано попередно. Єго треба докладно виповнити. В горішній половині не треба писати нічого аж щід словами Application for International Money Order на тій лінії, на якій написано For the sum of. На тій лінії треба написати суму доларів, яку хто хоче вислати, а в другій лінії під нею написати суму центів.

На лінії, що на ній написано:

Payable to, а під нею дрібними літерами: Write on this line name of person who is to receive money — написати імя і прозвище особя, якій посплає ся гроші.

На лінії, де є написано Town or City, написати місто там де адресат мешкає, під нею там де №.....Street, номер дому і улицю, там де County, Canton, Kreis or Department — повіт, де Province — імя провінції пр. Галичина, а де Country — край, пр. Австро-Угорщина, Росія.

На лінії Sent by — написати своє імя і прозвище, під нею там де №... Street, номер дому і назву улиці, де посилаючий мешкає, там де town or city — місто в яким мешкає, а там де State of — написати стейт в яким живе посилаючий.

На апликаціях о International Money Order — до Росії мож писати по російськи і по українськи а до Німеччини по німецьки, але треба жадати спеціальних на се бланкетів. (апликайшен).

Від посилки грошевої докотрого небудь з повисше означених країв платить ся слідуєча оплата:

Від суми 1 ц. до \$2.50—10 центів
Від суми \$2.51 до \$5.00—15 центів
Від суми \$5.01 до \$7.50—20 центів
Від суми \$7.51 до \$10.00—25 центів
Від суми \$10.01 до \$15.00—30 центів
Від суми \$15.01 до \$20.00—35 центів
Від суми \$20.01 до \$30.00—40 центів
Від суми \$30.01 до \$40.00—45 центів

Від суми \$40.01 до \$50.00—50 центів
Від суми \$50.01 до \$60.00—60 центів
Від суми \$60.01 до \$70.00—70 центів
Від суми \$70.01 до \$80.00—80 центів
Від суми \$80.01 до \$90.00—90 центів
Від суми \$90.01 до \$100.00—\$1.00
Бслиби Іван Гак хотів вислати 100 корон до краю своїй жінці Анні в Медці, повіт Перемишль, в Галичині, то ним виповнений Application for International Money Order виглядав би так як се бачите на стороні 34-ій.

При пересилці гроший поштою до краю треба знати, що тутешний уряд почтовий виплатить в краю:

одну австрійську корону за кождих 20 центів і 4 десяті centa;

одного російського рубля за кождих 51 центів і 46 сотних centa;

одну німецьку марку за кождих 23 центи і 9 десятих centa;

одного французького, швайцарського, або бельгійського франка, або одну італійську ліру за кождих 19 і 4 десятих centa;

оден англійський фунт штерлінгів за кождих \$4.87;

одну данську, норвежську, або шведську корону за кождих 26 і 9 десятих centa.

АСЕКУРАЦІЯ ПАКУНКІВ.

Всі річи, які мож пересилати Пакуною Почтою в Злучених Державах, можна асекуровати на суму неперевпшаючу 25 доларів, доплачуючи додатково 5 центів, або на суму від 25 до 50 доларів, доплачуючи додаткових 10 центів.

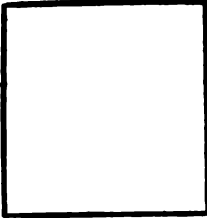
Сю додаткову оплату робить ся в той спосіб, що наліплює ся на пакунку додаткових стемців за 5. зглядно 10 центів.

На ресіті почтар має зазначити, чи пакунок асекурований і скільки оплачено від него 5 чи 10 центів.

Коли асекурований пакунок зістане доручений адресатови, посилаючий одержить зворотну посвідку.

Реджістрвати пакунків, що йдуть Пакуною Почтою не можна, хіба що пакунок не важить більше як 4 фунти і опечатаний і оплачено від него так як від листа.

Stamp of issuing office.

(No. 6761)

Post Office Department

THIRD ASSISTANT POSTMASTER GENERAL

DIVISION OF MONEY ORDERS

U. S. MONEY.

FOREIGN MONEY

No.	Amount, \$
No.	Amount, \$
No.	Amount, \$

Payable in

(Postmaster will write on this line "Great Britain" or "Italy," etc., as case may be.)
(Space above this line is for the Postmaster's record, to be filled in by him.)

(Spaces below to be filled in with pen and ink by the applicant, or by some person for him not connected with the post office.)

Application for International Money Order

For the sum of Twenty dollars
and 40 cents

Payable to Anna Hak
(Write on this line name of person who is to receive the money.)

Residence or place of business of the person to whom the money is to be paid.

Town or City, Medyka

No. Street

County, Canton, Kreis or Department } Peremyshl

Province, Galicia

Country, Austria

Sent by Ivan Hak
(Write on this line the name of the remitter.)

Residence or place of business of the person by whom the money is sent.

No. 933 Street

Town or City, Punkville

State of N.Y.

(See other side)

ПОСИЛАНЄ РІЧИЙ ПАКУНКОЮ ПОЧ- ТОЮ ЗА ПОСЛІПЛАТОЮ, АБО СІ-О-ДІ.

Річи управнені до пересилки Пакунковою Почтою в території Злучених Держав висилаючий може вислати за посліплатою або Сі-О-Ді. Се значить, що послаючий може поставити на пакунку ціну річи, яку кошпає і жадаки, щоби ту ціну враз з коштами сколектована почта сколектовала від того, до кого пакунок заадресований. Се мож зробити лише тогди, если сума, яку послаючий хоче, аби сколектувати не перевиспає 100 доларів. В такім разі послаючий мусить додатково (до коштів пересилки) наліпити на пакунок стемпси вартости 10 центів, за що почта вже заасекурює его пакунок, але не висше як на 50 доларів.

Пакунки мож вислати за посліплатою лише в такі місця, де почтові уряди є мовні ордер офісами. значить мають право пересилати гроші.

ОПЛАТА ПОЧТОВА ДО КАНАДИ, МЕКСИКО, ПАНАМИ І КУБИ

є така сама як в Злучених Державах з ви́мком деяких випадків. Приміром, книжки і друки, если важать висше пів фунта а не більше як 4 фунти і 6 унцій мож вислати до Канади оплачуючи від них 12 центів за кождий фунт. Пакунки, в яких є річи що мож посилати Пакунковою Почтою, если важать не менше як чверть фунта і не більше як 4 фунти 6 унцій мож посилати до Канади, Мексико, Кубі і Панами оплачуючи від них 12 центів за фунт.

Від річий, що не важать чверть фунта платить ся одного цента за кожду унцію.

Річи, що йдуть Пакунковою Почтою до повнших країв не мож асекуровати, але за те мож їх реджіструвати.

ОПЛАТА ПОЧТОВА ДО АВСТРІЇ, РОСІЇ І ДРУГИХ ЧУЖИХ КРАЇВ, КРОМІ ВИЧИСЛЕНИХ: КАНАДИ, МЕКСИКА, КУБИ, ПАНАМИ.

Від листів: 5 центів за першу унцію і 3 центи за кожду додаткову унцію.

Від листів до Англії, Ірландії і Німеччиня (але лише тих, що йдуть корабля-

ми які стають в німецьких портах) — 2 центи за унцію.

Від почтових карток 2 центи за кожду.

Від друків — одного цента за кождих 2 унції.

Реджістроване (рекомендація) коштує 10 центів.

Листи і почтові картки мож вислати до краю неоплаченими, але тоді адресат мусить заплатити при відбіраню подвійно.

РЕДЖИСТРОВАНЄ (РЕКОМЕНДОВАНЄ, ЗАКАЗНОЄ).

Для певности добре є посланки почтові, що належать до 1-ої, 2-ої і 3-ої класи — реджістровати, наліплюючи додаткових стемпсів за 10 центів. Річий висланих Пакунковою Почтою реджістровати не можна.

В разі коли би реджістрована посланка 1-ої класи пропала послаючий може дістати відшкодоване до суми 50 доларів. Колиб пропала посланка 3-ої класи, найвисше відшкодоване яке виспаючий може дістати є 25 доларів. А коли посланка ішла до краю, найвисше відшкодоване є \$9.65. На листі чи пакунку, який реджіструється пишеть Return Receipt Desired, тоді кромі посвідки, яку дасть вам почтар сейчас в часі висилки, дістанете ще посвідку зворотну від чоловіка, до якого лист чи пакунок був адресований.

СПЕШЕЛ ДЕЛИВЕРІ.

Ато хоче, щоби его лист був як найскорше адресатови до хати дорученній, а адресат меншас не дальше як одну милю від почти, повинен наліпити на лист додаткових стемпсів на 10 центів і написати на листі слова: **Special Delivery**. Если адресат меншас в маленькім місточку дальше як одну милю від почти, тоді почтар не обовязаний спешел делівері листу доручувати до рук, хіба що хоче. В більших містах доручують спешел делівері листи нераз навіть і в ночи.

СКІЛЬКО ТРЕБА ЗАПЛАТИТИ ВІД ПОСИЛКИ ЩО ІДЕ З ИНШОГО КРАЮ ДО ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

З Австрії: від листу 25 гелерів, від почтової картки 10 гелерів.

З Бельгії: від листу 25 сантиметрів, від поштової картки 10 сантиметрів.

З Бразилії 200 реїсів, від поштової картки 100 реїсів.

З Болгарії: від листу 25 стотінки, від поштової картки 10 стотінки.

З Канади: від листу 2 центи, від поштової картки 1 цент.

З Франції: від листу 25 сантиметрів, від поштової картки 10 сантиметрів,

З Німеччини: від листу 20 фенігів, від поштової картки 10 фенігів.

З Великої Британії: від листу 1 пені, від поштової картки 1 пені.

З Греції: від листу 25 лепт, від поштової картки 10 лепт.

З Італії: від листу 25 центезімів, від поштової картки 10 центезімів.

З Росії: від листу 10 копійок, від поштової картки 4 копійки.

З Румунії: від листу 25 бані, від поштової картки 10 бані.

З Сербії: від листу 25 парас, від поштової картки 10 парас.

З Швеції: від листу 20 оре, від поштової картки 10 оре.

З Швейцарії: від листу 25 сантиметрів, від поштової картки 10 сантиметрів.

З Туреччини: від листу 40 парас, від поштової картки 20 парас.

ПОЧТОВІ СКИНКИ (БАКСИ).

Хто хоче бути певний, що його листи і газети йому не пропадуть, повинен (особливо в менших місточках) наняти собі на пошті скриньку або баксу. Бакси такі є дwoякі, а зовуться вони **кол бакс** і **лак бакс**.

До кол бакси вкладає почтар всю пошту того хто її вирентував, але він не може собі пошти дістати, лише мусить просити о неї почтара.

З лак бакс може кождий сам дістати свою пошту без помочи почтара, бо має до неї свій ключ.

Рент від бакс залежить від величини бакси і від величини міста, в яким є почта.

Кол бакси коштують на 3 місяці від 10 центів аж до 3 доларів, а лак бакси коштують від 20 центів аж до 7 доларів на 3 місяці. Крім ренту за баксу мусить кождий хто має лак баксу, себто скриньку з ключем, зложити малий депозит на ключ, який ему звертають коли він перестане рентувати скриньку і віддасть ключ назад.

ГУМОР І САТИРА

Новомодна причта про богача і бідного.

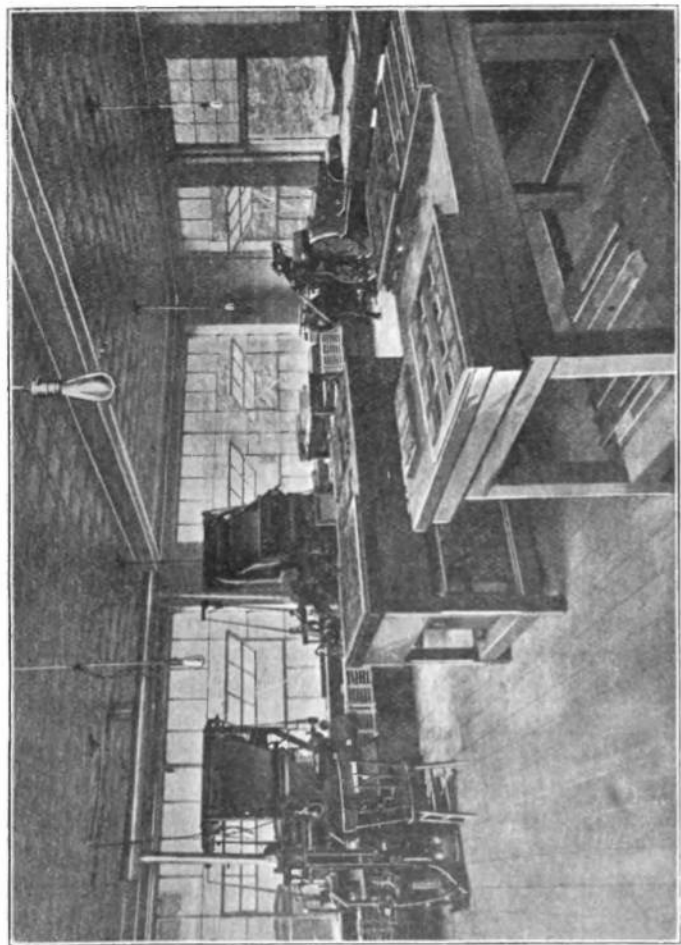
Був собі колись багатший чоловік, вобрив ся в золото і срібло і кождого дня справляв величаві бенкети. А жив в тій самій місцевости бідака, що звав ся Лазар, який кождого дня повзав понід двері богача і поїдав округи, що падали зі стола богача.

Так ішов рік за роком. Аж одного дня богач вийшов на поріг своєї палати і крикнув: "А ти, бідаче, чого валяєш ся під дверми? Чому не йдеш до хати? Ходи і поживи ся!"

Так було кілька днів. Кождого дня богач виходив на поріг, просив бідного Лазара до себе в гості і давав йому їсти і пити подостатком.

Аж одного дня зявив ся богач на порозі своєї палати і закрічав до Лазара:

"А ти, жебраку, чого тут суваєш ся? Марш зараз до роботи, неробе. Ти не знаєш, що то вже по виборах!"

Моменти до складання черенок і друку річи в друкарни Р. Н. Союз

ДЕ ВАШІ ГРОШІ МОЖУТЬ БУТИ ПЕВНІ?

(ПРО ПОЧТОВУ ЩАДНИЦЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ).

Можна дуже часто вичитати в часописях про упадок чи банкрутство банку. В році 1914-ім упав великий банк Зігеля і Фогеля в Нью Йорку, в яким бідне населенє зі східної часті сего міста мало зложенох якых три міліони долярів. В коротці потім збанкрутовав великий "Ферст Нейшенел Бенк" в Питебургу, Па. В короткім часі по нім банк Гроховського в Нью Йорку. В році 1915 наробило багато шуму банкрутство банку Блава в Скрентоні, Па.

Кожде таке банкрутство потягас за собою величезні мастьові втрати для людей, що мали гроші зложені в банку, який збанкрутував. Буває нераз, що банкове банкрутство потягас за собою банкрутство других предирисмств, що з ним пронадає доробок цілого життя богато людей, що тисячі працюовитих і ошадних людей пхає в нужду, понихас до розпукки, божевїля і самовбїйств.

Нераз по такім банкрутстві люди говорять: "А так йому треба! А нащо складав свої гроші до такого непевного банку!"

Та чи є який банк певний? Чи є який банк безпечний перед банкрутством? Правда, що не кождий банк однаково певний, однаково безпечний, один більше певний, другий менше. Банки приватні найменше певні, певнішшими є банки, над котрими уряд розтягас стислу контролю, т. зв. стейтові та національні банки. Але перед банкрутством не є забеспечений жаден банк, без огляду, яка над ним контроля.

Банк бере гроші від ошадних людей і зобовязує ся їм віддати їх, як зажадають сего, і часто зобовязує ся заплатити процент. Щоби заплатити процент, або хочби оплатити кошта получені з депозитованєм, переховуванєм і відбранєм, банк мусить пускати гроші від себе, зичити на різні предирисмства, "інвестувати". Банк не тримас і четвертої часті здепозитованих грошній, через те жаден банк не потрафив би виплатити всіх вкладок, кождий банк збанкрутувавби, якби всі депозиторі того банку зголошені ся одного дня по виплату своїх ошадностей. Та не треба навіть всіх депозиторів, вистарчить, аби половина зголосила ся. Найби лише в якій часописи, появила ся яка вістка, що який банк непевний, а зявить ся більше число охочих відобрати свої гроші, а банкови може не стати чим заплатити. От і готове банкрутство. А таке може стати ся з кождим банком, бо жадний не є безпечний перед упадком.

Та все таки є один "банк", себто інституція, де ошадний чоловік може складати гроші, а притім бути дуже певним, що вони не прона-

дуть, що банк не впаде. “Банком” сям є Почтова Щадниця Злучених Держав. (“Повстел Сейвінг Бенкс”.)

Банки такі заведено ще в році 1861 в Англії, а практичність їх і пожиточність була причиною, що за приміром Англії пішли мало не всі культурні держави. В році 1906 піднесено з великим запалом сю справу в Злучених Державах. але до заснованя почтових щадниць не прийшло аж до р. 1910 головно через агітацію та вплив товариства банкірів. хочь ще в р. 1906 основано такі щадницї в американських кольонїях на Филипинах. Американські почтові щадницї розвивають ся успішно, бо по трех роках існуваня виказують десятки мільонів доларів ошадностей. Докладнійше послїдне урядове справозданє подас ось такі числа:

Депозитори почтових ошадниць в Злучених Державах мали в тих щадницях дня 30. червня 1913 року ошадности на суму 33 мільони 818 тисяч доларів. Протягом слїдуючого потім фіскального року зложено 47 мільонів 815 тисяч доларів, а витягнуно 38 мільонів 189 тисяч доларів, так що дня 30. червня 1914 вони мали ошадностей на 43 мільони 444 тисячі доларів. Вже сей зріст інституції показує про її потребу і пожиточність.

Ціль почтових щадниць

є улекшити депозитованє ошадностей на процент, за гваранцією зі сторони уряду Злучених Держав.

Гваранція

Уряд Злучених Держав забезпечує, що всі ошадности, заплачені на руки його почтових урядів будуть на жадає звернені з процентами, що наросли згідно з постановами закона про почтові щадницї.

Уряд Злучених Держав гварантує всім своїм мастком, що виплатить зложені у него ошадности. А той масток є дуже, а дуже великий. Він більший як масток якогонебудь банку. Через се і гваранція уряду Злучених Держав лїпша як гваранція якогонебудь банку.

Хто може складати гроші до поштової щадницї?

До поштової щадницї Злучених Держав може почати складати свої ошадности (“отворити рахунок”) (“to open account”) на своє власне імя кожда особа понад 10 літ житя. Жінка замужна може вкладати до поштової щадницї свої ошадности на своє власне імя і муж її не має права розпоряджати тими грошми.

Нїхто не сьміє мати рівночасно почтові ошадности зложені у більше як одним поштовім урядї.

Отворити рахунок на поштовій уряді може кождий або особисто або через свого заступника, належнго уповаженного до того. Коли хто раз отворив рахунок на поштовій щадниці, той може слідуючі вкладки присилати до того уряду поштою.

Ощадности приймає ся лише від осіб.

Не можна отворити рахунку в імени корпорації, товариства, спілки, фірми, або на імя двох або більше осіб.

Не можна отворити рахунку в імени одної особи в заступстві або "в довірю" (in trust) для другої особи.

Що платить ся за вкладанє і витяганє грошей?

Служба поштових щадниць є вільна і за вкладанє і витяганє ощадностей не побирас ся ніяких оплат.

Що може хто довідати ся про ощадности зложені в поштовій щадниці?

Ніхто не може довідати ся сего від урядників поштових щадниць, бо після законів Злучених Держав ніяка особа, стояча в службовій звязи з поштовим урядом або поштовою службою, не може виявляти імени якого депозитора ані не може давати якунебудь інформацію про ощадности хіба лише самому депозиторови або на розказ найвищого урядника пошти ("Ди Повстместер Дженерал").

Як "отворити рахунок"?

Хто хоче "отворити рахунок" в поштовій щадниці, заявляє свою волю відповідному урядникови на поштовім уряді і відповіс на питання, ставлені урядником.

Кожний повинен добре пам'ятати, що відповітав на кожде питання, бо сї відповіли будуть служити урядникови до ствердження тогожності особи депозитора. Коли пр. депозитор прийде відібрати гроші, урядник, аби упевнитися, чи се та сама особа, що на її імя рахунок отворений, буде завдавати депозиторови ті питання і цвити ся, чи він їх такасамо відповіс.

Коли всі питання будуть відповіджені, особа отвиряюча рахунок, складає в уряді свій підпис. Коли депозитор не вмє писати, робить знак в присутности одного неінтересованого свідка.

Депозитор повинен все підписувати ся в той самий спосіб.

Посвідки на ощадности.

На зложені ощадности поштовій уряд видає посвідки поштової ощадности, по англійськи "postal savings certificates" ("постел сейвінге сертифікейте"). Сї посвідки видає на суми: \$1, \$2, \$5, \$10.

\$20, \$50 і \$100 — так, що, як хто вкладає приміром \$18, він дістане одну посвідку на \$10, одну на \$5, одну на \$2, а одну на \$1. На кожній посвідці буде виписане імя депозитора, число його щадничої книжочки, дата її виставлення, назва поштового уряду і дата, від котрої починає рости процент.

Почтовий урядник виставляючи таку посвідку, робить копію з неї, яку переховує у себе.

Не можна отворити рахунку на суму меншу від одного доляра. Також не можна приймати до щадниці частий доляра, не можна приміром зложити до поштової щадниці \$1.25 лише або \$4 або \$5).

Не вільно за оден календаровий місяць зложити більше як \$100 і ніхто не може мати в поштовій щадниці самого капіталу (без проценту) більше як \$500.

Посвідки поштової ощадности не можна переносити на другу особу (при помочи підпису на другій стороні, т. зв. індорсованія), бо їх можна виплачувати лише тій особі, на чіє імя були виставлені.

При отвореню рахунку кожний депозитор дістає коверту, в якій може переховувати свої посвідки. На тій коверті є виписане та відносно полііноване для обчислюваня ощадности і виплат.

Якби депозитор згубив посвідку, або її знищив, має повідомити поштового урядника, а поштовий уряд по переведеню слідства видасть на жадане депозитора нову посвідку.

Почтовим урядникам не вільно приймати посвідки до переховуваня.

Як ощаджувати суми менші від одного доляра?

Суми менші як один доляр можна ощаджувати в той спосіб, що на почті кунує ся картки поштової щадниці (*postal savings cards*— *постел сейвінгс кардз*) за 10 центів і приліплює ся на них марки поштової щадниці (*postal savings stamps*— *постел сейвінгс стемпс*) по 10 центів. Кожда картка поштової щадниці має вільні місяця, на які можна найліплювати марки від часу до часу в міру того, як їх кунує ся, а кожду таку картку з найліпленнми на неї девятьма марками приймас ся на поштовім уряді щадничім як оден доляр і сею сумою або отвирає ся рахунок або вписує ся її на вже існуючий.

За такі картки або марки не можна дістати інакше гроший як лише в той спосіб, що повну картку вложить ся до щадниці, а потім відбере ся ощадність. Марок, призначених до ощаджуваня гроший, не можна вживати до оплачуваня поштових належитостей. Їх не можна вимінювати за звичайні марки: з другої знов сторони звичайних поштових марок не можна вимінювати за марки або картки поштової щадниці.

Відсотки

Від ощадностей платять ся відсотки по 2 процент на рік: обчисляє ся їх від кожної посвідки особно, а виплачує річно. Не платять ніякого проценту на гроші, що в щадниці були лише через якусь частину року.

На ощадностях починають рости проценти починаючи від першого дня місяця слідуючого по тім, в котрім вложено ощадність.

На кожду посвідку буде приростати процент так довго, як її не витягнуто, а посвідки є важні, аж поки не будуть виплачені: нема часового ограничення їх важности.

На посвідки буде наростати зложений процент, себто процент від проценту, але депозитор може відобрати вже платний процент і вложити його до щадниці як звичайну ощадність і він буде процентувати ся після звичайної скалі.

Відтягнення

Депозитор може кожного часу вибрати всі або частину своїх ощадностей враз з платним процентом. Вибираючи їх має він пердложити посвідки на бажану суму, належито підписані (як і де підписувати, пояснить урядник).

Предкладаючи посвідки до виплати, депозитор підпише їх в присутности урядника і віддасть їх урядникови, який по ствердженю тотожности його особи, виплатить гроші.

Як депозитор бажас вибрати лише частину гроший, на які має одну посвідку, тоді урядник уневажить ту посвідку, виплатить бажану суму, а на решту видасть нову посвідку: та нова посвідка буде так датована, що депозитор не втратить проценту на ту решту.

Коли депозитор бажас вибрати лише процент від котрої посвідки, годі місто підписувати та звертати посвідку, як се робить ся в случаю повної виплати, він має лише дати свій ресіт в дуплікаті на суму, виплачену йому як процент. Почтовий урядник запише виплату проценту на другій стороні посвідки і зверне її депозиторови.

Складанє гроший через заступника.

Отвирати рахунок в імени другої особи не вільно. Зате коли особа, що вже отворила свій рахунок, не може явити ся особисто, щоби зробити дальший депозит, а то через хоробу або з якої другої важної причини, може зложити ту суму через свого заступника або вислати її поштою. Почтовий урядник по одержаню грошевої суми вишле депозиторови дуплікат кожної посвідки, яку має виставити ся. Депозитор одержавши такий дуплікат посвідки (або такі дуплікати посвідок) підпише їх і зверне їх пощтовому урядови, в якім він скла має свої гроші, а почтовий уряд-

ник вишле йому посвідки на зложену суму. Нового рахунку не можна отворити поштою. Коли хто хоче почати вкладати гроші до поштової щадниці, але не може зявити ся особисто в поchtовім уряді, він може вислати гроші через свого заступника, якому уряд видасть взорець аплікації. жгу бажаючий стати депозитором має належито виповнити і звернути з дуплікатом посвідки.

Як відбирати гроші через заступника?

Коли депозитор не може заявити ся особисто на поchtовім уряді аби вибрати оцадности, тоді на просьбу його заступника поchtовий уряд вишле йому чистий ордер ("бленк ордер" — blank order). Депозитор виповнить його належито, підпише в присутности одного неінтересованого свідка і зверне поchtовому урядови разом з належито підписаними посвідками, яких виплати він бажає.

Коли депозитор хоче витягнути лише процент, а сам особисто не може зявити ся в поchtовім уряді тоді уряд перешле йому через його заступника чистий ордер лише на виплатити маючий ся процент; сей ордер лише має депозитор належито виповнити, підписати і звернути поchtовому урядникови, а сей виплатить процент заступникови депозитора.

Смерть депозитора

Коли депозитор помре, сума, належна йому з поchtової щадниці, буде виплачена виконавцви його послідної волі або зарядчикови його спадку, як вони задосить учинять потрібним вимогам. В случаю, як кривні небіщика не бажають установленя адміністратора, поchtовий урядник може по одержаню відповідної просьби, як се уважає за відповідне, бути уповажнений до виплати оцадностей особам ууравненням до піднятя їх без установленя адміністратора.

Оцадности жінки, що виходить за муж.

Женщина, що отворила рахунок а потім виходить за-муж, має предложити всі свої посвідки поchtової щадниці, щобн їх переписано на її нове ім'я. Як така депозиторка сего не зробить, поchtовий уряд не сміє прийняти дальших депозитів ані не сміє виплатити її всего або частини проценту.

Бонди поchtової щадниці.

Депозитор може переменить всі або частину своїх посвідок на реджистровані або купонові бонди Злучених Держав.

Такі бонди можна дістати на сумі: \$20, \$40, \$60, \$80, \$100, \$200, \$300, \$400 і \$500. Вони приносять 2 і пів проценту річних відсотків, платних що пів року, а їх можуть викупити Злучені Держави по році

від часу їх виставлення, при чім капітал і процент є платний в золотій монеті Злучених Держав в 20 літ від тої дати. Таку заміну посвідок поштової щадниці на бонди Злучених Держав можна робити першого січня і першого липня кожного року, о скільки такі бонди можна в той час дістати.

Депозитор, що бажає замінити свої ощадности в поштової щадниці на бонди, має внести просьбу на трох апликаціях, які йому дасть поштовий урядник. Просьба ся має бути внесена що найменше 15 днів перед датою, коли він думає свої посвідки замінити на бонди. Вносячи просьбу треба підписати і віддати урядникови посвідки на бажану суму бондів, на що урядник виставить ресіт. Процент від тих посвідок буде дальше йти, аж до часу, коли бонди будуть в дійсності виставлені. Почтовий уряд одержавши бонди, повідомить про се депозитора і віддасть йому бонди, а депозитор зверне урядникови ресіт на посвідки. Рівночасно виплатить ся весь процент, залягаючий на ті посвідки.

Почтові ощадности переіменені на бонди Злучених Держав не вчисляють ся до суми \$500 (до якої вільно складати ощадности), так що депозитор, що купив бонди, може дальше складати на почті ощадности аж до \$500. Щодо бондів поштової щадниці, то закон не ставить ніякої границі, можна їх купувати, кільки хто їх хоче, взг, кільки може купити.

Бонди поштової щадниці є увільнені від всіх податків і оплат державних, як також від всіх податків місцевих та стейтових.

Бонди поштової щадниці можна набути лише дорогою заміни посвідок поштових ощадностей на бонди і їх не видають особам, що не є депозиторами. Зате депозитор, без огляду чи він має реєстрований чи купонний бонд, може його продати або перенести на другу особу кожної хвили.

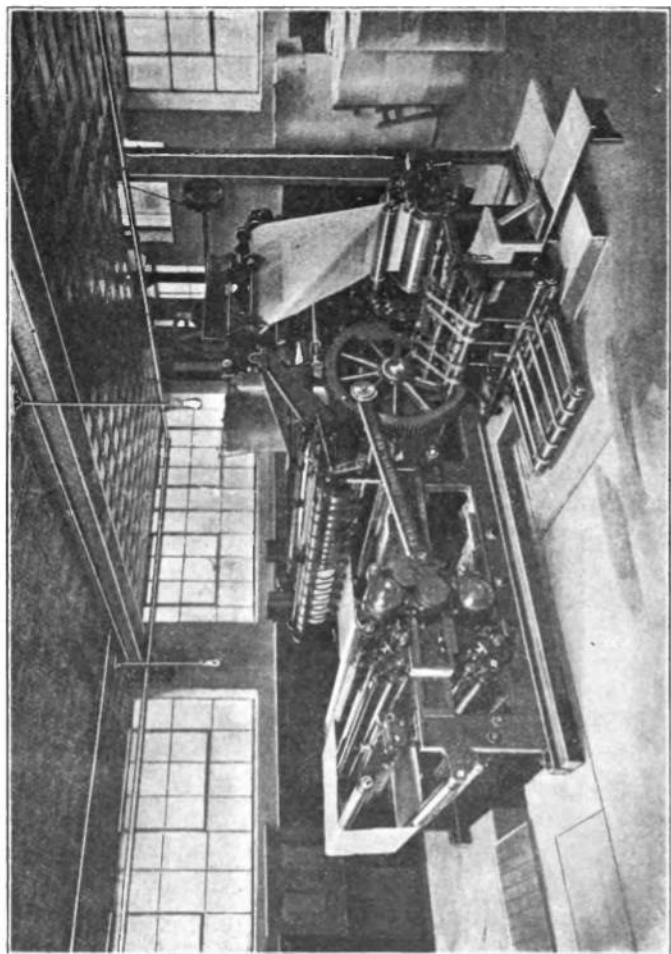
Інформації в справі поштової щадниці.

Якби хто потребував яких дальших інформацій про систему поштової щадниці Злучених Держав, може її дістати від кожного поштового уряду, що приймає поштові ощадности, або від начальника пошти, до якого треба адресувати так:

Postmaster General
(Postal Savings System)
Washington, D. C.

Питанє про положенє робітництва се питанє про стан цивілізації.

Капіталісти думають, що в біблій написано: В поті чужого чола будеш їсти хліб свій.

Велка преса в друкарня Ризького Народного С'юза

ТЕЛЕГРАФ

Телеграф се прилад до пересиланя депеш при помочи електрики. Сама гадка пересилати слова на велику відлеглість в як найкоротшім часі (“писати на віддаль” — “теле” значить в грецькій мові “далеко”, а “графо” значить “пишу”) займала ріжних вчених та винаходчиків вже від давна. Винахід телеграфу такого, як ми його нині вживаємо, приписують звичайно Американцеві Морзови (Семюел Финли Бріз Морз), хоть його відкрите опирає ся переважно на научних дослідах Йосифа Генрі. В трийцятих роках минушого столітя їх відкрите було практично пристосоване, в чім головню заслужив ся винаходчик Алфред Вейл. Першу телеграфічну лінію залезено межі містами Педингтен а Дрейтен в Англії в році 1837 і мала вона 13 миль довжини. В році 1844 повстала перша американська телеграфічна лінія, що лучила міста Вошингтен і Болтимор. Від того часу число ліній і їх довжина росли надзвичайно скоро.

В році 1850 було всего 5 тисяч миль телеграфічних ліній.

В році 1860 було вже 100 тисяч миль телеграфічних ліній.

В році 1900 було вже 1 міліон 180 тисяч телеграфічних ліній.

В році 1912 було вже 1 міліон 400 тисяч телеграфічних ліній.

Телеграфічні лінії сполучують нині весь світ. Телеграфувати можна до найбільше відомих місцевостей. Телеграфічні лінії йдуть почерез ліси і дебри, пустині та стени, ба навіть широкі океани. Глубоко у воді океанів зложені грубі звої телеграфічних дротів, затоплених в грубу, верству гутанерхи та залізного дроту. Се так званий морський телеграф, “кабель” (від англ. слова “cable”, “кейбл”). Перший такий кабель заложили в році 1858 межі Европою і Америкою, але він скоро зіпсував ся. Пішло багато невдачних проб, які коштували великі суми гроша, поки нарешті в році 1866 заложено перший сталій кабель через Атлянтійський океан. Попри него заложено небаром другі каблї, так що в р. 1903 було 19 каблів через сей океан, а цілу довжину всіх каблів в році 1903 оцінювано на більше як 250 тисяч миль, на заложене котрих втрачено понад триста міліонів долярів.

Телеграфічні лінії Злучених Державах є в руках приватних компаній, а над цілим телеграфічним бізнесом Злучених Держав панують дві компанії, з котрих одна зве ся “Western Union Telegraph Co.” (Вестерн Юніон Телеграф Ко.) або коротко “Western Union” (Вестерн Юніон) та Postal Telegraph-Cable Co. (“Повстел Телеграф-Кейбл Ко.) або коротко “Повстел”.

Як телеграфувати?

Треба піти до телеграфічного уряду написати телеграму на відповідній бланкеті. Можна також телефоном зажадати від телеграфічної компанії, аби вислала до дому чи де там післанця з бланкетом.

На телеграмі пише ся вперед докладно адресу адресата, себто особи, до якої депешу висилає ся. Треба подати імя, прозвище, занятє, місцевість, пошту, вулицю і число дому.. Потім слідує самий зміст депеші. Ввиду того, що за кожде слово платить ся, треба все писати як найкоротше, без титулів, заголовків, поздоровлень та других злишних слів; треба коротко, ясно, виразно і недвозначно представити факт чи бажанє.

Потім слідує підпис висилаючого депешу, себто його імя і прозвище. Коли висилаючий телеграму бажас мати відповідь від адресата, а той не знає адреси висилаючого телеграму, тоді висилаючий подає під підписом свою адресу.

Роди телеграм є ріжні:

1) *Звичайні телеграми*, на котрих бланкетах під іменем компанії є виписане слово "Telegram". Оплата залежить, як в цілій телеграфічній службі, від відлеглости межі висилаючим а адресатом. Оплата числить ся так, що за перших десять слів або менше є установа одна ціна, а за кожде слідуєче слово осібна ціна, так що висилаючий телеграму заплатить за 10 слів, хотьби вислав лише два слова. Платить ся за властиву телеграму, а не за адресу адресата ані за підпис висилаючого. Зате платить ся за адресу висилаючого, як вона має бути вислана до адресата під підписом висилаючого. Найнижша оплата виносить 25 центів за перших 10 слів, а 1 цент за кожде слідуєче слово. За те при великих відлеглостях оплата значна, приміром за телеграму з Нью Йорку до стейту Вашингтен платить ся одного доляра за перших 10 слів.

2) *Нічні телеграми*. Се звичайні телеграми прийняті від 6 год. вечером до 2 год. в ночи. Їх не доручус ся скорше як на другий робочий день рано. Оплата за них троха (10-20 проц.) низша як за звичайні денні телеграми.

3) *Нічні листи*, на яких бланкетах написано "Night Letters". Їх приймає ся до висилки аж до 12 год. в ночи, а доручус ся рано найближшого робочого ("бізнесового") дня. Оплата за них найнижша, бо платить ся за 50 слів такого нічного листу тільки, що за 10 слів звичайної телеграми наданої в день; за кождих дальших 10 слів нічного листу платить ся одну пяту оплати за 10 слів звичайної телеграми. Такі нічні листи мож писати лише по англійськи, хоть звичайні телеграми можуть бути в яким небудь язичі, аби лише писані латинськими буквами.

4) *Денні листи*, на яких блякетках написано "Day Letters". Їх приймає ся в день, а вислає ся їх в день, але дає ся першенство перед ними звичайним денним телеграмам. Платить ся за них півтора рази більше як за "нічні листи". Мають бути писані англійським язиком.

5) *Кабелграми* --- се телеграми, які треба пересилати через море каблевими лініями. Оплата за них висока і числить ся від кожного слова. В останніх часах запровадили т. зв. "Week-end letters", які відповідають "нічним листам" у звичайній телеграфічній службі: їх висилає ся в ночі, а доручує ся на другий день рано. Оплата за них є подана подвійна: одна за перших 13 слів, друга за кожде слідуєче слово.

Телеграфічні оплати до заграничних країв.

Сї оплати відносять ся до Нью Йорку. Коли хто надає телеграму з якої другої місцевости мусить ще заплатити кошти пересилання депеші до Нью Йорку. Подана ціна --- се оплата за одно слово. Дальших 15 букв в слові або менше числять ся за друге слово. При телеграфованю за границю платить ся також за адресу і підпис.

Оплата виносить сентів за одно слово до:	Оплата виносить сентів за одно слово до:
Австрії і Угорщини 32	Сербії 34
"Європейської" Росії 43	Румунії 34
Азійської Росії 43	Португалії 39
Німеччини 25	Швайцарії 30
Франції 25	Маніли на Філіппінах 112
Англії 25	й других місцевостей на
Данії 25	Філіппінах 117 до 145
Голяндії 25	Бразилії 80 до 130
Бельгії 25	Порто Ріко 50
Норвегії 35	Аргентини 65
Швеції 38	Чиле 65

ГУМОР І САТИРА

Нещаслива

"Що я маю робити зі своїм чоловіком? Не не, не курить, вчасно до дому приходить -- що я маю почати з чоловіком, якого нема від чого вітзвичаювати?"

Судія: "Кілько літ маєте?"

Пані: "24, прошу."

Судія: "То дивно."

Пані: "Ні, прошу, пана судії, я прийшла на світ дуже молодою."

ТЕЛЕФОН

Телефон се прилад до пересилання голосу. Саме слово вже поясняє се: бо в грецькій мові “телс” значить “далеко”, а “фоне” значить “голос”, “звук”.

Про такий інструмент думав ще в році 1837. Американець Пейдж з *Мессечузетс*, в р. 1854 Француз Бурзель, а в році 1860 Німець Филип Райс з Франкфурта винайшов дійсно прилад до пересилання голосу, але не примінив його до практичного життя. Заслуга коло практичного розвою ідеї і коло видумання дійсно надаючого ся до вжитку телефону належить ся Американцеві Александрови Грейгемови Белови, який дня 7. марта 1876. дістав патент на свій телефон. Його право стало предметом довгих спорів і процесів, але він удержав ся при нїм, хоть на тїм поли заслужили ся відтак і другі винаходчики, а передовсім Е. Грей.

Голос пересилає ся в телефонї при помочи електрики. Всякий голос се дряканє воздуха. Воздух дряжачи порушує в телефонї дуже тонку залїзну бляшку, близько котрої є магнес. Сей магнес є обвинений тоненьким дротом, вкритим шовковою ниткою. Той дротик обвинєє ся довкола магнесу багато разів, а його кінці є получені з другим приладом на другій стації. Коли хто говорить перед бляшкою, він говорючи вправляє воздух у філюючий рух. Воздух порушує бляшку, яка починає рушати ся то взад то вперед. При такім русї бляшка то наближає ся то віддаляє ся від магнесу, який є за нею. Через те електрика, що йде дротиком стає раз сильнійша раз слабша. Се знов, що електрика, раз слабше то знов міцніє, робить на другій стації магнес, на яким дріт є обвинений, раз сильнійшим то знов слабшим. Той магнес також притягає до себе бляшку раз сильнійше раз слабше. Значить бляшка на другій стації наслідє своїм рухом рух бляшки на першій стації і своїм дряканєм рушає воздух коло себе, а чоловік відчуває сей рух своїм ухом як голос. В перших телефонах перша стація, на якій говорило ся була цілком так збудована як друга стація, де слухало ся. Але таким телефоном можна було говорити лише на дуже малий простір. Щоби удосконалити прилад так, щоби можна ним пересилати голос на більшу віддаль, придумано иншу будову для приладу, до котрого говорить ся. Від тоді на кожній телефоничній стації є два інструменти. Той, який слухає, називає ся “receiver” (“ресівер”) себто “відібрач” (голосу), а другий інструмент називає ся “transmitter” (“трасемітер”), себто “пересилач” (голосу), бо ним пересилаєть ся голос.

Коли телефон є прибітний до стїни, тоді “пересилач”, який виглядає як короткий і широкий лїшок, є або стало прикріплений або уміще-

ний на короткій ручці, яку говорячий може піднести в гору або спустити в долину циліндер до своєї високості. "Ресивер" знов виглядає, як довгий циліндер, з одним кінцем дуже розширеним; звернений тим грубшим кінцем в долину висить він на вилочках, які порушують ся в гору і в долину. Такий рід телефону уміщує ся звичайно по мешканях і по публичних телефонічних будах.

Офісовий телефон виглядає троха інакше. Від скринки прибитої на стіні або на якій обстанові в комнаті йде дріт до властивого телефону. Є се тяжша підстава у формі кружка, в якого середині вбитий стовпець. На горішнім кінці стовця є уміщений "переслалач", до якого говорить ся. З боку стовця є вилки, що можуть підносити ся в гору і в долину. На тих вилках висить "відбирач" грубшим кінцем в долину.

З телефоном є получений електричний дзвінок. Сей дзвінок починає дзвонити, коли дане число хтось закликав, себо як хтось хоче говорити до даного телефону.

Особа, що хоче говорити, здоймає "відбирач" з вилки, на яких він висить і грубшим кінцем прикладає його до уха, як можна найближше. Уста треба приблизити до "переслалача" на якого півтора цяля. Зробивши се треба чекати, поки телефоністка не спитає ся, з яким номером треба полученя; тоді доперва треба впрязно, голосно але не кричучи, подати бажаний номер. Номер можна довідати ся зі списку телефонів абонентів (т. зв. "фон-бук", або "фон-директори"). В тих "фон-бук"-ах є подано за англійською азбукою: прозвище, імя, заняте або рід підприємства, адреса і число кожного чоловіка що має свій телефон. Крім числа є подані ще нераз імена телефонного округу ("зони"), як приміром: "Тремонт, Арчерд, Гарлем і т. п., а по числі подана ще часто одна буква: W. J. R., або пшша. Отже щоби викликати бажану особу, або товариство, треба подати телефоністці і імя "зона" і число і букву, як яка є подана по числі. Числа подає ся в той спосіб, читає ся кожду цифру з осібно, а коли на кінці є два зєра, тоді читає ся осібно цифри, що перед ними стоять, а потім додає ся слова: "гандред". Коли по цифрах стоять три зєра, тоді читає ся осібно цифри і додає ся слово: "таузенд". Коли в числі приходить одно зєро, його читає ся яку букву "о" ("ов").

Приміром:

Аби закликати особу, якої телефон означений: "John 1253", треба сказати: "Джан, вон, ту, файф, трі".

Щоби закликати особу, якої телефон означений: Main 4068-J., треба сказати: "Мейн, фор, "ов", сикс, ейт, джей".

*Іван Артимович
Голова Руського Народного Союзу*

Аби закликати особу, якої телефон означений: "Broad 4800", треба сказати: "Бровд, фор, ейт, гандред".

Щоби закликати: Worth 5000, треба сказати: "Верт, файф, тав-зед".

Коли стація, з якої говорить ся, має по своїм номері букву тоді на запитанє операторки треба подати її. Приміром: Говорячи зі стації Main 125-J., треба сказати: "This is party J. calling". ("Дис із парті Джей колінг").

Подавши бажаний номер, треба чекати і слухати, чи телефоністка

повторить його добре. Як повторить добре, треба сказати "Єс" або "Райт". Коли зле, треба сказати "Но" і повторити ще раз.

Коли телефоністка повторить вже добре, тоді не треба відкладати "відбирача" від уха, але чекати аж не прийде остаточна відповідь. А остаточна відповідь може бути або така, що телефоністка повідомить, що бажана сторона не відзиває ся, або бажаний телефон дійсно відозве ся. Коли почує ся, що другий телефон відзиває ся, треба зараз подати своє ім'я і говорити про справу.

Деколи телефоністка не відповідає довго; тоді треба кинати їх в той спосіб, що кладе ся палець на вилки, на котрих висить "відбирач" і посуває ся його кілька разів то в долину то в гору.

"Відбирача" не треба завішувати на вилки, поки не скінчило ся говорити.

Коли скінчить ся розмова, треба "відбирач" завісити на вилки грубшим кінцем в долину.

Коли не знаєте числа телефону, а не маєте телефонного спису під рукою, можна спитати за номером на телефонічній стації. Робить ся се в се йспосіб, що коли телефоністка спитає ся за номером, каже ся: "Інформейшен пліз". Коли друга телефоністка повідомить: "Інформейшен", тоді треба питати, яке число телефону бажаної особи.

Телефонувати можна не лише в даній місцевості, але навіть до дуже відлеглих міст. В такому випадку коли телефоністка відозве ся перше, треба сказати, що хоче ся говорити на велику відлеглість (Long Distance). Колиж знов відозве ся відповідна телефоністка, треба її подати місцевість, ім'я особи, фірми чи товариства, або число дому та вулицю де бажана особа мешкає. Подавши се, треба добре слухати, чи телефоністка повторить все як слід і не скаже замкнути телефон.

Коли потреба, телефонічна компанія вишле післанця на адресу особи і попросить її прийти до телефону, если абонент заручить заплату післанця.

Коли хто хоче говорити з позамісцевою особою в певний означений час, треба про се звідомити телефоністку.

За такі позамісцеві розмови платить ся осібно, а плата є тим більша чим більша відлеглість. Коли хочете знати кошт, треба спитати телефоністку.

Коли хто говорить не з приватного телефону, але публічної телефонічної стації, треба приготувати собі наперед готові гроші в ніклях, таймах або квадрах після того, що розмова коштує, тоді кидає ся нікля призначений на се отвір, здоймає ся відбирач і подає ся число, а коли телефоністка скаже оплату, треба вкинути гроші в призначений на се

Михайло Беля
Шисар Фінансовий Руського Народного Союзу

отвір. Деколи на публичних телефонах є написано не вкидати монет поки телефоністка не скаже; тоді треба після сего поступати, бо інакше гроші пропадуть. Коли оплата за розмову виносить 15 центів або більше, треба мати готовий 1 цент на оплату податку.

В разі якої небезпеки, огню або влому то що, можна без оплати даром телефонувати до поліції або до сторожі пожежної. Треба тоді телефоністці виразно сказати про небезпеку, приміром: "Ай вонт ту ріпорт ей фавр" або "Ай вонт ту Гет е полнемен".

Через телефон можна платити телеграфічну депешу. Робить ся се

так: коли телефоністка спитас за номером; каже ся її: Повстел Телеграф Кампені” чи там “Вестерн Юніен Телеграф Кампені”, після того, якою фірмою хоче ся вислати депешу. Коли телефоністка получить вас з телеграфічним урядом можна подиктувати депешу телефоном, або казати собі прислати писанця до дому.

Веяка розмова через телефон є тайна в тім значіню, що телефонічна служба не може зраджувати її. Якби телефонічна служба зрадила кому вашу розмову то вона за таку зраду може бути карана.

Найстарша телефонічна компанія в Злучених Державах се Бел Телефон Ко., яка була з'організована ще в часі, коли Бел мав правний патент на телефон. Від коли сей патент вишпов, повстало багато менших телефонічних компаній, які конкурують з тамтою. Ввиду сего, що при помочи одної компанії можна розмовити ся лише з абонентами тої компанії, при телефонюваню треба уважати, якої компанії телефон має особа, з якою бажас ся говорити, і того телефону вживати.

Згадати тут треба, що існуванє таких конкуруючих компаній підносить кошт телефонічної служби, справляє немале замішанє в бізнесі і виявляє другі недостачі та некористи, яким легко зарадити в сей спосіб, що держава перебере на себе власність та заряд телефонів, як се вже є і показує ся практичним в богатях краях в Европі.

КІЛЬКО Є СУШІ НА ЗЕМЛІ?

Европа має	3 мільони	751 тисячі	282 квадратів	милі
Азія має	17 мільонів	56 тисяч	666 квадратних	миль
Африка має	11 мільонів	513 тисяч	579 квадратних	миль
Півн. Америка має . . .	8 мільонів	37 тисяч	714 квадратних	миль
Півд. Америка має . . .	6 мільонів	851 тисяч	306 квадратних	миль
Австралія має	3 мільони	156 тисяч	290 квадратних	миль
Підбігунові околиці мають	6 мільонів	970 тисяч	268 квадратних	миль

Вся суша землі займає 57 мільонів 610 тисяч 102 квадратів мілі

НАЙБІЛЬШЕ ПОШИРЕНІ ЕВРОПЕЙСЬКІ ЯЗИКИ

Англійською мовою говорить у світі	160 мільонів	людей
Німецькою мовою говорить у світі	130 мільонів	людей
Московською мовою говорить у світі	100 мільонів	людей
Французькою мовою говорить у світі	70 мільонів	людей
Українською мовою говорить у світі	40 мільонів	людей

Михайло Бабей
Секретар Рекордовий Руського Народного Союзу

КІЛЬКО Є ЛЮДИЙ НА ЗЕМЛІ?

- Европа має 450 мільйонів мешканців.
 Азія має 900 мільйонів мешканців.
 Африка має 180 мільйонів мешканців.
 Півн. Америка має 130 мільйонів мешканців.
 Південна Америка має 35 мільйонів мешканців.
 Австралія має 8 мільйонів мешканців.
 Підбігунові околиці мають 300 тисяч мешканців.
 Разом вся земля має 1 мільярд 732 мільйони мешканців.

ГУСТОТА НАСЕЛЕННЯ

В Європі припадає на одну квадратну милю	121	людей
В Азії припадає на одну квадратну милю	53	людей
В Північній Америці припадає на одну квадратну милю	17	людей
В Африці припадає на одну квадратну милю	16	людей
В Південній Америці припадає на одну квадратну милю	5	людей
В Австралії припадає на одну квадратну милю	2	людей
В підбігунових околицях на 100 квадратних миль припадає	5	людей

ГРОШІ

Найважнійші Заграничні Гроші.

Австрія:

1 Корона має 100 сетиків.

Росія:

1 Рубель має 100 Копійок.

Франція. Бельгія:

1 Франк має 100 сантимів.

Італія:

1 Ліра має 100 чентезимів.

Німеччина:

1 марка має 100 фенігів.

Бразилія:

1 мільрейс має 100 рейсів.

Голяндія:

1 флорін має 100 центів.

Норвегія, Швеція, Данія:

1 корона має 100 ерів.

Англія:

1 фунт штерлінгів має 20 шілінгів.

1 шілінг має 12 пенсів.

ВАРТІСТЬ ЗАГРАНИЧНИХ ГРОШИЙ В ГРОШАХ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ

Краї	Монета	Вартість в грошах Зл. Дер.
Аргентина	пезо	96 і 47 сотих цента
Австрія	корона	20 і 3 десяти цента
Бельгія	франк	19 і 3 десяти цента
Бразилія	мільрейс	54 і 6 десятих цента
Франція	франк	19 і 3 десяти цента
Канада	доляр	1 доляр
Німеччина	марка	23 і 8 десятих цента
Італія	ліра	19 і 3 десяти цента
Голяндія	флорін	40 і 2 десяти цента
Норвегія	корона	26 і 8 десятих цента
Швеція	корона	26 і 8 десятих цента
Данія	корона	26 і 8 десятих цента
Росія	рубель	51 і пів цента

НАСЕЛЕНЄ ЗЕМЛІ ПІСЛЯ РАС

Індо-Германська раса (біла, зв. також Арійська) має	775	міліонів душ
Монгольська (жовта) раса має	682	міліони душ
Семитська (біла) має	65	міліонів душ
Муринська (чорна) має	150	міліонів душ
Малайська (брунатна) має	35	міліонів душ
Американська (червона) має	25	міліонів душ
Разом	1 міліярд 732	міліони душ

Михайло Саламандра
Скарбник Руського Народного Союзу

НАСЕЛЕНЄ ЗЕМЛІ ПІСЛЯ РЕЛІГІЇ

Христіяни	564 мільонів	510 тисяч
Визнавці Конфуції	300 мільонів	830 тисяч
Гіндоїстів	210 мільонів	540 тисяч
Магомедан	221 мільонів	825 тисяч
Буддистів	138 мільонів	31 тисяч
Жидів	13 мільонів	52 тисяч
Анімїстів	158 мільонів	270 тисяч
Шінтоїстів	25 мільонів	---
Других релігій	15 мільонів	280 тисяч

ПОВЕРХНЯ І ОБЄМ ЗЕМЛІ

Поверхня землі виносить приблизно 196 мільонів 791 тисяч квадратних миль; обєм землі має 259 мільярдів 944 мільйони 35 тисяч 515 кубічних миль.

МІРИ І ВАГИ

ДЕЩО ПРО ІСТОРІЮ МІР І ВАГ.

Наука про міри і ваги є одна з найважливіших наук. Ледво чи є в своїй другій штуці так загальна і такої ваги. Міри і ваги є кінцевою підставою торгівлі, промислу і науки. Міренє є потрібне при розслідуванні країв і водних доріг, при означеню їх положеня, при ставленю будинків, залізниць, мостів і при других інженерських роботах, при виробі поживи, приготованю її складників, при продажі, купні матеріялів.

Міри і ваги є сущим чинником при всякій заміні товарів. Всеюди потреба певної докладности. Та докладність раз більша раз менша. Коли хто продає живого вола, той не звертає уваги на недокладности у важеню, хотьби вони мали виносити цілі фунти. Зате антикар, що приготував лік, мусить уважати на сотні часті грама, бо і від такої незначної ваги може залежати skutочність ліку, а часто й житє хорого. Де у обчисленє входять тисячі миль, не потрібна велика точність щодо метрів або ярдів. Зате при будові машини, або оптичних приладів треба звертати увагу на такі малі довжини як одна тисячна цаля.

Міри і ваги є ріжноманітні, як ріжноманітне житє і як ріжноманітні ті річі, які ми маємо мірити і важити.

Коли хочемо змірити довжину, мусимо її мірити другою довжиною. Не можемо приміром довжини дороги змірити літром, бо літр є міра обєму, а не довжини. Не можемо тягару каменя змірити (зважити) метром, бо метер є міра довжини, а довжиною, можна мірити лише другу довжину, а не тягар.

Через те що всяка міра має бути того самого гатунку що річ, яку хочемо мірити, себто тому що довжину можна мірити лише другою довжиною, а обєм другим обємом, а тягар другим тягарем і т. д. тому ми мусимо в житю уживати різних мір і ваг. Вагами і мірами важимо довжину, простір, обєм, тягар, силу, енергію, електрику, тепло, світло, скорість і т. п. Для змїрення кожного з них нам потреба інших мір, а кожда з них має бути того самого рода, що річ мірена.

Коли вже знаємо, що якусь річ можна мірити лише мірою того самого гатунку, тоді прийде питанє, яку власне міру вибрати.

Отсе є питанє, над яким люди лопили собі голову від непамятних глїв і якого ще як слїд не розв'язали.

Можна догадувати ся що чоловік почав мірити своїм власним тїлом. Дикуннї ще і нинї п'яею мірять, котра стрїла довша, а котра коротша; вони ще й нинї будуючи хати ставляють стопу за стопою і числять стопи, аби знати де забивати стовп в землі. Давні люди певно уживали своєї

Матвій Семенюк
місто-голова Р. Н. Союз

руки, пяди, стоши до міреня, як про се свідчать ще назви ріжних мір. В нашій мові заховало ся ще богато таких назв, як пр. *стона, локоть*. В англійській мові с їх богато, як пр. "кюбик", "генд", "фут", "спен", "нейл" і другі. І с вони в кожній мові, немовби на памятку, що чоловік давно мірив довжиною членів свого тіла, хоть ті назви відносять ся вже до мір вигіднійших. Бо ті міри були не вигідні тим, що тіло кожного чоловіка має инші розміри. З того вишла потреба установити міри яким иншим способом. Ось чому міста і держави почали установляти ріжні міри і наказували їх уживати. Звичайно взорець такої міри старанно переховували виробивши його в якім дорогім металю; коли треба було перековатись, чи яка міра добра, примірувано її до взірцевої міри. Та люди не перестали на сїм, і старали ся видумати міру, яка могла бути принята у всіх краях. Такі міри придумано і заведено у Франції законом з дня 10. грудня 1799, себто 116 літ тому. Сї міри с дуже прості і легко ними обчисляти, вони всі лучать ся разом і тому називають ся системою мір, метричною системою мір. Тому що метрична система мір с дуже вигідна, проста і легка, тому з часом заведено її майже у всіх цивілізованих краях. В Европі всі краї живають сеї системи крім Англії і Росії. В Америці живають сеї найліпшої системи вже богато держав, як пр.: Мексик, Бразилія, Чіле, Перу і др. За те в Злучених

Державах і Канаді все ще уживає ся старих, не вигідних і скомплікованих англійських мір і ваг, хоть і тут існує вже спільна агітація за прийняттям вигідної метричної системи.

Ся система дуже проста:

Метер (1 m) — се одиниця довжини, яка рівнає ся одній десятиміліонній частці четвертої частини земського рівника.

Літра (1 l) се одиниця поємности, що рівнає ся об'ємови кісткн (шестигранна), яка має оден дециметер висоти 1 дециметер ширини і 1 дециметер довжини.

Грам (1 g) — се одиниця ваги, яка важить тільки, що важить чиста вода (без напня) поємности куба, який має довжину, ширину і висоту 1 сантиметра.

Маючи ті підстави одиниці довжини, об'єми і ваги можна легко утворити вищі міри і ваги.

Назви можна легко спам'ятати:

1) “Дека” значить “десять”, отже:

Дека-метер = 10 метрів.

Дека-літер = 10 літрів.

Дека-грам = 10 грамів.

2) “Гекто” значить “сто”, отже:

Гекто-метер = 100 метрів.

Гекто-літер = 100 літрів.

Гекто-грам = 100 грамів.

3) “Кільо” означає “тисячу”, отже:

Кільометер = 1000 метрів,

Кільолітер = 1000 літрів,

Кільограм (коротко “кільо”) = 1000 грамів.

Слова: дека, гекто, кільо—се грецькі слова; крім сих слів уживає ся латинських слів на означене частий одиниць. Ті слова є: децем (“деци”) = 10, центум (“центи”) = 100 і міле (“мілі”) = 1000.

Отже:

Дециметер = одна-десята часть метра.

Децилітер = одна-десята часть літра.

Дециграм = одна-десята часть грама.

Центиметер = 1-сотна часть метра.

Центилітер = 1-сотна часть літра.

Центиграма = 1-сотна часть грама.

Міліметер = 1-тисячна часть метра.

Мілілітер = 1-тисячна часть літра.

Міліграма = 1-тисячна часть грама.

В Злученнях Державах і Канаді ще не введено поступової метричної системи. Тут придержують ся ще старих мір і ваг.

В Злученнях Державах уживають ся ось такі

МІРИ ДОВЖИНИ:

“Інч” (цаль).

12 “інчів” = 1 “фут” (стопа).

3 “фіти” = 1 “ярд”.

5½ ярда = 1 “рад” або 1 “повз”

40 “радів” = 1 “ферлонг”.

8 “ферлонгів” = 1 “стетют майл”.

3 милі = 1 “ліг”.

Порівнанє метричних мір довжини з мірами довжини вживаними в Злученнях Державах.

1 Метер = 39.37 цалів (“інч”).

1 Метер = 3.28 стіп (“фут”).

1 Метер = 1.09 ліків (“ярд”).

1 Кільометер = 0.62 милі.

1 Цаль (“інч”) = 2.54 центим.

1 Стопа = 0.305 метра.

1 Локоть (“ярд”) = 0.914 метра.

1 Миліа = 3.219 кільометер.

Порівнанє англійської статуткової милі, австрійської милі, російської верстви і французького кільометра.

Австрійська миля має 7.586 франц. кільом.

Австрійська миля має 7.112 рос. верстов.

Австрійська миля має 4.714 англ. ст. милі.

Російська верства має 1.067 фр. кільомт.

Російська верства має 0.141 австр. милі.

Російська верства має 0.663 англ. ст. милі.

Франц. кільометер має 0.621 англ. ст. милі.

Франц. кільометер має 0.937 рос. верстви.

Франц. кільометер має 0.132 австр. милі.

Англійська ст. миля має 1.609 фр. кільом.

Англійська ст. миля має 1.508 рос. верст.

Англійська ст. миля має 0.212 австр. милі.

МІРИ ПОВЕРХНІ.

1 гектар = 10,000 квад. метр. = 2.471 акрів

1 ар = 100 квад. метр. = 119.6 кв. ярдів.

Демко Хомани
заст. скарбника Р. Н. Союзу

1 центар = 1 квадр. метр. = 1.550 кв. пичів.
 1 кв. центим. = 0.155 кв. пичів.
 1 кв. метер = 10.764 кв. стіп.
 1 кв. метер = 1.196 кв. ярдів.
 1 кв. пич = 6.452 кв. центиметр.
 1 кв. стопа = 0.0929 кв. метр.
 1 кв. ярд = 0.836 кв. метр.

МІРИ ПОСМНОСТИ.

Метричні.

Кільолітер = 1000 літрів
 Гектолітер = 100 літрів
 Декалітер = 10 літрів
 Децилітер = 0.1 літра
 Центилітер = 0.01
 Мілілітер = 0.001

Американські.

1 Кубічна стопа ("кюбик фут")
 = 1728 кубічних пичів
 1 куб. ярд = 27 куб. стіп.

Порівнанс.

1 куб. ярд = 27 куб. стіп.
 1 куб. стопа = 0.028 куб. метр.

СПЕЦІАЛЬНІ МІРИ.

В Злучених Державах уживають спеціальних мір для течій і сипких річчів.

"ЛИКВИД МЕЖЕР".

1 "джіл"
 4 "джіл" = 1 "пайнт"
 2 "пайнте" = 1 "кворт"
 4 "кворте" = 1 "гелон"
 31 1/2 "гелоне" = 1 "берез"
 2 "березе" = 1 "гагзгед".

Порівнанс.

1 літра = 1.06 "кворт"-и
 1 літра = 0.26 "гелон"-а
 1 "кворт" = 0.95 літра
 1 "гелон" = 3.78 літра

“ДРАЙ МЕЖЕР.”

- 2 “пайнте” = 1 “кворт”
 8 “кворте” = 1 “пек”
 4 “пекс” = 1 “бушел”

Порівнянє.

- 1 Гектолітер = 2,84 “бушалі”
 1 “бушел” = 0,35 гектолітра

ВАГИ.**Метричні.**

- Одиниця = 1 грам (1 г)
 Тона = 1,000,000 грамів
 Квінта = 100,000 грамів
 Міріяграм = 10,000 грамів
 Кілограм = 1000 грамів
 Гектограм = 100 грамів
 Декаграм = 10 грамів

Грам

- Дециграм = одна-десята грама
 Центиграм = одна-сотна грама
 Міліграм = одна-тисячна грама

Американські

- (Т. зв. “Короткі Тони”: “Шорт Тонс.”)
 27 11-трийцятьдругих “грейнс” = 1 “дрем”
 16 “дремс” = 1 “авис”
 16 “ависиз” = 1 “павнд”
 25 “павнде” = 1 “квордер”
 4 “квордерз” = 1 “гаудредуейт”
 20 “гаудредуейте” = 1 “тон” (“шорт тон”
 або “нет тон”.)

Рідше уживася ваги:

“Лонг тон”: або “грос тон”:

- 27 11-трийцятьдругих “грейнс” = 1 “дрем”
 16 “дремс” = 1 “авис”
 16 “ависиз” = 1 “павнд”
 112 “павдз” = 1 “гаудредуейт”
 20 “гаудредуейте” = 1 “Лонг тон”
 (або “грос тон”.)

Отже: “мала тона” (“нет тон” або “шорт тон”) має два тисячі фунтів, “велика тона” (“грос тон” або “лонг тон”) має 2,240 фунтів.

Порівнянє..

- 1 центиграм = 0.15 грейнс
 1 кілограм = 35.27 “ависиз”
 1 кілограм = 2.2 фунта
 1 метрична тона = 0.98 довгої тони
 1 “грейн” = 6.48 центиграма

- 1 “авис” = 28.34 грамів
 1 “павнд” = 0.45 кілограма
 1 “лонг тон” = 1,016 метричної точки

МЕТЕР В ПОРІВНЯННЮ З МІРАМИ ЖИВЯНИМИ В ЗЛУЧ. ДЕР-ЖАВАХ.**Метри а “инчі.”**

Число метрів	инчів
1 рівнає ся	39.4
2 рівнає ся	78.7
3 рівнає ся	118.1
4 рівнає ся	157.5
5 рівнає ся	196.9
6 рівнає ся	236.2
7 рівнає ся	275.6
8 рівнає ся	315
9 рівнає ся	354.3

МЕТРИ А СТОПИ.

Метрів	Стіп (“фіт”)
1 рівнає ся	3.28
2 рівнає ся	6.56
3 рівнає ся	9.89
4 рівнає ся	13.12
5 рівнає ся	16.40
6 рівнає ся	19.68
7 рівнає ся	22.96
8 рівнає ся	26.24
9 рівнає ся	29.52

МЕТРИ А ЯРДИ.

Метрів	ярдів.
1 рівнає ся	1.09
2 рівнає ся	2.18
3 рівнає ся	3.28
4 рівнає ся	4.37
5 рівнає ся	5.46
6 рівнає ся	6.56
7 рівнає ся	7.65
8 рівнає ся	8.74
9 рівнає ся	9.84

КІЛЬОМЕТРИ А МІЛІ.

Кільометрів	миль
1 рівнає ся62
2 рівнає ся	1.29
3 рівнає ся	1.86
4 рівнає ся	2.48
5 рівнає ся	3.11

Анна Кульчицька
Радна Руського Народного Союзу

6 рівнає ся	3.73	6 рівнає ся	15.2
7 рівнає ся	4.35	7 рівнає ся	17.8
8 рівнає ся	4.97	8 рівнає ся	20.3
9 рівнає ся	5.59	9 рівнає ся	22.9

ИНЧІ А ЦЕНТИМЕТРИ.

Инчів	центиметрів
1 рівнає ся	2.5
2 рівнає ся	5.1
3 рівнає ся	7.6
4 рівнає ся	10.2
5 рівнає ся	12.7

СТОПИ А МЕТРИ.

"Фіт"-ів	метрів
1 рівнає ся	0.305
2 рівнає ся	0.610
3 рівнає ся	0.914
4 рівнає ся	1.219
5 рівнає ся	1.524

6 рівнає ся	1.829
7 рівнає ся	2.134
8 рівнає ся	2.438
9 рівнає ся	2.743

ЯРДИ А МЕТРИ.

Ярдів	метрів
1 рівнає ся	0.914
2 рівнає ся	1.829
3 рівнає ся	2.743
4 рівнає ся	3.658
5 рівнає ся	4.572
6 рівнає ся	5.486
7 рівнає ся	6.401
8 рівнає ся	7.315
9 рівнає ся	8.230

МИЛІ І КІЛЬОМЕТРИ.

Миль	кіньометрів
1 рівнає ся	1.609
2 рівнає ся	3.219
3 рівнає ся	4.828
4 рівнає ся	6.437
5 рівнає ся	8.047
6 рівнає ся	9.656
7 рівнає ся	11.265
8 рівнає ся	12.875
9 рівнає ся	14.484

Змінити степені одної системи на степені другої дуже легко. Робить ся в сей спосіб:

1) Аби замінити степені Реоміра на степені Цельзія, треба їх помножити через п'ять, а потім поділити через чотири.

Примір:

$$32 \text{ Ст. Р.}; 32 \times 5 = 160; 160 : 4 = 40;$$

$$32 \text{ Ст. Р.} = 40 \text{ Ст. Ц.}$$

Аби замінити степені Цельзія на степені Реоміра, треба їх помножити через чотири, поділити через п'ять.

Примір:

$$20 \text{ Ст. Ц.}; 20 \times 4 = 80; 80 : 5 = 16;$$

$$20 \text{ Ст. Ц.} = 16 \text{ Ст. Р.}$$

3) Аби замінити степені Цельзія на Фаренгайта, треба їх помножити через дев'ять, поділити через чотири і додати 32.

Примір:

$$10 \text{ Ст. Ц.}; 10 \times 9 = 90; 90 : 5 = 18;$$

$$18 + 32 = 50; 50 \text{ Ст. Ц.} = 104 \text{ Ст. Ф.}$$

4) Аби замінити степені Реоміра на

Фаренгайта, треба їх помножити через дев'ять, поділити через чотири і додати 32.

Примір:

$$32 \text{ Ст. Р.}; 32 \times 9 = 288; 288 : 4 = 72;$$

$$72 + 32 = 104; 32 \text{ Ст. Р.} = 104 \text{ Ст. Ф.}$$

5) Аби замінити степені Фаренгайта на степені Цельзія, треба від них відіймати 32, помножити через п'ять, а поділити через дев'ять.

$$104 \text{ Ст. Ф.}; 104 - 32 = 72; 72 \times 5 = 360;$$

$$360 : 9 = 40; 104 \text{ Ст. Ф.} = 40 \text{ Ст. Ц.}$$

Коли число степенів Фаренгайта менше від числа 32, тоді те число відіймає ся від 32, а решту множить ся через п'ять і ділить ся через дев'ять.

Примір:

$$14 \text{ Ст. Ф.}; 32 - 14 = 18; 18 \times 5 = 90;$$

$$90 : 9 = 10; 14 \text{ Ст. Ф.} = 10 \text{ Ст. Ц.}$$

Аби змінити степені Фаренгайта на степені Реоміра, треба від них відіймати 32, а решту помножити через чотири і поділити через дев'ять.

Примір:

$$104 \text{ Ст. Ф.}; 104 - 32 = 72; 72 \times 4 = 288;$$

$$288 : 9 = 32; 104 \text{ Ст. Ф.} = 32 \text{ Ст. Р.}$$

Коли число степенів Фаренгайта менше від 32, відіймає ся їх від 32, а решту множить ся через чотири а ділить ся через дев'ять.

Примір:

$$14 \text{ Ст. Ф.}; 32 - 14 = 18; 18 \times 4 = 72;$$

$$72 : 9 = 8; 14 \text{ Ст. Ф.} = 8 \text{ Ст. Р.}$$

Понинше подана таблицка заощаджує навіть сей рахунок.

ПОРІВНАНЄ ТЕРМОМЕТРІВ

Степенів Реоміра	Степенів Цельзія	Степенів Фаренгайта
76	95	203
72	90	194
68	85	185
63.1	78.9	174
60	75	167
56	70	158
52	65	149
48	60	140
44	55	131
42.2	52.8	127
40	50	122
36	45	113
33.8	42.2	108

РАДНІ РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Алексій Курила

Григорій Мрикало

Ст. Пільговський

Степенів Реоміра	Степенів Цельзія	Степенів Фаренгейта
32	40	104
29.3	36.7	98
28	35	95
25.8	32.2	90
24	30	86
21.3	26.7	80
20	25	77
16	20	68
12.1	15.3	60
10.2	12.8	55
8	10	50
5.8	7.2	45
4	5	41
1.3	1.7	35
0	0	32
— 0.9	— 1.1	30
— 4	— 5	23
— 5.3	— 6.7	20
— 8	— 10	14
— 9.8	— 12.2	10
— 12	— 15	5
— 14.2	— 17.8	0
— 16	— 20	— 4
— 20	— 25	— 13
— 24	— 30	— 22
— 28	— 35	— 31
— 32	— 40	— 40

НАЙНИЗША ВАГА РІЗНИХ ПРОДУКТІВ.

Закопи Злучених Держав установляють ось яку найнижшу вагу поодиноких продуктів. Табелка подає, кілько фунтів

(“шавиде”) має мати “бушел” даного продукту.

Продукція:	На бушел:
Пшениця	60 фунтів
Кукурудза, недущена	70 фунтів
Кукурудза, дущена	56 фунтів
Жято	56 фунтів
Гречка	48 фунтів
Ячмінь	48 фунтів
Овес	32 фунтів
Горох	60 фунтів
Біла фасоя (“гуайт бінс”) ..	60 фунтів
“Кастор бінс”	46 фунтів
Бараболя	60 фунтів
Солодка картофля	55 фунтів
Цибуля	57 фунтів
Бруква	55 фунтів
Сушені броскві	33 фунтів
Сушені яблука	26 фунтів
Насіне конюшини	60 фунтів
Насіне льну	56 фунтів
Насіне трави “мядет”	50 фунтів
Насіне трави “гангеріен грес”	50 фунтів
Насіне трави “тимотка”	45 фунтів
Насіне трави конопель	44 фунтів
Кукурудзяна мука	24 фунтів
Мелений горох	24 фунтів
Солод	34 фунтів
Грис	20 фунтів

Вага бушля соли установлена різно в різних етейтах і вага є від 50 фунтів до 80 фунтів. Грубу сіль (“корз солт”) у Пенсylvанії рахують 80 фунтів на бушел, в Ілліной 50 фунтів на бушел; дрібна сіль (“файн солт”) числять ся в Пенсylvанії 62 фунти на бушел, в Кентакі і Ілліной на 55 фунтів.

НАЙБІЛЬША ГЛУБІНЬ НА ЗЕМЛІ

Найбільша глибінь, досі відкрита, в морю находить ся на Тихім Океані, коло Мінданао, має вона 32 тисячі стів. На Тихім Океані знайшли ще других сім глибин, по 30 тисяч стів кожда. Від дна найбільшої глибини до вершка шнеля найвищої гори на землі, якою є гора Іврїст в Гімалаях є простір 61 тисяч 20 стів.

Найбільша глибина на Атлантийськїм Океані, досі відкрита, виносить 27 тисяч 972 стів, на Індійськїм Океані 21 тисяч 968 стів.

РАДНИ РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

М. Мулика

Т. Гушак

ПРАВА РОБІТНИКІВ

Права робітників як класу, в Злучених Державах не великі. Заробітна заплата, висока в порівнянні з європейською, переходовість іміграції, трудність в зорганізованню робітників різних народів, різного образования, релігії та розсипаних по величезній просторони і другі причини склали ся на те, що хоть політичні права американських горожан великі, помимо сего американські робітники йдуть далеко за європейськими щодо впливу на політику країни. Як малий сей вплив, видно зі законодавства в справах робітничих. Зі соромом треба признати факт, що під деякими взглядами Злучени Держави стоять навіть поза Росією.

Робітники виряді мають право організувати свої заводів товариства, т. зв. "юнії", але сила капіталістів в деяких стейтах така велика супроти розбитої маси робітничої, що се право капіталісти при помочи різних способів зводять на ніщо.

Покищо лише в девятнадцятих стейтах заведено закони, якими збороняє ся працьодавцям робити з робітником умову, що не буде належати до юнії. Що в решті себто 29 стейтах сего закона нема, се найкрасший доказ, що такі умови там практикують ся.

Пять стейтів (Тексас, Алабама, Колоредо, Іллінойс, Індіана) мають виразні закони, які збороняють *бойкот*. Бойкотом називався змова проти працедавця, щоби зірвати з ним всякі товариські та бізнесові зносини і других довести до такого зірвання. Такий бойкот, хоть давнє англійське право уважало його за злочин і остро карало, нове право уважає за законний крок, если його переводить ся властиво. А всеж таки аж пять стейтів знайшло ся, що поважили ся поставити межі свої закони безоглядний заказ бойкоту.

Проти бойкоту неювійних підприємств робітниками капіталісти відповідають “чорними списками”, “блек лист”, на який вони записують всіх свідомих робітників, аби не дати їм робити. Така “чорна ліста” се нічого иншого лише рід бойкоту. Хоть богато стейтів заборонило робити такі “чорні лісти”, то ледво чи се де стейт, в яким-би сей закон виконував ся.

Робітникам вільно робити страйк і спокійно наклонювати других до участи в страйку. Що знов значить “спокійно”, нігде не сказано в законі; в кождім поодинокім случаю рїшати буде суд. Щодо розставлявання страйкових сторожів, т. зв. “пикетів”, то хоть закони сего не збороняють, то судові власти правильно їх наказують при помочи т. зв. “інджанкшен”. Таким “інджанкшеном” забороняє ся робітникам збирати складки на страйкуючих, одїж, то що. А хто не послухає такого судового наказу або розказу, того остро карають за “нехтованє суду”.

Майже всі стейти мають закони, які забороняють погрозами примушувати робітників до страйку.

Щодо осьмигодинного дня праці, одного з найважійших робітничих домагань, богато стейтів має закони, що до сеї справи відносять ся, але вони звичайно запроваджують осьмигодинний робочий день лише в публичних роботах, себто при роботах, які в своїм заряді провадить стейт, кавіті або місто. Конгрес Злучених Держав ухвалив закон, запроваджуючий осьмигодинний день праці, але сей закон відносить ся лише до робітників, що заняті при роботах, які у власнім заряді провадить уряд Злучених Держав.

В напрямі скороченя робочого дня по приватних підприємствах ледво зроблено дуже слабкий початок. Провід в тім взгляді обняла Ала-ска, де заведено 8-годинний день праці в майнах та гутах. В Мериленд і Месечузетс ухвалено закони, які наказують два дни відпочинку на кождий місяць для кождого желїзничого робітника. В Месечузетс ограничено робочий день для робітників, працюючих по желїзничих дїрцях. В Мисі-сипі заведено 10-годинний день праці для дозрілих робітників, занятих по фабриках. Се все, що могло би вказувати на поступ в тім напрямі!

ВІДШКОДОВАНЄ РОБІТНИКІВ І ЇХ РОДИН ЗА УШКОДЖЕНЄ І СМЕРТЬ ПРИ ПРАЦІ

В усіх майже європейських краях є закони про відшкодуванє робітників, понесені при праці. Закони сї означають висоту відшкодуваня, яку звичайно виплачує ся вже на підставі самого права, без довгих а коштових процесів.

Та Злучені Держави не належать під тим взглядом до цивілізованих країн і дали ся випередити навіть Росії.

Передовсім власть законодатна розділена тут так, що Конгрес Злучених Держав не може ухвалити нічого дотично робітництва взагалі лише, о скілько се відносить ся до робітників, які працюють при урядових підприємствах. Зате решта законодавства полишена стейтовим легіслатурам, які при браку робітничої політичної організації не спішать ся цілком з ухвалюванєм законів в тім напрямі. До року 1914-го було лише 20 стейтів, які мали такі закони, а в році 1914. прибуло дальших 4, так що з кінцем 1914 р. ледво половина стейтів мала законодавство про відшкодованє робітника за ушкодженє при праці. Та лихо навіть тут не кінчило ся, але атакувало навіть закони, ухвалені для поправи долі робітника. Нераз воно трафляло ся, що як ухвалено закон про винадгородженє покалічених робітників. Найвисший Суд Злучених Держав заявив, що ніхто не має права ухвалювати такого закона, бо він противить ся Конституції Злучених Держав, нібито тому, що такі закони кажуть працьодавцям платити гроші, себто закони відбирають їм власність, а права до сего не мають, бо конституція каже, що “ніхто не може бути позбавлений приватної власности без потрібного на се рішення суду.”

Виходячи з тої точки погляду американський суд признає закони о винадгородженю робітників без суду, — противними словам і духови конституції.

Якби закон наказав властителям фабрики, копальні, желізної дороги і т. п. винадгороджувати свого робітника за понесені ним в часі роботи ушкодження, або родину його за утрату кормителя — без ходженя по судах, се булоби після розуміня американського суду нарушенєм конституційних прав пана-працьодавця, — се значилоби конфіскувати, позбавляти його приватної власности без рішення суду.

І тому потерпівший робітник мавби в кождім осібнім случаю шукати винадгородження через суд. І він повинен доказати таке:

Перше: неосторожність пана т. с. нарушенє ним закона, який домагає ся, аби він дав робітникови беспечне місце роботи, принадлежні средства до роботи, пригідні до її виконуваня т. з. справні машини.

Друге: Брак якого небудь недогляду або неосторожності по стороні самого робітника, якіби могли спричинити ушкодження.

При тім, необережність другого робітника, яка послужила причиною ушкодження товариша в роботі, позбавляє ушкодженого товариша права пошукувати страт від пана.

Але се все вище сказане ще не вистарчас, аби робітник, мав право на винадгородженє за розбите житє: він ще повинен доказати: що наймаючи ся до роботи, він не піддавав ся добровільно ризикови, полученому з роботою, т. з. він має доказати, що він не сподївав ся, що при роботі в шахті може бути обвал; що працюючи при стїплюваню вазів він в жаден спосіб не сподївав ся сього, аби вази його роздавили, аби остра пила могла обрізати йому палець, або цілу руку, або ногу при найменшій його недоглядї, словом, що він не приймав на своє ризико і відвічальність всього, того, що так тісно звязане з небезпеками його роботи.

В останніх часах, починаючи від 1909 року завдяки натискови робітничих союзів і під впливом домагань, поставлених соціалістичною партією, у многих стейтах заведено уліпшення в робітничім законодавстві.

Найпевнішим з усіх ухвалених стейтових законів є закон стейту Нью Йорк, внесений в грудни 1913-го, а поновлений і ухвалений дня 16. марта 1914. Сила обовязуюча того закона почала ся дня 1. липня 1914.

На підставі того закона підставу до відшкодованя становлять понадкові ушкодження впливаючі зі занять і трафляючі ся підчас занятя, та хвороби і заслабленя, що природно і неминучо впливають зі занятя, а спричиняють нездїбність до праці на час довший як два тижні, або смерть, хіба що се було спричинене навмисним наміром ушкодженого робітника викликати ушкожденє або смерть свою або кого другого.

Закон відносить ся до всіх небезпечних занять, до яких вчислено будову, удержуванє і обходженє ся з паровими і вуличшими залїзницями, будова і оперованє телсфону, телсграфу і других електричних заведень, закладанє або оперованє відливариань, машиновими варстатами: різанє каменя, або його обривлюванє: фабрики, гарбарні, пральні, друкарні та переплетні, будова і направи кораблів, вживанє кораблів межі стейтової торговлі: роботи в кошальнях, каменоломах, тунелях, віядуктах і т. п., инжинсьєрська робота і будова, направи і нищенє домів і мостів, перевозенє і ладованє.

До відшкодованя мають право всі робітники, заняті при промислах, вище поданих. Закон не відносить ся до фармерських робітників ані до робітників занятих при публичних роботах, себо де місто, стейт або держава є підприсемцем.

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Николай Гром

Юрій Крайківський

Михайло Кувча

Весь кошт відшкодованя поносить працьодавець.

Відшкодоване за смерть виносить:

1) На видатки, получені з похороном сто долярів;

2) для вдови або вдівця, як жена його удержувала перед смертю, 30 процент робітничої заплати погибшого, а кромі сего дістає 10 процент робітничої заплати погибшого на кожду дитину погибшого, котра не має ще 18 літ; сироти нязше 18 літ життя дістають 15 процент робітничої заплати кожде, а коли погибший удержував братів, сестер та родичів, то кожде з них дістає також 15 процент його робітничої заплати. Однак все те відшкодоване не може перевишати 66 і дві-третьох проценту або дві-треті робітничої заплати погибшого.

3) Выплата винадгородження для вдови або вдівця устає зі смертю і поновним сузружем; для сиріт, братів і сестер, коли скінчать 18 літ життя, для родичів, коли знов будуть могли себе самі удержувати.

При обчислюваню повнших відшкодовань закон не бере під увагу робітничих заплат, що виносять понад 100 долярів в місяць.

Винадгороджене на випадок нездібности до праці обіймає:

1) лікарську поміч і кошта перебуваня у шпитали через 60 днів.

2) При цілковитій нездібности відшкодоване виносить дві-треті (66 і дві-треті процент) робітничої заплати, так довго, як довго нездібність триває;

3) при частинній нездібности до праці відшкодоване виносить дві-треті втрати в зарібку. Те відшкодоване не може виносити менше як 5 долярів, а більше як 15 долярів на тиждень, лише при деяких незвичайно тяжких ушкодженнях доходить до 20 долярів.

Признане винагороджене може бути пізнійше збільшене або зменшене.

Щоби набути право до відшкодованя, треба до 10 днів по випадку донести про него працьодавцєви і комісії. На випадок смерти робітника треба їм донести до 30 днів. В тім донесєню має бути подане імя, прозвище і адреса покаліченого робітника; має воно звичайною мовою подати час, місце, рід та причину ушкодження, має воно бути підписане ушкодженим робітником або якою особою в його імени, а на випадок смерти через яку особу, удержувану забитим, або її заступником. Если управнені не зроблять такого донесєня в означєнім в горі речинци, тратять право до відшкодованя. Комісія може признати проволоку лише тоді, коли прийде до переконаня, що для якоїсь важної причини не можна було зробити донесєня на час, або коли буде бачила, що ся проволока не пошкодила ані підприємцєви ані стейтовому фондови ані асекураційній компанії.

Колі робітник був ушкоджений і домагає ся на сій підставі відшкодованя, він обовязаний піддати ся лікарським оглядинам, в місци і часі

вигідним для него, а установленім через комісію. Коли асекураційна компанія або працьодавець сего собі бажають, вони можуть вислати до таких оглядпн свого власного лікаря, але мусять його самі заплатити. Як робітник не хоче піддати ся таким лікарським оглядинам, його право до відшкодованя тратить силу на так довго, поки він ще схоче.

Робітник не може зречи ся свого права до відшкодованя ані не може перенести свого права на другого робітника.

Працьодавець с обовязаний дати доказ, що він може сам поносити всі кошти, получені з відшкодованя для своїх робітників; в противнім разі обовязаний заасекурувати їх в стейтовім фондї або в якій компанїї.

Працьодавець, що асекурус ся в стейтовім фондї с звільнений від всякого обовязку платити відшкодованс; обовязок сей переходить на стейтовий фонд. В противнім случаю може звільнити ся від обовязку лише через заплаченє відшкодованя.

Предприємець може асекурувати не себе, але просто робітників. Як предприємець збанкрутує се банкрутство не звільняє асекураційної компанїї. При банкрутстві відшкодованє має таке саме першєнство перед другими довгами як залєгли зарібки робітників.

Всякі непорозуміня щодо відшкодованя має полагоджувати комісія, яка звєсь “Ди Стейт Веркмен’с Компензейшен Комишен” (The State Workmen’s Compensation Commision). Сю комісію утворено законом з дня 16-го марта 1914 р. Складає ся вона з п’ятьох членів; члени її побирають річної пенсії по 7 тисяч долярів кожний, а предсідатель 10 тисяч долярів. Почала вона свос урядованс в справах відшкодованя з днем 1-го липня 1914.

* * *

Так представляє ся закон стейту Нью Йорк про відшкодованя робітників. Як сказано, се закон найновїйший з усіх і треба йому признати, що найкориснїйший з усіх законів, досї ухвалених по других стейтах. Що найбільше впадає в очи, то висота винадгородженя, яка як ми бачили, виносить дві третини робітничого зарібку, підчас коли таке відшкодованс після законів других стейтів виносить лише половину зарібку. Так як закон стейту Нью Йорк с, можнаб сказати, взірцем, тому можна сподівати ся, що й другі стейти підуть слідом Нью Йорку і ухвалять його. З другої однак сторони треба завважати, що Републіканська Партія, яка прийшла в послїднім часі до правління в стейті Нью Йорк, поробила значні виломи в тім взглядно кориснім для робітників праві і всіх сил докладає до його знищеня.

Та робітники нічого иншого і сподівати ся не повинні, бо закони с писані для тих, хто тих законів вмє стеречи і кожної хвилі своїх прав готов боронити...

БЮРА ПОСЕРЕДНИЦТВА ПРАЦІ

Робітника хоронять закони до певного степеня лиш тоді, коли він звертає ся до бюро занять, (емплоймент бюро", або "емплоймент офіс"), що має "лайсенс".

Такі бюро мають право побирати за своє посередництво оплату, яка не може перевищати 10 процент місячного зарібку від слідуючих робітників: рільничих, лісних, кучерів, льокаїв, конюхів, чорноробчих, прачок, няньок і домашньої прислуги. Від других робітників не вільно їм побирати більше як 5 процент (одна двадцята часть) річного зарібку або тижневої заплати.

Як робітник з якихнебудь причин не стане на роботу, бюро обов'язане звернути йому його оплату. Лиш в деяких случаях бюро може задержати половину оплати.

Як робітник не з власної вини втратить роботу протягом першого тижня, бюро обов'язане або звернути йому три пяті частин його оплати або дати йому друге занятє. На случай втрати другого місяця, бюро обов'язане дати йому третє занятє або звернути йому три пяті його оплати.

При заплаті оплати в бюрі занятя треба все домагати ся "реситу" від бюро. Після закона бюро обов'язане видати таку посвідку.

Закон забороняє бюроам занятя віддавати частину оплат контракторам або форменам.

Про порушенє тих законів треба доносити до комішенера видачі "лайсенсів", якого бюро містить ся в ратуши ("сити гол") кожного міста.

Як в яким місті є міські або стейтові бюро посередництва праці, по-радню відносити ся до них, бо в них звичайно оплата найнижша.

Крім приватних, містових і стейтових Бюро Праці є ще Федеральне Бюро Праці при Департаменті Праці у Вашингтоні, якого філії розкинені по цілих Злучених Державах. Обязком сього Бюро є вишукувати роботу для імігрантів. Бюро се не побирає ніякої заплати за вишуканє роботи. Кождий імігрант як не має роботи повинен до сего Бюро написати:

Писати треба так:

U. S. Department of Labor,
Bureau of Immigration, Division of Information,
Washington, D. C.

Gentlemen:

Please send me an Application for Employment as I am looking for work.

Yours very truly,

.....

Імя і адрес

На це письмо пришлють вам нашір звання Application for Employment, який треба докладно вповнити і відіслати назад до Вашингтону на повнеше адресу.

Сей аншекетини виглядає ось так:

Date
Дата
Name and address:
Імя і адрес
Age..... Height..... feet..... inches. Weight.... pounds
Вік..... Височина..... стіп..... цалів. Вага..... фунтів
Sex..... Race.....
Пол..... Народність.....
Where born (name of country)
В яким краю Ви родили ся
If of foreign birth, how many years have you been in the United States?
Як довго Ви в Злучених Державах?
Trade or calling
Ваше ремесло, занятя
Experience Wages expected.....
Досвід Якої заплати сподієте ся.....
Other work will be accepted as
Яку другу роботу готові Ви прийняти
Wages expected
Сподівана заплата
What experience have you had in this other work?
Досвід в сій другій роботі
Are you a citizen of the United States?
Чи Ви ситизеном Злучених Держав?
If married, names of wife or husband and children

Як Ви жонаті, подати імя жени або мужа і дітий
 Will family accompany you (yes or no)?
 Чи родина з Вами проїде
 If so, is wife able and willing to accept employment as do-
 mestic?
 Чи жінка може і схоче прийняти роботу домашньої служниці?
 How much money would you pay for railroad tickets?
 Скільки грошей можете Ви заплатити за тикети?
 What languages do you speak?
 Якими мовами говорите?
 Name and address of last employer
 Імя і адрес послідного працьодавця
 Wages received
 Яку платню Ви діставали
 Cause of loss of position
 Причина втрати роботи
 Name and address of one other employer
 Імя і адрес ще одного працьодавця
 Wages received
 Платня яку Ви побирали
 Cause of loss of position
 Причина втрати роботи
 Are you strong and robust (yes or no)?
 Чи Ви сильні і здорові
 If you have any ailment or physical diability, state just what
 it is
 Як маєте яку хоробу або каліцтво опишіть їх
 How long have you been idle?
 Як довго ви без праці?
 In what States will you accept employment?
 В яких стейгах приймете роботу.
 If you are a farm hand, state kind of farming you have done,
 where service was performed, and the number of cows you
 can milk
 Як ви фәрмерський робітник, напишіть яку фамерську роботу Ви ро-
 били, де, і скільки коров можете видіти
 (Sign here)
 (Підпишіть ся тут)

Коли сю вашу аплікацію дістануть у Вашингтоні і знайдуть відпо-
 відну для вас роботу. сейчас напишуть до вас лист.

КОНТРАКТИ

Контракти -- се умова межи двома або більше особами котрою створює ся взаїмні права і обовязки. Одна сторона набуває право; яке може вимусити при помочи суду, до того, щоби друга сторона вчинила, або занежала щось, що без умови моглаби не робити або не занехувати.

Загальне правило каже, що всі контракти, які зроблено межи сторонами, що мають право заключувати умови, а не мають на цілі обману або якого другого безправства, можна вимусити при помочи суду.

До важности контракту треба:

1) Виразної згоди сторін. Одна сторона робить пропозицію, а друга має ту саму пропозицію прийняти.

2) Мусить бути т. зв. "консидерейшен", себто сторона, що зобов'язує ся, має за се дістати якусь вартість.

3) Сторони мають бути здібні заключувати умову. Контракти божевільних осіб не вяжуть їх. Замужнім жінкам тепер загально дозволяють заключувати контракти, якби не були замужні; такими контрактами вони обтяжають свій особистий маєток. Контракти, зроблені через діти, не важні, о скільки не були потверджені ними по досягненню повнолітності. Коли однак дитина зробить контракт, відносячий ся до річий, конечно її потрібних до життя, такий контракт буде можна судово випозивати, але купець дістане лише умірковану, а не умовлену ціну за товари. Коли хто позиває дитину за заплаченє таких річий, він мусить доказати, що ті річі були конче потрібні дитині, і що родичі ані онікуни не давали їх.

4) Згода сторони не має бути досягнена обманом або фалшивим представленєм стану річий, якби так було, сторона, обтяжена контрактом, може увільнитися від зобовязаня.

5) Ціль сторін має бути дозволена правом. Умови обманювати других або переступати закони або умови, яких ціль є противна публичній політиці, як пр. умови творити трасти, підкуплювати законодатні тіла, суди, є неважні і їх виконаня не можна випозивати.

Умови на загал є важні, чи зроблені устно чи зроблені на письмі. Винятково до важности контракту треба письменної форми. Правні вимоги щодо сего в ріжних стейтах ріжняють ся значно. У всіх однак стейтах письменної форми вимагає ся для отєх контрактів:

1) Контракти, які мають бути виконані по упливі року.

2) Поручка за чужий довг.

3) Зобовязаня ся адміністратора спадку або виконавці послїдної волі, яким він хоче зобовязатись заплатити довг зі свого майна.

4) Контракти, що відносять ся до землі.

5) Контракти купна-продажу товарів, як ціна перевищує певну суму різних товарів, хіба що частину ціни вже заплачено або часть товарів вже доручено. Сума вагає ся в різних стейтах межі \$30 а \$200.

Коли одна сторона не виконає контракту, має звернути другій стороні всі шкоди, які тамта понесла через таке невиконанє.

НОТАРІАЛЬНІ АКТИ

В краях, з котрих приходять наші імігранти, себто в Австрії, Угорщині і Росії, нотарем може бути лиш особа, що має певне висше образование. Право позволяє йому доконувати різних законних актів. Інакше в Америці. Ту нотарів установляє губернатор на внесенє просьби, одобреної сенатором дістрікту, в яким мешкає просячий. Не домагає ся від просячого жадного образования, і не дістає він жадних прав, кромі права удостоверяти підписи і проводити при присязі.

Але наші імігранти, по старому краювому звичаю, удають ся до нотарів у всіх справах, договорах і вироблюваню контрактів. В виду цілковитої темноти переважного числа тих американських нотарів, які часто є коршмарами, писарями і т. д. наші імігранти дуже часто попадають у великі неприємности з причини неграмотности і темного вироблюваня тих договорів, повновластий і т. п.

Відносять ся се головню до закунна движимої власности і до купна якогонебудь бизнесу. В старім краю такі акти виготовляють або нотарі або адвокати, і в старім краю книга ґрунтів ("ґіпотєка", "табуля") виставлена для публичного ужитку і доступна кождому, виразно показує існуючі на данім ґрунті права і тягарі. В Америці треба робити потрібні розсліди по різних інституціях. І тому тут треба удавати ся до адвокатів або до спеціальних асекураційних товариств, що вже включно тим і займають ся, що роблять всі розсліди необхідні для обеспеченя купуючого при купні недвижимої. (Називають ся вони звичайно: Тайтел Гаранті Компані або Тайтел Іншуренс Ко. або тим подібно.)

ДАВНЕ І БУДУЧЕ НАСЕЛЕНЄ

Після обчислення вченого Бодіо населенє землі в часі смерти римського цїсаря Августа (вмер 1919 літ тому) виносило всего 54 мільони, а населенє всієї Європи перед пятайцятим віком не було більше як 50 мільонів.

Якби знов населенє землі збільшало ся дальше з такою скоростю як тепер, то за 100 літ, в році 2016 виносилоби 4 мільярди душ.

КОЛИ ДОЗВОЛЕНЕ АРЕШТОВАНЄ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ?

Колись існувало в Англії і Злучених Державах право, позволяюче арештувати чоловіка просто за те, що він не може заплатити свого довгу. Тепер закони Злучених Держав позволяють на арештованє в цивільних справах лиш під певними, виразно означеними услівями.

В богато стейтах дозволяє ся арешт на підставі якості справи, що дає підставу до судового домаганя: дозволяють прим. арештувати в скаргах з обманьства або коли домаганє випливає зі шкідливого діланя, званого в англійськїм праві під назвою "торт", як ушкодженє особи або власности, спроневірєнє, образа словна або письменна і т. п.

В других стейтах дозволяє ся арештувати в цивільних справах лиш в тій цілі, аби пізваному не дати втечи зі стейту або вкрити, або перенести свою власність зі заміром затавня її перед віртелями.

Декоتری знов стейти лучать оба ті услівя до купи.

Арештованє в цивільних справах не дозволенє в слїдуючих стейтах: Алабама, Аризона, Дистрикт оф Коламбія, Флорида, Меріленд, Миннесота, Міссісіпі, Мізуре, Небраска, Тенесї і Тексас.

За обманчиві діланя або т. зв. "торте" можна арештувати в стейті: Конектикат.

За обманчиві діланя, устну або письменну образу, насильне ушкодженє особи або власности в стейті - Делавер.

За обманчивє діланє в стейтах: Айова і Кєнзас.

Лиш на підставі вердикту лави присяглих судїїв (джурї), як вона знайде злосливе або обманчивє або розмисне діланє, в стейті Колоредо.

За "торте", зломанє обїцянки женячки, спроневірєнє в публичнім урядї, або в професїйнім характері, в стейтах: Пенсильвенїя, Мишиган, Нью Йорк.

Лиш на підставі "джджмент"-у (судового засуду) за обманчивє діланє або ушкодженє особи — в стейті Нью Мексико.

В слїдуючих стейтах дозволений арешт пізваного і то лиш тоді, коли він хоче укрити, перенести або усунути свою власність, або уникнути домаганя позовника або обманути віртелїв (без огляду яке домаганє): Індїяна, Кєнтакі, Луїзіяна, Нью Гємшер, Юта, Верджїїя.

В слїдуючих стейтах дозволенє арештованє в справах, випливаючих з контракту, если пізваний хоче виїхати зі стейту або вкрити або усунути свою власність, як також за обманчиві діланя і т. зв. "торте". Аркензо, Калифорнїя, Айдаго, Ілїной, Мейн, Мєсєчузєтє, Монтана, Не-

вада, Нью Джерзі, Півн. Каролайна, і Півд. Каролайна, Орегон, Півд. Дакота, Вермонт, Уошингтон, Західна Верджинія, Вискансин.

В Джорджії дозволено лиш арештувати адвокатів, шерифів, і других урядників суду, як вони не сплатять грошей побраних, як також можна арештувати під певними умовами позваного, коли він хоче укрити власність перед шерифами.

У Вайоминг і Огайо можна арештувати на підставі засуду в справах о обманчиве діланс, або о гроші страчені в гараздовій грі, або коли півзаний хоче усунути або укрити власність, аби уникнути засуду.

В стейті Ровд Айленд дозволене арештованс у всіх справах з винятком справ, в яких позовник хоче випозивати довги або податки ("тексиз").

НАЙВИСШІ МІСЦЯ НА ЗЕМЛІ

Найвисша гора в Півн. Америці се гора Меккинлей на Аласці, взнесена на 20 тисяч. 300 стіп понад море.

Найвисша гора в Півд. Америці се гора Акарагуа межі Чілем а Аргентиною, висока на 23 тис. 80 стіп.

Найвисша гора в Європі се Монт Блянк у Франції висока на 15 тис. 782 стопи.

Найвисша гора в Азії се Іврїст межі Індіями а Китаєм на 29 тисяч стіп висока.

Найвисша гора в Африці се Кібо, в Німецькій Східній Африці, висока на 19 тисяч 320 стіп.

Найвисша гора в Австралії, се гора Косцюшко в Новій Південній Валії, висока на 7 тисяч стіп.

УСТРІЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДЕРЖАВ

Щодо політичного устрою держав землі можнаби їх поділити ось так:

Абсолютні монархії: Абїснїя, Афганїстан, Марокко, Сїям і на ділі Росїя.

Ограничені монархії: Альбанїя, Австро-Угорщина, Бельгія, Англія, Болгарія, Німеччина, Греція, Італія, Япон, Черногора, Голяндія, Норвегія, Персія, Румунія, Сербія, Еспанія, Швеція, Туреччина, Данія.

Республіки: Аргентина, Болівія, Бразилія, Чиле, Китай, Колумбія, Коста Рїка, Куба, Домїніканська Республіка, Еквадор, Франція, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Лїберія, Мексико, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Португалія, Сальвадор, Швайцарія, Злучені Держави Півн. Америки, Урагвай, Венезуела.

ЗАКОНИ ПРО ПРОЦЕНТИ І ПЕРЕДАВНЕННЄ

Понисша табелька подає:

- 1) Який процент дозволено брати після законів даного стейту, як сторони при умові проценту не установили?
- 2) На який процент сторони можуть виразно згодити ся при умові?
- 3) В кількох роках передавняють ся судові вироки (джаджменти)?
- 4) В яких роках передавняють ся довги з векслів?
- 5) В кількох роках передавняють ся довги з "отвертого конта" ("овпен екавнт")?

Стейт:	Законна проц. стопа	Проц. стопа в умовах	Вироки	Векслі	Конта
Alabama	8	8	20	6	3
Arkansas	6	10	10	5	3
Arizona ..	6	10	5	4	3
California	7	яка будь	5	4	4
Colorado ..	8	яка будь	20	6	6
Conn.	6	6		6	6
Delaware	6	6	10	6	3
D. of C...	6	10	12	3	3
Florida ..	8	10	20	5	2
Georgia ..	7	8	7	6	4
Idaho	7	12	6	5	4
Illinois ..	5	7	20	10	5
Indiana ..	6	8	20	10	6
Iowa	6	8	20	10	5
Kansas ..	6	10	5	5	3
Kentucky	6	6	15	15	5
Louisiana	5	8	10	5	3
Maine ...	6	яка будь	20	6	6
Maryland	6	6	12	3	3
Mass.	6	яка будь	20	6	6
Michigan	5	7	10	6	6
Minessota	6	10	10	6	6
Miss.	6	8	7	6	3
Missouri	6	8	10	10	5
Montana	8	яка будь	10	8	5
Nebraska	7	10	5	5	4
Nevada ..	7	яка будь	6	4	4
N. H.	6	6	20	6	6
N. Jersey	6	6	20	6	6
N. Mex. ..	6	12	7	6	4
New York	6	6	20	6	6
N. C.	6	6	10	3	3
N. Dakota	7	12	10	6	6
Ohio	6	8	15	15	6
Okla.	6	10	15	5	3
Oregon ..	6	10	10	6	6
Pa.	6	6	5	6	6
R. Island	6	яка будь	20	6	6
S. C.	7	8	10	6	6
S. Dakota	7	12	10	6	6

Стейт:	Законна проц. стопа	Проц. стопа в умовах	Вироки	Векслі	Конта
Tennessee	6	6	10	6	6
Texas ...	6	10	10	4	2
Utah	8	12	8	6	4
Vermont ..	6	6	8	6	6
Virginia ..	6	6	20	5	2
Wash. ...	6	12	6	6	3
W. Va. ...	6	6	10	10	5
Wisconsin	6	10	20	6	6
Wyoming	8	12	21	5	8

Кара за лихву (“южері”) неоднакова у всіх стейтах.

В Аркензо і Нью Йорку лихву карає ся втратою капіталу і проценту, в Делевер і Орегон втратою капіталу; в стейтах Конектикат, Джорджія, Індіана, Кентакі, Мериленд, Мизурі, Нью Гемпшер, Нью Мексико, Огайо, Пенсилвенія, Тенесі, Вермонт і Вест Верджинія -- втратою надвижки проценту понад дозволону законом стопу; в стейті Ровд Айленд лихву карає ся втратою проценту та капіталу і вязницею або грошевою карою. Другі стейти не мають постанов законних, караючих лихву.

ТЕСТАМЕНТ

Тестамент се є остаточне розпорядженє власностю якоїсь особи, яке має увійти в житє по смерти тої особи. Кодициль (по англ.: “ди кодирил”) се додаток або зміна такого розпорядження. Всі особи є здібні робити тестаменти, крім придурковатих, божевільних і дітний. В богато стейтах уважає ся, що жєнщина виходячи за муж, відкликє свій тестамент зроблений передтим.

В більшости стейтів вимагає ся, аби тестамент був зроблений на письмі, аби його підписав тестатор, (себто особа, що його робить) або яка друга особа в його присуности і на його припоручєнє і аби був потверджений (“атєстований”) свідками, підписуючими свої імена на тестаменті в присуности тестатора.

Закони не вимагають ніяких спеціальних форм або висловів, вимагає ся лиш, аби зміст тестаменту був ясний.

Вік, вимаганий для здібности робленя тестаменту вносить в більшости стейтів 21 літ. Мушцини і жєнщини можуть робити тестаменти вже по укінченю 18 року житя в слідуючих стейтах: Каліфорнія, Конектикот, Айдаго, Монтана, Невада, Норт Дакота, Оклагома, Савт Дакота, Юта.

В слідуючих стейтах жінки по укінченю 18 року житя вже можуть робити тестамент: Колорєдо, Дистрикт оф Колумбія, Ілшой, Мерилєнд, Мизурі, Уошигтен, Вискансин.

В слідуючих стейтах особи з укінченим 18 роком житя можуть тестаментом розпоряджати лиш движимостями (“перченєл пранєрті”): Алабама, Аркензо, Мизури, Орегон, Ровд Айленд, Верджинія, Вєст Верджинія.

В Джорджії кожда особа понад 14 літ, а в Луїзіанії кожда особа понад 16 літ є правно здібна до робленя тестаменту. В стейті Нью Йорк мушцини з укінченим 18, а жєнщини з укінченим 16 роком житя можуть розпоряджати в тестаменті движимостям.

Щодо свідків, то більшість стейтів вимагає двох свідків: в Конектикат, Мєйи, Мєсєчузєтє, Нью Гємпшєр, Савт Кєрєлєйна і Вєрмонт трєба трєх.

РОЗДІЛ БЕЗТЕСТАМЕНТОВОГО СПАДКУ

Коли особа помере, а лишить маєток, але не лишить послідної волі, тоді закон постановляє, як маєток має бути розділений. Особи, що дістають недвижимости, називають ся “the heirs”, (“ерс”, спадкоємці), а особи, що дістають рухомости, називають ся “the personal representatives” (“особисті представителі”) або “the next of kin”, (“найближші кривні”). Розділ маєтку помершої особи межі особи, управнені до него, називас ся “distribution”, “дистрибушен”. “Ерс” та “перзенел репрезентативс” можуть бути ті самі особи, або та сама особа, але не все воно так лучас ся. Осьтут подані важнійші постанови про безтестаментове дідиченс в стейтах, що с осередком нашої імїграції.

Ню Йорк

Нерухомости (“real estate”) переходять в першій лїнії на діти і їх потомки, як нема дітїй, на батька: як нема батька, на матір: як нема матери на бїчних кривних.

Нерухомости (“personal property”) одна третина на вдову, решта на дітїй і їх потомки; як нема дітїй, половина йде на вдову, а друга половина на найблизших кривних; як нема потомка, анї батька, брата, сестри, сестрінка або сестрінки, все йде на вдову, як нема анї вдови, анї дітїй, все переходить на найблизших кривних. Муж має право до такої части в спадку свої жени, яке має вона в його. Вдова має право до віна, а муж до доживотя (“courtesy”, кортезі).

Ню Джерзі

Недвижимий маєток переходить в першій лїнії на діти і їх потомки: як нема дітїй, переходить на братів і сестри від тої самої матери і батька, і на їх потомство; як їх нема, на батька; як нема батька, на матір доживотно; як нема матери, на братів і сестри від одного родича і їх потомство. Вдова має право до віна, муж до доживотя.

Движимий маєток переходить так: одна трета на вдову, як є діти, а решта на діти по рівній пайці. Як нема вдови, діти беруть все; як нема дітїй, вдова бере половину, а половина іде найблизшим кривним: наперед на батька: а як батько помер, на матір братів і сестри по рівній части.

Пенсилвенія

Недвижимий маєток переходить ось так: вдова бере одну третю на доживотс; як нема дітїй, вона бере половину на доживотс; як нема ніяких спадкоємців, вона бере всі нерухомости на все. По смерті жени

Војо Танкосич, сербський майор. Кажуть що він був душею заговору, якого жертвою вбив Франц Фердинанд

муж бере доживотно землю своєї жінки. Решта майна йде дітям і їх потомству; як нема дітей, на батька і матір разом, а доживотно на того, що буде жив довше. Як обоє померли. тоді нерухомости йдуть на братів і сестри, на діти і внуки помершого брата і сестри по рівній часті; як і тих нема, весь недвижний маєток переходить на батька і матір, а потім на того, що переживас другого; а по них, на найблизших кривних.

Рухомости переходять так: одна третя на вдову; як нема дітей одна половина. Як муж переживас жєну. бере по рівній пайці з кожною дитиною; як нема дітей. він бере все. Діти беруть по рівній пайці. Якби тих всіх не було то рухомости перейдуть на батька і матір або на то з них, котре є при житю. Як нема ані дітей. ані сурруга, ані батька ані матери движимости переходять на братів і сестри.

Илинойс

Маєток переходить: 1) на діти і їх потомків. по рівній часті на кожного: 2) як нема ані дітей потомків. ані вдови ані вдівця, то на родичів. братів і сестри, по рівній часті; кожде з родичів бере по пайці одної дитини. а як другий сурруг помер. то подвійну: 3) як оден сурруг жєс, а нема ані дітей ані їх потомства. то сурруг бере половину недвижного маєтку і цілий рухомий; 4) як є діти. оставший при житю сурруг бере одну третину движимостей; 5) як нема ані дітей, ані родичів. ані братів, сестер ані їх потомків. нерухомий маєток переходить на найблизших кривних. а як їх нема весь маєток принадає вдові або вдівцеві.

Дакота

Спадок переходить ось так: як є ще при житю другий сурруг, і одна дитина. обоє ділять маєток по рівній часті на кожного. Як є більше дітей, сурруг бере одну третину. а решту ділить ся межі діти по рівній часті. Як нема дітей, оставший при житю сурруг бере половину. а друга половина принадає батькови невіщика. Як батько не жєс. тоді пайка ділить ся по рівній часті межі братів, сестер і матір. Як нема ані дітей ані мужа ані жєни. весь спадок принадає батькові; як нема батька. то братови, сестрам і матери. Як нема братів і сестер, мати забирає все. Як нема ніяких кривних, весь маєток йде на оставшого при житю сурруга, а як його нема. на найблизших кривних.

ГУМОР І САТИРА

— Я мав такого пса. що відразу пізнавав порядних людей від шубравців.

— Адеж він тепер? "

— Мусів його відогнати. бо мене кусав."

ЗЛОМАНЄ ОБІТНИЦІ ЖЕНИТЬБИ

Наші люди не знають цілковито сего цікавого права, властивого в англійській системі. В Англії саме і Америці зломанє обіцянки женити ся трактує ся цілком так як зломанє якої другої умови. Треба доказати, що обі сторони заявили бажанє або намір заключити супруже. Сторона, що не хоче виконати своєї обіцянки, може бути судово засуджена на заплаченє шкоди. При означуваню висоти відшкодованя суд має дивити ся не лиш на дійсну шкоду для покривдженої сторони, але також на так звані "моральні втрати": як приміром: "розбите серця", знищену репутацію і др. т. п.

Суд однак не може нікого примусити женити ся хотьби з особою, якій обіцяно женитьбу.

Практика американських і англійських судів показує, що жінчині вистарчас в суді лиш доказати, що поведене мушчини супроти неї вона уважала за обяви наміру женити ся, а вже се вистарчає до того, аби мушчину засудити за зломанє обіцянки.

Рівночасно однак закон узнає певні причини, для яких можна зломити обіцянку женитьби. До таких законних причин належать: так слабе здоровле у одної зі сторін, що воно може сильно відбитись на будучім супружім житю; неморальне поведене другої сторони, як воно не було відоме стороні обіцяючій до часу зробленя обіцянки і др.

СЛЮБИ

Слюб, признаний законним в тім краю, де він заключений, уважає ся законним у кождім иньшій краю. Се примінює ся також до всіх американських стейтів. У всіх стейтах (кромі Савт-Каролайна) закон вимагає урядового позволеня (лайсенс), як також, аби акт був довершений або віроіспвідним представителем, або особою якій закон надає власть довершувати слюбних актів, і аби сей акт був втягнений в спис (реєстр) відповідних до сего інституцій.

Вік, вимаганий для законного заключеня слюбу, є ріжний в ріжних стейтах. Найменший вік для мушчин — се вік 14 літ, для жінчин — 12 літ. 14 літ для мушчин вимагає ся в слідуючих стейтах: Кентакі, Луїзіяна, Нью Гемпшір, Верджинія; 15 літ — Канзас, Мизурі; 16 літ — Дистрікт Коломбія. Айова, Норт Каролайна, Тексас, Юта; 17 літ — Алабама, Аркансо, Джорджія; 18 літ — Арізона, Каліфорнія. Делевер. Айдаго, Іллінойс. Індіана. Мічиген. Мінесота. Монтана. Небраска, Не-

вада, Нью Мексико, Нью Йорк, Норт Дакота, Вест Верджинія, Вісконсін, Вайомінг.

Для жєнщин вимагає ся 12 літ в слїдуючих стейтах: Канзас, Кєн-токі, Луїзіяна, Мпзурі, Верджинія; 13 літ — Нью Гємпшір, 14 літ — Алабама, Арканзас, Дїстрікт Колумбія, Джорджія, Айова, Норт Каролайна, Тексас, Юта; 15 літ — Калїфорнія, Нью Мексико, Норт Дакота, Оклагома, Савт Дакота, Вісконсін; 16 літ — Арїзона, Делавер, Іллінойс, Небраска, Індіяна, Мічіген, Монтана, Невада, Огайо, Вест Верджинія, Вайомінг; 18 літ Нью Йорк, Айдаго.

В стейтах пропущєних в повисшім виказі, вік молодят установлєний не законом, але звичаєвим правом.

Майже у всїх стейтах домагає ся згода родичів для мушин низше 21 літ, а для жєнщин, в більшості случаїв, низше 18 літ.

РОЗВОДИ

Розвід признаний законом в однім краю або стейті уважає ся законним у всїх стейтах Злучєних Державах.

Причини до розводу подані в кождім стейті інакші. Як би зібрати усї розводові причини подані в яких небудь законах усїх стейтів Злучєних Держав, буде їх разом 35.

Головною причиною до розводу у всїх стейтах — є, сопружа невірність або чужоложство. (Виняток — Савт Каролайна). Покиненє жєни мужем або мужа жєною є достаточною розводовою причиною у всїх стейтах, з винятком Нью Йорку, Норт Каролайни, Савт Каролайни і Дїстрітку Колумбія.

Крайню жорстоке обходженє — в 36 стейтах.

В Нью Йорку — одинокою причиною є чужоложство.

У всїх стейтах заключєнє у вязниці за злочин — служить підставою для розводу. Виняток: стейти Нью Йорк, Нью Джєрзі, Мерїленд, Норт і Савт Каролайна, Флорида, Дїстрікт Колумбія.

Полова неспосібність — у всїх стейтах, крім Нью Йорку і 11 других стейтів.

Застарїлє піянство — в 38 стейтах. На жаль не є воно причиною розводу в Нью Йорку і Нью Джєрзі, де так много нещасних жінок ємігрантів рїжних народностей тяжко страдає через піянство своїх мужів, від котрих вони не можуть відділити ся.

В стейті Вашингтон закон не означив з гори жадних причин розводових, але поручив судови розглянути в кождім поодинокім случаю, чи подана причина є достаточна.

В дорозі на війну австрійські жовніри піднявши співають та грають — може останній раз в життю

НОВА ЖЕНЯЧКА РОЗВЕДЕНИХ

Щодо нової женячки розведених осіб, закони різних стейтів є різні. Одні стейти забороняють сунругови, котрий після висліді розводового процесу є вишен, заключувати нову сунругу умову через ціле жите, другі кажуть обом сторонам, ще інші лише винній стороні, старати ся о позволенє суду на нове сунруге, ще інші не дозволяють винній стороні женити ся через кілька літ по розводі і т. д.

Одним словом панус під тим зглядом правдиве замішанє і дійсний хаос в законах поодиноких стейтів, який вже від давна зробив агітацію за одностайним сунругим та розводовим правом.

ДВОЖЕНЬСТВО

Двоженство — се правний проступок, який поповняє ся в той спосіб, що особа, яка ще є в правнім супружі з одною особою, заключає друге супруже з другою. З того виходить, що особа, правно розведена зі своїм супругом, не поповняє двоженство, хоть заключає нове супруже за життя свого першого супруга. Ввиду сього, що супруже може бути розв'язане лише через смерть одного супруга або через правно переведений розвід, супруг, що заключає нове супруже, бо думає, що перший супруг вмер, може відповідати за двоженство. Належитою дорогою в такім випадку є почати процес о узнанс супруга вмерлим, виказавши, що він був серед такої небезпекы, що правдоподібно її не пережив. Також якби хто боронив ся перед закидом двоженства тим, що він вірив, що другий супруг розвів ся з ним, також і ся оборона не була би вистарчаюча.

З другої однак сторони, аби когось покарати за двоженство, треба докладно доказати, що він заключив другу супружу умову, коли перша ще не була розв'язана. Ходить ту о се, що перед американським законом дві особи уважають ся за супругів, коли вони себе за них представляють, живуть разом і люди їх за супругів мають. Такий однак доказ супружої зв'язи не вистарчас при карнім процесі о двоженство.

ГУМОР І САТИРА

Страченє

Зійшов учитель зі своїми учениками з гір і прибіжав ся до мурів великого міста. Перед брамами його зібрала ся велика товпа народа. Як вони прийшли ближше, побачили, як тратили чоловіка. Бачили, як його зморданого стягнули з воза і потягнули до ковбана, аби відтяти голову. А люди товпили ся немовби на яке видовище, сміяли ся зі засудженого, плювали йому в лице і дивили ся з насмішками і кншами на його смерть.

“Що се за чоловік?” — Питали ся ученики свого вчителя. “Що міг він такого страшного зробити, що ніхто не має милосердя для него?”.

А вчитель сказав: “Я думаю, що се єретик!”

І вони підійшли ближше і поспитали когось з товпи, що то за чоловіка тратять і за що.

А люди з гнівом казали: “Се єретик. Проклята голова! Добре, що злетить з плечей! Се страшна собака: він хотів нас вчити, що в раю є двос дверий, а ми прецінь знаємо, що рай має дванайцятєро дверий!”

ЯК ДІСТАТИ ДАРОМ ЗЕМЛЮ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

В Злучених Державах є цілі комплекси земель, які уряд роздає під управу на дуже вільготних услівях. Відносить ся се до земель, що не мають в собі соли або других мінералів або не призначені для яких других спеціальних цілий. Після урядового справоздання з дня 30. червня 1913 року в Злучених Державах було розміреної вільної землі 179 мільонів 204 тисячі акрів, непорозміреної 486 мільонів 686 тис. акрів, себто разом 665 міль. 890 тис. акрів.

Як дістати інформації про вільні землі?

Безплатні інформації про те, де є вільні землі, призначені до роздачі можна одержати від земельного урядника у Вашингтоні.

До нього можна писати так:

Dear Sir:

Kindly send me full particulars concerning lands that are given out as homesteads.

Yours Truly

(Імя, прозвище і адреса).

Адресувати:

The Commissioner of the General Land Office,

Washington, D. C.

Як хто хоче знати, чи яка намічена ким парцеля урядової непоселеної землі є до роздачі, може устно або письменно зголосити ся до урядників, завідуючих землею в тім повіті, де лежить намічена земля. Для більше подрібних відомостей про землю приходить ся купувати спеціально в тій цілі виготовлені табельки (діяграми), де означено вільні і заняті землі. Ціна такої табельки виносить від 1 до 4 долярів.

Хто може дістати землю?

Землю дістати може:

1) Хто скінчив 21 рік життя і є горожанином Злучених Держав або взяв "перші папери".

2) Хто не скінчив ще 21 року життя, як на ньому лежить обовязок удержання сімї.

3) Замужна жінка, як її муж покинув, або не має роботи, а вона мусить удержувати родину. Під тим самим услівем можуть дістати землю

Хто не може дістати даром землі?

Землі не може дістати даром той, хто вже є власителем 160 акрів землі.

Куда треба зголошувати ся по землю і як?

По землю треба зголошувати ся до "Ленд Офіс" того повіта (кавнті), де намічена парцеля знаходить ся.

Перед поданем заяви бажаня дістати землю, поселенець повинен добре ознакомити ся на місци з усімп свійствами наміченої землі і переконати ся, чи вона не забрана.

В поданю о землю треба показати:

що бажаючий взяти землю добре ознакомлений з нею;

що він згідно з постановами закона має право взяти землю даром;

що він потребує землі для себе, а не бере її як агент другої особи або стоваришеня;

що бажанє взяти землю в цілях управи, а не для спекуляції;

що обовязує ся виповняти все, чого закони вимагають від беручих землю.

Як особа, бажуюча дістати землю, вже щось зробила на наміченій парцелі, то в просьбі має подати, що вона зробила.

Свої заяви в просьбі особа повинна запрягнути перед судією або урядником "Ленд Оффісу".

При передачі просьби треба зложити:

оплату 5 доларів, як парцеля не має більше як 80 акрів: 10 доларів, як парцеля має понад 80 акрів;

"комишен" в сумі 1 до 2 доларів за кожних 40 акрів землі.

Коли і під яким услівєм поселенець стає повним власителем гомстеду?

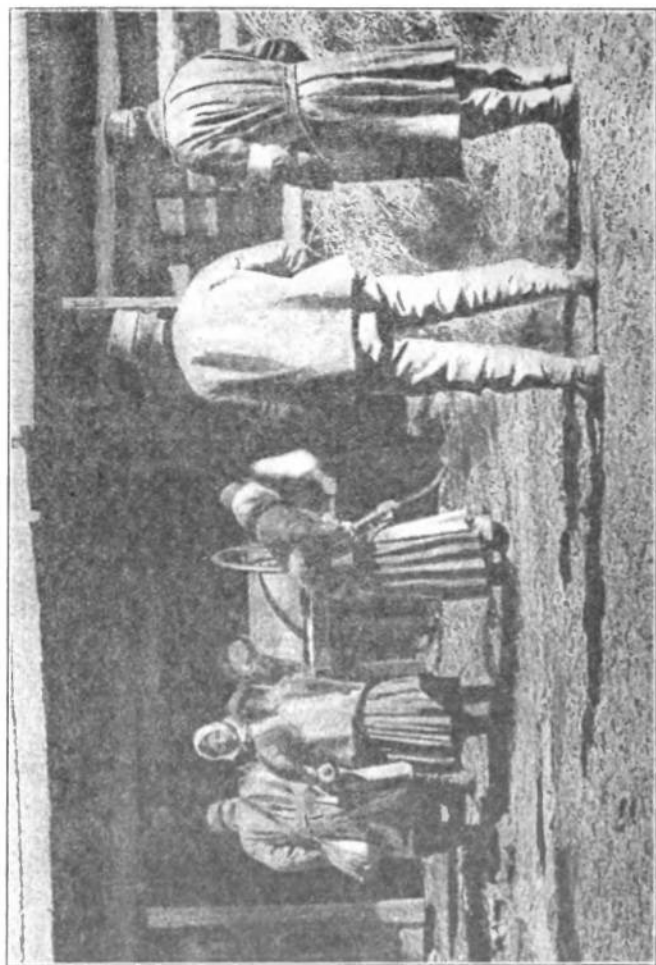
Повним власителем поселенець стає аж по упливі трох років від часу, як взяв землю, як по переведенім доходженю покаже ся, що він сповнив всі вимоги закона.

Сї вимоги такі:

До шести місяців від одержаня позволу треба поселити ся на землі;

якби зайшли які перешкоди, можна продовжити термін, не довше як на других 6 місяців;

протягом трох літ поселенець не може виїхати зі землі більше як оден раз на рік, а виїзд не може тревати більше 5 місяців, а межн двома виїздами, хотьби в двох осібних роках повинен проминути довший протяг часу.

Нові дівчата на жінки різьнуть січку для відькових коней

Просьби о позволенє виїзду подавати не треба : треба лиш подавати до "Ленд Офісу" повідомленє про час виїзду і повороту.

На випадок потреби довшого виїзду треба просити о дозвіл. Потребу треба доказати присягою і зізнаннями хоть одного свідка.

Поселенець повинен обрабляти землю; при кінці другого року від дня поселеня повинна бути оброблена хоть одна шіснадцята часть цілого наїбу, а при кінці третого року не менше одной осьмої части.

В часі доходження поселенець має бути горожанпном Злучених Держав.

Хто хоче такого доходження повинен подати заяву до “Ленд Офісу”, подати свою поchtову адресу, номер наділу, імя і уряд особи, перед якою він хоче доказувати свої права, і імена що найменше 4-ох сусідів, які можуть ствердити, що вимоги закона сповнені.

Повідомлене про відбути маюче ся доходжене печатає ся через 5 тижнів з ряду в одній з місцевих часописий.

В назначений для доходження час і місце повинен явити ся поселенець з не менше як 2 свідками. Як не явить ся, “Ленд Офіс” буде відкладати термін з дня на день через 10 днів.

При переведеню доходження платить ся оплату 1 до 2 долярів від кождих 40 акрів землі і 15 центів за кождих 100 слів при виготованю акту.

Як дістати від уряду Злучених Держав наводнену землю?

Певну частину своїх земель уряд Злучених Держав наводнює (іригує), поправляє, заосмотрює в господарські будинки і продає поселенцям по ціні коштів уліпшення.

По переведеню меліорації оголошує ся справоздання про те, яка земля і в яким місци є земля, назначена для розпродажи. Розпродажа відбуває ся звичайно в осени через льосованє.

Хто хоче дістати інформації про те, де є така земля най пише ось такий лист:

Dear Sir:

Kindly send me full particulars concerning the irrigated lands, that are being given out as homesteads. Also, let me know the approximate sum of money, needed to start with.

Yours very truly

(Імя, прозвище і адрес.)

Адресувати лист:

Chief U. S. Reclamation Service, Department of Interior,

Washington, D. C.

Хто хоче дістати землю, записує ся в “Ленд Офіс” округа, в яким лежить бажана земля, і оглядає її.

За землю платить ся від 25 до 80 долярів за акер. Уряд дає більші полєкші при виплаті ціни кунна; деколи допускає сплату на 10 до 20 літ.

ЯК ДІСТАТИ ЗЕМЛЮ ДАРОМ В КАНАДІ ?

Найліпша до управи земля, де яку можна дістати даром, знаходиться в західній Канаді. Свобідної для поселення землі у східній Канаді вже нема, а в Злучених Державах вся лучша земля вже роздана (хоть та, що тепер лишилася, ще багато ліпша від землі, оголошуваної нашим імігрантам ріжними “патріотичними” компаніями.)

Зі західних провінцій Канади провінція Манітоба має грубу верству чорнозему. В ній удає ся не лиш пшениця, але і все инше, що може выдержати дуже остру зиму. Провінція Саскачеван, давнійше звана Асинибоа, се переважно безлісна прерийна (стенова) країна з доброю пшеничною землею. Дальше на захід країна стає вже на переміну то рільничою то скотопасною. Центральна Альберта є хорошою, до управи збіжа надаючою ся землею; хоть вона не посідає такої гумусової землі як Манітоба, має зате лагіднійше підсонє і більше щаслива щодо дерева і водп. Надбережна Бритійська Колумбія має місцями дуже добру землю.

Поділ урядової землі.

Вся земля західної Канади, призначена до роздачі, поділена на великі квадрати шість миль довгі і шість миль широкі. Такий квадрат звуть “тавніши”. Гранці таких “тавніши” йдуть докладно з півночі на полудне і зі сходу на захід. Кождий “тавніши” має своє число. Числа ті подані видними знаками на рогах “тавніши”.

Кождий “тавніши” поділений на 36 секцій “секшен”, з яких кожда має одну квадратову милю поверхні. З тих 36 секцій звичайно 16 призначено до вільного поселення. В кождій секції є чотири “гомстеди”. Така четвертина одної секції обіймає 160 акрів землі, має поверхні одну четверту часть квадратової милі і має довжину і ширину по пів милі.

Де засягнути інформацій про землю?

Інформацій про те, які часті секції є до роздання межі поселенців, можна дістати від урядового земельного уряду (“Говернмент ленд офіс”) даного дистрикту.

В урядах є мапи, які кождий інтересований може оглядати, а які певно показують вільні землі, бо їх кожного дня справляють. Там можна дістати опис тої “тавніши”, в якій поселенець вибрав собі землю, можна прочитати донесеня землемірів (“ленд серверс”). Поступаючи в сей спосіб можна багато довідати ся про землю, хоть найліпшим способом булоби поїхати на вибрану землю і оглянути її на місці.

Інформацій можна також засягнути усстно або письменно в Іміграційнім Уряді у Вінніпегу, в яким-небудь “Доминіен Ленд Офіс”, або від “Департамент оф дп Іміґріер” в Отаві.

Зголошенє ся по землю.

Коли поселенець вибере собі призначену до роздачі землю, тоді він зголошус ся особисто в земельнім урядї (“ленд офїс”) по землю. Таке зголошенє називають “ентрі” платить ся за него 10 доларів т. зв. “реджистрейшен фі”. По землю зголошувати ся треба в урядї дистрикту, в яким лежить бажана земля.

Хто може дістати “гомстед”?

Всякий мущина, що має 18 літ житя, може дістати “гомстед”.

Які обовязки поселенця?

Хто дістане “гомстед” обовязаний:

Управляти землю через три роки, перебувати на землі що найменше 6 місяців в році і побудувати мешкальний дім на “гомстеді”. Він обовязаний обгородити свою землю і кожного року піддати під управу число акрів, означене урядом.

Чого треба, аби фарма стала власністю поселенця?

Коли поселенець через три роки сповняв свої обовязки як посїдача “гомстеду” і є горожанином, можна йому на домаганє видати патент на повну власність землі. Патент видас земельний уряд.

Просьба о “патент”.

Просьбу о патент треба внести при кінці третього року до місцевого агента або гомстедового інспектора. На шість місяців перед тим треба подати до “Комішенер”-а “оф Домніен Лендс” в Отаві заяву про замір внести просьбу.

Зміна “гомстеду”.

Якби поселенець побачив, що через похибку попав на фарму, яка не оплачує ся може просити о зміну “ентрі”. Уряд позволить се зробити, як просьба буде належито поперта.

Присмщина.

В деяких дистриктах гомстедовці можуть присмщити чверть сусїдної секції за оплатою 1 доляра за акер.

Услїва такої присмщини: треба мешкати шість літ, через шість місяців в кождім році, на землі і обробити 50 акрів землі.

На що поселенець повинен звертати увагу при виборї землі?

Вибираючи “гомстед” поселенець повинен брати під увагу передусім отсі обставини: 1. Гатунок землі і рід верхньої верстви. 2. Яка ростинність росте на дївичій землі? 3. Звідки можна брати сїно? 4. Звідки брати воду? 5. Звідки брати матерїял оналовий, а звідки матерїял будівляний. 6. Віддаль від залїзниці.

*Австрійські воїни в Карнатах, вдягнені на біло,
щоби Москалі не могли їх пізнати*

ПОДІЛ СУШІ ПІСЛЯ ЯКОСТИ

Величину управних околиць землі подають на 29 мільонів квадратних миль, степів на 14 мільонів квад. миль, пустинь на 4 міль. 861 тисяч квад. миль, а підлігунів околиці на 6 міль. 970 тисяч квад. миль.

СКІЛЬКО МОРЯ НА ЗЕМЛІ?

Після обчислення Моррея поверхня океанів виносить приблизно 139 мільонів 100 тисяч квадратних миль, з чого Атлантийський Океан має 41 мільон 321 тисяч. квад. миль, Тихий 68 мільонів 634 тис. квад. миль, а Індійський 29 мільонів 430 тисяч квад. миль.

ОРГАНІЗАЦІЯ СУДІВ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

Організація судів в Злучених Державах дуже замотана, бо Злучені Держави мають аж два роди судів. Одні суди є з'організовані на підставі Конституції Злучених Держав і Федеральних Законів і звуться Федеральні Суди ("Federal Courts", "Федерал Корте"); другі суди з'організовані на основі конституцій поодиноких стейтів і стейтових законів. Їх звуть тому стейтовими судами ("State Courts", "Стейт Корте").

Федеральні Суди

Вони розсуджують справи, що своєю суттю лежать поза властю якого-небудь стейту. Приміром: справи, відносячіся до послів. конзулів; спори межі двома або більше стейтами; спори межі горожанами різних стейтів; спори межі чужинцями а горожанами Злучених Держав.

Всю федеральну судійську власть можна розділити на п'ять судових інституцій:

1. *Повітові суди* ("дистрикт корт").
2. *Окружні суди* ("серкит корт").
3. *Висші окружні суди* ("серкит корт оф апіле).
4. *Найвисший суд* ("супрім корт").
5. *Суд домагань* ("корт оф клеймс").

1. *Повітові суди.* Таких судів є в Злучених Державах понад 90 — по одному в кождім повіті ("дистрикт"). В склад повітового суду входить: судя, секретар і прокуратор. Той суд розсуджує справи о нарушене законів морських, почтових і виборчих: справи горожаньства; деякі справи о землю, справи на домагане конзулів і чужинців.

2. *Окружні суди.* Се суди висші від повітових. В кождім окрузі ("серкет") Злучених Держав є оден такий суд. Злучені Держави поділені на таких 9 судових округів. Число судіїв в тих судах різне, не однако вєсюди.

Члени повітових судів, як також члени висшого окружного суду, що живуть в області даного округу ("серкита"), мають право засідати як члени окружного суду.

Окружні суди являють ся тепер переважно судами першої інстанції. Вони розбирають справи, де домагане не перевисшас суми 2 тис. доларів, як справа йде межі горожанами різних стейтів, або межі горожанами Злучених Держав а чужинцями.

3. *Висші окружні суди.* Таких судів в Злучених Державах є 9 — по одному в кождім "серкиті". В них засідають члени повітового, окружного і висшого суду даного повіту. (Ї суди є апеляційними (відкличними).)

4. Найвищий суд складаєся з дев'ятиох судіїв, установлених президентом Злучених Держав. Раз установлені остають в службі аж до смерті. Сей суд є найвищою судовою інстанцією в цілих Злучених Державах. Він розбирає в першій інстації справи послів і амбасадорів, має надзір над усіма судами, а поза тим є найвищою апеляційною інстанцією.

Крім справ чисто судових, найвищий суд привласнив собі ще одно право і власть, якої не має ніякий найвищий суд в ніякій країні світа. “Супрім Корт” саме в Злучених Державах розбирає, чи закон ухвалений яким законодавчим тілом, є згідний з конституцією Злучених Держав. Як закон після гадки судіїв не годить ся з конституцією, тоді Найвищий Суд позбавляє його всякої обов'язуючої сили.

Се право Найвишого Суду в Злучених Державах є само в собі найстрашнішим зломанем всякої конституції. Не можна говорити про конституцію в краю, де дев'ятиох засохлих леврів має право знести закон, ухвалений більшістю парламенту або якої легіслатури, або навіть більшістю загалу голосуючих горожан.

До того на членів Найвишого Суду президенти Злучених Держав іменували і іменують старих адвокатів ріжних капіталістичних корпорацій або тростів. Такі люди ставши найвищими судьями Злучених Держав надуживають свої власти для оборони тих корпорацій і тростів.

Тому вони узнають неконституційним кожний закон, який хотьби в малім степені міг помочи робітникам, а зменшити доходи капіталістів.

(Тому обов'язком свідомого робітника повинно бути: голосувати лиш за тою партією, що має в своїй програмі або знесеє Найвишого Суду або відобране йому власти рішати про неконституційність законів.)

5. Суд домагань. (Корт оф Клеймс”) для порішення претенсій горожан до держави. Складаєся з 6 судіїв.

Стейтові Суди.

Повітовий суд розбирає цивільні і карні справи в нутрі стейту.

Апеляційний суд є не лиш судом апеляційним для вироків низших стейтових судів, але є також судом першої інстанції. Докладного відмежованя властивости висшого суду від властивости повітових судів нема і деякі справи можуть бути суджені або в однім або в другім суді.

Висший стейтовий суд є найвищою судовою інстанцією в стейті. Але як приходить до порішення справи, що в якій небудь точці торкає ся конституції Злучених Держав, справу можна вивести перед “Супрім Корт” Злучених Держав.

Крім повітових і висших стейтових судів є ще місцеві суди. Їх є багато і ріжного рода: суди для малолітних, міські суди, мирові суди, поліційні суди і др. Їх власть дуже ограничена.

ПРАВО ГОЛОСОВАННЯ

Те право належить до справ, які підлягають стейтовому законодавству, тому мало не кождий стейт має инше право.

Перша і найважнійша ріжниця під тим оглядом є ся, що не всі стейти вимагають горожанства Злучених Держав, як услівя до набутя права голосованя. Слідуючі саме стейти надають право голосованя чужинцєви, що взяв “перші папери”: Алабама, Аркензо, Кензас, Мезурі, Небраска, Орегон, Савт Дакота, Тексас і Індіана.

Декотрі стейти, як пр.: Конектикат, Луїзіяна, Месечузетс, Мисисипі, мають ріжні кваліфікації інтелігенції, як пр. аби голосуючий вмів читати і писати, або аби розумів конституцію Злучених Держав, або аби знав англійську мову.

Декотрі стейти, як Пенсильвенія, Тенесі, Джорджія роблять право голосованя зависимим від оплачуваня податків.

Другі знов ставлять другі вимоги.

Всі стейти мають певні вимоги щодо часу побуту в стейті, кавті і місті.

Також у вичислюваню осіб позбавлених права голосу поодинокі стейти ріжнять ся. Звичайно на тих списках є: злочинці, божевільні і особи, удержувані з милостині.

Жінки мають право голосованя в слідуючих стейтах:

Вайомінг (запроваджено 1869): Колоредо (запр. 1893), Юта (запр. 1896); Айдаго (запр. 1896); Вошингтен (запр. 1910); Келифорнія (запр. 1911); Аризона. Кензас, Орегон (запр. 1912); Невада і Монтана (запр. 1914).

ГУМОР І САТИРА

Куховарська Штука

Господиня: “А ти що робиш з рибою, Марію?”

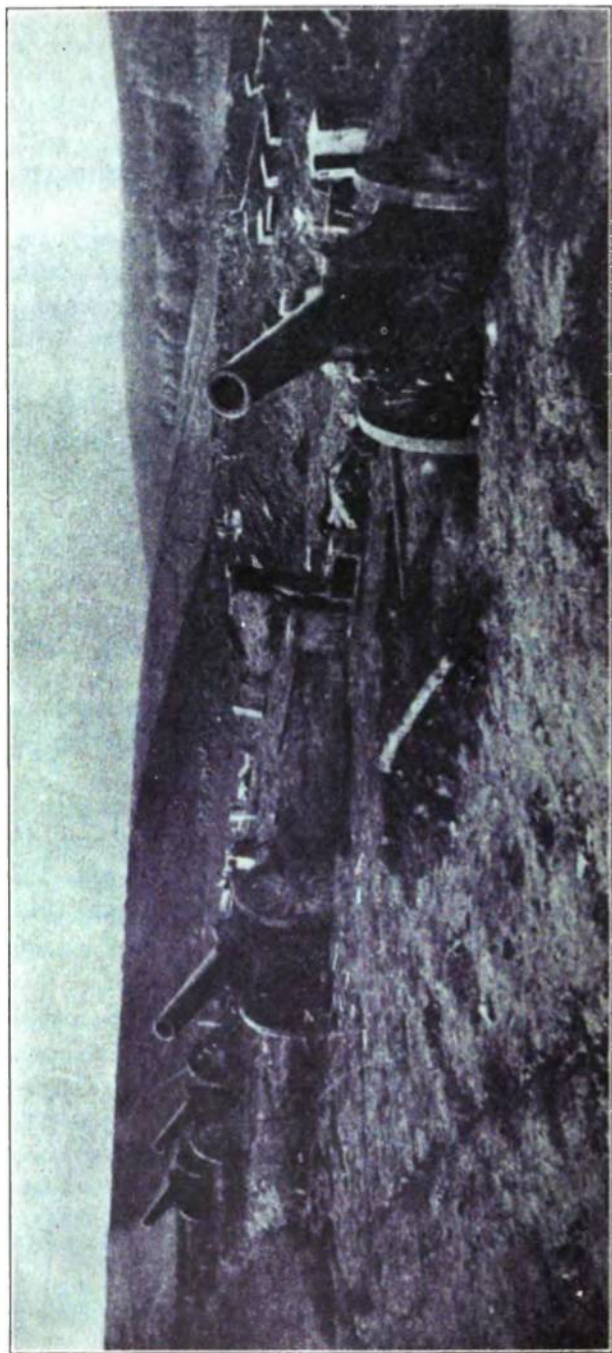
Служниця: “Мию.”

Господиня: “Та нащо? Не треба! Вонаж до тепер була у воді.”

Пацієнт: “Пане дохтор, я вже зовсім здоров. дозвольтє мені хоть одну фляшку вина. Я так хочу пити.”

Лікар: “Ні, се неможливо.”

Пацієнт: “То покажіть хоть коркотяг.”

Тяжка Австрійська Польова Батерія в Карпатах

ЯК ДІСТАТИ ПАШПОРТ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ

Кожний горожанин Злучених Держав, що виїздить поза границі краю, повинен заосмотрити ся в пашпорт Злучених Держав, який за певнює йому опіку американських послів і конзулів поза границями Злучених Держав.

Хто видає пашпорт?

Право видавати пашпорт Злучених Держав має лише президент міністрів Злучених Держав, що звань "Ди Секретарі оф Стейт". Він після свого погляду може відкинути просьбу.

Пашпортів Злучених Держав не видають дипломатичні і конзулярні урядники поза границями краю, хиба у випадках наглої потреби.

Коли горожанин є поза границями краю і бажає набути пашпорт має віднести ся до "Секретарі оф Стейт" через найблизшого дипломатичного або конзулярного урядника Злучених Держав.

Особи, що перебувають в Порто Рико або на Филипинах, а хочуть дістати пашпорт, мають віднести ся в сій справі до "Чіф Егзекютив" тих островів.

Як дістати пашпорт?

Хто хоче дістати пашпорт, повинен написати просьбу по блянкет аплікації о пашпорт. Лист сей може виглядати так:

Department of State,
Bureau of Citizenship,
Washington, D. C.
Gentlemen:

Kindly mail me an application blank for passport to be used by a naturalized citizen.

(Слідуює підпис і адреса.)

По одержанню блянкету особа бажаюча дістати пашпорт вивняє аплікацію, заприсягає її перед публичним нотарем, як звичайний "афідейвит". Аплікація має бути заприсяжена і підписана через особу, що хоче дістати пашпорт: одна особа не має права просити о пашпорт для другої.

Підпис на аплікації має згоджувати ся своєю правописею з підписом на натуралізаційнім сертифікаті, а коли не годить ся, має бути подана причина зміни.

Коли просячий о пашпорт підписує ся лиш знаком, тоді треба подати двох свідків, що при тім були присутні.

На аплікації треба подати:

Імя і прозвище просячого о пашпорт;

Імя і прозвище жени, если вона також їде;

Імена і дату уродження дітей, як вони їдуть;

День, місяць, рік, місце уродження просячого о пашпорт;

Коли на яким кораблі і з якого порту він прибув до Злучених Держав;

Кілько літ і від коли до коли і де перебував в Злучених Державах від часу свого прибуття;

Де, в яким суді, “кавнті” і коли вибрав горожанські папери;

Де мешкає тепер перед відїздом;

Яке має занятє;

Коли, по яким часі думає вертати до Злучених Держав.

До аплікації має бути доданий опис особи апліканта, а аплікація має бути стверджена підписом що найменше одной особи, що аплікант є власне тою особою, за яку себе представляє, і що факти, подані в присязі, а після віри свідка згідні з правдою.

На долині аплікації подає адресу апліканта, на яку аплікант хоче, аби йому вислано пашпорт.

Сю аплікацію висилає ся на адресу:

Department of State, Bureau of Citizenship,
Washington, D. C.

Коли о пашпорт просить натуралізований горожанин, себто такий, що вродив ся горожанином другої держави, а американське горожанство набув пізнійше, то просячий має вислати з просьбою свій сертифікат натуралізації (“сертифікет” оф нейчуралзейшен”) або відповідно удостоверений відпис судового рекорду того сертифікату. Се зверне ся йому по огляненю.

Оплата за пашпорт

вносить одного доляра від кожного пашпорта. Гроші сї треба вислати з кождою аплікацією або в грошах або почтовим моні-ордером. “Моні-ордери” треба адресувати:

Disbursing Clerk of the Department of State,
Washington, D. C.

Дрефтами і чеками грошій вислати не можна; гроші вислані в сей спосіб не будуть прийняті.

Крім сєї оплати одного доляра, що їде до державного скарбу, як кошти пашпортіві треба ще почислити заплату нотареві за відобране присязи на аплікацію і другі можливі видатки.

Як жінка може дістати паспорт?

Коли незамужня жінщина горожанка Злучених Держав, хоче виїхати за границі і дістати паспорт, тоді вона має виповнити звичайну аплікацію, в якій крім сего має подати, що вона ніколи не виходила за муж.

Коли вона є женою горожанина Злучених Держав, або вдовою по горожанині має се сказати на своїй аплікації, має разом зі своєю аплікацією вислати натуралізаційний сертифікат або удостоверений відпис судового рекорду сертифікату свого мужа, має написати, що вона є вдова або жена горожанина і подати всі дані про його еміграцію, натуралізацію і місце перебування.

Се все має вона подати тому, бо після права горожаньство жінки йде за горожаньством мужа.

Коли жінка їде з мужем, тоді паспорт мужа є рівночасно добрий і для його жени.

Як дитина натуралізованого горожанина може дістати паспорт?

Коли сам син або сама дочка горожанина Злучених Держав, без батька хоче виїхати поза границі Злучених Держав, може дістати паспорт для себе, коли внесе аплікацію, в якій крім звичайних даних треба подати, що він (або вона) є приналежна до Злучених Держав і що не признає ся до ніякого иншого горожаньства. На тій аплікації мають бути підписи найменше двох свідків, якіби ствердили твердження просячого (чи просячої) про уродженє, замешканє та горожаньство.

Коли дитина їде з батьком, паспорт батька вистарчає для всіх дітей, що на тім паспорті вчислені.

Як довго паспорт важний?

Паспорт Злучених Держав важний через два роки, числячи від дати його виставлення. На нову аплікацію може бути виставлений новий паспорт, а коли аплікант є натуралізованим горожанином, він вже не потребує залучувати до другої аплікації свого натуралізаційного сертифікату, бо старий паспорт потвердить, що він є горожанином. "Діпартамент оф Стейт" не відновляє старих паспортів, лише видає нові. Лише на випадок, коли особа, посідаюча паспорт Злучених Держав є поза границями Злучених Держав може відновити його на протяг дальших двох років, коли в часі, як паспорт тратить важність, вишле його до дипломатичного або головного конзулярного урядника Злучених Держав.

Хто може подорожувати на чужий паспорт.

Коли з аплікантом має їхати його жена, малолітні діти або слуги, які мають право до нашпорту, вистарчає подати в аплікації імена, вік

Помучені артилеристи сплять під гарматою

дітий, та горожаньство слуги і тоді оден пашпорт вистарчить для всіх. Для других осіб в товаристві треба осібних пашпортів.

Коли пашпорт дістає жінка, тоді вона також може взяти зі собою на свій пашпорт свої діти і слуги під висше згаданими услівями.

Замітки для подорожуючих до Росії.

Звернути тут треба увагу на постанову російського закону, після якого російський підданий може стратити російське горожаньство і прийняти чуже лише за дозволом російського уряду, а хто се робить без такого дозволу, той переступає закон і за се чекає його кара від російського уряду, очевидно, як попаде в його руки. Правда, американські закони не признають того становища російського права і вважають повним горожанином Злучених Держав того, що без дозволу російського уряду зрік ся російського підданьства і прийняв американське горожаньство, але як такий горожанин Злучених Держав верне до Росії, тоді знов російський уряд має його у своїй власті і робить з ним, що ему подобає ся, і американський уряд не може його боронити.

Щоби ухоронити ся перед карою в Росії за недозволену зміну підданства, російські піддані ставши американськими горожанами і вернувши відтак назад до Росії, часто укривали те, що вони американські горожани, а вдавали, що вони все ще російські піддані і що того підданства ніколи не вирікали ся. Отже проти такого закриваня свого американського горожанства виступив “Стейт Діпартамент” Злучених Держав і заявив, що американський горожанин, що укриває своє горожанство Злучених Держав, через таке укриване зрікає ся горожанства і тратить право на всю ту оборону зі сторони властей Злучених Держав, яка прислугує горожанинови Злучених Держав поза границями.

Американські горожани, перебуваючі в Росії, мають зголосити ся до реджістрованя до найблизшого американського конзуляту.

Горожани Злучених Держав, що наміряють подорожувати до Росії, мають дати візувати свої пашпорти в російських конзулярних урядах перед в'їздом до Росії. О скільки се можливо, добре-би було зробити се в Злучених Державах: в Сан Франциско, Шікаго або в Нью Йорку. Хто хоче, щоби візоване того пашпорту було важне на час довший як три місяці, має внести спеціальну просьбу. Оплата за візоване виносить \$1.25. Не візований пашпорт не має ніякого значіня в Росії.

Замітни для подорожуючих до Австрії.

Ввиду того, що Австрія уважає ся конституційною країною, вона мусить признавати кождому чоловікови право вільного переселеня, себто право перенести ся з місця на місце після своєї вподоби.

Се конституційне право австрійського горожанина є ограничене законно лише зглядами на військову службу. З огляду на військову службу австрійський горожанин, що належить до військової звязи, не може поза границями краю зречи ся австрійського горожанства і прийняти чуже горожанство.

Обовязок повнити військову повинність в Австрії і Угорщині починає ся першого січня того календарового року, в котрім австрійський, чи там угорський горожанин досягнув двайцять перший рік житя, а кінчить ся з днем 31-го грудня того року, в котрім він кінчить свій тридцять перший рік житя.

Після постанов междержавної умови межн Злученими Державами а Австро-Угорщиною, бувший горожанин Австрії або Угорщини, що перебував в Злучених Державах через пять літ і припняв горожанство Злучених Держав, має бути уважаний за горожанина Злучених Держав по своїм повороті до старого краю. Як він переступив яку карну постанову ще в часі перед своєю еміграцією, може бути суджений і караний

по своїм повороті до старого краю, о скільки то переступство не задавнило ся за той час на підставі старокраєвих законів. **Натуралізований американський горожанин**, що давнійше був горожанином Австрії або Угорщини може бути арештований і караний на підставі військових законів лише в слідуочих случаях:

1) Як він був прийнятий і записаний до армії як рекрут ще перед датою своєї еміграції, хотьби ще не відбував активної служби;

2) коли в часі своєї еміграції він був жовніром, чито в активній службі, чито на урльопі;

3) як він завізваний покликанєм або загальною проклямацією до служби в резерві або лянштурмі ще перед датою своєї еміграції, а він не послухав зазиву;

4) як він виемігрував по вибуху війни.

Натуралізований американський горожанин, що був давнійше горожанином Австрії або Угорщини, має по прибутю до старого краю зараз предложити свій пашпорт американському конзулеви або, що найменше місцевим властям. Якби по розслідженю справи показало ся, що його імя є на військовім списі, він повинен зажадати вичеркненя свого імени на підставі умови про зміну горожаньства заключеної межі Австро-Угорщиною а Злученими Державами в році 1871.

В разі якогонебудь дальшого клопоту, він повинен безпроволочно віднести ся до найблизшого американського конзуля.

Закони Австро-Угорщини домагають ся, щоби кождий чужинець при в'їзді до монархії показав пашпорт. Сеї постанови звичайно не виконують, але можуть її виконувати, коли захочуть. Подорожним звичайно кажуть вилетітимувати ся і радять постарати ся о пашпорт. Тому все буде порадно мати пашпорт зі собою. Пашпорти не все мусять бути візовані.

Коли бувший австрійський або угорський горожанин дістав горожанські папери на своє змінене імя, тоді він може мати велику трудність при доказуваню своєї тотожності і американського горожаньства. Такий горожанин, як його імя змінено на підставі оречень суду, повинен взяти зі собою належито удостовірений відпис судового ореченя. Як зміни назвища доконано неправною дорогою, тоді він повинен дістати від суду, в якім він натуралізував ся, новий сертифікат горожаньства на своє правне імя, а пашпорт має з тим сертифікатом згоджувати ся.

Додати ще треба, що згадані висше постанови про американського горожанина в Росії, вирікаючого ся свого горожаньства, відносьть ся з повною строгостю також до американського горожанина, пробуваючого в Австрії або Угорщині, хоть такий має менше причин укривати своє нове горожанство.

КОНЗУЛІ

Місця осідну австро-угорських конзулів в Злучених Державах

San Francisco, Cal.; Denver Col.; Pensacola, Fla.; Savannah., Ga.; Chicago, Ill.; New Orleans, La.; Baltimore, Md.; Boston, Mass.; St. Paul, Minn.; St. Louis, Mo.; Buffalo, N. Y.; Cleveland, Ohio; Uniontown, Pa.; Wilkes-Barre, Pa.; Philadelphia, Pa.; Pittsburgh, Pa.; Manila, P. I.; San Juan, P. R.; Galveston, Tex.; Richmond, Va.; Charleston, W. Va.; New York, N. Y.

Місця осідну російських конзулів в Злучених Державах

Nome, Alaska; Mobile, Ala.; San Francisco, Cal.; Pensacola, Fla.; Honolulu, Hawaii; Chicago, Ill.; Baltimore, Md.; Boston, Mass.; Philadelphia, Pa.; Galveston, Texas; Seattle, Wash.; New York, N. Y.

Місця осідну конзулів Злучених Держав в Австро-Угорщині

Американські конзуляти є в слідуєчих містах Австро-Угорщини: Відень, Карлсбад, Прага, Фіюме, Трієст, Райхенбург, Будапешт.

Місця осідну конзулів Злучених Держав в Росії

Американські конзуляти є в слідуєчих містах Росії: Одеса, Рига, Москва, Петербург, Варшава, Батум і Владивосток.

ГУМОР І САТИРА

Батько: "А ти чого плачеш?"

Син: "Бо мене учитель бив."

Батько: "Защо тебе бив?"

Син: "Зато, що я оден потрафив відповісти на його питанє?"

Батько: "А яке то було питанє?"

Син: "Він питав ся: Хто заохав шинильку в мос крісло?"

*Як би не такі гармати як отся то можливо, що Москалі
були би вже давно на Угорщині*

ГУМОР І САТИРА

Правда

В старенькій хатчині серед ліса мешкала стара, зизоока баба.

Одного вечера прийшов до її хатини якийсь дивний подорожний і просив ся на ніч.

Стара баба запросила його до хати, погостила його, чим могла, а як вже повечеряли, спитала його як він називає ся.

“От, ліпше не питайте ся за моє імя; воно дуже негарне. Мене називають Правдою і ніхто не хоче прийняти мене на нічліг ані погостити.”

“Як так, то я дуже щаслива, що ви до мене зайшли” — каже баба — “я якраз вас потребую”.

А Правда нагло каже:

Слухайте, зизоока бабо, де я маю положити свій клунок?

А баба як не розкричить ся: “Що зизоока? А тфуй на тебе, волоцюго! То гарно викидати мені каліцтво. А забрай ся мені з хати.”

“Не люблять люди слухати Правди” --- сказав спокійно подорожний і вийшов з хати в темноту, на дощ і плітву.

ПЛЯТФОРМА (ПРОГРАМА) СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ

(Принята на Національній Конвенції в Індіанополіс, Інд., в Маю, 1912, а 4 Серпня, 1912, загальним голосуванєм членів.)

Соціалістична Партія заявляє, що капіталістична господарка вже покінчила свою історичну функцію і стала цілком нездібна до розв'язання тих задач, які чекають суспільність.

Ми закидаємо сій перестарілій господарці, що вона є немічна, зіснута і що вона стала жерелом великої нужди цілої робітничої кляси.

При тій господарці всі витворці средства народа перейшли в неограничене панованє богачів і богачі витискають з робітників сотки міліонів долярів річної данини. Ті богачі не боять ся ніякого з'організованого опору і витягають свої жадні руки по ще нерозвинені богацтва народа, по землю, копальні, ліси і водну силу в кождім стейті Злучених Держав.

Хоть число машин, що заощаджують людську працю і число удішених способів в промислі щораз більше зростає, а кошти витворюваня щораз-то стають танші, часть припадаюча робітникам стає щораз менша, а ціни всяких средств до життя зростають неустанно.

Так богато захвалований добробут сеї країни служить лише клясї богачів. Для решти є лиш біда і нужда. Дорожнеча життя дає ся відчувати в кождім домі.

Міліони зарібників завважали се, що скількість товару, яку вони мали купити за свою заплату, спадала низше і низше, аж поки житє не перемінило ся в одну очайдушну борбу за саму страву.

Товпи безробітних ходять по вулицях наших міст або волочать ся від стейту до стейту чекаючи хвилі, коли панам захоче ся отворити роботу.

Фармері в кождім стейті винищують ся через високу ціну, яку з них видушують фабриканти за господарські знаряди і машини, через високу аренду і через оплату за перевіз залізницею і за переховуванє рільничих продуктів.

Концентрація капіталу немилосердно нищить клясу малих підприємців і гонить її членів в ряди зарібників без мастку. Бездушна

промислова самоволя примушує подавляючу більшість народа Америки зігнути свої карки в ярмо неволі.

Се та капіталістична господарка, поносить вину за видатки на війсьсько, за убожество, за нори, за діточу працю, за більшу частину божевілья, злочинів і проституції і за велику часть тих хоріб, що мучать людей.

Ся господарка віддає робітників на поталу убійчим обставинам життя, страшним а безпотрібним небеспекам для життя і здоровля. оточує зі всіх сторін судовими порішеннями і наказами та несправедливими законами, видає неустанно на жир для користи пануючої жмінки богачів.

При тій господарці діти робітників є засуджені на темноту, виснажуючу працю і безвиглядну будучність.

Мимо того очевидного нещастя, що лякас всіх здоровомислячих дослідників, представителі демократії і републиканської партії, засідаючи в легіслатурах, дальше вірно служать гнобителям. Всі законопроекти, які зміряли до запевнення робітникам сеї крайни хоть так людяне і справедливе трактованє яке вже мають робітники по других цивілізованих краях, відкинено в комітетах без дебати, а закони, які мали принести пільгу фармерам та всім консумерам, перекручено обманчивими способами і перероблено на способи, при помочи яких можна стягати ще більші драчі. Зростаюче невдоволенє з утиску примусило ті дві партії до ухваленя ріжних регуляційних средств, але жадне з них не ограничило поважно сили богачів, а деякі то просто обернено в способи служачі до збільшення богацької сили. Показало ся, що закони, видавані проти тростів, огранчєня і регуляції залізничних компаній, з усіма переслідуваннями, оскарженнями і слідствами, опертими на такім законодавстві є цілком до нічого і смішні.

Ані републиканський ані демократичний уряд не взяв в карби поважно ані навіть не загрозив тим богачам. Вони дальше зростали в силу і ставали щораз безогляднійші за урядованя Клівелєнда, як за Меккинлея, Рузвелта та Тефта.

Кромі сєго законодатного обманства та адміністраційного крутарства, суди американські признали і утвердили силу богачів подібно як судійські порішення в справі Дред Ската і других зміцняли власть над рабами перед горожанською війною. Судів ужито як оружа до гноблення робітничої класи, до знесеня права свободи слова і свободи зборів.

Отже ми соціялісти заявляємо, що зносити дальше такі обставини неможливо і заміряємо їм всім поставити кінець. Ми уважаємо їх за вислід тенерішної господарки, в якій всяку роботу робить ся для приватної жадоби зиску, місто щоби її робити з огляду на пожиток суспільности. Ми заявляємо дальше, що на те все зло не буде і не може бути ніякої ради ані правдивого ратунку хіба соціялістичний лад, в якім

всяка робота буде виконувана для спільного добра, а кожний робітник дістане повну вартість, яку має; то багатство яке робітник виробить для суспільности.

Суспільність поділена на воюючі групи і класи, оперті на матеріальні інтереси. Ся борба се борба двох головних клас; класа капіталістична, має всі средства витворюваня, а робітничка мусить вживати тих средств витворюваня годячи ся на усліва, диктовані посідачами капіталу.

Капіталістична класа, хоть малочисельна, має у своїй неограниченій власти, законодатні, адміністраційні та судові уряди. Ся класа має машинерію до збираня і розсіваня вістий через свої газети.

Ся класа підпомагає научні інституції, колегії і школи, ба навіть релігійні та моральні стоваришеня. Вона також оточена пошанованем, яким тішить ся звичайно кожний суспільний лад, без огляду чи він добрий чи злий.

Робітничка класа, яка обіймає всіх, що примушені робити на жите, чи руками чи мозгом, у фабриці, копальни чи на полп, є далеко численніша від капіталістичної класи. Не маючи доброї організації і класової солідарности. ся класа не може переперти своєї волі. Як робітники дійдуть до класової солідарности і сильної організації, вони будуть мали досить сили устанувити всі закони і опанувати весь промисл згідно зі своїми інтересами.

Всі політичні партії є виразом економічних класових інтересів. Всі партії кромі соціалістичної представляють одну або другу групу пануючої капіталістичної класи. Їх політичні конфлікти се відбите лише поверхового соперництва межи співубігаючими капіталістичними групами. Якийби не був кінець тих конфліктів, вони не мають глибошого значія для робітників. Чи в політиці побідять Демократи чи Республікани. все капіталістична класа побідить економічно.

Соціалістична партія є політичним виразом економічних інтересів робітників. Розгроми соціалістичної партії се були розгроми робітників, а її побіди є побідами робітників. Се партія оперта на науці і законах суспільного розвою. Вона радить, щоби так як у виробі всего, потрібного до жита, бере участь нині вся суспільність, щоби так само всі средства витворюваня і розділюваня стали суспільною власністю, заряджуваною демократичним способом.

Супроти економічних та політичних забаганок капіталістичної преси одиноким прибіжищем робітників являють ся їх економічні організації та їх політична сила. Вживаючи їх розумно та згідно з класовою свідомостю вони можуть оперти ся успішно капіталістичній класі, зломити кайдани класової неволі та приготувити себе до будучого суспільного

Закриті асирійські ірландії над рікою С'яном

ладу, який має прийти на місце капіталістичної господарки. Соціалістична партія признає повне значінє клясової організації і взиває за-рібників, рільників і всіх других позиточних робітників, щоби вони всюди організували ся для економічної і політичної акції і з'обов'язує ся в борбі о економічну справедливість попірати так тих, що працюють на полях, як тих, що працюють по склепах, фабриках і майнах сего краю.

Від неудачі або побіди робітничої кляси в тій новій борбі о свободу залежить невдача або триюмф загалу народа зі всіх економічних груп, як також невдача або триюмф народного правління. Через се Соціалістична партія є партією революції нинішних днів, яка полягає в переході від економічного індивідуалізму до Соціалізму, від заробітної неволі до свобідного співділяння, від капіталістичної олігархії до промислової демократії.

Найблизша програма

Як средства, обчислені на зміцненє робітничої кляси в її борбі о здійсненє її остаточної цілі, кооперативної републики і на збільшенє опору проти капіталістичному гнетови, ми проголошуємо і з'обов'язуємо себе і наших виборних урядників до слідуєчої програми:

Державна власність.

1) Жадасмо державної власти і демократичного заряду залізниць, дротних і бездротних телсграфів і телсфонів, експресової пересилки, пароходних лїній, всіх средств, що служать до перевозу і комунікації, та всіх промислів, з'організованих на велику скалю.

2) Жадасмо, щоби міста, стейти і федеральний уряд без проволоки набули всі земли збіжа, різні, маґазини і другі урядженя до розділюваня і аби в той спосіб обнижено теперішну дорожнечу.

3) Жадасмо щоби публична власність розтягнула ся на копальні, каменоломи, нафтові шибн, ліси і водну силу.

4) Природні багатства краю мають бути дальше консервовані і розвивані для вжитку і користи всего народу:

а) через наукове загісюванє і охорону лісів;

б) через відданє під управу сухих і болотнистих обшарів;

в) через задержуванє води підчас повеній і вживанє водної сили;

г) через сшненє теперішного марнотравного розтрачуваня землі і продуктів копалень та нафтових шибів:

д) через розвій сїти гостинців і водних доріг.

5) Де покаже ся практичним, там земля має перейти на державну власність, а де така власність покаже ся непрактична, там має ся набути на річ держави річну арендну вартість землі, державної для спекуляції або експльоатації.

6) Жадаємо державної власности і демократичного заряду банкової та грошевої системи.

Безробітє

Уряд має безпроводочно дати поміч безробітним через розширене всіх позиточних публичних робіт. Всі особи, заняті при таких роботах мають бути заняті безпосередно через уряд на день робочий не довший понад 8 годин і не заменшою заплатаю як загально прийнято по юніях. Уряд має також оснувати бюро посередництва праці: зичити без проценту гроші стейтам і місцевостям, аби вони починали публичні роботи. і має предирняти всякі другі міри, які лежать в його силі, а які зменшать широко поширену нужду робітників, спричинену через злий заряд капіталістичної класи.

Домаганя на поли промислу.

Жадаємо охорони людських сил, передовсім життя і добробуту робітників і їх родин:

1) Через скороченс робочого дня, яке має йти крок в крок за збільшенем витворчости машин.

2) Через забезпеченс кождому робітникови відпочинку найменше півтора дня на тиждень.

3) Через заведенс ліпшої інспекції варстатів, фабрик і копалень.

4) Через заказ праці дітній перед 16 роком життя.

5) Через кооперативну організацію промислів у федеральних домах кари на користь засуджених і їх родин.

6) Через заказ перевозити з одного стейту до другого продукти діточої праці, засудженців і всіх продуктів з фабрик та копалень, що не підлягають інспекції.

7) Через усуненс системи зисків в урядових роботах і заведенс на її місце або безпосередного найму або праці або через віддаванс контрактів кооперативним робітничим групам.

8) Через установленс, яка заплата може бути найнизша.

9) Через усуненс офіціальної доброчинности а заведенс на її місце пенсій на старі літа, на які користаючі не мають нічо платити, загальної системи обеспеченя через стейт всіх його членів проти безробітя, нездібности до праці, і заведенс примусового обеспеченя робітників на випадок заводових хоріб, випадків і смерти через їх роботодавців бе коштів для робітників.

Політичні жаданя

1) Жадаємо неограниченої свободи преси, слова і зборів.

2) Жадаємо запровадження постепенного доходового податку, підвищення норми теперішних податків від корпорацій і поширення податків від спадків і степенюваня їх в міру зросту вартости і близькости крови :

приходи з тих податків мають бути ужиті на викупино промислу на річ суспільности.

3) Жадаємо усунення виключної власности на патенти і запровадження на її місце колективної власности, з простим винадгородженєм винаходників преміями або оплатами.

4) Неограниченого і рівного права голосованя для му́жчин і жінок.

5) Жадаємо запровадження права ініціативи, референдум і пропорціональної репрезентації так при державних як при місцевих виборах.

6) Жадаємо усунення сенату і права президента закладати "вето".

7) Жадаємо вибору президента через безпосереднє голосованє всего народа.

8) Жадаємо усунення узурпованої власти Найвисшого Суду Злучених Держав рішати про конституційність законів, ухвалених через Конгрес. Державні права можуть бути знесені лише через ухвалу Конгресу, або через референдум всего народа.

9) Жадаємо усунення теперішних ограничень і хочемо щоби Конституцію могла поправляти більшість всего краю.

10) Жадаємо заведеня права голосованя в Дистрикт оф Коломбія з репрезентацією в Конгресі і демократичною формою міського правління для виключно місцевих справ.

11) Жадаємо розширення демократичного правління на цілі Злучені Держави.

12) Жадаємо ухваленя дальших способів для загального образованя, а головно для заводового образованя в позиточних заводах. Бюро образованя має бути перетворене в департамент.

13) Жадаємо ухваленя дальших способів для охорони здоровля; сотвореня незалежної Ради Здоровля, з такими ограниченнями, які забезпечать повну свободу всім лікарським школам.

14) Жадаємо вилученя дотеперішного Бюра Праці з Департаменту Торговлі і Праці та піднесеня його до рангі департаменту.

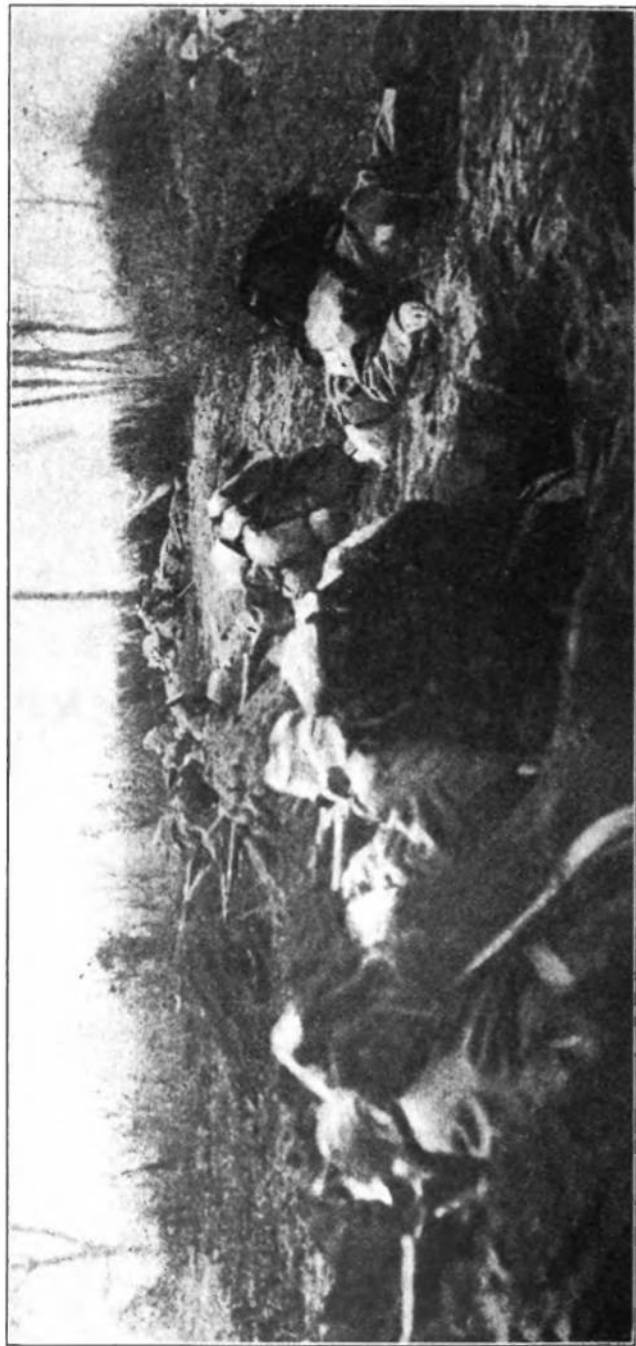
15) Жадаємо усунення всіх федеральних дистриктових судів і апеляційних. Стейтові суди мають мати право рішати у всіх справах межі горожанами стейтів а позастейтовими корпораціями.

16) Жадаємо безпроволочного ограниченя права судів видавати судові накази і закази ("інджанкшен").

17) Жадаємо свободного виміру справедливости.

18) Жадаємо зміни конституції Злучених Держав.

Все що ми потрафимо вимусити від капіталізму є лише приготованєм робітників до забраня в свої руки всеї урядової власти з тою ціллю, щоби опановати цілу господарку усуніленого промислу, щоби так дійти в посіданє того, що є правним спадком робітничої класи.

Живі воєнки снігають. Коло них лежать ранені і убиті

У П Е Р Е Д !

*Уперед за рідний край та волю,
За пригноблений, окутий люд,
Хоч нічого не знайдем, крім болю,
Хоч нас жеде невіддячний труд!*

*Уперед проти зла одностайно!
Розросла ся ворожа юрба...
Не гадаймо прожити безсумно,
Бо життя — то щодня боротьба.*

*Уперед, хто не хоче конати,
Статись трупом гнилим живучи!
Сміле слово - - то наші гармати,
Світлі вчинки - - то наші мечі.*

*Уперед до завзятого бою
За громадські та власні права.
Коли бути бажаєм собою,
Коли серце ганьбу відчува!*

*Уперед! Годі скніти рабами.
Час кормигу ганебну знести!
Щоб без хлопа, без пана — братами
Всі ми вільні прийшли до мети!*

П. Грабовський.

Джордж Гендолф Чеслер.

СТРАЙКОЛОМ

І.

Тремонт хотів запалити цигаро, але нанеред кинув це скорий погляд в долину на стежку, проти котрої він стояв. Осторожність не зашкодить. На стежці, здавалося з початку, не було нікого, але як сїрник погас, а гаванське цигаро вже займалося, з поза грубого телеграфічного стовна вийшла груба постать. Тремонт відразу сягнув рукою в кишеню свого плаща. Коли постать підійшла ближче до нього, цївки двох револьверів міряли просто на неї, а пальці стояли готові на язичку.

“Пане Тремонт!”

Тремонт здивувався по трохи почувши своє імя і приступив ближче, все ще готовий до рішучої розирави на смерть і жите. В такі часи він не міг нічим ризикувати. Постать підійшла просто до него, але все держалася в тіни будинку.

“А, се ти, Лениґен?” — спитав Тремонт, якому стало легше на серці, як пізнав чоловіка. “Ну, заким ще скажеш що небудь, я хочу тобі сказати дві річи. Перша, що я ніколи не говорю про бізнес на вулиці, а друга, що я не маю нічого до говореня з членом страйкового комітету, чи він є один, чи їх є десять. Анї слова не хочу чути.”

І він вже хотів відійти, але тамтой ще раз закликав його.

“Се не про страйк, пане” — наставав Лениґен. “Пане Тремонт, я хочу роботи!”

“Ти! Я не маю нині гумору жартувати з тобою, Лениґен. Таж ти оден з найзавзятїйших юїстів— золотоустий публичний бесїдник, а лише нині тебе іменували членом комітету, якого я не хотїв прийняти!”

“Я зрік ся приналежности до того комітету, пане. Я геть все покинув!” Закликав з напруженем чоловік. “Я говорю цілком поважно. Слухайте, пане Тремонт, я маю дома при-

биту горем жінку та хорого хлопця. Два роки тому, підчас страйку, я ввійшов був звідси і забрав ся до Сен Франциско. Ще місяць не минув, відколи я там прийшов, знов страйк вибух і тягнув ся чотири місяці. Я поїхав до Лос Енджелес. День, нім я прийхав, обявили страйк. В Омага було те саме. В Шікаго ще гірше. Пане Тремонт, за два роки я лише чотири тижні робив одним тягом, а зрештою я все або був на страйковім хлібі або шукав роботи. Дім, який я був майже вже виплатив, пішов. Продав малю не всю хатну обстанову, а що лишило ся, незабаром заберуть від мене лихварі. Юнія прецінь не може для мене зробити більше як для других і я зірву з нею. Я чекаю ту на вас малю не цілу годину, аби ви вийшли з реставрації. Не можу витримати довше. Ще один страйк забє мою жінку, а я волївби, аби юнію чортн побрани, як бачити жінку в гробі!"!

Тремонт потакнув головою.

"То ти хочеш стару роботу, ге?"

— "Так. Я зачув, що ви даєте велику платню машиністови."

"Так."

Добрий машиніст се була основа його пляну, як зломити страйк.

— "І полісу", обєснєчуючу житє, на пять тисяч долєрїв, оплачену один рік наперед — я чув."

"Так."

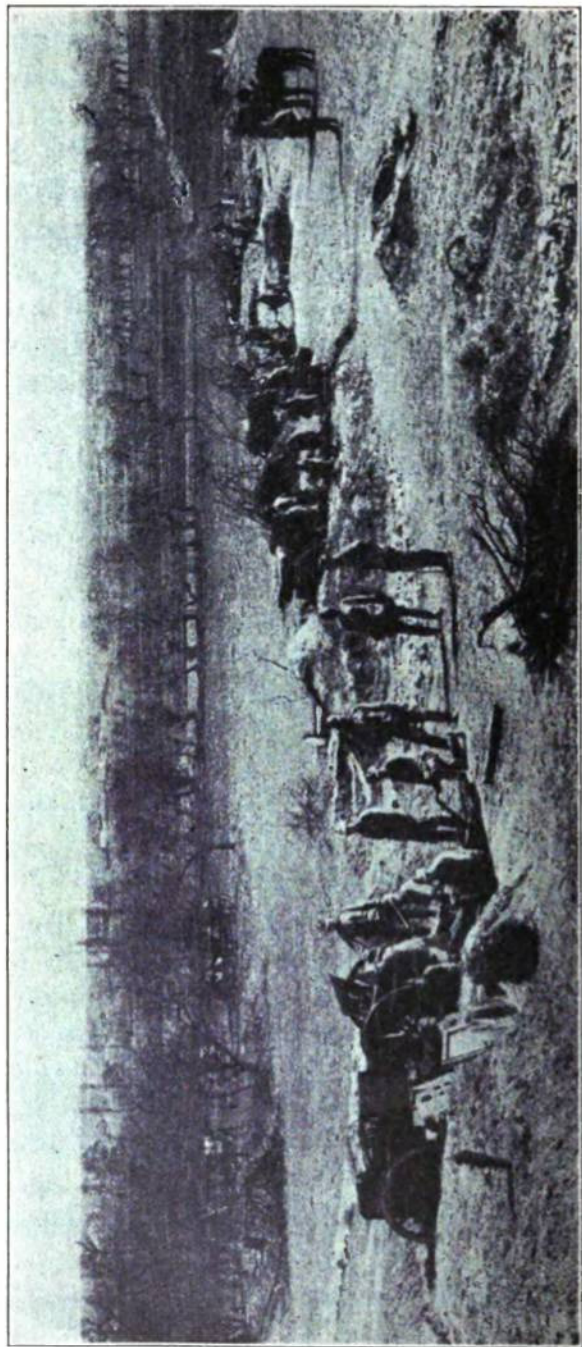
— "То я беру роботу."

"Добре. Приходи завтра рано. Ліше зробши, як прийдеш цілу годину скорше як звичайно. Приходи на задну браму і возьми зі собою убранє для перебраня. Будеш мусїв остати тут день і ніч. Я наняв доброго кухаря і казав прилагодити постіль."

Тремонт вже хотїв відійти, але тамтой щєраз його задержав.

"Ну, що знов?" — питає нетерпєливо.

"Я, бачите, пане Тремонт, — чи не моглиби ви дати менї наперед мою заплату за одєн тиждєнь."

Австрійська полева батарея в Галичині

Тремонт поглянув на него підозріваючи, а потім не кажучи і слова витягнув звій паперових грошей і дав з них дві двайцятки робітникови. Се було більше, як він просив, але так як він покладав ся на честь чоловіка, так він хотів, щоби його з'обовязанє було велике.

“Дякую!” — сказав чоловік таким голосом, що Тремонт відразу зрозумів, як дуже мусів робітник їх потребувати.

— “Хиба на один випадок я не мігби прийти се відробити” — говорив дальше Леніген усміхаючи ся сумно. “Якби хто з товаришів побачив, що я з вами говорю, а ще більше, що я гроші беру, то я певно вже з вами не говоривби. Вони ніколи не були такі завзяті як тепер.”

“То я чекаю на вас завтра рано” — сказав коротко Тремонт і пішов.

II.

Леніген перейшов скоро по сходах брудного мешканя, де він займав дві комнати, які він тепер називав своїм домом, і пішов темним коритарем. Заким ще положив руку на клямку дверей, двері отворили ся і на порозі станула проти него неспокійна жінщина.

“Я так тішу ся, що ти тут” — каже вона. “Я думала, що ти вже не вернеш ніколи і дуже зажурила ся за тебе.”

“Ти не повинна журити ся тими справами, Магдо”, — відповів він, схиляючи ся над нею, аби її поцілувати, і саджаючи її ніжно на крісло. “Такі річи тебе все ломлять. А як Данилко?”

“Не полішило ся” — відповіла вона зажурена. “Спить тепер. Мені здає ся, що сей воздух вбиває його, Іване, але що ми можемо на се порадити?”

А він кинув їй на подолок гроші, які дав йому Тремонт.

“Іване” — викрикнула вона в страсі. “Ти що зробив?”

“Дістав назад свою роботу. А се завдаток. Тремонт дав мені на скругі стежки. Вицілив був на мене два револьвери з кишень свого плаща, як я прийшов говорити з ним.”

“Відошли йому назад ті гроші!” — говорила вона пла-

чуци, з побідиними устами, та кинула на него гроші. “Товариші тебе вбють.”

“Ні, коли сего не зроблять” — перечив він і підміхаючи ся злегка витягнув свої могутчі руки, аби упевнити її про їх силу.

“Таж ти назвав Якіма зрадником!” — пригадала вона безнадійно.

“О він є ним” — признавав Денніґен насуплюючи брови. “І я також зрадник, але ліпший від него.” Він поглянув довкола по бідній комнаті і зморщив чоло, як його очі здібали ся з її зажуреним поглядом.

“В середині, у варстатах, я буду цілком безпечний” — говорив він далі, — “а гроші буду посилати тобі поштою. Возьми тепер гроші, Маґдо, і не жури ся. Заплати завтра господарови, заплати тих пятнайцять долярів довгу, купи курку для себе і Данилка, і живи порядно хоть якийсь час.”

“А що робити зі запомоговим комітетом?” — спитала ся жінка.

“Возьми, що дадуть. Се не конче чесно, але ти маєш се зробити, аби вони не попали на слід. А як котрий буде питав ся за мене, скажи, що я поїхав до Питебург'а шукати роботи. За який тиждень можеш сказати, що я вже знайшов роботу, і тоді вже не будеш мала клопоту зі запомоговим комітетом.”

Се перший раз він просив її, аби вона брехала про нього. Вона здушила гадку з жіночою вірністю, але її на скрізь чесна натура не признала потреби обманювати.

“Якби я хотіла, аби ти був ніколи не знав нічого про юнію” — казала вона нарешті, бо її здавало ся, що юнія була безпосередною причиною всего.

“Так не треба говорити, Маґдо” — він скоро відповів: “Юнія — добра річ! Нам нема чого нарікати на юнію, як ми мали нещастє все патрафляти на страйк. Якби не було організації робітників, то організація капіталістів нас все держала би на страйкових порціях. Я лише не можу видержати під панором обставин, от і все. Я стану завтра зрадником,

страйколомом, Маґдо, не тому, що мені обридла юнія, але тому, що люблю тебе і хлопця.”

Хтось застукав до дверей і жінка скоро сховала гроші за сукню на грудях. Лениґен підійшов до дверей і отворив. Се страйковий комітет прийшов відвідати його.

III.

“Ми хотілиби знати, Лениґен, чому ви нині рано зрезигнували з комітету” — почав голова комітету, як всі посідали на крісла, яких було всего троє в комнаті.

— “Бо я їду до Питебурґа шукати роботи” — відповів коротко Лениґен.

“Ви не можете йти, Лениґен”, — каже голова. “Нам вас конче потреба. Я думаю, що я вам не потребую казати, чому, бо ви самі знаєте. Ми маємо багато слабодухів, а як ми їх не піддержимо, програємо страйк. Ви можете мати на них вплив, і прийшли тому до вас.”

— “Не жадайте сего від мене, Івене” — каже Лениґен. — “Боже мій, таж я не можу перебути ще один страйк! Ми вже маємо досить страйку. В мене хорий хлопець, а подивіть ся на жінку! Ледво може встати з ліжка, її треба лишної їди і опіки як має.”

Івене поглянув на жінку Лениґена з неукритим обридженем. Він глибоко ненавидів хоровиті жінки.

“Я прийшло сюда Комітет для хорих” — каже він.

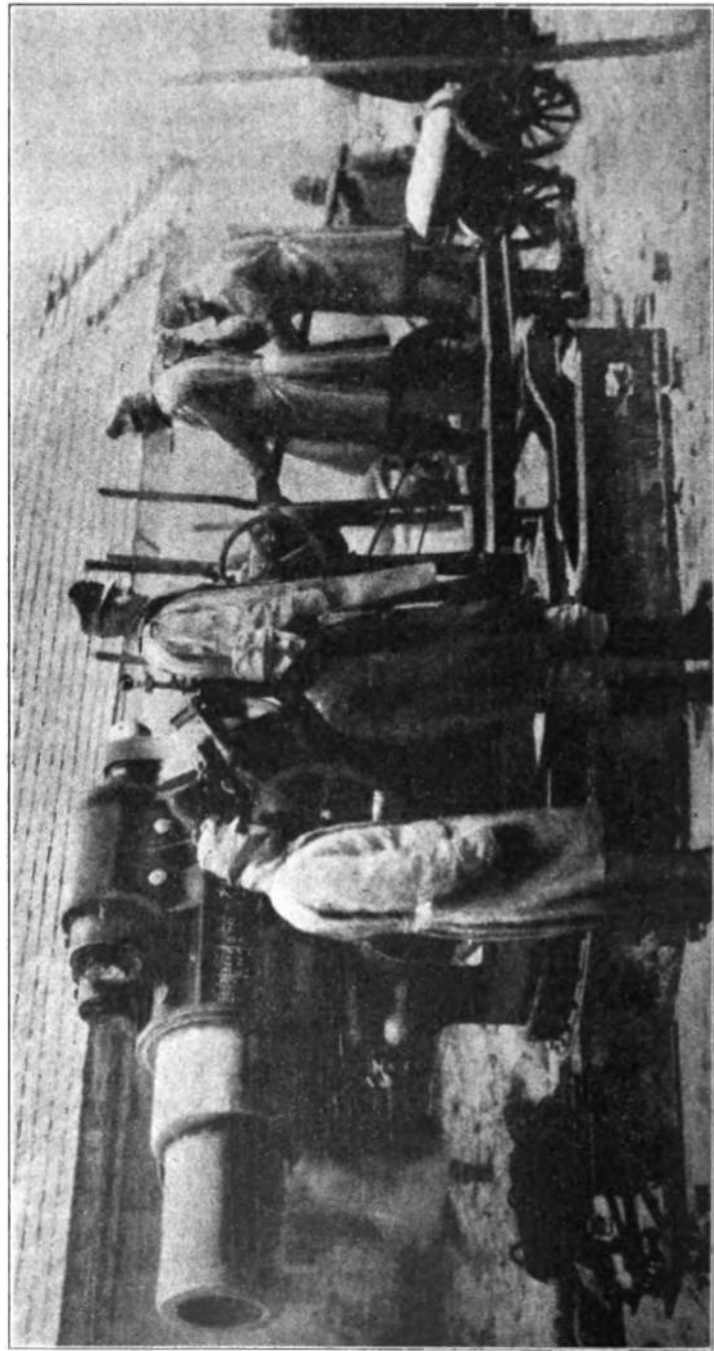
— “Комітет вже був ту і робить все, що може” — відповів Лениґен. “Ні, Івене, я мушу покинути борбу, перший раз в моім житю. Я завтра їду і на тім все кінчить ся.”

“Ви останете ту і на тім все скінчить ся!” — відповів Івене встачи. “Ми потребуємо вас, кажу я вам, а ви мусите видержати. Ви нам завтра вечером виголосите таку сильну промову як лиш можете.”

І знов настала хвилька пригнобляючої мовчанки.

— “Добре” — згоджував ся Лениґен з журбою на лиця. Комітет пішов розмовляючи.

“Чи ти будеш промовляти?” питала ся жена з острахом.

Одна із 30 і тієї центиметрових гармат Шкоди перед якими Москві не в силі були устояти ся

“Ні, Магдо”, — відповів її і сів з головою схиленою на руки, з чувством муки від самопониження. Потім поглянув на неї задуманим поглядом. Її руки були червоні, грубі та гудзаві, її постать зігнена, волосє розплетене без полизску, лице стягнене і змучене. Де поділа ся краса, яку вона принесла до нього? Де?

Ленинг чув, що йому не повело ся, а як він боров ся проти неповодження! Працював з нелюдською силою, щадив, нічого не занедбував — а прецінь нині він цілковита руїна, а в будучности він не бачив надії на краще. Юнія! Що вона йому дала? Він зараз відкликав своє питанє, бо в нього не хитала ся віра в засади, за які він так довго боров ся. Він просто лише сам програв свою битву, от і все. І став зрадником!”

— “Магдо” — він закликав.

“Що, Іване” — і поглянула на него з допитливою усмішкою.

— “Я забув ще сказати тобі. Завтра Тремонт дасть мені житєву полісу на пять тисяч долярів, заплачену на рік вперед.”

А її очн з страхом отворяли ся що раз ширше, як він скоро говорив дальше.

— “Якби — якби що небудь стало ся мені — в сїм році, знаєш? Небезпеки, очевидно, нема, але якби що стало ся, я хочу, аби ти обіцяла мені одну річ. Хочу, аби ти взяла ті гроші і купила малу фарму десь на селі. На фармі можна добре жити і здорово і для тебе і для Данилка. Нам треба пам'ятати на дитину, знаєш? Зробиш то?”

“Ой, Іване, Іване!” — плакала вона кладучи свої руки йому на плечі.

— “Но, по жінко — говорив він успокоюючи її. Не можна так піддавати ся біді. Нічого певно не стане ся, але я все таки мушу подбати за тебе і хлопця.”

Через сльози вона обіцяла йому, кинула ся йому на груди і заридала.

IV.

Ще лиш зоріло на другий день, а Лениґен вже скрутив на бічний залізничий тор, що йшов поза огорожою фабрики компанії Тремонт. Велс і Тремонт. З того бічного тору просто до фабрики йшов тор для тягарових возів. Варстати були замкнені на велику, обиту кратами браму, а коло брами була фірточка для робітників. Лениґен був вже не далеко від брами, як двоє людей вискочило з воза, що стояв на торі. Лениґен відразу пізнав їх обох — Гарлея і Обраєна. Хоть як було вчасно, але страйкові сторожі були ще вчасніші.

“Гелов, Лениґен, а куди ви так рано?” — спитав Обраєн.

“Прийшов сюди, аби один з вас міг піти на сніданє” — в мить збрехав Лениґен.

“Як так, то ви мусите мати розказ від Івенса” — поясняв йому Гарлей — “він вчєра придумав воєнний плян. Величавий плян.”

“А що ви маєте в клуночку?” — спитав Обраєн.

“Се троха шматя, яке я несу до ратункового Комітету.”

Лениґен трохи зденервував ся і бачив підозріне в очах Обраєна. Він поглянув на огорожу фабрики і бачив, що якась голова виглядає з поза неї. Гарлей хотів дивити ся, де дивить ся Лениґен, але голова сховала ся.

“Ходіть сюди і почекайте, поки не прийдуть нас зміни-ти” — порадив наконець Обраєн.

— “Добре” каже Лениґен, удаючи спокій та веселість, та почав іти до залізничого воза. Він поглянув і знов побачив голову над огорожою; він пізнав лице Генрика Андервуда, молодого веселого компанічного секретаря. Він здивував ся, що мігби Андервуд робити там так рано, а потім прийшла йому гадка до голови, що певно секретар чекає на него.

Заглублений в свої гадки навіть не завважав, що Обраєн добре йому приглядав ся. Нагло Обраєн вирвав клунок з під пахи Лениґена і розв'язав його.

“Цілком як говорив Івенс!” — закричав Обраєн і за-

кляв. “То ти приготував ся йти до страйколомів, ге? Івенс говорив мені пізною ночію, аби я мав око на тебе, а я казав Івенсови, що він дурак. Що маєш до говореня на своє оправдане?”

Не було вже як крутити. Утеча була одиноким ратунком.

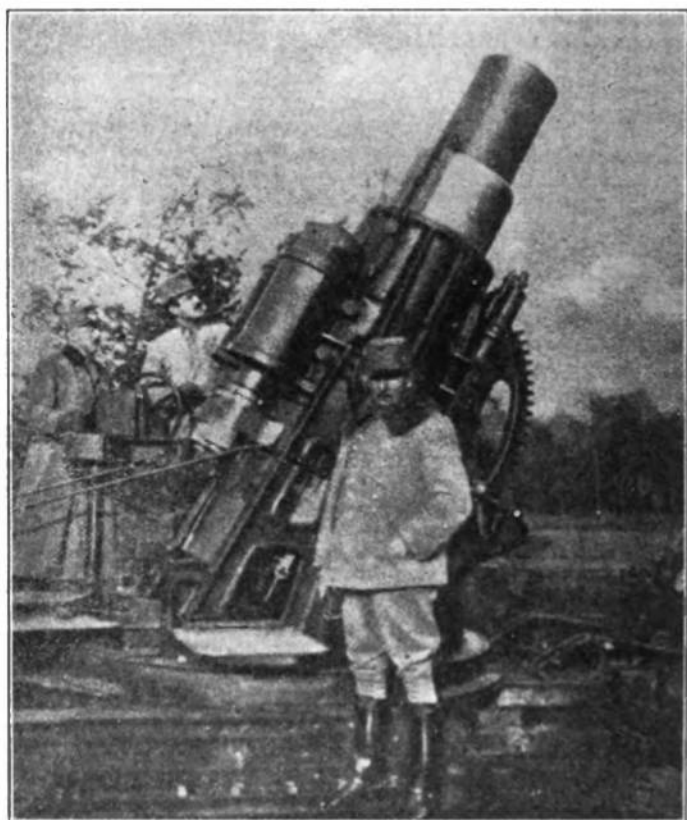
Не кажучи ані слова .Лениґен вдарив Гарлея сильною рукою поїд горло і звалив на землю. Обраєн намірив ся на него, але .Лениґен відбив удар, вдарив потім його межі очі і пігнав до брами. На стежці поїд огорожою фабрики появилася громада робітників, машеруюча двійками військовим кроком. Вони йшли змінити страйкових сторожів, а тепер вони приєнішили кроку.

“Страйколом!” — кричав Гарлей, сїдаючи на землю. “Держи страйколома!” — кричав Обраєн, ще осліплений ударом.

Рівний подвійний ряд в мить перемінив ся в безладну товпу. Вид двох побитих страйкових сторожів і утікаючого чоловіка в одну хвилю пояснив їм ситуацію і вони всі почали бічи, аби упередити .Лениґена. Дехто задержав ся, аби піднести каміне, бо Івенс добре дивив ся за тим, аби сторожі не були узброєні.

.Лениґен змірив відлеглість і дух в нім опав. Не було ніякої надії добічи до брами перед сторожами, а він знав занадто добре запад робітників, аби міг сподівати ся від них милосердя.

Він подвоїв скорість, але бачив, що се на ніщо не здасть ся. Передній вже забігав йому дорогу, тяжко дихаючи, з блискаючими очима, зі затисненими кулаками. .Лениґен легко відскочив на бік, зручно підбив йому погу, так що він розтягнув ся як довгий на землю. Двох дальших заступило йому дорогу, оден вхопив за рукав, а другий замахнув ся на него кулаком, який перелетів попри саме лице. Він кинув ся всею силою на чоловіка, що хотів його вдарити, вирвав руку і пігнав межі них. Серце йому сильно било ся в грудях, горячий віддих розширав легки і немовби палив уста, але він побіг, що ноги боїли а кров в голові шуміла.

30 і пів центиметровий моздїр систему Шкоди в Галичинї

Камінь засвітав коло голови, а потім другий, потім цегла обезвладила йому руку. Тепер головна сила робітників була перед ним; усі розярені, люті, неублагані, а другі замикали йому дорогу зі заду. Зловили його як щура в ланку. Йому перейшло через гадку, що Тремонт не зробив доброго бізнесу за сорок долярів. Він подумав про жінку. Обіцяна полїса ще не увійшла в жите.

Його противники немовби виростали знід землі довкола него, він так скоро опинив ся межї ними. Вони кричали, кляли, на їх лицях видно було лють. Всї вони його знакомі.

вони не раз приязно усміхалися до нього, розяснювалися і розпалювалися під впливом його простої але пристрасної промови; тепер ті лиця палали злостію. Він кричав і дико махав руками на право і ліво. Удари падали на него так, що він їх не чув. Але він чув, що його ліва рука вдарила в зуби одного робітника і почув, що зуби подалися. Його права рука все ще не мала чуття, але він вдарив правим кулаком в ніс другого і побачив, що пустилася кров.

В тій хвилині він почув удар у виски, короткий, острій, теплий, але цілком неприємний. Сяєво світла немовби розлялося перед очима і заняло весь світ, потім наступила темнота і він чув, що паде, паде, немовби в яку глибоку яму, вистелену м'яким, м'ягоньким пірем. Він знав, що сталося. Він омлів. Земля немовби підносила його то опадала, і обіймала його, але він ще був притомний. Він чекав, як його без милосердя піchnуть місити ногами по голові, лицю і ребрах.

V.

“Мочи, мочи їх!” — кричав Андервуд і заходився від сміху.” Диви, як втікають! Гей, сюди тягни кишку! Просто в лице!”

Він скакав з радості як “Били” і ще оден робітник оперували великою кишкою пожаровою. Се була його видумка на оборону а ділала як машинний карабін. Він був дуже зарозумілий на се. Брама нагло отворилася і струя води впала на страйкарів в тій самій хвилині, як Лениген впав на землю. Капельюхи позлітали, а навіть люди валилися з ніг, а вода їх знов і знов валила, як вони пробували встати на ноги. Захлипані та змочені страйкові сторожі опинилися нарешті так далеко, що вона не могла їх досягнути, а Андервуд виліз на браму, зложив руки в трубу перед устами і піяв як когут.

“Дивіть ся, що той дурак видумав!” — закричав Обраєн втираючи лице мокрою хустиною, а потім нагло почав сміятися, а другі за ним. Вони все таки любили Андервуда.

Тимчасом холодна купіль протверезила Ленигена, так

що він сам встав на ноги і поволік ся до брами .Стряс ся як пес, як вийде з води і докладно оглянув рани. Не було ані одної поважної.

“Е. пуге .Лениген” — каже Андервуд перехиляючи ся через огорожу і з усміхом витаючи ся з ним. “Ходи до нас. Ту все, що лише треба до життя. Лишись в мене, як довго тобі подобає ся.”

“Певно що лишу ся” — каже .Лениген. — “Вийти тепер за браму то все одно, що отроїти ся.”

Але мимо того він відважив ся вийти поза браму і то зараз. Страйкові строжі мусіли піти до дому; тоді .Лениген пішов по свій клунок з убранем, а Андервуд і “Били” забезпечували його відворот кишкою сикавочною.

Як .Лениген перебрав ся в комнаті на машини, відпочив та випив каву, почав розглядати ся по фабриці. Все було запущене. Всюди лежали купи смітя. Олива розляла ся на чистій долівці, а люди її роздонтували. Всі блискучі мосяжні части машин, які колись світили ся від чистоти, були брудні і засмаровані. Порох і вуглики лежали грубою верствою на машині.

До комнати увійшов високий робітник у “оверолах” і поглянув з недовірем на .Ленигена.

“Гелов” — казав до .Ленигена, дивлячи ся на него уважно зпід лоба.

“Гелов” — відповів .Лениген таксамо невічливо.

“А ти хто?”

“Машиніст” — відповів коротко тамтой.

“Машиніст?” — скрикнув .Лениген, подумавши собі, що се той ледащо, що так знущав ся над його улюбленою машиною. “При чім ти був машиністом, нїм сюди прийшов? В кіннім тартаку? Я є машиніст. Розумів?”

“Так?” — сміяв ся тамтой і почервонів. “Мені нїхто про се не казав. Ти думаєш, що я позволю приходити сюди першому ліпшому волоцюзі? Ано, виходи відси!”

“Ходи і викинь мене, ти нездаро!”

“Шур, Майк!” — крикнув хлопча і посунув ся за Лениґеном. І они усунули всьо знараде, що могло їм стояти на заваді.

Голова Андервуда показала ся у вікні. Тремонт був би не допустив д обійки, але не Андервуд; бійка була занадто добра, аби він її переривав. Високій робітник махав сильними кулаками, але був неповоротний, а Лениґен скоро показав, що він зручнійший. Страшні удари спадали оден за другим. Нагло Лениґен вдарив сильно в щоку великана; великан захитав ся, а Лениґен знов бив раз по разу, аж поки великан не впав на коліна і не заслонив ся руками.

Дотепер вони ані слова не сказали, лише чути було тяжкі віддихи. Тепер Лениґен задержав ся і з кулаками піднятими в гору над головою противника, ештив спокійно, звичайним голосом:

“Хочеш ще?”

— “Ні” — відповів тамтой. “Досить з мене.”

Лениґен спокійно вбрав ся в свої “оверолі”.

“Встань, вмий кров з лиця і подай мені мої черевики з шафи” — розказував. “А потім заметеш сміє і приготуєш ся вимити підлогу.”

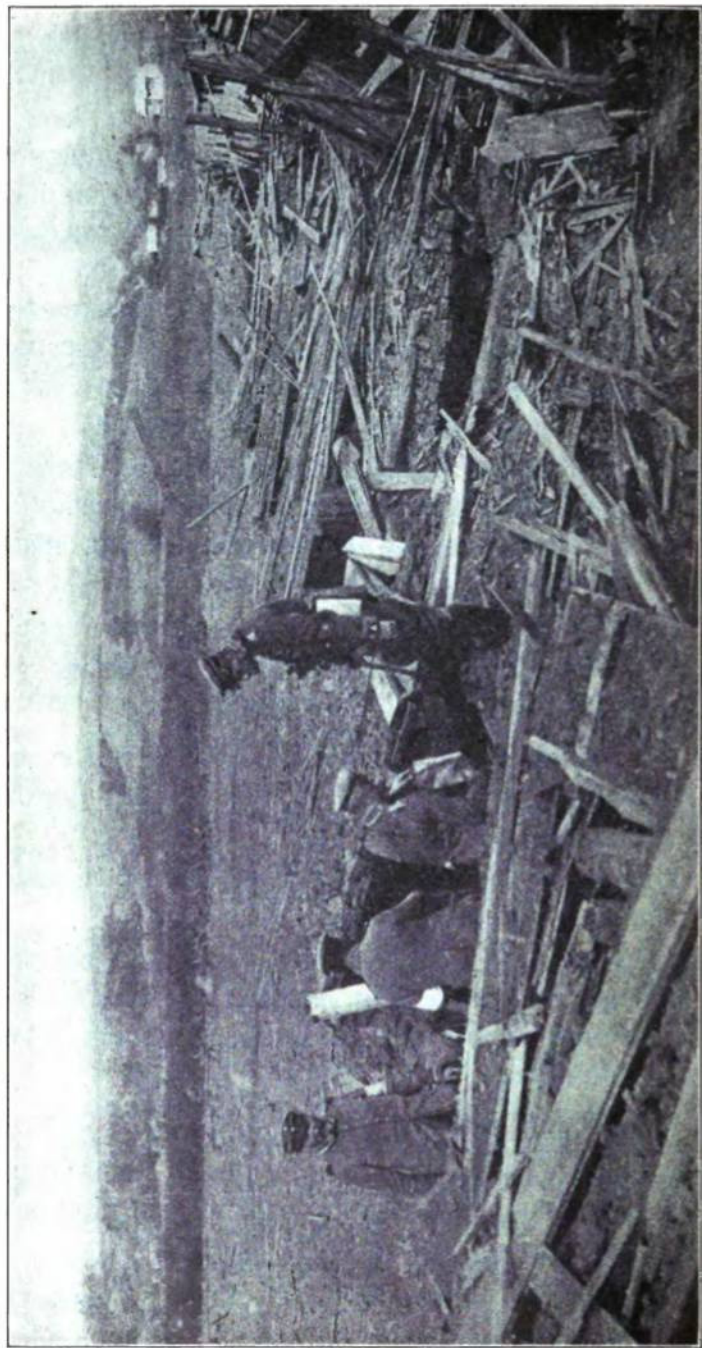
Великан подав наперед черевики. Вже хотів вмивати ся, як увійшов Андервуд.

“Пане Вілкс” — каже Андервуд заховуючи всі форми. “Представляю вам пана Лениґена, нашого бывшего машиніста. Він обійме в свій заряд комнату для машин, а ви будете йому помічником.”

Оба робітники поважно подали собі руки.

“То все вже поладжене, пане” — каже Лениґен щиро. “Пан Вілкс” добре розуміє, що він має бути помічником. “Правда, пане Вілкс?”

“Шур, Майк” — відповів весело Вілкс. Андервуд досить поважно вийшов з комнаты, але як прийшов до своєї канцелярії, став ся сміяти аж сльози станули в очах.

Сильна російська позиція над Сяном знищена австрійськими гарматами

VI.

Лениген бачив, що його машина йде гладко в руках відданого йому і подивляючого його помічника, і він веселий пішов до головного уряду фабрики поговорити в справі обіцяного йому забезпечення.

Тремонт був дуже чемний і казав Ленигенови прийти за годину, бо тоді будуть лікар і агент асекураційний. Лениген хотів чим скорше післати вістку своїй жені, а Тремонт порадив йому вислати лист на "спешел делівері", дав йому перо і паперу, марки, посадив його коло свого столика, так що машиніст потрафив написати лист ще заким прийшов листонош вибрати листи.

Лениген написав своїй жінці ніжний лист, пояснив її, що нема причини, аби вона укривала щонебудь, як се він сам її передше радив, але ані словом не згадав, з якою-то тяжкою бідою він сам утік. Противно, він ще висловив свою радість з приводу добрих виглядів на будучність, та просив її, як міг, аби вона як найскорше виїхала на село, ще того самого дня, бо дуже легко може мати прикрости.

Лиш Лениген вийшов з канцелярії, як на дворі побачили його Андервуд і Тремонт. Андервуд, хитро підсміхаючи ся до Тремонта, став гратулювати Ленигенови, що він визволив ся зпід "тиранії юній". Веле, віцепрезидент компанії, надійшов саме в ту хвилю, як Лениген горячо поясняв права робітників та говорив, що він ще далі юнійний чоловік до глибини свого серця. Се дуже не подобало ся Андервудови і він сказав поіритований: "Я не люблю таких поглядів у чоловіка на так важнім становищі. Найліпше булоби, якби ми позбули ся його відразу."

"Він добрий чоловік" — каже Тремонт. "Андервуд хоче, аби кожний страйколом боронив людей свого покрою. Лениген се найліпший машиніст в цілм місті і буде вірно сповняти свою службу. Я шию даю за него!"

"Може бути" — втрутив Андервуд. "Але, бігме, варта було бачити, як він нині рано побив Вилкса, аж той просив ся." І він розказав їм про се з ніттомою собі веселостю.

VII.

На другий день по полудни три вози з написями “Зелізо” заїхали на фабрику, машини відїхали зараз, а велику браму замкнено. Вози зараз отворено і з кожного з них вилїзли скорчені, відражаючо виглядаючі люди, які вмїли клясти і залїзницю і дорогу і робітників і директорів і властителей аж до п'ятох поколїнь взад. Лениґен подивляв спосіб спровадження робітників до фабрики, але рівночасно йому прийшло на гадку, що Івенс повинен був розірвати залїзний тор. Тремонт оглянув робітників і серце в нїм впало; але що було робити, треба було їх заставити до праці.

На другий день рано ще оден такий віз приїхав на фабрику, а по полудни того дня ще два. Лениґен випадково був на дворі, коли приїхав послїдний віз, а першим чоловіком, що з нього висїв, був Ред Колмен.

“А, гелов Ред!” — крикнув до нього машинїст. “Ти понята не маєш, як я хотїв тебе бачити, але й надїї не мав видїти тебе ту.”

Дивним дивом вони не подали собі руки, хоть були добримися приятелями. Анї оден анї другий не хотїв подати руки зрадникови.

“Я вже покпнув юнїю на все!” — казав Ред і заляв. І почав виговорювати на юнїї, аж се здивувало Лениґена. Казав, що юнїї на ніщо не придають ся, що вони поступають самовільно, що їх урядники дають ся перекупляти.

На се надїйшов скорим кроком Андервуд і перервав їх розмову.

“Що ти, Лениґен, пробуєш з'орґанїзувати юнїю страйколомів?” — питав ся з клинами Андервуд витаючи ся з Редом. “Ходи зараз на гору, Ред, дістанеш свою заплату.”

Кілька мїнута пізнійше Лениґен був самий у комнатї на котел, до комнати увїйшов Ред і отворив дверцята котла.

“Брудний як віз на смїте” — казав він. “Я знав, що воно буде так, і тому принїс троха смаровила. Я вичищу єго добре в недїлю, а продути його троха не пошкодить.”

Він виняв з кишені запечатану цинову пачку, кинув її в огонь, скоро замкнув дверцята і відступив назад.

“Уступишь на бік” — остерігав .Ленигена.

Наступив здушений вибух, дверцята від печи отворилися, і синя полумінь бухнула на комнату. Вибух газу пролетів високим комином і високий чорний стовп диму появився над фабричним комином, а в долину злетів правдивий дощ саджі.

На дворі Івенс чекав на сей стовп диму.

Того самого вечера Тремонт пішов до дому з легким серцем. .Лениген і Колмен вже вернули до роботи, за ними верне решта. Основа страйку вже зірвана, а як незадовго прийдуть нові робітники, фабрика буде могла почати роботу на ново і вespі виконати на час весняні контракти.

Тої самої ночі зірвано залізничий тор, що провадив до фабрики.

VIII.

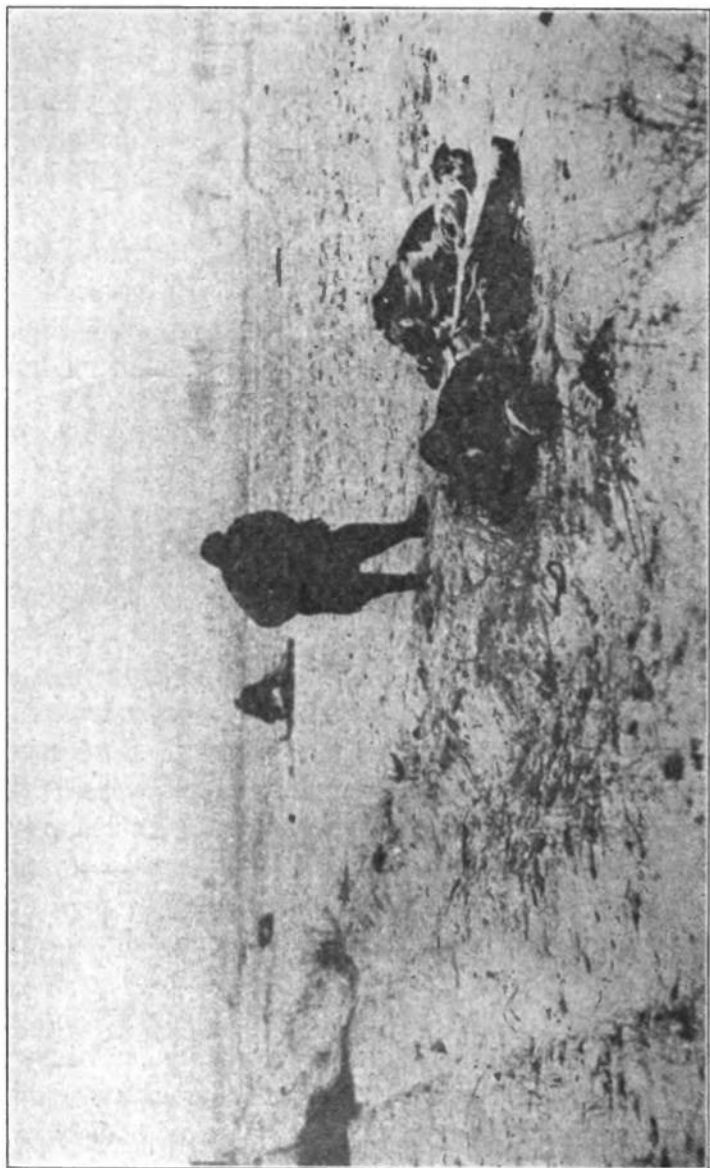
На другий день рано Ред прийшов до .Ленигена по ключ.

“Ходи на долину, поговоримо” — запрошував Ред. “Ти можеш повірити своєму помічникови, аби він пускав машину в рух? Я тобі скажу щось за товаришів. Вони на тебе дуже недобрі. Мусиш добре стеречи ся.”

.Лениген зійшов на долину, до комнати, де стояв котел і говорив, поки пара робила ся. Ред нагло скорчив ся, як вказівка на кітлі почала посувати ся в гору.

“Я не знаю, що мені стало ся” — каже він. — “Маю страшні корчі.”

Ред вийшов з комнати зігнений і очевидно терплячи страшну мўку, а .Лениген вийшов на гору і післав Вилкса до огню, аби заступив Реда, поки не верне. .Лениген пустив машину в рух і дальше крутив ся роблячи свою роботу та поглядаючи що хвiля на вказівку на кітлі. Вказівка показувала правильне тисненє, а по якімсь часі .Лениген завважав, що машина робить дуже повільно. Він побіг на гору і уважно прислухувався до циліндрови. В середині циліндра він зачув

На побосици — санітети глядять чи упасні вже неживі, чи мож їх ще вратувати

якесь дивне шкробанє та шум. На ріжних частинах машини він побачив тоненькі баньочки. Він побіг до курка від вказівки на кітлі, та отворив його. З парою вилетіла у воздух біла піна.

“Намилили, а грім-би їх!” — крикнув. Він замкнув машину, а Вилкосови казав загасити вогонь і пустити в рух помпи.

“Що стало ся?” — питав Велс. “Чому спинили машину?”

“Намилили її” — відповів Лениґен.

“Що?” — нетерпеливо дальше спитав Велс.

“Хтось вложив мило до кітла” — поясняв Лениґен.

“Що найменше який день машина не буде йти. А може й довше.”

І пішов до комнати на машину, а Тремонт і Андервуд за ним. Ред Колмен прийшов хвилину скорше і сидів тримаючи ся за живіт.

“Колиж то зроблено?” — питав ся Велс.

“Певно в ночи” — відповів Лениґен.

“Хто був послідний в комнаті на котел, Ред чи тамтой другий?”

“Не мішайте мене в ту справу” — нагло переравав їм Ред. “Я не був коло кітла. Вчера вечером на місце старого паляча прийшов — ”

І нагло задержав ся.

“Ну, хто?” — гнівно допитував Велс.

— “Ну, Лениґен”, — казав Ред валяючи ся. “Він скінчив все і замикав, а я спав, бо мав їхати. А він може посвідчити мені, що був притім, як я отвирав, і як я вийшов звідси, бо дістав корчі.”

Велс, блідий зі злости, звернув ся до Лениґена.

“Се правда?”

“Досить того!” — закричав Велс. “Я відразу мав підозріне на тебе. Ти прийшов сюди, аби втяти ту штучку і липсе на се. Скоро забирай ся звідси. Спішишь, або скажу тебе викинути!!”

Лениген онімів. Вийти тепер поза фабрику межи робітників значило смерть. А прецінь він мусить! А хотьби там що! Вже йому досить того. Навіть хотьби що стало ся, буде ліпше Магді та Данилкови. Він прецінь мав полісу в кише!

ІХ.

Коли Ленигена обжаловували о подвійну зраду, Тремонт докладно приглядав ся Редови Колменови, а як Велс з гнівом казав машиністови забирати ся. Тремонт завважав, що очі Реда засвітили ся блеском вдоволення.

“Почекайте хвилину” — нагло перервав Тремонт. “Тут є щось дивне”.

“Дивне?” — питає з насмішкою Велс. “Хиба було. Як Лениген піде, ми розслідимо справу докладно.”

Нагло Вилкс, якого Лениген так порядно вибив, показав ся цілком иншим чоловіком.

“Як Лениген йде, я йду також!” — Заявив він рішучо. “Він так винен в тій справі як пан Велс. Як він має вийти проти тої товщи, то я буду коло него. Може оба пробемо ся.”

“Я думаю, що того не буде треба” — казав Тремонт — “Лениген, чи мав ти тут мило для чого небудь?”

Лениген не мав. Вилкс не мав. Старий паляч, покликаний з відливарні, казав, що не мав.

“Як так” — нагло запитав Тремонт — “то звідки ти, Ред, маєш на рубці своїх “оверолів” такі сліди мила?”

Ред поглянув на рубець своїх “оверолів”. Слід було видно.

“Се смаровило до машини” — говорив Ред... Як не смаровило, то я певно посмарував ся нині рано, як був коло кітла.”

“А може скорше воно від того взяло ся, що “оверолі” були завинені довкола бляшанки, в якій привезено сюди мило” — питав спокійно Тремонт.

“Не бачу причини, чому ви хочете обвинувачувати мене” — відповів з обуренем Ред та скочив на рівні ноги забуваючи про свої корчі. “Передовсім, як я міг сюди дістати

ся? Прецінь по ключ я мусїв йти нині рано до Ленигена. Він його мав тоді і має його тепер. ”

Але Трмонт не дав збити ся. Андервуд шепнув щось на ухо Вилксови і великан поїд стїну зайшов поза Реда.

“Ти міг мати свій власний ключ, знаєш” — цїдив Андервуд. “Дай його нам.”

“Се брехня!” — крикнув Ред, але в тій самій хвилині Вилкс скочив на него зі заду і простягнув його на землі. Андервуд підскочив йому на поміч по кількох хвилях пошукування по кишнях Реда витягнув з триумфом ключ.

Ред побачив, що Лениген шукає на дармо по своїх кишнях і втішив ся.

“Се той самий ключ, що Лениген мені дав. Я забув.”

Лениген пігнав на долину і приніс цїлий пук ключів, а межн ними і ключ від комнати з кітлом.

“А щож я сему винен, що Лениген мав два лючі” — казав Ред здвигаючи плечима.

Тимчасом Вилкс дозволив Редови піднести ся на ноги. В бійці розірвали ся Редови “оверолї”, роздерла ся сорочка, а знід неї показала ся червона мошонка. Вилкс і Ред побачили її в ту саму хвилю. Почала ся завзята борба о неї. Нарешті дістав її Вилкс, хоть її пірвано на двоє. Він віддав її Андервудови, який зложив до купи, прочитав і з усміхом віддав Велсови. “Не турбуйте сего, що се носить, без огляду, деби він не був” — читав звільна Велс, задержуючи ся на хвильку, аби поправити окуляри. “Він робить се для добра справи. — Івенс.”

Велс застановив ся на хвилю, признав ся, що зробив велику похибку відправляючи Ленигена з роботи, і казав Редови забирати ся з ґрунту компанії.

Відправлений Ред пішов скорим кроком до дверей, але там обернув ся і вимахуючи кулаком на Ленигена, крикнув: “Я прийшов навмисно по тебе, ти щуре! Але ще тебе дістану!”

Світетти кладуть раненого на носі

X.

Фабрика компанії Тремонт, Велс і Тремонт знайшла ся в скрутнім положеню. Вона мала за мало робочих рук, а ті що були, се були дуже нужденні заступники інтелігентних робітників, яких місце вони занимали. Фабрика безнадійно спізнила ся зі своїми контрактами. Велс хотів вже піддавати ся, але Тремонт піддержував його своєю твердою постановою, хоть і він часом вагав ся.

“Се булоби чисте самоубійство уступати” — говорив

Тремонт. “Як ми їм раз уступимо, ми ніколи не будемо своїми панами. Чим більше їм дамо, тим більше вони зажадають.”

Але вагане було не лише у фабриці, але й поза фабрикою. Тягнула ся зима довга, остра, немплосердна. Запомоговий фонд вичерпав ся. Робітники страшно терпіли через брак їди і теплого одія. Організація почала розпадатися. Кількох робітників пішли крадьком до фабрики на роботу, а багато виїхало з міста і пішло шукати роботи де-інде. Решта з кожним днем була ближше очайдушности.

А Лениґен сидів щасливий в машинній комнаті. Він часто діставав листи від жінки, в яких вона писала йому, що її синові поводить ся на селі знаменито. Данилко бавить ся все на дворі, тепло вбраний і радує ся на снігу з другими дітьми. Сама мати не вірила, що се можливо, щоби хлопець був такий здоровий. Якби лише він був з ними —

Се була чорна хмара на Лениґеновім небі. Коли він їх побачить? Певно що не перед кінцем страйку.

Межи робітниками вибухла пошесть. На зборах робітники заявили ся за тим, аби уступити компанії щодо кожного домагання, лише щодо одного ні. Хоть як страшне було їх положенє, а всі вони разом домагали ся відправлення з роботи всіх зрадників.

Компанія згодила ся на переговори. Комітет робітничий уступив у всіх справах, і щодо числа годин і заплати, лише щодо одного уступити не міг.

Івенс заявив, що тих кількох зрадників робітничої справи мусить ся відправити з роботи.

“Слухайте, Івенс, ви певно маєте на гадці Лениґена? Так?”

“Ну, так; припустім, що се Лениґен” — признав наконець Івенс.

“Ви його не можете дістати” — відповів рішучо Тремонт — “Лениґен буде мати роботу як довго фабрика буде йти як захоче.”

Справді ходило їм о щось більше як о Лениґена. Тре-

монт хотів конче стати неограниченим паном ситуації, а Івенс хотів здобути якебудь уступство, хоть як незначне.

“То ми не можемо погодити ся” — заявив Івенс.

“До побачення, панове” — спокійно сказав Тремонт і вони вийшли з канцелярії.

XI.

На дворі зібрало ся багато робітників чекаючи на вислід переговорів, а як Комітет вийшов з канцелярії, сумний і невдоволений, глухий шум невдоволення пішов по громаді. Лиця комітетових говорили все аж надто ясно. Івенс підніс руку на знак успокоєня і коротко пояснив, що стало ся. Говорив він, що непорозумінє зійшло до услівя відправлення зі служби одного чоловіка, Ленигена, а компанія не хотіла навіть сего зробити. Компанія хоче, аби вернули до роботи покірні як вибатожені раби, як хочуть загалом до роботи вертати .

Крик почав ся на ново, переразливний та лютий, то підносячий ся то опадаючий. Робітники були очайдушні та розчаровані.

Крик дійшов аж до канцелярії де сидів Тремонт зі затисненими зубами, а Андервуд лїниво бубнив по шибі вікна.

“Виглядає, немовби мало прийти до драчі” — завважав Андервуд. “Я приготовав пістєть пожарних кишок і потрафлю прочистити вулицю за пять мінут. Не знати, чи будуть що робити.”

“Нї” — каже Тремонт коротко.” Думаю, що комітет буде тут знов за шів години.”

“Не вірте сьому” — відповів Андервуд скоро. “Вони на все згодять ся, але не на Ленигена.”

Тремонт нічого не відповів.

Телефоновий дзвінок відозвав ся. Се начальник поліції хотів знати, чи їм потреба відділу поліції. Поліційний жовнір телефонував власне, що справа стоїть дуже зле.

“Нї” — відповів Тремонт. “Не хочу поліції навіть на очі бачити, поки я не зажадаю самий. Сама єї поява значила би неспокій.”

“Ви маєте слухність” — казав начальник. “Я зберу їх на поліційній стації на Овк стріт, як буде вам треба, телефонуйте туди.”

Крик зайшов і до комнати, де сидів Лениген з головою схиленою на долоні. Нарешті прийшло се, чого він так довго вижидав. Як Андервуд доніс йому попереднього дня, що робітники уступлять усі точки, з одним малим винятком, він знав, хто се є той “малий виняток”. Він знав також, що означає сей крик. Се певно не згоджено ся на се мале уступство і він чув вдячність і супроти Тремонта і супроти других, що вони були такі добрі для нього. Як се все скінчить ся? Він чекав кінця відважно. Лише він стояв на дорозі. Може ще кількох таких як він, але він був головним проступником. Що він може зробити для Магди і Данилка, а вони для себе? Обоє вони мали тільки сили, що хіба могли жебрати, а він собі пригадав, що жебрати не вільно. І проти праці є закони. Лише проти їх смерти нема. Але вони не можуть вмерти!

Щож він має зробити? Вмерти!

Як блискавка впадала ся гадка йому в голову, ясна і вперта, неминуча.

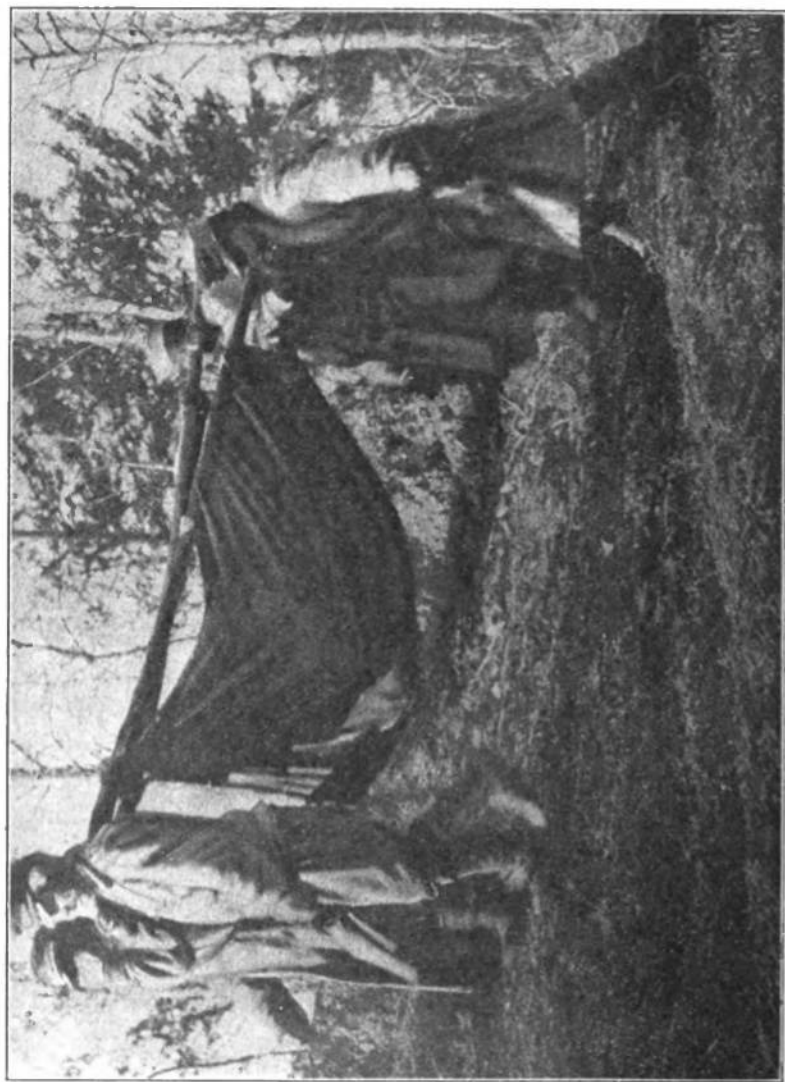
Житєм своїм він їм не міг помочи. Пробував се зробити через пятнайцять літ, а все йому не вдавало ся. Лише потрафив удержати їх при житю на тільки, аби могли терпіти і зносити біду. А тепер він вже правдива руїна і він се бачить. Але вони сего бачити не сміють!

Щож він має зробити? Вмерти!

А ще друга справа його ворухнула. В місті було багато домів, а в них нужда та горе витало через него. Жінки і діти голодували і мерзли через него. Сотки уст просили хліба і не мали — через него.

Йому здавало ся, що довкола него стовпили ся вихудлі лица дитий, сама шкіра та кости, виблідлі обличчя дівчат, яких краса зівяла передвчасно, лица зажурених матерій, занедбаних сиріт, всі очима просили помочи у него.

Щож він має зробити? Вмерти!

Австрійські санітети несуть раненого з поля битви

XII.

Лениґен вбрав ся в убрание до виходу. На дворі крик змагав ся щораз сильнїйше. Лениґен увїйшов до канцелярії.

“А що там, Лениґен, чого хочете?” — спитав чемно Тремонт.

“Позвольте, що вас питаю, пане Тремонт; чи був тут страйковий комітет?” — спитав він цілком просто.

“Так був” — відповів Тремонт.

“І вони поставили як однюке услїве, аби мене віддати з роботи?”

“Ну, так!” — признав Тремонт.

“І ви не схотїли?”

“Певно, що так.”

“Дякую вам.” І Лениґен положив якісь паперї на стїл Тремонта. “Ту є моя полиця і лист до жінки. Чи будете такі добрі і заощїкуєте ся ними?”

“Певно, я подбаю за них, Лениґен” — говорив Тремонт зі здивованєм. “Але що ви думаєте робити?”

“Покинути роботу.”

Лениґен пішов спокїйно до дверей, що виходили на вулицю.

“Лениґен!” — кричав Тремонт, але було вже за пізно. Маннїїт вже був на сходах.

На хвилину крик утишив ся, але, як його пізнали, ще більший став. Одні кричали: “Страйколом!” а другї: “Зрадник!”

Лениґен підїє руку і в мить настала тишина.

Вони були цікаві, що він скаже.

А він був блїднїй, але спокїйнїй.

“Товаришї” — сказав він простими словами “страйк скїнчив ся. Я покїнув роботу.”

Його голос був тихий і чули його лише ті, що стояли близько. Тї почали радісно викрикнути, але їх заглушили оклики: Зрадник!

Лениґен поглянув на товпу і чекав. Він поглянув довкола себе і побачив блєск сонця на вигладженїй стали. Лише

він се бачив і лише він бачив злобні очи Реда Колмена. Роздав ся глухий удар і Лениген захитав ся, похилив ся на двері і зісунув ся помало до долу.

Андервуд вибіг з хати на поміч.

“Ви, голота!” — кричав він, а в очах його блиснула лють... Він був найліпший чоловік з вас усіх. Він зрік ся своєї роботи недавно, аби ви могли вернути до праці. А його вбили! Ідїть домів, боягузи!”

З канцелярії вийшов тенер Тремонт і він поміг Андервудови нести Ленигена. Вони занесли його до комнати для машини і зложили його на велику скіряну софу. Очи раненого шукали за Тремонтом.

“Ви будете дбати за Магду, правда?” — просив він, а Тремонт кивнув головою на знак згоди, бо не міг говорити. “Скажіть Магді, що я хочу, як я казав її, аби вона лишила ся на селі” — говорив Лениген тяжко.

“Я вже подбаю” — відгукнув Тремонт зі себе, беручи його за руку. “Будь спокійний за свою родину.”

А Андервуд, той веселий хлопчина, плакав як жінка.

“Най Бог благословить Магду і Данилка” — пробурмотав Лениген і понав в обморок. Вони думали, що він вже не буде говорити, але він ще отворив очи і знов промовив до Тремонта:

“А скажіть робітникам, що я їм бажав добра. Се ліпше, якби всі мали роботу чим як оден її має. Скажіть їм, що я ще дальше юнійний чоловік. Юнія має слухність, все має. Скажіть їм, я вас прошу. Але скажіть” — додав з усмішкою. “Я зломав страйк, пане Тремонт. І думаю, що дістану медалью за страйколомство. Ге? Скажіть Магді і Данилкови —”

Корч викривив його лице. Лише на хвилию. Вони чекали, що він знов почне говорити.

Але він лише усміхнув ся і очима вдивив ся у повалу. Лениген був мертвий.

Питанє про положенє робітника се питанє про стан цивілізації.

ПРОМИСЛ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ

(Після проф. Джорджа Чистолма.)

Злучені Держави се країна незвичайно богата в різні мінерали (камінь), які становлять підставу розвою промислу.

У Злучених Державах видобувають більше каменного вугля як в якійнебудь другій країні світа, цілі два рази більше як в Англії. У Злучених Державах видобувають половину всеї міді, добуваної на цілій землі, одну четвертину олова, більше як половину нафти і заліза, одну третину цинку і срібла і одну п'яту золота всеї землі.

Пригляньмо ся, де добувають ті всі земні багатства, де їх перерабляють, себто пригляньмо ся промисловим центрам Злучених Держав.

Вуголь добувають в Злучених Державах у всіх трьох формах, себто як твердий вуголь (по англ.: "ентерсайт ковл"), як "м'який вуголь" (по англ.: "бітумінес ковл") і як брунатний вуголь (по англ.: "ліг-найт"). Продукція (добуванє) вугля збільшає ся незвичайно скоро: в році 1886 продукція вугля була три рази більша від продукції року 1870-го, а понад сім разів більша від продукції року 1860-го. Головні роди вугля се твердий і м'який вуголь. Стейтом, який веде провід в продукції так твердого як і м'якого вугля, є Пенсилвенія, бо вона дає понад 60 процент всего вугля, добуваного в Злучених Державах. Твердий вуголь добувають на кількох малих теронах в східній часті стейту; центр тих теренів лежить яких 200 миль від Нью Йорку, а 125 миль від Філадельфії. Доступ до тої багатой околиці становлять долини ріки Делавер і її приток. Лігай та Скулкіл. Тими долинами удержує ся комунікацію водну по ріках і каналах, як також по численних залізничних лініях. М'який вуголь добуває ся головню в західній часті Пенсилвенії; місто Питсбург лежить менше-більше в осередку того округу. В тій околиці видобувають переважну часть вугля, якого вживає ся до виробу коксу; головним осередком того округу є місто Канелсвил, положене коло 40 миль на південний схід від Питсбурга. Округ м'якого вугля розтягає ся поза Пенсилвенію аж до сусідних стейтів Вест Верджинії та Огайо; в Огайо добувають багато того вугля коло Огайо Ривер. Округ міста Покегонтас, на границі Верджинії та Вест Верджинії достарчає досконалого вугля до опалюваня парових кітлів. Даліше на захід тягне ся другий вуглевий округ від західної часті стейту Індіани через стейт Іллінойс аж до східної часті стейту Айова. Іллінойс се стейт, який щодо кількості добуваного вугля йде зараз за Пенсилванією. Межи пасмами гір Епелечийських в східній частій стейтів Кентакі і Тенесі та в

*Ранені австрійські та німецькі вояки під Сяном
ждуть на транспорт*

північній частині степу Алабама є також вуглеві поклади зі зростаючою продукцією, а багато других менших вуглевих округів розкинуло ся по цілій території Злучених Держав.

Желізної руди є також дуже багато в Злучених Державах і дуже вона широко розсіяна. Богато копалень має руду першорядної якості, але головні жерела тої руди далеко від опалового матеріялу, що служить до топлення руди. Прото нігде в цілій країні нема покладів руди близько колю покладів доброго вугля, а колю копалень над Озером Сопірієр, які доставляють цілі три п'яті желізної руди Злучених Держав, нема навіть дерева, з якогоби можна зробити деревний вуголь. Найстаршою жилою руди в тій околиці є жила в Марквет Рендж в Мішиген. За нею слідує жила: Меномні Рендж, Вермиліон Рендж в Миннесоті. Годжебик у Вискансин, та Месабі в Миннесоті. Ся послідна, відкрита в році 1892, є тим цікава, що вона знаходить ся під дуже тонкою поволокою землі, так що по усуненню сеї землі заложено желізниця просто до руди.

Для перетоплювання руди є немовби правила в Злучених Державах, що везе ся радше руду до опалового матеріялу, як опаловий матеріял до руди. Через се великим осередком для перетоплювання залізної руди і залізного промислу загалом стало місто Питсбург, яке в часах слабо розвиненого промислу мало знамениту доставку і вугля і руди, тим більше, що воно положене над спливом двох сплавних рік в ріку Огайо. Правда місцеві багатства опалового матеріялу вже вичерпали ся, але помимо сего Питсбург щодо багатства такого матеріялу ще має перевагу над кожним иншим містом в Злучених Державах. Передовсім від него недалеко до покладів коксу в Канелсвил, дальше є він одним з великих центрів торгівлі нафтою, а наконець в його околиці добуває ся зі землі природний газ. Питсбург витворює коло одної четвертої часті топленого заліза, робленого в Злучених Державах, і має більший залізний і сталевий промисл як яке небудь друге місто в Злучених Державах. Не вся руда, що приходить до Питсбурга, приходить знад озера Сопірієр, велику скількість достарчає східна Пенсилвенія. Природного газу, що добуває ся в околиці Питсбурга уживають також при виробі скла. Скло, вироблюване при помочи того газу є дуже добре:: пробовано шиб до вікон, зроблені при помочи опалового матеріялу Питсбурга і переконано ся, що можна було читати часопись через 18 шиб скла, поставлених одна на другій зроблених при помочи газу, але вже через шість шиб скла, роблених при помочи вугля, не можна було читати часописи.

Щодо виробу лятого і клананого заліза зараз по Пенсилвенії йде стейт Огайо, до якого вуглевих округів легко довести руду знад озера Сопірієр. Потім іде стейт Іллінойс, який має легку доставку руди з півночі і великі поклади вугля в південно-західній часті. В південно-східній часті Злучених Держав розвиває ся залізний промисл на вуглевих покладах північної часті стейту Алабама. Наслідком ріжних причин, mezi якими головну ролю грає дешевий робітник, витворюють тут найдешевше залізо, але не роблять стали. Осередком того округу є сильно зростаюче місто Бирмінгем, а попри него міста Шефідд, Бесемер і Анистен.

Ново-англійські стейти (New England) вже вичерпали свої поклади руди, але все ще вирабляють залізи та сталеві знаряди.

Атлантийські стейти мають також великі фабрики залізних і сталевих виробів здовж побережа океану (в Сперо Пойнт, 9 миль від Болтимор і Савт Бетлегем над Лігай Ривер в Пенсилвенії) та в них перерабляють переважно залізо сироваджене зза границі: з Еспанії, Альжиру і Куби.

Залізний промисл Злучених Держав розвинув ся так високо (помимо трудности у вивоженю виробів) головню тому, що в Америці дуже

багато залізничних доріг та вживає ся багато машин різного рода. До того ще треба додати, що Злучені Держави вивозять багато виробів певних родів, які мають в собі багато заліза, як пр.: рільничі знаряди, машини до шиття, до писання, сталеві мости, локотиви. Зате в будові кораблів Американці щодо дешевости остали далеко поза Англією.

Шляхотні метали добувають переважно на заході: золото головню на каліфорнійській стороні Гір Сієра Невада і в Колоредо; срібло головню в Скальних Горах, в Колоредо, Монтані і Неваді.

Нафтові терени Злучених Держав становлять пас яких 160 миль довгий, а 40 миль широкий, розтягающий ся від південного сходу до північного западу в західній части стейтів Пенсилвенія і Нью Йорк. Відкрито нафту в році 1819., почато вертіти в році 1859., а від того часу промисл сей розвинув ся так, що нині є в Злучених Державах коло 20 тисяч нафтових шибів, а довжина рур ("пайп"), якими провадять нафту до центральних рафінерій і до місць збуту вносить 4 тисячі миль. Тими рурами може провадити нафту не лише їх властитель, але кождий, хто має нафту. Кождому властителю нафти, що провадить свою нафту такими рурами, видають т. зв. "Пайп Лайн Сертификет". Нафти вживають до освітлення мешкань, при топленю і обробленю заліза, при виробі скла і при других промислових роботах. Половину нафти видобутої в Злучених Державах, вивозять за границю.

Мідь добувають головню на півострові Ківіно, що висуває ся в північно-східнім напрямі в озеро Сошірер, дальше в південно-східній части стейту Аризона і в Стейті Монтана, головню коло міст Бют і Енеконда.

Олово добувають в округі, котрого осередком є місто Ледвил, межі Скальними горами в Колоредо.

Природний газ добуває ся зі землі не лише в западній части Пенсилвенії, але також в багато других місцях, в стейті Огайо коло озера Ірі та в Індіанії коло східної границі сего стейту.

Одиноким металем, якого не мають Злучені Держави, є *цинна*, тому спроваджують сюди її у великій кількості.

Щодо фабричного промислу Злучених Держав, то першою чертою, яка впадає в очи, є те, що до него вживає ся дуже багато сили води. Рахують, що Злучені Держави зуживають кожного року нерестічно такої водої сили, що рівнає ся 200 мільонам "парових коній". До фабричних міст, які користають ся багато з тої сили належать: Ловел, Фол Ривер і Волтем в Месечузете; Нешуа в Нью Гемпшер; Петерсен в Нью Джерзи; Трой в Нью Йорк. При меленю муки уживають води у великих розмірах. Водонаді св. Антонія на ріці Миссисіпі зробили місто Миннеаполіс в Миннесоті одним з найбільших світових ринків збіжа і правдоподобно найбільшим центром меленя муки на всій землі. Богато млинів гонить

вода з водопадів Дженесі в Рачестер в Нью Йорк, водопади Спокен в стейті Вашингтон і водопади Виламіт над Орегон Ситі в Орегон.

Другою характеристичною ціхою американського фабричного промислу є заплата робітника, висока в порівнянню з європейськими країнами, яка очевидно вертає ся фабрикантам в якості роботи. Про роботу американського робітника кажуть, що вона є найліпша в цілім світі, і ся перехвалка є слушна, о скільки ходить о скорість роботи. Але хоть найліпші витвори американського промислу моглиб рівнати ся з європейськими, бож прецінь їх робили емігранти з найбільше промислово розвинених фабричних округів Європи, то все таки скорість американського робітника переходить часто в поспіх, за яким іде недосконале викінчене. Тому характеристичною ціхою американських виробів є те, що вони такі, що їх можна пустити в світ, але вони не є ані добре викінчені ані тревалі.

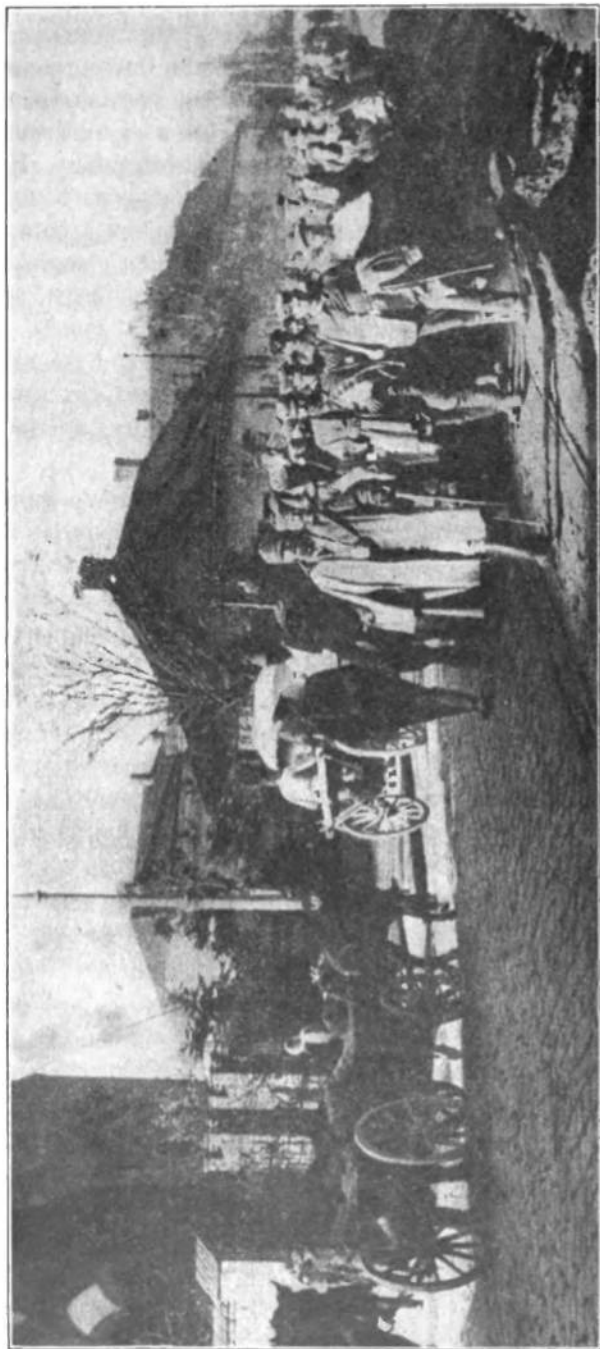
Третою характеристичною ціхою американського фабричного промислу є знамениті машини. Машинерію все а все поправляє ся, головню завдяки широко звісній винаходчивості американського робітника.

Всі галузи промислу zatrudняючі кваліфікованих робітників, мають свій осідок переважно в околицях, де оселенс людей є найстарше, де людність найгустіша, а фабричні міста найбільше доступні для європейських емігрантів, отже в новоанглійських стейтах (Нью Гемпшер, Вермонт, Месечузетс, Конектикат, Ровд Айленд) та в сусідстві великих портів Нью Йорку і Філадельфії. Щодо виробу сукна та чобіт і черевиків стейт Месечузетс обняв ще в р. 1880. провід і то до такого степеня, що витворює майже половину сукна, а більше як половину чобіт і черевиків цілих Злучених Держав. Щодо вовняних виробів суперничає з ним Пенсилвенія, а у виробі убраня веде провід Нью Йорк. Бавовняні фабрики повстають у великій скількості в стейтах, де вдас ся бавовна, як в Джорджія, Північна і Південна Керелайна та Алабама.

Отся табелька подає деякі головні фабричні міста Злучених Держав і ті вироби з яких вони є передовсім знані, при чім вона не подає промислів, що полягають на найпростійшій оброблюваню сирого матеріялу.

Число мешканців

Місто	Стейт	в році 1880	в р. 1890	Головні промисли
Бостон,	Месечузетс	360.000	560.000 убраня, цукор
Ловел,	Месечузетс	60.000	95.000 сукна
Вустер,	Месечузетс	40.000	120.000	Зелізни товари, обува
.Лін,	Месечузетс	40.000	70.000 обува
.Лоренс,	Месечузетс	40.000	65.000	Вовняні і бавовн. вир.
Манчестер,	Нью Гемпшир	33.000	57.000 сукна, шовк
Правиденс,	Ровд Айленд	105.000	180.000	..зелізни та золот. вир.

Ганси Австрійці і Баварці ідуть до шпиталю

Місто	Стейт	Число мешканців		Головні промисли
		в році 1880	в р. 1890	
Гартфорд.	Конектикат.	40.000	80.000 залізни товари
Нью Йорк, Н. Й.	1.200.000	3.440.000 одіж
Ньюарк.	Нью Джерзі.	140.000	250.000 шкіра
Джерзі Ситі.	Н. Дж.	120.000	200.000 цукор
Петерсен,	Н. Дж.	50.000	105.000 шовк
Олбені.	Нью Йорк	90.000	95.000 залізни товари
Трой,	Нью Йорк	57.000	60.000 залізо
Ютика.	Нью Йорк	35.000	56.000 одіж
Сірекуз,	Нью Йорк	50.000	110.000 одіж
Рочестер.	Нью Йорк	90.000	160.000 одіж, обува
Філадельфія,	Пенсилвенія	850.000	1.300.000	... сукна, одіж, цукор
Рединг.	Пенсилвенія	45.000	80.000 залізо
Скрентон,	Пенсилвенія.	45.000	102.000 залізо
Болтимор,	Мериленд	330.000	500.000 одіж
Пітсбург,	Пенсилвенія	160.000	320.000	... залізо, сталь, скло
Алегені.	Пенсилвенія.	80.000	130.000 шкіра, залізо
Гвілінг.	Вест. Верджин'я	30.000	40.000 залізо
Синсинеті.	Огайо	225.000	325.000 одіж
Клівленд.	Огайо	160.000	380.000 залізо
Денвер.	Колоредо	37.000	140.000	топленє і чищенє заліза

Про подані тут міста не треба думати, що їх важність, як міст фабричних залежить від числа населення. Пітсбург, з прилягаючим до нього Алегені, є відай найбільше людним центром, залежним головно від фабричного промислу і зависимої від него торгівлі. Фол Ривер і Ловел є головними осідками ткацького промислу. Великі міста Злучених Держав найскорше зростаючі в населенє міста се великі торговельні центри, себто або великі морські порти з добре розвиненою заморською торгівлею або міста в середині суші, що збирають і розділюють продукти западної части Злучених Держав. Найбільшим з них є Шикаго в стейті Илинойс, що є важним портом для округу, що годус кукурузу і свині, а ще важнішим через своє положенє на південнім кінці озера Мішиген, який мусяє об'їздити всі залізниці, везучі пшеницю, худобу і вівці з північного заходу. Цікаво, що Гері в Індияні, нове місто з фабриками заліза і стали, осідок сильної "Юнайтід Стіл Корпорейшен", яке має пообрати вуглє з Покегонтас і Індияни, також положене на найдалше на південь висуненім березі того самого озера. Сейнт Луїс в стейті Мезури лежить троха понизше спливу рік Мезури і Миссисіпі і на великих західних дорогах, Мінеаполіс та Сейнт Пол вирости в послїдних часах, від коли управа пшениці поширила ся на північно-західній части Злучених Держав. Синсинеті в Огайо було першим великим містом, де наковано

свинину. Має добру комунікацію водою і залізницями і тому його бизнес і значіне неустанно зростає. Дальшими великими центрами залізничної сітки є: Індіанополіс в Індіані, Милуокі у Віскансин, Омага в Небрасці та Кензас Сіті в Мезури.

Міста, що незвичайно скоро зростають щодо числа населеня, лежать переважно на заході та займають ся передовсім торгівлею західних продуктів. Найбільше звисним під тим зглядом є Шикаго. Коло року населеня понад пів мільона, а в році 1890. стало другим щодо числа 1830. се була мала оселя з кількома хатками, в році 1880. мало вже населеня містом в Злучених Державах, а в році 1800. мало вже коло 1 міль. 700 тис. мешканців, себто о 400,000 більше від Філадельфії. Міне-еполіс і Сейнт Пол мали в р. 1880. оба по 50,000 душ, а в р. 1900. кожде з них понад 150 тисяч, а оба разом 365,000. В році 1854. доперва розпродували площі під місто Омага; в р. 1880. було вже там місто з 30 тис. душ, а в р. 1900 зі 102 тис. Кензас Сіті мало в 1880 р. 56,000 населеня, в 1900 р. 163.000. Милуокі і Дітройт зросли за 20 літ кожде з 116 тис. до 285 тис. Населене міста Денвер в Колоредо зросло за той час з 40,000 до 138.000. Дулют в Минесоті мало в 1875 р. 2 тисячі 500 мешканців, а в 1900 р. коло 53 тисячі.

Щодо головних морських портів Злучених Держав, то як взяти загальну суму тон кораблів, що беруть участь в заграничній торгівлі, то будуть вони йшли по собі в ось таким порядку: Нью Йорк в стейті Нью Йорк, Бостон в Месечузетс, Сен Франциско в Келифорнії, Філадельфія в Пенсилвенії, Болтимор в Меріленд. Нью Орлінс в Луїзіяні, Портленд в Мейн. Севенне в Джорджії. Чарлзтен в Південній Керелайні, Галвестен в Тексас і Мобіл в Алабамі.

З менших портів треба згадати: Ньюорт в Ровд Айленд. Вошингтен в Дистрик ов Коламбія; Ричмонд в Верджинії. великий тютюновий порт; Вилмінгтен в Північній Керолаїні. Пенсекола на Флориді. важний порт для дерева; Вилмінгтен в Південній Келифорнії; Портленд в Орегон, великий. зростаючий в значіне порт для вивозу пшениці. і Текома у Вошингтен.

Мореплаваба до заграничних країв з американських портів відбуває ся переважно на кораблях зі заграничними флягамп. Ледво 20 процент кораблів, що випливали з портів Злучених Держав, уживало американської фляги. На першій місци щодо числа кораблів, запливаючих до американських портів, стоїть Англія, за нею йдуть: Німеччина, Норвегія і Італія.

Послідними часами Американці старають ся будувати багато власних кораблів.

ЧОМУ ЛЮДИ БІДНІ ?

Кожний чоловік, що отвореними очима дивить ся на світ, мусить спитати ся:

Якто доходить до сего, що кількох є богачів, а решта бідні? Як то діє ся, що деякі робити можуть і хочуть робити, а не можуть дістати роботи? Чому якраз ті, що найтяжше працюють, найгірше плачені? А чому то другі, не роблять цілком нічого, а мають більше гроший, як їм треба? Чому оден родить ся, аби платити комірне, а другий, аби розтрачувати комірне?

Наперед постараймо ся відповісти на питанє, чому в світі так багато бідні?

На се питанє відповідали на багато дивачних способів.

Говорили, що біднота походить з пиятики. Але се неправда, бо багато тверезих людей є бідних і можна бачити страшну нужду в краях, де пиянство майже незначне.

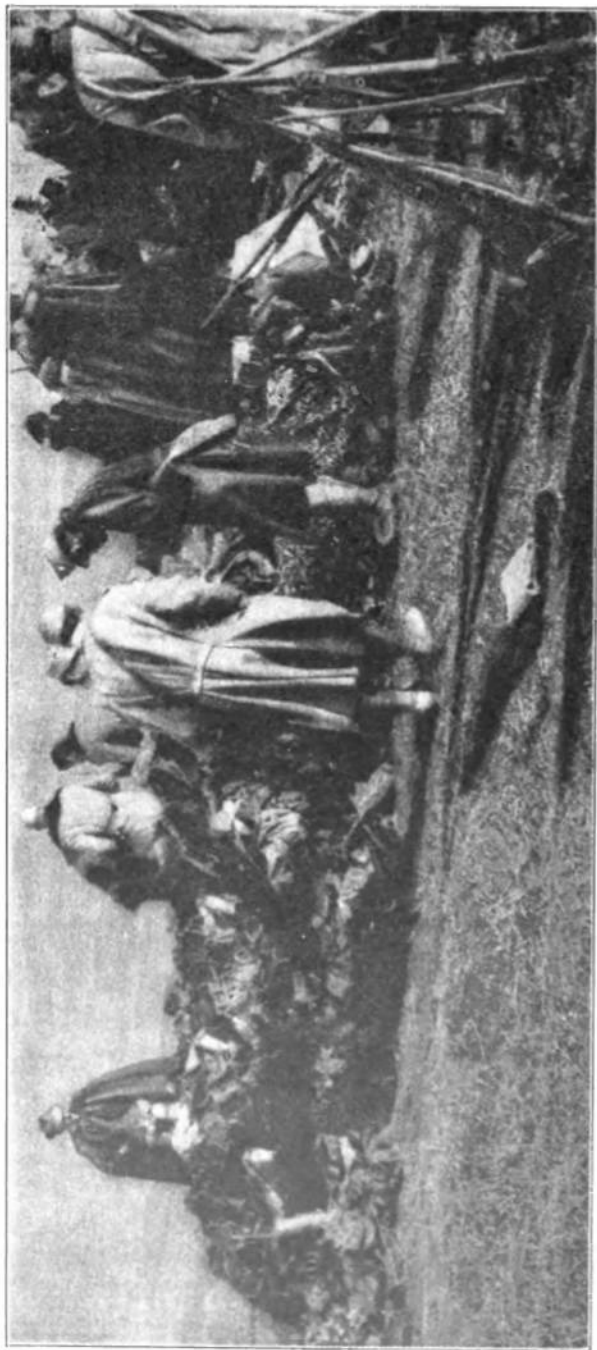
Говорили, що біднота є спричинена “надпродукцією”. Подивім ся, що се значить. Що значить “надпродукція”? Продукція — значить витворюванє. Надпродукція — значить—надмірне витворюванє. Надмірне витворюванє добра.

Щож се значить: Народ є бідний через надмірне витворюванє добра?

Се значить: що люди є тому бідні, що вони витворили за багато добра; що вони є голодні тому, що за багато витворили поживи, що вони голі тому, що виробили за багато одєжі; холодні тому, що за багато виконали вугля; без даху над головою тому, бо за багато набудували домів.

Відразу видно, що таке говоренє вчених мужів не буде ніколи мудрим, хотьби його не знати як обернути.

Богато других инних нісенітниць говорять вчені про бідноту і її причини. Більше примірів подавати не потреба. Все те вченє сміте панських наймитів може вистарчити панським політикам і видавцям панських газет, але воно не може задоволити робітників. Подивім ся, чи ми самі не потра-

Австрійці переглядають свою добычу після битви під Лимановою в Галиччій

фимо подумати троха лїпше, як ті високі особи думали за нас. Думаю, що ми і не такі мудрі і не такі вчені, а потрафимо дійти скорше правди як ті, що уходять за великих людей і панам служать.

Наша цїль: є знати відповідь на питанє: чому біда на світі?

Зачнім шукати правди, завдаючи собі чотири питання. Ось ті питання:

1. Що се таке добро (богачтво)?
2. Звідки походить добро?
3. Хто витворює добро?
4. Куди добро дїває ся?

Перше питанє: Що се таке добро? Відповідаючи на се питанє можна-би дати довгі а замотані відповіді, які були-би подібні до розрубувания волоска. Але нам такої відповіді не треба. Нам треба відповіді короткої, а ясної.

Можна-би назвати добром все те, що нам приносить користь. Так алькоголь можна-би називати добром, як його вживає ся до робленя ліків. За те не можна-би назвати добром алькоголю, що вживає ся до виробу горівок, бо горівка не приносить ніякої користі чоловікові.

Можна-би назвати добром динаміт, як його вживає ся до розбивания скали або вугля. Зате не можна-би назвати добром динаміту, якого вживає ся до мордования людей.

Можна-би назвати добром книжку, яка приносить користь, а не книжку, що не приносить користі.

Можна-би все називати добром, що приносить користь. Але таке означенє не було-би добре, бо тяжко сказати, що приносить користь, а що шкоду.

Ріжні чорні духи кажуть, що писаня Шевченка шкідливі. Богато знов мудрих людей, каже, що вони належать до найкрасших творів людського духа. Так з кожною книжкою. Скажиж тут, котра книжка пожиточна, котра книжка добра, а котра ні.

Так само з усім. Богато людей уважає динаміт призначений до мордования людей за добро.

Якби шкідливої річи не можна назвати добром, тоді половину того, що люди Злучених Держав з'їдають, не можна-би назвати добром. Бо половина їди в Злучених Державах фалшована і не приносить користі, а лиш шкоду.

Ось тому не можна добром називати лиш те, що чоловікові пожиток приносить. Добром треба називати все, чого чоловік уживас, без огляду, чи воно приносить пожиток чи шкоду.

Назвемо отже добром такі річи як: поживу, убрание, опал. домн, окрасу, музичні інструменти, оруже, знаряди, машини, книжки, коні, пен. лікарства, забавки, кораблі, вози, тютюн, инштаї, церкви, морські ліхтарні, театри, скелни і все инше, що лиш ми вживасмо.

Тепер приходить друге питанє: **Відки походить добро?** Все добро походить зі землі.

Вся пожива походить зі землі. "Все мясо з трави." Ростинна пожива походить зі землі безпосередно. Мясна пожива походить зі землі посередню, бо всі звірята беруть поживу зі землі.

Так само матеріал, з якого робимо свою одіж, домн, опал. начинє, знаряди, зброю, сукна, машини, окрасу, все инше дістаємо зі землі. Земля достарчає дерева, металів, ростин, стравн, якою живять ся звірята, від яких маємо пера, футро, мясо, молоко, шкіру, слонову кість, клей, гуму і багато других річнй.

Навіть в тім випадку, коли ходить о річи, які маємо з моря, як: шкіри морських псів, тран, риби, перли і таке инше, треба памятати на се, що ми мусимо уживати лодок, сітій і других нарядів, аби се все добути, і що лодки, сіти і таке друге зроблене з ростин або мінералів, які маємо зі землі.

Можемо сказати, що все добро походить зі землі.

Приходимо тепер до третого питаня: **"Хто витворює добро?"** або **"як витворює ся добро?"**

Добро витворюють люди. Люди якогось краю виробляють добро того краю.

Добро витворює ся працею.

Добра не можна витворити яким другим способом. Все добро є витворене зі землі людською працею.

Поклад вугля в землі не є добром. Але вуглева майна є добром. Вуголь не є добром, як довго ще в нутрі землі. Але вуголь є добром, як лиш його видобуде ся зі шафту і зробить ся здатним до ужитку.

Кит або яка хотьби найбільша риба морька не є добром, як довго не зловлена.

В краю без менкашців нема добра. Аби було добро, треба землі і людий. Нема добра без людської праці.

Приходимо тепер до одної з великих похибок економістів, себто вчених, що розсїджують людську працю, що зміряє до заспокоєня людських потреб.

Деякі економісти саме кажуть, що добро витворює не праця, але “капітал”.

В таким говореню нема ані крихти правди ані крихти розуму.

Що се таке “капітал”?

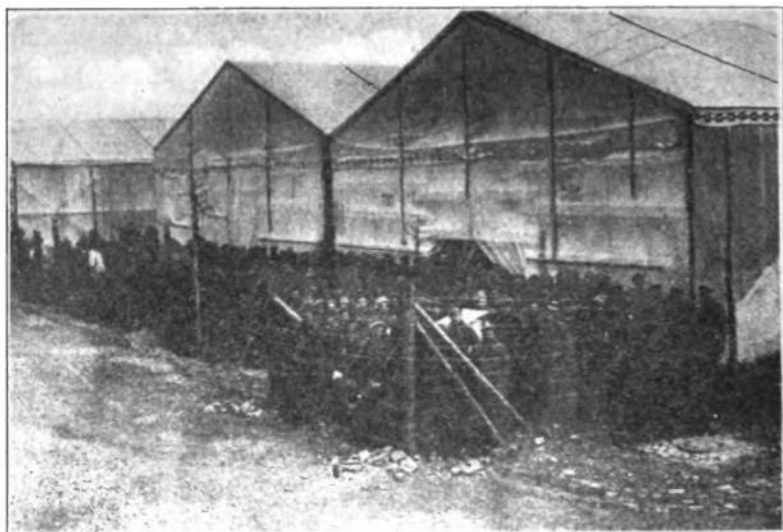
“Капіталом” називає ся всі наряди і машинерію і все друге, чого вживає ся при витворюваню добра. Капіталом отже є і їда і онал, убранє якого вживають ті, що заняті витворюванем богацтва.

Мисливий, аби виоловати звірину, мусить мати оруже. Його оруже се його “капітал”. Рільник мусить чекати на пшеницю і бараболю, заким вони дозріють так, що буде міг їх їсти.

Все те знарядє і вся пожива, якої він вживає управляючи бараболю і пшеницю, се його “капітал”.

Капітал належить до добра. Капітал є добром, бо його чоловік вживає. Капітал, як все добро, походить зі землі і є витворений людською працею. Нема ані одробночки капіталу в світі, яка не була-би витворена працею.

Кожда лопата, кожний плуг, кожду молот, кожний віз, борона, фляшка, бохонець хліба, шинки, ткацький варстат, бочівка пива, пара чобіт, шинна, човно, дорога, канал, всякий знаряд — був витворений людською працею зі землі.

Російські п'янічки в бараках покритих полотном

Се ясна річ, як-би не було праці, не було-би капіталу. Праця є перед капіталом, бо праця виробляє капітал.

Тепер видно, що се за глупота — говорити, що капітал витворює добро. При праці уживає ся капіталу для витворення добра, але сам капітал не може рушати ся і не може витворити нічого.

Лопата є "капіталом". Але чи буде се правда, як скажемо, що лопата, а не конач копає рів?

Плуг є "капіталом." Але чи буде се правда, як скажемо, що не орач, але плуг обрабляє землю?

Ткацький варетат є "капітал". Але чи буде се правда, що варетати, а не ткач, робить сукно. Сукно робить ткач. Він уживає ткацького варетату. А на ткацький варетат треба було праці майнера, коваля, столяра і машинїста.

В ткацькїм варетатї є дерево і зелїзо. Але се було би крайня глупота твердити, що сукно виробляє лїс і зелїзна майна. На вирїб сукна зложила ся праця майнерів, інжене-

рів, годівців овець, розчісувачів вовни, прях, ткачів і других робітників. Воно все було вироблене працею і не могло було виробити ся другим способом.

Як може капітал виробити добро? Возьми царовий плуг, патентовану борону, мішок пшениці, банкову книжку, двацять коний, їди і убраня тільки, аби вистарчило на сто людей на цілий рік. Зложи весь той капітал на поле, що має 40 акрів простору, а весь той капітал в пятьдесятьох роках не витворить одного колоска збіжа, як не пішлеш там **чоловіка до праці**.

Але дай хлонцеві ґралі, чверть акра землі і міночок насіння, а він справить збіже для тебе.

Як він мудрий хлонець і знає, як знайти ся в лісі, і знає, як добути рибу з води, то він потрафить прокормити себе до "нового хліба".

Бачимо отже, що все добро витворює ся зі землі працею і що капітал се тільки частина добра і тому капітал також був витворений працею, зібраний працею і наконець є уживаний працею при витворюваню більше добра.

Приходимо тепер до нашого послідного питання: **"Що діє ся з добром?"**

Не легко відповісти на се питанє. Але ми можемо сказати, що добро розділює ся на три часті, на три не рівні часті, які називають ся: рент, процент і робітнича заплата.

Рент (аренда) се та частина добра, яку платить ся власителям землі (дідичам) за вживанє землі.

Процент се та частина добра, яку платить ся капіталістам (себто власителям знарядів) за вживанє "капіталу".

А робітнича заплата се та частина добра, яку платить ся робітникам за їх працю, яку вони поклали при витвореню всего добра.

Дідичів є не богато, але вони беруть велику частину добра.

Капіталістів є не богато, але вони беруть велику частину добра.

Робітників є дуже багато, але вони не дістають навіть і третину того всего добра, що вони витворили.

Дідич не витворює нічого. Але він бере велику часть добра лиш за те, що дозволяє робітникови вживати землі.

Капіталіст може не витворювати нічого і однаково брати велику часть добра лиш за те, що дозволяє робітникам вживати капіталу.

Робітники виробляють все добро, а мусять давати багато з того, що вони витворили, дідичам і капіталістам, які не витворюють нічого.

Соціалісти кажуть, що дідича не потреба в ніякій суспільности, і що капіталіста не потреба в ніякій належито впорядкованій суспільности і що народ може стати своїм власним дідичом і капіталістом. Якби люди були своїми власними дідичами і капіталістами, все добро витворене належало-би до робітників, які його витворили.

За Робертом Блечфордом переповів Омелян Ревюк.

БЕЗРОБІТЄ ЯК ПРИЧИНА НУЖДИ

Товариство "Ди Нью Йорк Черіті Організейшен Сосайеті" вибрало на вгадь 5 тисяч родин, потребуючих суспільної помочи, розсліджувало через кілька літ їх стан і причини їх убожества і прийшло до такого висновку:

Отсей чинник спричинив убожество	В ось кількох випадках на сотку
Безробітє	69
Перелюдненє	45
Смерть супруга	30
Тілесна нездібність хронічна	27
Тілесна нездібність часова	20
Піянство	16
Лінивство	12
Неморальність	5
Умова хоруба	5
Кримінальний рекорд	3
Поривчий темперамент	2
Газардова гра	1

(Сі проценти додані до себе становлять суму більшу від 100, бо в великих випадках були дві або навіть більше причин убожества).

РОБІТНИКАМ

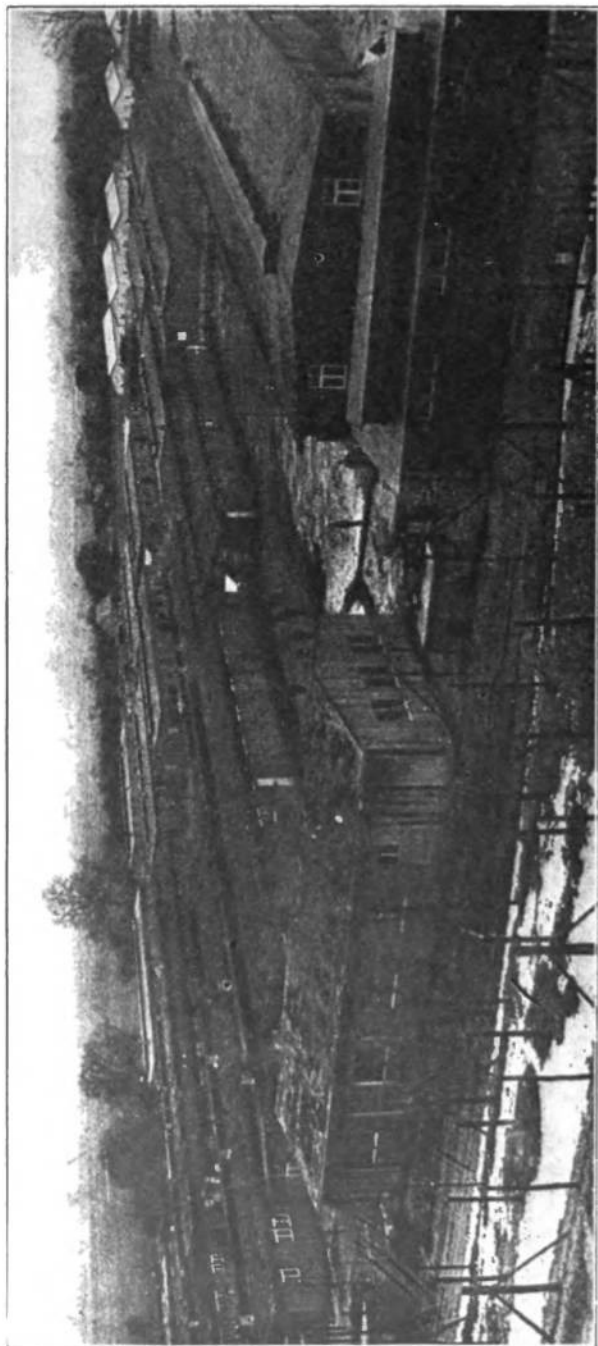
*Ви, що терпіли од віку й до віку,
 Ви, що терпіли без міри, без ліку,
 Час вам повстати,
 Кайдани скидати,
 Волю дістати.*

*Вас приїняли і ви похилились —
 Та чи кому ви рабами вчинились?
 Більш не скоряйтесь!
 До бою збирайтесь
 І прокидайтесь!*

*Сила й завзятя нехай вас не кида,
 Правда за вами — ваша й перемога!
 Не підлягайте!
 Часу не гайте!
 Вставайте!*

*Темнеє царство скоріше руйнуйте.
 Світло нове на руйнах будуйте!
 Годі-ж мовчати!
 Час вже вставати,
 Бій розпочати!*

Ганна Сурруненко.

Баракы п'янінкіе в Німеччині

ЧОРТ І РОБІТНИКИ

(Московська казка.)

Десь далеко, далеко, за десятьома горами, за десятьома ріками жив собі робочий нарід. Самі добрі і чесні люди. Працювали від сходу сонця до заходу сонця і від заходу сонця до сходу, голодували, мерзли, і все були вдоволені і смирні. І всьо булоби йшло гарно і добре, якби лише робітники були троха острожнійші. А то, хоть другі мешканці царства, і фабриканти, і наставники, і інспектори, і поліція, і підглядчі, і напоминайки, і міністри на все пильно дивили ся та добре дбали, все таки день не минув, аби не стало ся яке нещастє. То робітник попав під зуби машини, то котел вибух і забив багато робітників, то суфіт у фабриці завалив ся і придавив кільканайцять людей під румовищем — словом, кінця не було нещастям. А хто тому був винен? Хто-ж-би инший, як не самі робітники, які тільки і туди сували ся, де небеспека грозила. Ось і почали фабриканти натискати на уряд, аби сему зарадив: хоть уряд з фабрикантами все в згоді, все таки то було троха неприємно.

“Най чорт возьме тих робітників!” — впрвало ся наставникови, який мусів доносити фабрикантови про якийсь новий випадок. Але фабрикант не мав там багато часу тим займатися, бо він власне мав приймати в себе якусь ексцеленцію. Тому він розкричав ся, як лиш вчув звіт наставника: “А най їх чорт побере! Іди собі до інспектора з тою справою!” А інспектор, цілком ясно, не менше був сердечний, бо він мав цілу справу розслідити. “Знов та сама історія!” — бурмотав собі під вусами інспектор — “а чорт би побрав тих всіх робітників!”

Тимчасом межі робітниками появили ся газети — чорт знає звідки! — а в тих часописях робітники вичитали — чорт знає, як на таку гадку можна впасти! — що їм у фабриках не добре діє ся: почали ся неспокої серед робітників. Прийшли наставники, аби їх вислухати, але робітники нічого не говорили. Прийшли інспектори, аби їх вговорити, але робітники не слухали. Здавало ся, що у воздуху щось висить. “Най чорт побере робітників!” — кричав тепер скажено начальник поліції — “не можна їм напоминайків настарчити!” Лише вчені люди і газетярі думали, що все в порядку і що не потреба мішати чорта в справу. Але їх в тім царстві було дуже мало вчених, а прочі все зітхали тяженько і говорили: “Коби чорт забрав робітників!”

Нарешті чорт змилосердив ся і за одну ніч вихапав усіх, усіх, до одного. Перестали су курити фабричні комини, перестали кувати парові

молоти, усталі ткацькі веретена, вигас огонь у печах, опорожнили ся всі робітничі дома.

Як звичайно, так і по тій ночі перші пробудили ся наставники. Протерли очі і їм здавало ся, що вони ще сплять. Побігли до панів фабрикантів і сповістили їх про чудо. Але пани в таку ранну годину ще були підхмелені, пробурмотіли не виразно, що то добре так, і обернули ся на другий бік. Другі наставники побігли до інспекторів і ті дуже втішили ся вісткою. Так само були тому раді і начальник поліції і міністер, як про се довідали ся. Лише одні газетярі прочувши про се не говорили нічого, бо тяжко було щось сказати про такий несподіваний випадок.

Але радість скоро скінчила ся. Як пани фабриканти пробудили ся на добре, зараз захотіли снідати. Аж ту показало ся, що нема нікого приготувати снідане, нема нікого принести свіжий хліб, нема ані служби ані пекарів, всіх чорт забрав. Почав пан фабрикант лютити ся і зохтів їхати до начальника поліції. Треба було знов робітників. А тих нема! Нема на вулиці ані повозок ані ніяких людей, кимби послужити ся — мусів пан іти пішки. А у начальника поліції він застав вже повну хату панів, всі сиділи похнюпивши голови і плакали. Начальник поліції не знайшов иншої ради як піти ніхотою до міністра, а той знов не знав иншої ради як скликати надзвичайне засіданє. Радили то сьак то так і порішили, що конче треба щось зробити. Всі очевидно хотіли поговорити з чортом, але — як чорта знайти? Післали найліпших напоминайків, аби вишукали чорта; але все на дармо. Тоді міністер в тім скрутнім положеню вивісив велику грамоту і в ній прирік урочисто, що він від тепер буде за робітників так щиро дбати як за панів. Побачив випадково се письмо чорт і розказав все до чиста робітникам. А тоді робітники стали чорта просити, аби він пішов в їх імени вести переговори з панями. Пішов чорт і послухайте лише, як то він се зробив.

Прийшов він і каже до фабрикантів:

“В мене запроваджено всякі найліпші средства охорони для робітників”.

“Добре, ми їх також заведемо у себе” — кажуть всі фабриканти як оден.

“У мене робітники мають вісімгодинний день праці” — каже далі чорт.

“Ми його також запровадимо у себе” — знов кажуть фабриканти одноголосно.

“Добре, але у мене” — каже дальше чорт — “обходять ся з робітниками по людяному. Не накладає ся на них кар, не замикає ся по криміналах: і вільно їм страйкувати і закладати юні”.

“Ми все те запровадимо у себе” — заревіли фабриканти — “лиш віддай нам чимскорше робітників назад!”

“Добре” — каже нарешті чорт — “я їх віддам вам; але се вам ясна справа, що і я маю мати якийсь прихід з того, і тому ви маєте мені на будуче відступати десять процент з вашого чистого зиску.”

Боже! Боже! Що за обуренє! Таж-то чистий розбій у білий день! Тут вже вриває ся всяка уступчивість. Бо прецінь робітників можна, але чорта не можна здурити обіцянками.

“Ліпше з голоду згинуть” — говорили гони — “як відступити таку велику пайку чесного, тяжко-запрацьованого зиску!” І вже здавало ся, що переговори перервуть ся і не доведуть до нічого.

Аж тут в останній хвилі одному з фабрикантів прийшла щаслива гадка до голови. Він нахилив ся до свого сусіда і шепнув йому щось до вуха; і так пішло се за порядком аж до самого кінця.

“Добре, добре, ми готові і на се!” — закричали всі. І так заключено умову з чортом.

Як чорт відійшов, всі стиснули ся коло винаходчивого товариша і почали йому гратулювати, а кождий дивувався, що він не впав на ту гадку. Справа була дуже проста: обнизити робітникам заплату о десять процент.

Чорт дійсно дозволив всім робітникам вернути і став вичікувати, що далі стане ся. І знов ожили фабрики, варстати, кональні. Пішли в рух колеса, запалали огні в печах, а чорний дим вліз ся з коминів під небо.

Але вже не все йшло по давньому. Робітники, підюжені чортом до невдоволення, вже не могли і не хотіли вдовольняти ся давним житєм, а пани дуже щиро хотіли не додержувати своїх обіцянок. Тож з усіх усюдів по фабриках дали ся чути голоси: “Чорт побравоби фабрикантів і поліцію і міністрів з ними!” І як було написано в інсьмі, що вилетіло з фабричного комина, чорт дійсно вже на те рішив ся. Лиш не знати, коли се має стати ся. Але стане ся цілком певно. Не знати, чи тоді робітники будуть просити чорта, аби їм віддав нанів. Ледво, чи можна се припустити!

ГУМОР І САТИРА

“А ти чого так смієш ся, аж почервонів?”

— “Бо мені смішно з Івана!”

“Та чого тобі смішно з Івана?”

— “Як його десь рука мусить боліти від того, що дав мені два рази в лице.”

Плїнники мусять робити фармерську роботу, розкидати гній

Фред Д. Уоррен

ЦИВІЛІЗОВАНІ МАЛПИ

Один великий подорожний прибув до Африки. Він зайшов далеко в її глибину, де перед ним ще ні оден цивілізований чоловік не оставив слїду своєї ноги. Він знайшов племя малп, що задоволені жили річачами, яких їм природа достарчала подостатком.

Кожда малпа збирала що потребувала а її сусїди робили так само і не було ані одної, яка чула-би недостаток. Чоловік здивував ся незнанем тих сотворїнь з простим умом і він рішив дати їм кілька лекцій з Політичної Економії. Скликав кілька малп, які виглядали на мудрійших і розвищув перед ними "Плян Житя Без Праці".

"В моїм рїднїм краю ми не збирасмо овочі піль або лїсів, другї роблять се для нас."

"Як то так?" --- спитала ся одна малпа.

Чоловік, знижаючи свій голос, дав зібраним Секрет Вибранців Народа. На слїдуючий день, заким ще другї з племени встали, кількох вибранців під проводом чоловіка забрали в свос посїданс Ліс і Гаї Кокосового Орїха. Коли другї малпи вийшли, щоби покушати поранної страви, менажер Нової Компанії виступив наперед і промовив:

"Дорогі братя малпи! Нас кількох Вибранців порїшило, що се буде найкрасше, коли ми заберемо в посїданс землю і Кокосові Гаї. Але

ми рішили також, що дамо кожному з вас роботу, за котру кождий дістане заплату так, що нікому не бракне їди" — і він з приємним усміхом і чемним блеском в очах розвинув Плян Цивілізації, який приніс зі собою великий білий чоловік.

Другі малпи були дуже вдоволені тою постановою — бо чи ж не був се крок до цивілізації? — і з легким серцем і охочими руками і збирали овочі дерев. Половину зібраних овочів віддавали власителям, а другу половину задержували собі як свою заплату. В короткім часі члени компанії мали вже більше, як могли з'їсти, і тоді менажер прибив повідомленє, що роботу задержано і що робітники можуть святкувати.

Та скоро малпи зголодніли і хотіли зривати з дерев, але менажер сказав: "як ми маємо роботу для вас, тоді ви можете збирати овочі і ми дамо вам частину з того як заплату. Але глядіть, тепер ми маємо на якийсь час все, що нам треба, і тому не треба буде починати роботи."

Хоть дерева аж гнули ся під тягарем овочів, а малпи хотіли працювати, менажер не позволив починати роботу, бо ще було багато запасу під руками.

Зібрали ся малпи на раду і одна з них — більше радикальна як другі — отверто порадила забрати в посіданє Гаї і задоволити свої потреби, кажучи, що вони мають таке право до овочів як Властителі.

Ся рада видала ся мудрою одним, але другі потрясали головами і говорили, що се не дорога цивілізації і що їм треба чекати, аж їм позволят збирати овочі. А ще інші, а саме ті, що діставали підпомоги від Компанії, говорили, що ті, що тепер не мають оріхів, повинні були ощаджувати тоді, як Компанія давала роботу, аби мати чим жити, як Компанія роботу замкне.

Як з часом голод чим раз більше доскулював малпам, незадоволенє зростало чим раз більше. Їх невченим головам здавало ся що то смішна річ, аби ходити голодним, як оріхи валяють ся купами по землі. По якімсь часі вже навіть Добрі і Консервативні малпи дораджували явно забрати Гаї і задовольняти свої потреби як в часах перед цивілізацією.

Як порішили, так зробили.

Малпи гурмою пішли до менажера і зажадали ключів від Гаю. Менажер не мало настрашив ся викриків обуреного народу і старав ся накликати малпи, аби придержували ся закона — себто закона, устаненого Кількома Вибранцями Компанії, а на підставі котрого вони забрали власність загалу -- але всі напімнення менажера не багато помагали. Малпи забрали Гаї і Овочі. Було всього подостатком для всіх, навіть для менажера і його приятелів -- але вони мусіли працювати, як другі і ніхто вже для них не збирав овочів.

Питанє: Чи є ми такі замудрі як малпи?

Джордж Кенен.

РОСІЙСЬКА КОМЕДІЯ ПОМИЛОК

Молодий російський Жид, Лев Хайранський, мав клопіт. Коли в червні 1879. року петербурська поліція зробила ревізію в редакції революційної часописи “Вільне Слово”, він щасливим випадком не був в редакції і лиш завдяки сему не був арештований. Але се примусило його скриватися; жив він так кілька тижнів, скитаючи ся від одного товариша до другого, змінючи мешканє кожного дня, аж поки нарешті не рішив ся виїхати за границю. Але виїхати з Росії — се нераз так само тяжко як приїхати в Росію. Нікому не вільно виїхати з держави без предложеня пашпорту і без письмєнного позволеня від властей. На се Хайранський не міг зважити ся, бо пашпорт, на який він жив, був підроблений, і він змінив своє імя, аби бути в згоді з пашпортом. Піти до заграничного уряду з підроблєними докумєнтами і просити о позволенє на виїзд значило тільки що піти до поліції і здати ся самому в її руки. В тім скрутнім положєнєю він подумав про свого приятеля Ізаака Гордона, також Жида, який був урядником в однім банку. Той Гордон був в тім самім віці що він мав такі самі виразні признаки жидівської раси, але він не мав ніякої злуки з революційним рухом, ніколи його ніхто не підозривав о “політичну неблагодьожность” і він був під кождим зглядом “безпечний” чоловік.

“Якби я лише міг позичити його пашпорт на пару днів” — думав собі Хайранський — “я би виїхав з держави без найменшої трудності. Він має добру оніцію, а до того се дуже природно, що він виїздить в якійсь банківій справі до Німеччини.”

Згублений Пашпорт

Подумав і зробив. Зайшов в почи до мешканя Ізаака Гордона, що жив тоді в гарнім мешканю при гарній вулиці. Застав приятеля сидячого при отворєнїм вікні, з папіроскою в устах. Він слухав музики, як десь далеко грала.

“А, що за несподіванка!” — крикнув Гордон сердечним тоном, як Хайранський увійшов в кімнату. “Деж ти бував через останній місяць? Я вже уважав тебе за пропавшого. Читав в газетах, що поліція трусил твою редакцію і я думав, що тебе посадили в тюрму. Присунь собі крісло, бери папіроску і розкажуй все про себе.”

Хайранський вже був збоїв ся починати говорити про нашпуртову справу, по частині тому, що знав про Гордона, що він неприхильним оком дивить ся на остру форму революційної боротьби, а по частині тому, що знав, що справа може мати поважні наслідки, але як Гордон сам став заохочувати він почав говорити:

“Я поки-що ще не в тюрмі, але дуже легко можу туди потрапити, як хтось не прийде мені з поміччю. Останніми часами я не приходив до тебе, бо я “незаконний” і я не хотів тебе компрометувати приходом до твого мешканця. Ти здаєш думаш, що мене знаєш, а ти мене не знаєш. Позволь, що представлю ся тобі — Іван Безнашпуртний, бувший редактор “Вільного Слова” і утікач перед рукою справедливості.”

“Що стало ся” — спитав Гордон поважно.

“Ще ніщо не стало ся,” — відповів Хайранський — “але щось стане ся, як лиш поліція відкриє, де я тепер. Я волочу ся від дому до дому, почам, вже два тижні, спю за порядком у всіх “конспіративних” домах, які лише знаю. Але ся черга вже кінчить ся і я прийшов до тебе, чи не мігби ти позичити мені свого нашпурта, поки я не втечу до Німеччини.”

Поважний вираз лиця Гордона ще більше споважнів. Він відложив цигаретку, замкнув тихо вікно, замкнув шибку над дверми, а потім повернувшись на своє місце поглянув допитливо на свого товариша і сказав тихо:

“Чи ти став терористом?”

“Ні!” — відповів Хайранський. “Бігме, що ні! Я не маю на душі ніякого иншого злочину крім редагування революційної часописи. Але се досить поважна справа в цих часах — се значить каторжна робота, якби арештували.”

Жовіри помагають орати

Гордон немовби задумався.

“А що я буду робити без паспортів, як я позичу тобі свого? — він спитав.

“Се буде тривати лише кілька днів” — переконував Хайранський. “Я тобі його за рецепісом зараз відошлю з Берліна. Тебе ніхто не підозріває, твоєї почти не отвирають. і на сто можливостей нема навіть одної, аби ти потребував свого паспортів, нім я тобі зверну.”

Гордон закурив ще одну папіроску і задумався.

“А припустім, що тебе пізнає який з тайної поліції на

границі і арештує з моїм паспортом? Се значилоби для мене пересидіти ся в кріпости.”

“Се неможливе!” — каже Хайранський. Петербурська поліція не знає, як я виглядаю, а щож доперва поліція на границі. Твій ріст, лице, очі на загал подібні до моїх. Ми не є подібні, але нас можна описувати тими самими словами. Твій паспорт буде зовсім добрий для мене; а якби вже трафіло ся щось найгіршого і мене арештували, я присягну, що я вкрав твій паспорт з твоєї комнати, як тебе не було дома.”

Гордон потряс головою.

“Алеж ніхто не буде сумнівати ся” — говорив живо Хайранський. “Документ буде в порядку. Ти дістанеш позволенє виїхати з краю, а я поїду місто тебе. От і все. Не буде найменшої причини шитати ся на границі, чи то та сама особа. Я перейду певно без одного запиту.”

І знов настала хвилинка мовчанки.

“Добре!” — сказав нарешті Гордон. “Се небезпечно, але я зроблю се для нашої старої приязни. А ти найліпше зробиш, як лишиш ся у мене день, два, поки паспорт не верне з уряду. Ту ти цілком безпечний, а як прийде слушний час, най тебе бог провадить!”

В три дні потім Лев Хайранський з паспортом Ізаака Гордона сів до останнього поїзду до Берліна.

По його відїзді Гордон відчував що раз більший страх перед можливими наслідками свого кроку, але того вже ніяк не можна було направити. Він не бояв ся того, що від него можуть домагати ся паспорта, як він його не має. Чого він бояв ся, то того, що Хайранського пізнають або будуть мати підозріне щодо його особи, деь на границі і що на телеграфічний розказ зроблять слідство, хто є в дійсности властителем того паспорта. Революційний рух прибрав вже терористичні форми, а поліція йшла швидко за кожним слідом, який міг лише запровадити до відкриття змови. Кожної ночі арештовано багато людей серед “політично підозрілої” верстви, звичайно на підставі цілком загальних підозрінь. Передо-

всім Жиди були під строгим доглядом, бо вони від самого початку брали живу участь в революційнім руху. Вже на підставі самої національності мігби хтось підозрівати Хайранського і задержати на границі, бо на паспорті було виразно сказано, що він Жид.

Чим більше Гордон про се думав, тим більше ставав обережним, а роздумуючи над тим, що було би для него найліпше, постановив остаточно вдати, що він згубив паспорт. що нібито Хайранський знайшов його і оголосив в часописях, але пізнійше віддав ся покусі ужити його, аби утічи перед погонею поліції. Щоби наперед приготувити собі доказ на те, що його оповіданє правдиве, він ще того самого вечера, котрого виїхав Хайранський, зайшов до редакції часописи "Голоса" і подав таке оголошенє:

"Пашпорт"

"Знайдено на вулиці згублений паспорт, виставлений на імя Гордона. Властитель його може відобрати собі його коли прийде і ствердить тотожність особи в мешканю Хайранського, Городова Улиця, ч. 62.

На нещастє Гордон не міг собі пригадати з усею певністю числа дому, в яким мешкав Хайранський. Він думав, що се "62", але не був певний. Але він потїшав ся тим, що прецінь ся похибка не може мати ніякого значіня, бо ж ніхто не прийде питати ся за тим паспортом, а навіть якби коли хто показав на оголошенє як на доказ видуманої історії, то прецінь похибку в числі буде можна легко представити за необачну помилку складача.

Але страх є злим дорадником, а Гордон, як оголошував, що знайдено паспорт, який ніколи не згублено, зробив поважну ошибку. А коли подав що число дому Хайранського є 62 місто 26, як було на ділі, то тим злу справу ще погіршив.

Панувала тоді в Росії така система цензури, що зміст часописей віддавано двом родам урядників. Властиві статі йшли до властивого цензора, який черкав червоним олівцем і забороняв всі статі, які після його переконаня могли легко мати "погубний напярм", або загрожувати безчеченьству

держави через “підбурюванє умів”. Оголошеня знов відслано до поліції, яка мала над ними повний нагляд і контролю.

Коли пробні відбитки “Голоса” прийшли на центральну поліційну стацію, тої самої ночі, коли Хайранський вїхав з Петербурга, їх розділено межі цілий ряд нижших урядників для розгляненя. На оголошеня товарів дивили ся лише деколи; зате шільну увагу звертали на оголошеня книжок і театральних вистав, як також на рубрики: “Потреба”, “Згублено”, “Знайдено”, “Похорони” і на оголошеня зборів та відчитів. Коли коротко-стрижений убраний в старий мундїр урядник принїс до начальника пробні відбитки з оголошенем Гордона, начальник спитав: “Ну, є що там?”

“Нїчого важного, хїба-що в оголошеню про знайдений паспорт. Може там нїчого нема, але трохи воно дивне. Нїхто паспортів не губить в нинїшні часи.”

Начальник взяв папір і поглянув на оголошенє Гордона.

“Оба жидівські імена” — каже він. — “Лїпше булоби подивити ся за ними. Жид ще нїколи не згубив паспорта. Пішли чоловіка на то число, най розслїдить. Скажи йому, най паспорт огляне докладно і най запише імя, прозвище, число, дату і місце виставленя.”

“Слушаюс” — відповів урядник.

Пів години потім другий урядник вернув і доїс: “Нема такого чоловіка. Я трусив у придверника і дванацятьох людей, що там мешкають. Вони кажуть, що там не було нїякого Хайранського.”

Начальник задумав ся на хвилию, а потім каже: “В тїм щось мусить бути, се не чиста справа. Вишукай, де жне Гордон і Хайранський і арештуї їх обох завтра рано о восьмій годині.”

“Певно є більше людей і одного і другого імени” — підсұвав обережно урядник. — “Ми не знаємо, котрий з них вмішаний.”

“Ну!” — каже нетерпеливо начальник — “арештуї їх всіх. Більше як тузїн їх не буде. Забери їх всіх, з усіми осо-

Восний плінник скородить рілю

бами, які застанеш в їх мешканю, до Литовського Замку і замкни їх в котрій великій казні, пізнійше ми їх пересіємо.”

“Слушаює.”

Запальник

Як Олександр Гордон, подорожуючий представитель фірми “Ди Фул Картридж Компані” з Індіанаполісе скінчив свою подорож по Айові та Міннесоті, він мав багато причини до того, аби бути вдоволеним своїм ділом. Він пока-

зував спосіб безпечного і вигідного запалювання огня в кухонних печах. Часті випадки при вливанні нафти з напівпорожніх баньок на помало горюче дерево піддали винаходчикови гадку до винаходу, який полягав в уживанні асбестового циліндра, який можна намочити в нафті, вложити на передній рунт і підпалити. Досвіди показали, що полумінь з него може запалити навіть найтяжше запальне дерево, і що при вживанні його майже нема небезпеки випадкового вибуху.

Для виробу сего приладу утворено компанію, винахід названо “Фюл Картридж”, і зараз вислано агентів, аби почали його продавати. Гордон показував винахід і закладав агенції в Миннесоті і тишив ся великим успіхом. Коли він, по тижневій подорожі по краю вернув до Сейнт Пол, застав в дома телеграму, в якій заряд компанії наказував йому зараз з’явити ся в Індіанополіс для служби за границею. Всів до нічного поспішного поїзду і на другий день, о годині третій по полудні зголосив ся в головнім уряді Компанії. Головний директор привитав його сердечно і сказав: “Ми вислали на ваше місце Еткінсена, а ви маєте їхати до Росії. То є край для нашого запальника. Підсонє там зимне, зими довгі, народ уживає до опалу переважно дерево, а нафта з Баку дуже тана. Запальника просто потреба в кожній хаті. Ми хочемо вислати вас до Петербурга, аби ви там з’організували бизнес. Як вам се подобає ся?”

“Добре!” — каже коротко Гордон. “Коли я маю виїхати?”

“Чим скорше, тим лїпше” — каже директор. “Я приготую на завтра для вас взірці, друки і порученя. Чи не могли би ви поїхати до Вашингтону по паспорт і відпустити суботнішим парохомом?”

“Добре” — каже Гордон. “Їду.”

“Але ви мусите бути обережні і розважні” — каже директор. “Там в Росії тепер політичні неспокої? Уряд там деспотичний. Не заходїть ся з революціонерами і о скілько

можете не заходити ся з урядниками. Кажуть, що вони дуже самовільні.”

“О скільки я знаю про російських урядників” — каже Гордон спокійно — “то вони гороїжать ся, бо всі бють поклони перед ними. Весь народ був рабом і всі люди є покірні і улеглі як вівці. Я бачив їх богато в Минесоті тамтого тижня: називають себе “духоборами”, але не мають в собі навіть тільки відваги, аби бороти ся з хрещем. Можна ходити їм по головах. Кождий може поставити є ядо такого народа як вони. Якби російські урядники послушали троха простої американської бесіди, вони не ходили би такі надуті.”

“Я не сумніваю, що ви потрафилиби сказати їм таку просту американську бесіду” — каже директор усміхаючи ся — “але не робіть вже того; тримайте ся від них далеко; так безпечнійше.”

На другий день Гордон поїхав до Вашингтону, дістав там паспорт в “Стейт Діпартамент” і в суботу поплив з Нью Йорку до Ливерпулю.

Два тижні потім, з покладу корабля представитель фірми “Ди Фюл Картридж Ко.” стоячи на покладі корабля лінії Вилсон, пливучого по фінських заливів, перший раз побачив Петербург — велику блискучу церковну купулу і високу золоту спису, світящу понад темно-зеленим лісом, що тягне ся коло гирла ріки Невы. Коли цлові урядники і жандарми прийшли на поклад, він в перше стрів ся з московськими звичаями. На його паспорт прибито печатку і звернено йому без одного питання, а пробки запальника, які він сховав в ногавиці сподень і засунув на самий спід кюффа, не знайдено. Зате жандарми взяли від него кільканайцять приватних і бизнесових листів, три чи чотири англійські і американські місячники і одну його книжку “Свобідна Росія”, яку він був купив в Лондоні. Урядники пояснили, що вони забирають річи тому, що не мають часу їх докладно оглядати, і запевнили його, що він буде міг їх відобрати собі, як зголосить ся до головного поліційного уряду.

Як-би Гордонови не були забрали його кореспонденції,

він думавби, що не варто йти по книжку і місячники; але межі його листами були три листи від його найдорожшої дівчини, які він неуважано полишив у валізці, коли перед висіданєм зміняв одіж. Невиносимо мучила його гадка, що прості російські поліційні урядники будуть читати, переречитувати і поясняти ті листи. Сама гадка про те лютила його до краю, і коли він з товмачем вийшов з готелю на поліцію, був дуже подразнений. Приняте, яке дістав зараз на вступі до поліційного уряду, не могло повернути рівноваги його ума. З початку ніхто не звертав на него уваги; але коли він зближився до бюрка, над котрим висів великий образ царя, умундурований урядник, що сидів за бюрком, подивився на него нахмуреним поглядом і сказав грубо: “Здойміть зі себе плащ!”

Товмач шепнув Гордонови по англійськи: “Тут такий звичай, знаєте; я забув вам сказати; в комнаті є ікона і портрет царя і неприлично мати плащ на собі.”

Гордон з тяжкою бідою повздержав себе, здоймив плащ і перевісив через рамя.

“Забирайся геть до передпокою зі своїм плащем!” — каже дико незаспокоєний ще урядник. “Тут нема місця на плащі.”

Товмач перевів Гордонови розказ, але сказав його в ніжнійшій формі і додав перестрашеним шепотом: “Я возьму плащ”, але Гордон зрозумів тон, хоть не розумів слів урядника, і в одну хвилину закипів злостью.

Коли товмач вернув з передпокою, де зложив плащ, урядник, змягчивши троха суровий тон, снітав: “Што вам угодно?” (Чого вам треба?)

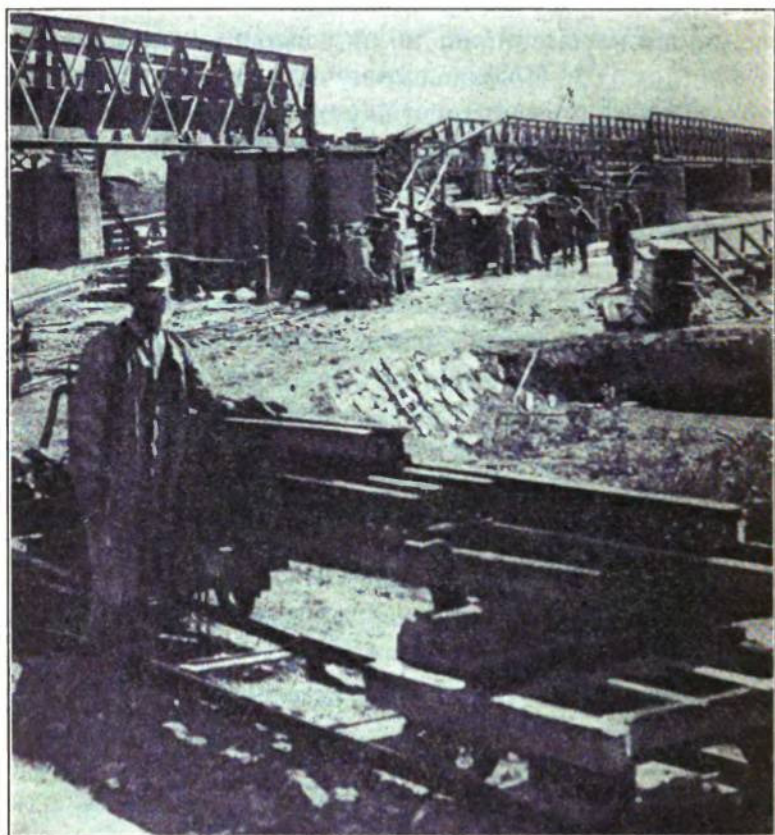
“Я хочу дістати назад книжки і листи, які вчора жандарми забрали від мене на кораблі” — відповів Гордон з щораз більшим гнівом.

“Як називається?”

“Олександр Гордон.”

Урядник звернув ся до свого писаря і сказав:

“Знайди його річи.”

Відбудовуванє знищеного моста

За хвильку їх принесено. Листи були ненарушені; зате “Свобідна Росія” була очевидячки сильно ушкоджена, а з місячників повирivano багато статей і всі картки з оголошеннями. Коли те шкоматє віддано йому в руки, Гордон дивив ся з уданим спокоєм, а потім захотїв трохи пограти ся з урядником і сказав до свого товмача: “Скажіть йому, що він повинен був видерти також передні картки зоголошеннями мила, бо на підставі моїх спостережень, які я поробив, від часу, коли приїхав до сего краю, і з того, що бачу, могу вносити, що мило є забороненим товаром.”

Товмач не мав відваги переводити тих образливих слів на московську мову, але урядник, який цензурував англійські маґазини і приніс їх, перевів се.

На лиці урядника появил ся гнів, він звернув ся до урядника, що знав англійську мову і сказав: “Принесіть мені його пашпорт і ті кавалки його місячників, які ви пови-ривали.”

Як все принесено, урядник переглянув все. а потім звернув ся до Американця:

“Ви маєте жидівське імя; чи ви Жид?”

“Чи я виглядаю на Жиди” — відповів розгорячений Гордон. “Певно, що я не є Жидом! Хоть Жид є такий самий справдешний чоловік як хто небудь другий, а я волівби вже Жиди як російського полимена.”

“У вашім краю є багато Жидів” — каже урядник — “і якби я знав, що ви також Жид, я би вас зараз післав шупасом до границі з якою компанією арештантів. Чи ви знаєте, що оден з ваших місячників мав поему під заголовком: “Убійство Тиранів?”

“Сего я не знаю” — каже Гордон — “але се дуже можливе. Ну і щож з того?”

“Сеж є просте підбурюванє до вбійства царя, а посїданє такої літератури в Росії се є карний злочин. Ви уважали за відповідне образити одного з царських урядників, як виповняв свій обовязок, і я вам покажу, що ви не можете робити се безкарно. Бери його до тюрми” — розказав урядник звертаючи ся до двох полименів, що стояли коло него.

А Гордона в той час вже злість поривала. Він чув непобориме бажанє образити того червоноцүзого урядника, що відважив ся післати в холодну вільного американського горожанина; але він ще не втратив зовсім розуму і здушуючи гнів дозволив відпровадити себе до тимчасової казні в другій часті будинку. Там він перебув решту дня і ніч.

Як його випустили на другий день рано, він вернув до свого готелю, успокоїв ся і розвеселив ся добрим сніданєм і цигаром, а потім почувши троха охоти, взяв запальник і два

чи три оголошення в кишеню і вибрав ся до кількох російських склепів зі залізом з надією, що заінтересує людей своїм винаходом. Ідучи Невским Проспектом, він принагідно витягнув хустину а витягаючи її з кишені випадково витягнув також свої оголошення і упустив на хідник. Якби ті оголошення мали лише англійський текст, то ніхто певно не завважавби їх. Але на нещастє, вони були окрашені великим образцем запальника при роботі; полум'я бухаюче з циліндра запальника зараз московській голові пригадувало вибухаючу бомбу, а бомби власне тоді ставали улюбленим оружжем революціонерів. Тож і не диво, що якийсь мужик, що випадково підняв оголошенє зі землі, уважав се за свій обов'язок віддати його найблизшому полісменови.

Коли Гордон вернув троха пізнійше до свого готелю, властитель, Німець з роду, стрінув його на порозі і каже зде-нервованим шепотом: “Поліція у вашій комнаті.”

Властитель думав, що його гість зараз кине ся за фія-кром і почне втікати, але Гордон, свідомий своєї невинности, лише сказав: “А най ту поліцію!” — і пішов спокійно до своєї комнати. Але він ані трохи не сподівав ся побачити те, що дійсно побачив відчинивши двері. В комнаті було чотирох поліційних урядників узброєних в шаблі і револьвери. Його куфер відчпнено силою, а все, що було в середині, викинено і розсипано в дикім неладі по долівці. Однокпій запальника, який був лишив ся захований в ногавицях сподень, на дні кюффа, вже знадено і обережно вложено в умивальню, повну води. Ще нім він зрозумів, що дїє ся ,двох урядників прискочило до нього, вхопили його за руки, а два другі витягнули револьвери, немовби сподіючи ся завзятого опору. По короткім обшуканю його знайдено ще один запальник, який також вложено в умивальню з водою попри перший.

“Ви арентовані” — каже урядник, що виглядав на команданта. “Вам лишне буде, як не будете опирати ся.”

Але Гордон так був зчудований, що навіть не думав про опір.

“Заберіть його до Литовського Замку” — каже той са-

мий урядник. “Всадіть його в “одіночку” і уважайте, аби з ніким не порозумівав ся.

За які дві мінути Гордон вже сидів в критім возі, по однім поліційнім уряднику з кожної сторони, а за чверть години несповна замкнено його в Литовськім Замку в самітній казні сім стіп широкій, а девять довгій; всі гроші поручаючий лист і всі папери забрано від него. Пішли три дні самітного заключеня і за той час він міг роздумати все як слід, зложити до купи факти, поробити заключеня і роздумати ся над трудностями бізнесу зі запальниками.

А тимчасом російські власти розсліджували бомби. Знаток вибухових средств, якому їх віддано до розсліду, вложив їх до води, аби мокли через сорок вісім годин. Донерва потім він відважив ся їх розложити і на своє велике здивоване побачив, що вони не мають нічого крім асбесту і що то неможливо ані спричинити ними вибух ані спалити їх. Тимчасом начальник поліції дав перевести оголошене і діставши перевід та оречене знатока про запальники, що вони не є небеспечні, наказав випустити арештанта.

Як Гордон вернув до готелю, властитель привитав його з радістю. “Я знав наперед, що все піде добре” — говорив приємний Німчуга. “Російська поліція глуна. Вони думають, що то слон, а то лише миш.”

“Я не миш” — каже Гордон з обуренєм — “але мені вже досить сего краю. Чоловік один день наперед не знає, що з ним стане ся. Їду завтра до Лондону.”

Але як може знати смертельний чоловік, що в небі для него писано? Коли представитель фірми “Дп Фюл Картридж Ко.” пакував того вечера свій куфер, складач в редакції “Голоса” складав оголошене про згублений паспорт, а власне, як Гордон заєспляв, начальник поліції видав розказ зробити облаву на Жидів.

Гордон встав пізно на другий день рано, випив чай і ходив по своїй кімнаті. Потім зійшов на долину і власне що лиш запалив цигаро і взяв до рук “Ланден Тайме”, аж тут

Горить людские добро

підходить до нього господар з полісменом і каже: “Вас знов потребують.”

“Що знов стало ся?” — питає обурений Американець.
 “Чи не мігби я хоть один день бути без арешту?”

“Я не знаю” — відповів господар. — “Полісмен каже, що ви маєте йти з ним. Може знов хотять цитати вас про бомби.”

“Прокляті бомби!” — каже розгорячений Гордон. “Я цілком не дивую ся, що тутешні люди їх вживають. Як не прийду до суботи, пішлїть мій куфер кораблем лїнії Вилсен до Бравн Шиплей і Ко. в Лондоні і зателеграфуйте до “Фюл Картридж Ко.”, Індіянаполіс, Злучені Держави, що я в тюрмі.”

Знов його взяли до Литовського Замку. Але сим разом не замкнено його вже в самітній галї, але запроваджено до великої комнати, яких 20 до 30 стїп завдовшки, з якої доходив правдивий ярмарок людських голосів. Коли отворено двері, він увійшов до комнати, що виглядала на казню в домі для божевільних. Комната була повна людей, а всі виглядали на Жидів — які кричали, гестикулювали, протестували, випитували ся, переконували, а всі були до краю розярені. Ввиду того, що Гордон не знав ані слова по московськи, він не міг дістати поясненя про ті збори Жидів в тюрмі ані про його відношенє до того мітингу. Все йому видало ся як який нічний привид зі Старого Завїта. Наконєць знайшов межі арештантами касїера жидівського добродїйного товариства, який знав по англїйськи. Його він спитав: “Що се за збіговище? Що се за люди?”

“Полїція зробила облаву на родини Гордонів і Хайранських” — каже молодий Жид зі зворушенєм — “а ніхто не знає, чому. Тут вже є пять Гордонів, а шість Хайранських.”

“А ви хто?” — спитав Олександр зі співчутєм.

“Я є Гордон” — відповів Жидик.

“То най Бог зласкавить ся над твоєю душею!” — сказав поважно Олександр. “Я є також Гордон з Америки, і я вже був три рази в тюрмі сего тижня. Щож донєрва може

стати ся російськомує Гордонови, то вже я навіть представити собі не можу.

В дальшій розмові Олександр довідав ся, що арештовано також вісьмох чи десятиох Жидів, що не називали ся ані Гордон ані Хайранський, але в часі трусу були в мешканню якого Гордона або Хайранського. Межи арештованими було трох чи пятох бідних студентів університету, які прийшли були до касієра по поміч; поліція їх застала і арештувала як “співвинних.”

З часом розярене зменшило ся, а по полудни поліція почала відділяти вівці від козлів та “пересівати” арештантів. Допитувано одного Жида за другим і відпроваджувано до осібних комнат для ще дальших допитів. Коли прийшла черга на Олександра Гордона під вечір на другий день, його відведено до тюремного уряду. Тут він застав поліційного урядника, що говорив по англійськи; той каже йому: “Його Ексцеленція каже мені сказати вам, що ваш пашпорт і позволенє виїхати з Росії вишле ся вам до вашого готелю. Він радить, аби ви безпроволочно зробили ужиток з обох.”

Ще тої самої ночі Гордон сїв на поспішний поїзд до Берліна, а як лиш приїхав до Лондону, післав до фірми таку телеграму:

“Фюл Картридж Ко..

Індіянаполіс.

В Росії садять в тюрму, як хто згадає мило, продає запальники. або називаєсь Гордон. Вертаю домів.

Олександр Гордон.”

ГУМОР І САТИРА

Він: “Там вигідно тобі в куточку, жіночко?”

Вона: “О, вигідно.”

Він: “А, не зимно тобі?”

Вона: “Ні, не зимно.”

Він: “А не тягне тобі, жінко.”

Вона: “Не жури ся за мене, не тягне.”

Він: “Як так. то заміняймо ся своїми місцями.”

КІЛЬКО Є УКРАЇНЦІВ В СВІТІ ?

Відповісти на се питанє досить трудно. Правда, що всюди де живе український народ, різні уряди переводять переписі населеня що кілька літ, та на жаль, сказати треба, що ані одному урядови, який робить перепись на українській землі, не ходить о викритє, а ходить більше о закритє і затаєнє правдивого числа Українців.

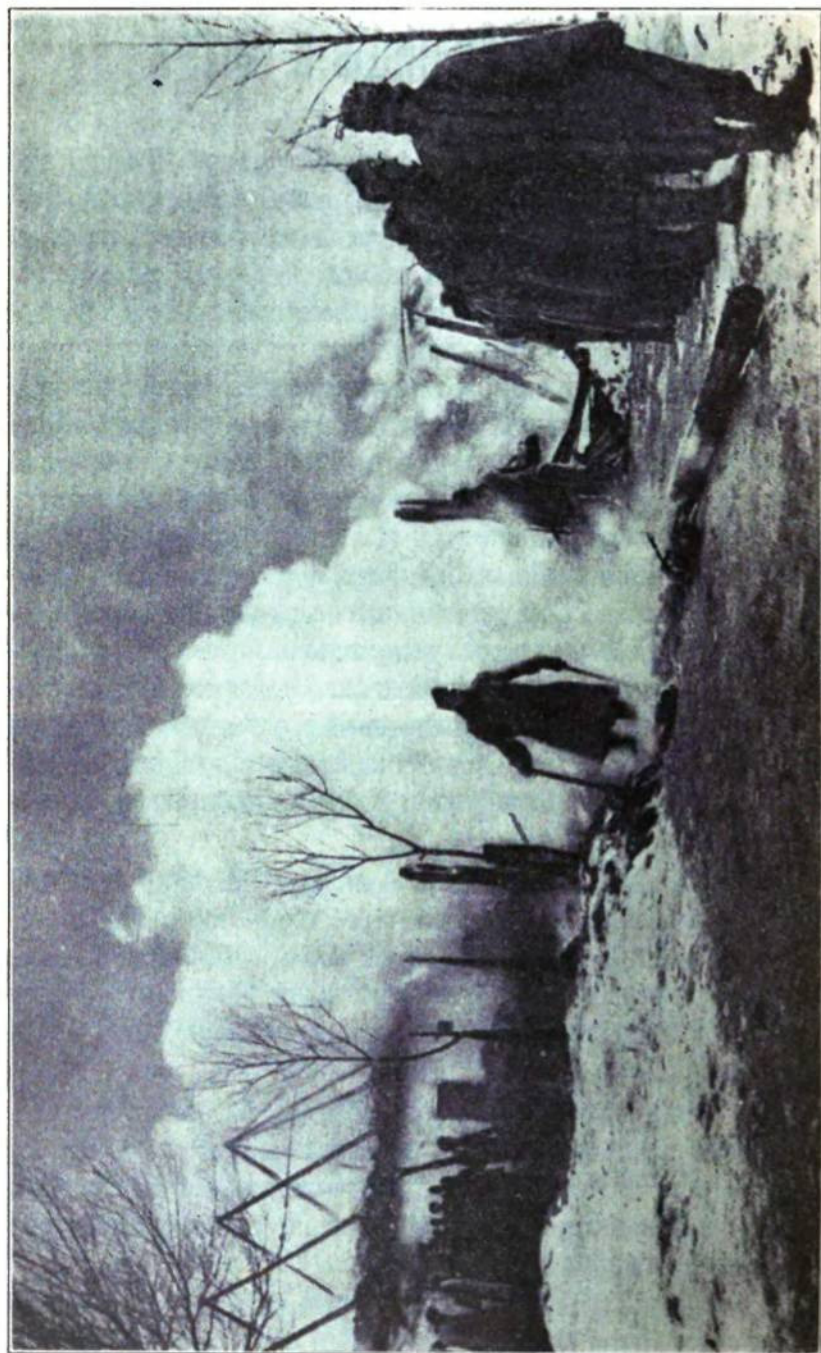
В Галичині польські урядники старають ся фалшувати перепись населеня на користь польського народа. Конскрипційні обманьства се дуже поважна галузь польської науки; підставу тої науки клали професори університетів і проводирі польської політики. В Галичині польські католицькі єпископи спеціальні посланія видавали до своїх вірних овечок і вчили їх, як треба шахрувати перепись для більшої слави польської корони і католицької віри.

На Угорщині те саме робили Мадяри в користь мадярського народу. Робили конскрипційні обманьства богато успішнійше як Поляки, хотяй через несвідомість українського населеня не потребували напружати ся аж на витворенє осібної науки.

На Буковині де не можна говорити про національний гнет над Українцями, Українці через свою національну несвідомість часто записували ся як Німці а ще частійше як Румуни, а так звані українські патріоти Буковини більше були заняті грішми селянських кас, як національним освідомленєм мас.

Про Росію вже хиба і згадувати не треба. Не признаючи української нації російський уряд записував кого міг як Великороссів. Через те понали в перепись як "великорусскі" всі українські міста і всі області, де український народ жие островами серед других народів.

Рівно тяжко збагнути з урядової статистики число українських емігрантів. Правда еміграційні власти не мають звичайно ніякого інтересу записувати Українців за людей з дру-

Ось що лишили "освободителі" Москві в Галиччині за собою

гих народів, але тут повноті переписі станула на перешкодї низька національна самосвідомість наших людей. Справоздана еміграційних властей моглиби бути одинокими правдивими жерелами до пізнання величини української еміграції, якби Українці для ріжних причин і ріжних мотивів самі не свідомо або несвідомо не фалшували еміграційної переписі і не робили тим самі роботи, яка властиво належить до польських вчених і біскушів та російських чиновників або малярських державних обманців. Наші люди при в'їзді до Канади, Злучених Держав, Бразилії, рідко видають себе за Українців (Ukrainians, Ruthenians, або хочби Little Russians), але подають себе або за Поляків або Москалів або за членів неіснуючої нації "Галішенів" або невиданої нації "Австріяків", ба навіть за Словаків та Малярів.

Через се навіть справоздана еміграційних властей, які правильно не мають заміру шахрувати правдиве число українських імігрантів, не можуть служити належним показником величини українського населеня в Злучених Державах, Канаді, Бразилії чи де инде.

Загалом кажучи: урядові переннісі подають число Українців багато менше, як воно в дійсности є. Українців є багато більше, як се подають ріжні урядові обчисленя. Через те в урядових обчисленях треба буде поробити певні поправки, які, хоть будуть ближші правди як урядові числа, але все таки остають без жадної гваранції правдивости.

Українці в Австро-Угорщині

Число Українців в Галичині після послідного шахрайства переписі в році 1910 вносить 3 мільони 200 тисяч. Се урядове обманство треба поправити, бо від числа українського населеня відчислено всіх Українців римо-католицького обряду, а навіть 170 тисяч Українців греко-католицького обряду і причислено їх до Поляків. Після дослідів дра. Охримовича число Українців в Галичині вносить о 300 тисяч більше як виказує урядово фалшована статистика з року 1910. Після сеї поправки треба прийняти, що число Українців в Галичині вносить 3 мільони 500 тисяч.

Число Українців на Буковині виносить після послідної урядової переписи з року 1910 — 300 тисяч душ.

Число Українців на Угорщині подає перепись з року 1910 на 500 тисяч, себто пів міліона душ.

Разом число всіх Українців аветро-угроської монархії треба прийняти на 4 міліони 300 тисяч осіб.

Число Українців в Росії

Коли число Українців подане урядовою переписною з року 1897. побільшити о природний приріст, то на рік 1910. дістанемо ось-такі числа:

В Холмщині було Українців	290.000
В Городненській губернії	440.000
В Минській губернії	390.000
У Волинській губернії	2,700.000
В Київській губернії	3,620.000
В Подільській губернії	3,030.000
В Херсонській губернії	1,640.000
В Бессарабській губернії	460.000
В Курській губернії	670.000
В Вороніжській губернії	1,210.000
В області Донського війська	980.000
На Кубанщині	1,250.000
В Ставропільській губернії	450.000
В Терщині	50.000
В Чорноморьскім окрузі	10.000
В Таврії	790.000
В Катеринославщині	2,110.000
В Харківщині	2,275.000
В Полтавщині	3,508.000
В Чернігівщині	2,563.000
В Астраханській губернії	190.000
В Саратовській губернії	220.000
В Самарській губернії	150.000
В Оренбурьській губернії	50.000

В сей спосіб вже після самої урядової переписі в Росії з року 1897. поправленої вислідами переписі з року 1910. було **Українців в Росії 30 мільонів душ.**

Українці в Америці

Число Українців, що прибули до Злучених Держав, подають урядові обчислення на пів мільона душ.

В Канаді є їх найменше яких чверть мільона душ, а число їх збільшало ся перед війною просто з кожним днем.

В Бразилії є 80 до 100 тисяч Українців, а в Аргентині кілька тисяч.

Загалом число Українців в цілій Америці доходить, а може і перевищує вже мільон.

Загальне число Українців

Коли зчислити всіх Українців у світі, то беручи за підставу вже самі урядові жерела, як сказано, грубо фалшовані, дістанемо поважне число 35 мільонів душ.

Колиб знов хто хотів поправити ті урядові обманьства та подати приблизно дійсне число Українців, не помилувби ся много, якби подав їх число на 40 мільонів.

Число Українців — а число других Славянських народів

Українці належать до великої сімї славянських народів, що разом числить понад 160 мільонів народа. Мови всіх Славян схожі до себе: вони вийшли зі спільного ния. Колись всі Славяни становили одно племя, з якого поодинокі народи витворили ся протягом довгих віків.

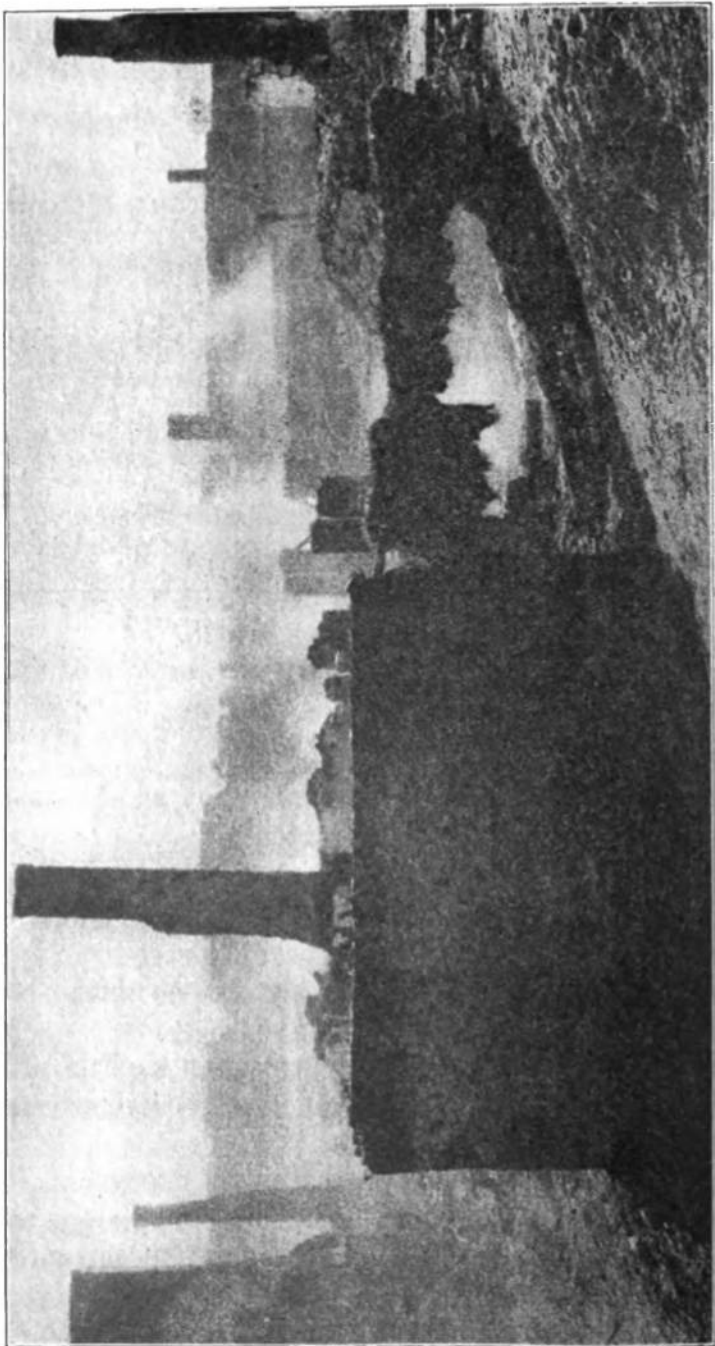
Першим що-до величини славянським народом є Москалі (звані також Великоросси, Росіяни). Є їх в світі майже 70 мільонів.

Другим що-до величини славянським народом є Українці, яких є коло 35 мільонів.

Третим що-до величини славянським народом є Поляки, яких є 23 мільони.

Сербо-Хорвати 9 мільонів душ.

Білорусини 8 мільонів душ.

Колись на сім місци жили люди, стояло село

Чехи 7 мільйонів 500 тисяч душ.

Болгари 5 мільйонів 300 тисяч душ.

Словаки 2 мільйони 400 тисяч душ.

Словінці 1 мільйон 500 тисяч душ.

Лужичани 120 тисяч душ.

Як бачимо з порівняння числа душ славянських народів, Українці є другим що-до числа душ славянським народом. Лиш одні Москалі перевищують їх числом. Другі славянські народи не то що далеко не дорівнюють Українцям числом, але Українці своїм числом майже дорівнюють тром могутим славянським народам, а саме Полякам, Чехам і Болгарам, разом взятим.

Українське населенє в порівняннї з населенєм деяких європейських держав.

З усіх європейських держав лиш п'ять держав числом свого населення перевищують число Українців. Сими п'ятьма державами є: Росія, Німеччина, Австрія, Англія і Франція. Всі другі європейські держави не дорівнюють числом душ українському населенню.

Українці перевищують числом своїм населенє кожної з отсих європейських держав: Голандію, Бельгію, Туреччину, Італію, Еспанію, Португалію, Швецію, Норвегію, Данію, Болгарію, Румунію, Швейцарію, Сербію, Чорногору, Люксембург, Андору, Ліхтенштайн, Сан Маріно і Монако.

Полишивши на боці малі держави, як Люксембург, Андору, Сан Маріно, Монако, які в політичнїм життї Європи не грають ніякої ролї, побачимо, що Українці своїм числом поважно перевищують європейські держави, що грають поважну ролю в історії людського поступу, або в міжнародній політиці.

Число прецінь Українців перевищує число Італійців, воно більше 5 разів від населення Бельгії, Румунії та європейської Туреччини, шість разів більше від населення Португалії і Голандії, сїм разів від населення Швеції, вісім разів від населення Болгарії, Швейцарії, Данії, понад десять разів від

населення Норвегії, Греції, а понад сімдесят разів від населення князівства Чорногори.

Український народ своїм числом се один з народів великанів. Він і пишає ся числом душ, як красує ся величиною, красою і багатством землі.

Та величина населення таї багатства землі ще не все потрібне народови у світі до правдивого, повного національного життя.

Велика, богата та гарна земля, великий, здоровий і гарний народ се лише підстави для щасливого життя народа.

А се щасливе життя народне народ мусить здобути собі сам довгою, невсипучою працею, в якій число його душ значить не мало, але ніколи не становить всего.

ГУМОР І САТИРА

Навчив

Диви ся, сину, то так телефонувати. Бере ся одною рукою, а другою телефонус ся.

Добре хвалив ся

“О, що правда, то не гріх. Бувають пси нераз мудрійші від своїх господарів. Я сам раз мав такого. Не вірите?”

Осел і рожі

Припадково зайшов осел до городу, в якім цвили прегарні рожі. Станув перед корчем рож і з подивом дивив ся на них. “Отже то се ті рожі, про котрі люди так багато говорять?” — сказав осел, зірвав найкращу з них і зїв.

“Овва, навіть не варта трудити ся!” — каже потім розчарований — “я вже їв ліпші річі!”

“Пане Боже!” — молила ся миш і через дірку в стіні дивила ся побожно до неба — “май мене в своїй оці, стережи мене перед страшним котищем — я прецінь маю прокормити десять мишенят.”

“Пане Боже!” — молив ся кіт і дивив ся побожно в гору — “май мене в своїй оці і не дай мені згинути з голоду! Позволь мені в доброті своїй спіймати стару миш і її десять мишеняток!”

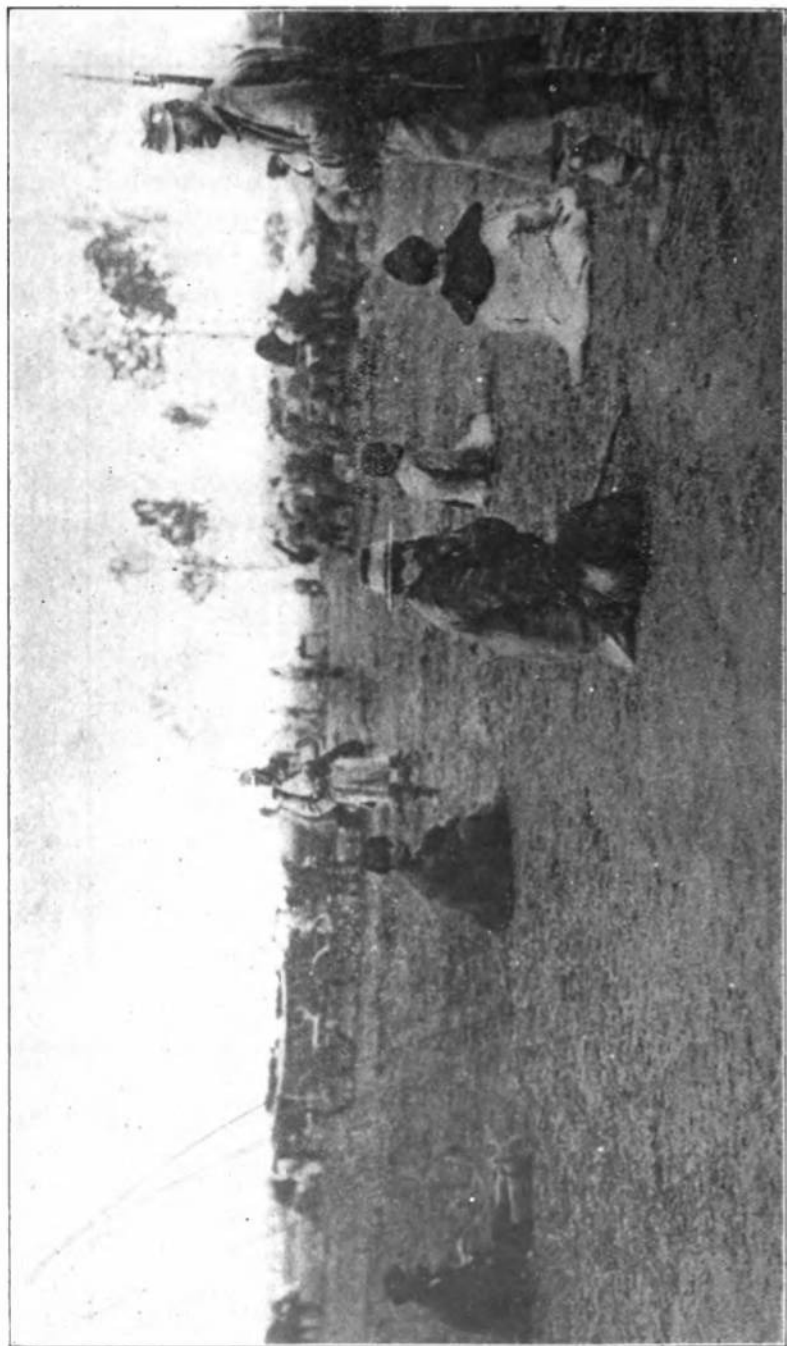
С Т Я Г

*Ось він, високо над нами,
Стяг, освячений в боюх.
Гей, хто з нами, не з рабами,
Хто стоптав ганебний страх,
Станьмо вкупі й за Вкраїну,
Биймось, биймось до загину!*

*Глянь, написано на йому:
Воля — Сонце! Волі нам!
Волі духови людському
І робітницьким рукам!
Гей, за волю й Україну,
Биймось, биймось до загину!*

*Ось він кличе, ось він має,
Станьмо всі ми навкруги!
Грім і пекло не злякає!
Згинуть наші вороги!
Гень, за стягом, за Вкраїну,
Биймось, биймось до загину!*

П. В—ий.

Піддурені москвофілами українські мужики підозрілі о шпіонажу в користь Росії, засуджені на розстріляне — ждуть смерти

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАНЄ В РОСІЇ Й ВІЙНА

Вступ

Теперішня війна ставить перед народами російської імперії давнє і рівночасно все нове питанє: Що лїпше — чи побїда чи погром Росії в війні?

Пїчас війни Росії з Японїєю всї ті національні групи і політичні партії, які своєю метою клали перебудову російської імперії на основах політичної свободи і соціальної справедливости, мали на се питанє ясну і певну відповідь. Вони знали, що царський уряд не зречеть ся свого абсолютного пануваня і до останку бороти-меть ся проти нового ладу. І знали вони, що сила царського уряду, опираючи ся на державну організацію, така велика, що багато важких з'усиль, багато жертв і крови треба, щоби зруйнувати старий і завести новий лад. І тому, як тільки вибухла російсько-японська війна, для них не було сумніву, чого бажати: побїди чи погрому Росії в війні.

Вони знали, що побїда Росії, се прославленє і скріпленє російського уряду і того державного ладу, який він обороняє, а за те погром Росії, се компромітація й ослабленє російського уряду і скріпленє тих опозиційних і революційних елементів, які борють ся за новий лад. Вони знали, що побїда Росії, се скріпленє російської реакції, а погром Росії, се скріпленє російської революції.

І тому всї опозиційні й революційні елементи Росії, без ріжницї національности та політично-суспільних програм, рішуче бажали погрому Росії в російсько-японській війні, твердо вірячи, що день погрому царської Росії буде днем сходу сонця волї для народної Росії.

В теперішній війні те саме питанє — питанє, що лїпше: погром чи побїда Росії — не таке ясне для опозиційних і революційних елементів Росії.

Десять лїт російської "конституції", участь опозиційних елементів в "законодатній" діяльності Думи, надїї на

можливість конституційних реформ шляхом мирного розвитку, захоплене значної частини опозиційних елементів велико-державними імперіялістичними плянами, в кінці факт, що війна ведеться з “німецькими державами”, отже факт, який будить славянофільські ідеї про “славянсько-германський конфлікт”, — все те причиною, що справа для опозиційних і революційних елементів російської національності представляється інакше, ніж під час російсько-японської війни.

Та вяснити становище політичних партій і груп російської національності не входить тут в нашу задачу; наша задача вяснити, як стоїть національна справа в Росії, себто справа здобути основ для свобідного національного розвитку поневолених національностей, — і з сього вяснення вивести, чого повинні бажати, до чого змагати, до чого активно причинятися поневолені народности Росії, — передовсім український нарід: до побіди чи до погрому Росії в теперішній війні?

Національна справа і держава

Щоби вяснити се питанє, треба перше всего розглянути відношенє держави до національної справи, як воно представляється в типах сучасних держав.

Найпростіший тип, се національна держава, держава, яка займає національно одноцілну територію. Тут справа представляється зовсім просто: тут житє держави в усіх можливих проявах є рівночасно житєм нації.

Переходячи до національно мішаних держав, де територія держави обнимає більшу скількість національних територій, треба перше всего завважати, що в таких державах усе зустрічаємо націю пануючу, завойовницьку, яка вважає себе будівничим і господарем держави, і нації поневолені, які добиваються рівних з пануючою нацією прав. Там де первісно поневолені нації здобули вже меншу або більшу повноту прав, се відношенє затирається. Але воно — скрізь в національно мішаних державах лежить в основі відношени держави до національної справи.

В с'єм відношеннї можна відріжнити три основні типи, очевидно, з численними переходовими відмінами, які ведуть від одного типу до другого і затирають різниці між ними. — так, що ніякого з тих типів не зустрічаємо в його теоритичній чистоті.

Тип поневоленя. Очевидно, поневоленє в давних, старинних чи середновікових формах тепер неможливе, і воно проявляє ся тим, що дана національна група виключена від користуваня тою повнотою прав, якою користуєть ся загал громадян держави, що вона творить групу “громади другої кляси”.

Найяркїйшим приміром сього типу є правне положенє Жидів у Росїї, яких державне законодавство обмежає в свободі вибирания місця побуту, в свободі заробітку, в свободі здобуваня просвіти і т. д.

Сюди властиво треба зачислити й положенє українського народу в Росїї, на скільки ходить о сферу національного життя. Не вільно писати і друкувати українською мовою (до 1905 р.), або тільки з великими обмеженнями (після 1905 р.), не вільно діставати освіту українською мовою, не вільно закладати українських товариств (розпорядженє Столипіна), не вільно вживати в публичних відчитях, промовах і т. д. української мови.

Додати треба, що в останніх часах деякі україножерні публіцисти домагають ся законних обмежень для Українців і поза сферою національного життя (виключити від державної служби, від публичних становищ і т. д.), значить, поставити їх в подібне положенє, в яким знаходять ся Жиди.

Тип рівноправности одиниці. Сей тип в національно-шаних державах найбільше розновсюднений. Новочасний конституційний лад, опираючи ся на прінципи рівности всіх громадян держави перед законом, не може виключати від користуваня тою повнотою прав, якою користуєть ся загал громадян, задля національної приналежности. Перед лицем новочасного конституційного ладу, перед правом усі рівні — без різниці національности, релігії і т. д.

*Олена Стенанівна
кадет-аспірант Січових Стрільців*

Одначе сей принціп, який так гарно і так приманчиво звучить, означає тільки рівність і рівноправність громадян, а не національностей. Як громадянин ти маєш рівні права з усіма іншими громадянами держави, але як член національної групи ти не маєш таких прав, як член іншої — пануючої — національної групи, твоя національність не є рівноправна з пануючою національністю.

Ся форма відношення держави (вірнійше: пануючої нації держави) до національної справи має дуже багато відмін: від такого відношення, яке властиво належить ще до поперед-

ного типу (типу поневолення), — аж до відношення, яке вже можна би зачислити до третього, найвищого типу (типу національної рівноправності, про який буде мова далі).

Коли громадяни даної національної групи завдяки конституційному ладові держави досягнули конституційну рівність перед правом, то се правне положення їх дає їм цілий ряд засобів легальної політичної боротьби, якою вони можуть здобувати що-раз більше законне признання для своїх національних прав, що-раз більше прав для своєї національності. Отже: право гуртувати ся в товариства, спілки, організації з національним характером та національними задачами, уживати своєї рідної мови в державних урядах, мати національну школу — і т. д. і т. д., — аж в кінці сума всіх тих окремих національних управнень переходить в одну якість: нація як така стає законно признаним організмом, підметом публичного права.

Сеї розвиток від признання рівноправності одиниці без різниці національності до признання рівноправності нації являєть ся власне ступневим результатом тої національної боротьби, яку можемо найліпше досліджувати власне в австрійській державі, в якій властиво вже нема національності, яка бодай теоритично не мала би признання хоч в обмеженій формі правно-публичних управнень і бодай в якій обмеженій мірі не користувала ся би ними.

Очевидно, як уже сказано, принцип рівності перед правом все може бути викривлений державною властю (значить: пануючою нацією) на шкоду членів даної національної групи.

Візьмім такий примітивний примір, як державна служба. Веї новочасні конституції містять правне правило, що державні уряди однаково доступні веім громадянам. Але про прийняте до державної служби рішає відповідна власть, яка знаходить ся в руках членів пануючої нації. Ся власть рішає в кождім окремім випадку прийнятя до державної служби. І вона може що-до членів національної групи, до якої відносьть ся вороже, все рішати відмовно, мотивуючи се прим. не-

достачею місця, особистими прикметами кандидата і т. п., а в дійсности одинока причина та, що кандидат належить до даної національної групи.

Так само при признаню прав даної мови в державних урядах органи власти, які находять ся в руках пануючої нації, можуть сі права перемінити в один ланцюх прикростий, нехтуючи скрізь ті права, провокуючи до щоденної боротьби за їх признанє, насміхаючи ся з даної мови, ставляючи ся гірше до осіб, які домагають ся точного виконуваня прав своєї мови і т. д.

Все те ясно показує, що ніяка нація не може вдоволити ся самою рівністю перед правом своїх членів і, хочаби розвивати ся, мусить вести що-раз завзятійшу боротьбу за те, щоб її як цілість, як націю, як окремий організм признано підметом публичного права та щоб її становище в державі було таке, як і пануючої доси нації, значить щоби в державі був усунений поділ на націю державну пануючу і не-державні (поневолені), тільки щоб усі нації держави стали державними. щоб держава стала державою національностей.

Тип рівноправности нації. Сей тип має також цілий ряд ступнів. не розвинувши ся властиво ще ніде до найвисшого ступня, на яким національно міцна держава, в якій доси була нація державна (або навіть більше націй з управліннями, які роблять їх супроти інших націй державними; прим. Поляки супроти Українців у Галичині) і нації недержавні, переміняєть ся в державу національностей.

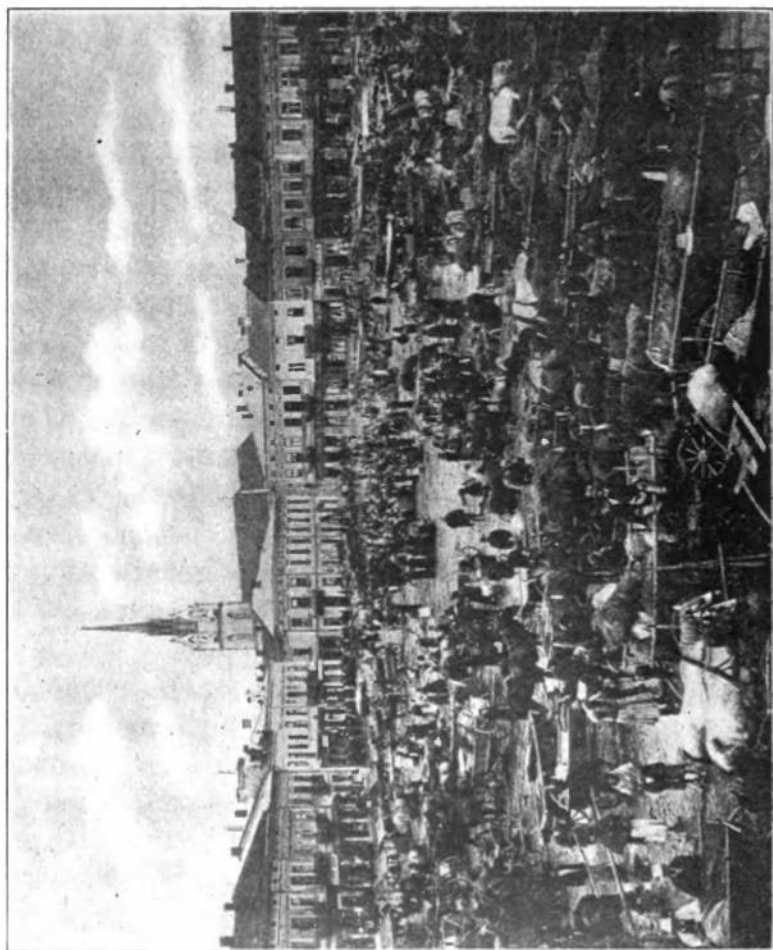
З хвилею, коли дана національна група здобуває певні правно-публичні управління для своєї національности (признанє прав для своєї мови в державних урядах, національна школа коштом держави, державні підмоги для розвитку національних просвітних, наукових, економічних інституцій і т. д., положенє даної нації в державі входить в етадію признаня рівноправности нації. Але се признанє рівноправности нації переходить також цілий ряд ступнів, заки зникнуть ріжницї в правнім положеню нації державної і націй недержавних, заки держави перемінять ся в державу національностей.

Сей розвиток — коли нація хоче жити й розвивати ся — немнучий. Тільки та нація може свobodно і всесторонно розвивати ся, яка для свого національного життя може користувати ся всіми засобами держави. В руках держави знаходиться організація школи від народної до університетів; держава рішає про мову своїх урядів та інституцій; держава дбає за матеріальні засоби потрібні для розвитку науки (Академії Наук) — і т. д.

В національно-одиначільній державі держава і нація — се одно і те саме. В національно-мішаних державах та нація, яка має в своїх руках державну власть, уживає всіх засобів держави на користь свого національного розвитку, значить, вона годує свій національний розвиток не тільки своїми власними соками, але соками цілої держави, значить, соками всіх інших національностей держави.

І хоч-би в такій державі була ідеальна рівність перед правом, ідеальна свобода громадянської ініціативи, недержавні нації все одно не могли би зрівнати ся в своїм розвитку з нацією державною.

Візьмемо для приміру таку область, як національна культура. Нехай в державі панує ідеальна свобода закладання національних шкіл (від народних до університетів) на громадянські кошти, ідеальна свобода закладання товариств та інституцій для потреб просвіти, культури, науки, — коли всі засоби держави йдуть тільки на годування національної культури державної нації. — недержавна нація що-до розвитку своєї національної культури ніколи не зможе дорівняти нації державній. Бо коли державна нація годувати-ме свою національну культуру всіми засобами держави, значить, не тільки своїми соками, переміненими (податки і т. д.) в засоби держави, але також соками недержавних націй, так само переміненими в засоби держави, — то недержавна нація, віддавши ті свої соки, які переміняють ся в засоби держави, на годування національної культури державної нації, мусить витягати з себе ще окремо останні соки на потреби своєї національної культури.

*Ярмарок на ринку в Стрижі, в Галичині
після відібрання Москалям свого міста*

Приміром — податки недержавної нації йдуть на школи (від народних до університетів), на Академію Наук і т. д. державної нації. — а вона мусить крім того витягати з себе соки, щоб закладати свої національні школи, наукові товариства і т. д.

Звідси виходить для кожної недержавної нації в націо-

нально-мішаних державах неминуча потреба: здобути на своїй землі державну власть, щоб могли ті державні засоби, на які йдуть її соки, обертати на свої власні національні потреби.

Що до форм, в яких може бути зреалізоване те здобуте державної власти, то побіч визволення своєї національної території зпід панування даної держави й організації на ній своєї власної національної держави, — теорія і практика державного права вказує нам цілий ряд форм, в яких без нарушення державних звязів може бути національне питання покладжене так, щоб кожда нація на своїй території мала державну власть в своїх руках. Держава національностей з автономічним або федеративним ладом, де автономічні чи федеративні територіяльні одиниці були-б рівночасно національними територіяльними одиницями, — союзна держава, де територія держави поділена на держави низшої категорії (прим. Німечина), — союз держав, де дві чи більше рівнорядних держав творять цілість вищої категорії (прим. Австро-Угорщина), — Злучені Держави Північної Америки, — ось ті найголовніші приміри форм державної організації, де нація в національно-мішаній своїй території могла би мати державну власть в своїх руках без нарушення державної цілоти.

Національна справа в російській державі.

Російська держава як в своїй історії так і в теперішності являєть ся тишовою державою національного поневолення.

Не говорячи вже про території, здобуті війною, — вона навіть території, які прилучили ся до неї шляхом міждержавних договорів і супроти яких обовязала ся вона шанувати їх вольности, старала ся як найшвидше і як найбільше поневолити.

Яркий примір з історії: — Україна, яка злучила ся з Росією Переяславським договором 1654 р. як вільна держава, яка признала тільки над собою суверенність москов-

ського царя, — а тепер стертий усякий слід не тільки державної окремішності України, але й супроти національної окремішності українського народу Росія стоїть на становищі: “не било, нет і бить не может”.

А з теперішності подібний примір — Фінляндія, якої автономію Росія що-раз більше обкροює, змагаючи до того, щоби з країни, яка має в російській імперії окреме правно-державне становище, зробити в кінці звичайну російську губернію.

Що до національної справи між Росією абсолютистичною (до 1905 р.) і Росією “конституційною” нема ніякої різниці. Всі недержавні нації поневолені не тільки що-до національної сфери життя, але національна приналежність впливає також на обмеженє в загально-громадянських правах. Та “рівність перед правом” без різниці національності й релігії, яка є основою новочасного державного ладу, в “конституційній” Росії являється поки-що недосяжним ідеалом; ріжним законним обмеженням для “інородцев” та “іноверцев” не видно кінця.

Обмежена також громадянська ініціатива в області національного життя, приватна національна школа не допускається або зовсім, або з такими обмеженнями, які роблять її і з національного і з педагогічного і з особистого погляду безвартною; національні товариства, інституції, організації підлягають значно більшим обмеженням і заборонам, ніж аналогічні громадянські звязки російські; розвиток національного письменства (публіцистика, література, наука) також обмежений особливими постановами для “інородцев”, або майже й зовсім унеможливлений.

При таким відношеню держави до національної справи про признанє національних прав в області державного життя і мріяти нічого. Держава виступає скрізь виключно в російській-національній формі, як російська національна держава; всі інші народи її се — не повноправні члени держави. співорганізатори і співучасники державного життя, тільки

раби російської нації, яка вважає себе будівничим і володарем держави.*)

Така минувшість і теперішність. А тенденції розвитку і вигляди на будуче?

Коли ми розглянемо програми російських опозиційних і революційних партій, побачимо в них домагання і знесення всяких законних обмежень для “інородцев” та “іноверцев”, і рівності всіх громадян перед правом, і національного самовизначення і навіть національної автономії та перебудови російської імперії на федеративних основах.

А одначе все те не дає надій, що для недержавних народів російської імперії швидко настане вільне національне життя.

По-перше — коли ті опозиційні й революційні партії дійдуть в російській імперії до політичної влади, щоби змогти здійснювати свою програму? Політичний поступ в Росії відбуваєть ся дуже поволн, чого найліпший доказ останнє десятилітє, десятилітє російської “конституції”. Питаємо: який політичний поступ в напрямі розвитку громадянської й національної волі зробила за те десятилітє Росія?

По-друге — заки ті партії дійдуть до влади, вони мусять перейти цілий шлях компромісів з старим державним ладом, розгублюючи на тім шляху все радикальне, різке, що не підходить до історичних традицій російського державного життя.

По-третє — звернути треба увагу на той історичний досвід в національній справі, який дає нам національна боротьба в інших державах, особливо в Австрії, прим. польсько-українська боротьба. Сей досвід вчить, що в ніякій області громадського життя традиції минулого не є такі силь-

*) Не зміняє справи те, що в останніх роках при ухвалюваню законопроектів у Думі про народню школу, про суд, зроблено деякі уступки деяким “місцевим мовам”. Сї уступки зовсім не мають характеру признання національних прав; є се постанови чисто утилітарного характеру, — такі самі, як прим. “уступки” для “місцевих мов” дикарів в англійських, німецьких, французьких колонїях.

Військові месі та будівничі

Німецькі жовніри кидають ручні гранати на Французів

ні, як власне в області національного питання. Опозиційні й революційні партії, здобувши політичну владу, можуть радикально змінити весь державний лад, на місці абсолютної чи псевдоконституційної монархії завести навіть радикально-демократичну республіку. Але зруйнувати ті надбання, які придбав на протязі цілих століть для російської національної культури обрусительний режим абсолютної монархії, — на се вони без боротьби з боку поневолених націй навряд чи згодять ся.

Коли-ж перейдемо від теорії програм до практики політичного життя, то побачимо, що з усіх національних питань

у Росії поважним політичним питанням являється хіба одно польське, — питання признання національних прав Полякам у Польським Королівстві аж до автономії Польського Королівства включно.

Всі інші національні питання розглядають ся навіть опозиційними партіями не з політичного становища признання прав нації, — тільки з чисто утілітарного: на скільки корисно для держави в цілях народної просвіти допустити до народної школи “місцеву мову”, до народної бібліотеки книжку, написану місцевою мовою, в цілях виміру справедливости уживати в зносинах з простонародом місцевої мови в суді — і т. д.

Коротко кажучи, Росія ледви починає переминяти ся з типу держави національного поневолення в тип держави, яка признає “рівність перед правом” осіб без різниці національності. Заки сей розвиток довершить ся і заки почнеть ся процес в напрямі признання рівноправности націй, — мине багато літ важкої боротьби недержавних націй за свої національні права.

Нема сумніву, що побідна війна, окриваючи славою і скріпляючи теперішній уряд, який стоїть на становищі, що всі недержавні нації — раби нації державної, російської, припізнала би висше зазначений розвиток в напрямі признання національної рівноправности. Натомість погром Росії в теперішній війні, компромітуючи й ослабляючи теперішній уряд, а за те скріпляючи тим самим політичну силу опозиційних і революційних партій, причинив ся би до прискорення того розвитку.

З сього виходить, що положенє недержавних націй в російській державі таке, що в їх інтересі лежить погром Росії в теперішній війні. Погром ослабить теперішній реакційний уряд, викличе невдоволенє широких народних мас, висуне на чергу дня політичні і соціяльні реформи, а ті реформи, йдучи в напрямі установлюваня й укріпленя справжнього конституційного ладу, принесуть також поліпшенє положеня недержавних народів.

Українська національна справа в російській державі

Все сказане про положенє недержавних народів у російській державі відносить ся також до українського народу, — з тим додатком, що з усіх “інородцев” положенє українського народу найважче, найгірше.

Коли “інородство” всіх інших “інородцев” вважаєть ся — що так скажемо — “прирожденим”, отже “невольним” гріхом, який через те толеруєть ся, — то “інородство” Українця вважаєть ся гріхом свідомим, свідомою зрадою супроти “великого єдиного російського народу”, злочином, якого не можна толерувати. Російська держава стоїть на тім, що нема окремого українського народу, тільки єсть “малоросійська галузь” “єдиного російського народу”, а хто з членів сеї “малоросійської галузи” не признає себе членом “єдиного російського народу”, тільки вважає свій нарід окремою українською нацією, той є зрадник “єдиного російського народу” і російської держави.

Через те всякий прояв української національної свідомости, всяке змаганє ширити ту свідомість в широких народних масах, всяка українська національна творчість вважають ся зі становища російської держави злочинними вже тільки через те, що вони — українські, що змагають до того, щоби з “малоросійської галузи” “єдиного російського народу” витворити окремий український нарід, українську націю в новочаснім розуміню слова.

Причини сього зовсім ясні. Доки вдержуєть ся фікція, що український нарід, се “малоросійська галузь” “єдиного російського народу”, доти російський нарід може вдержати ся на становищі “будівничого і володаря держави”, доти російська держава може зберігати характер російської національної держави. Все те стане неможливе тоді, коли та нібито “малоросійська галузь” “єдиного російського народу” через національну свідомість стане окремим українським народом. Тоді фікція “єдиного російського народу” зникає і справжний російський (великоросійський) нарід стає мен-

шістю в державі; тоді Росія з російської національної держави мусить перемінити ся в державу національностей. Значить, при помочи фікції, що український нарід, се “малоросійська галузь” “єдиного російського народу”, вдержуєть ся російський національний характер цілої держави. Через те російський уряд так стараєть ся всіми силами здавити розвиток національної свідомости українського народу.

Та не тільки російський уряд, як в минувности, так і в теперішности ставить ся принципіально вороже до української національної справи. Також російське громадянство, навіть в тих своїх групах, що борють ся проти теперішнього уряду й оборонюваного ним державного ладу, не вияснило собі як слід, як поставити ся до української національної справи. Всім є ще в тямці виводи одного з ліберальних лідерів, Петра Струве, який разом з реакційними націоналістами взяв ся обороняти думку, що український нарід не окрема нація, тільки “малоросійська галузка” “єдиного російського народу”. Тим менше забули ся недавні слова одного з лідерів конституційно-демократичної партії, думського посла города Москви Маклакова, який в марті 1914. року з приводу процесу галицьких москвофілів Бендасюка і тов. у Львові висловив погляд, що становище галицьких москвофілів, які вважають український нарід частю російського народу, зовсім правильне і оправдане.

Очевидно, серед російського громадянства є одиниці й групи, які признають українському народови право на самотійне національне житє й виступають проти того гніту, який налягає в російській державі на український національний розвиток. Але мало хто з них має смілість політичної думки довести діло до кінця і признати українському народови право повної національної рівноправности і як здійснене сього права — автономію України.

Коротко кажучи, положенє українського народу в Росії значно гірше ніж прим. Поляків: вигляди на здобутє національних прав — значно менші.

Французи атакують німецьку позицію

Український нарід і теперішня війна

Що побіда Росії в теперішній війні принесла би тільки значне погіршенє для української справи, — се не тільки льогічний вивід з тенденцій політичного розвитку російської держави, але стверджена фактами реальна правда.

Занявши хвилево українську часть Галичини, австрійської провінції, де живе півчверта міліона українського народу, який завдяки австрійській конституції поклав уже міцні основи свого національного розвитку і навіть здобув початки національної рівноправности, — Росія розпочала своє хозяйнуванє в здобутій країні з того, що заходила ся руйнувати всі основи українського національного житя і при помочи вигодуваних російським урядом галицьких москвофілів заводити обрусительний режім.

Тямити треба, що Росія вже здавна дивила ся ненависним оком на те огнище українського національного житя, яке утворило ся під охороною австрійської конституції в Галичині, — боячи ся, що не задавить її українського національного житя, доки єсть часть української землі, яка не знаходить ся під російським пануванєм і на якій може розвивати ся українське національне жите, не боячи ся гніту російського уряду.

Щоби спиняти свободний розвиток українського національного житя в Галичині, Росія годувала тут москвофільство. яке навчало український нарід в Галичині, що він — часть “єдиного російського народу”. А при тім мрією російського уряду і всіх тих груп російського громадянства, які разом з ним визнавали україножерну ідею “єдиного російського народу”, була здавна війна з Австрією за українську Галичину, щоб дістати її в свої руки і могли в ній спиняти розвиток українського національного житя такими самими способами, як в російській Україні.

І можна сміло сказати, що теперішня війна Росії з Австрією являєть ся в великій мірі війною за українську Галичину, яку Росія хотіла би дістати в свої руки, щоби могли знищити всі ті основи українського національного житя, які

там існують, і поставити український нарід Галичини в ті самі умови обрусительного режиму, в яких знаходить ся український нарід в Росії.

Захопивши хвилево українську Галичнну в свої руки, Росія заходила ся дуже пильно здійснити сю свою україно-жерну мрію.

З сього ясно, чого ждати українському народови від побіди Росії в теперішній війні.

Тепер погляньмо, що приніс би українському народови погром Росії в теперішній війні.

В кождім разі приніс би ослаблене теперішнього реакційного уряду, скріцлене демократичної позиції, прискорене конституційних реформ і через те саме поліпшене положеня українського народу.

Але крім того погром Росії в теперішній війні міг би в корисних обставинах принести українському народови багато більше: визволене з-під російського пануваня й утворенне — в тій чи иншій формі — української державної організації.

Держави, з якими воює Росія, добре знають, що свою теперішню великодержавну могутість завдячує Росія прилученю України, та що вона, позбавлена української території, знов стала би тим московським царством, яким була перед прилученем України, державою, яка втратила би своє теперішнє великодержавне становище.

А що російська держава межує з австрійською власне українською територією, то ясна річ, що після побіди Австро-Угорщини й Німеччини над Росією побідні держави старали ся би ослабити Росію через відлученє від неї української території.

Тут можливі два випадки: або Австро-Угорщині й Німеччині вдало ся би відлучити від Росії тільки малу часть української території. — або якусь значнійшу часть української території чи навіть цілу Україну.

В першім випадку ясна річ, що ту здобуту часть української території Австрія прилучила би до української части

Галичини, наслідком чого український нарід в Галичині так зріс би в силу, що Поляки не могли би вже опирати ся домаганю галицьких Українців, які здавна ведуть боротьбу за те, щоби з української часті Галичини утворити окремий край з усіми правнодержавними управненями, які мають краї в австрійській державі.

Значить, нема сумніву, що в такім випадку з цілої своєї території (так давної, як і новоздобутої) Австрія утворила би окремий автономний український край з українським соймом, з українським національним характером всего державного житя, — так що український нарід мав би тоді в межах австрійської держави свою власну державну організацію.

В другім випадку, коли-б від Росії відлучено значну часть української території або й цілу Україну, — вигляди для української національної справи представляють ся ще гарнійше. Таку велику територію годі було би просто так прилучити до австрійської держави, бо се значило би внести дісгармонію в цілу державну будову Австрії. З значної часті або цілої України не можна просто так утворити автономний край, бо тоді той край, та одна одиниця, з яких складаєть ся держава, була би така велика, як ціла решта держави, а послі з того краю творили би в державнім парламенті яку половину всего парламентарного представництва.

Відлучивши від Росії значну часть або цілу Україну. Австро-Угорщина й Німеччина в своїм власнім інтересі мусіли би подумати про якусь окрему державну організацію сеї української території, — чи в формі самостійної української держави, чи в формі самостійного третого члена дотеперішньої двоєдиної австрійсько-угорської монархії, чи в якій иншій подібній формі, яка в кождім разі означала би для України самостійне державне житє.

Ось-так бачимо, що погром Росії в теперішній війні може принести для українського народу великі, дуже великі зміни: визволене з-під російського пануваня й утворене української державної організації.

І чим більший був би погром Росії, тим ліпші зміни приніс би він Україні.

З сього виходить ясно, що робити в теперішній війні українському народови, особливо національно свідомій верстві його — українській інтелігенції: виступити активно в ролі свідомого політичного чинника, який через погром Росії змагає до національного визволення.

Таке становище заняв український нарід через свої політичні організації в Австрії, — таке становище повинен заняти також український нарід в російській Україні.

Через теперішню війну українська національна справа стала справою інтернаціональної політики.

Росія хоче відвоювати від Австрії українську Галичину, щоб запанувати над цілою Україною і на всій українській землі здавити українське національне житє. В інтересі Австро-Угорщини й Німеччини, як також Туреччини і взагалі тих балканських держав, які хочуть визволити ся з-під російської переваги, лежить визволенє України з-під російського панування, бо тільки се може ослабити Росію й на все усунути небезпеку, яку представляє її теперішня великодержавна могутність для Європи й цілого культурного світа на арені інтернаціональної політики.

Використаймо сей момент для визволення України.

Наше воєнне гасло:

Через погром Росії до Вільної України!

М. Михайленк.

ГУМОР І САТИРА

Потіха

“Подумайте собі, що то за злодій мій сусід Гаврило. Перед виборами обіцяв мені, що дасть на мене голос, а я обіцяв йому, що дам на него. А він не дав! Одним лише потішаю ся, що я не дав йому свого.”

Хорий: “То я не маю пити пива, пане доктор? Я думаю, що се нічого не pomoже.”

Лікар: “Цілком певно pomoже.”

Хорий: “Я думаю, не pomoже, бо я дуже забудьковатий.”

ПРИХОДИТЬ ЧАС

Приходить час, приходять час —
Сказати кожен мусить з нас,
Чи він народу вірний син,
Чи тільки раб похилий він.
Чи раб похилий, чи боєць —
Хай кожен скаже навпростець!
І де він стане: чи до тих,
Що в путах сковані гидких,
Нарід і край свій продають
Панам, що кров із нього пють, —
А чи до сміливих борців.
Що серед бурь похмурих днів
За рідний край, за нарід свій,
За долю-волю йдуть у бій?
Приходить час — заняв ся світ
І вільним душам шле привіт:
Озвіть ся всі, хто є навкруг:
Хто нищий раб? Хто волі друг?

.Л. Яворенко.

ЯК МУЖИК СТАВ ДОВЖНИКОМ У ВСІХ

(Казка)

Жив собі на світі мужик з жінкою та чорт. У мужика було всего подостатком, а в чорта нічого, бо й який же з чорта робітник? та й не робота у нього на думці. От і став чорт завидувати. “Піду — гадає собі — подивлю ся, звідкиля то в мужика достаток береть ся.” Пішов та бачить — мужик землю оре.

— Навіщо це ти землю гребеш? питає чорт мужика.

— А ось зорю та засію: жито зійде та дозріє. Я його зіжну та в стоги зложу: прийде пора — вимолочу. Потім висушу та муки намелю, а жінка хліба напече тай пива наварить і буде нам на здоров'я та на втіху.

— А мені багато даси? питаєть ся чорт.

— От дурня найшов! відповідає мужик. Чого-ж я тобі, чортові поганому, буду добро віддавати? Ори сам!

Досада взяла чорта. “Ну, та нічого! — думає. — Нехай тільки мужик скосить хліб, а я в нього все жниво вкраду!” І став він сторожити мужика.

А мужик зжав збіже, повязав його в снопи тай поки що поклав навхрест на полі. То й чортові годі було приступити: прийшов він у ночі красти — поскреготав зубами та з тим і пішов.

Ще більш досадно йому стало. “Ну, та нічого — думає: я в мужика коня вкраду. А йому без коня то пі типу ні ну!”

Вибрав він темну нічку та підкрав ся до мужика під стріху. Та мужик був також не в тімь бігтий: він біля коня поклав був цапа. Як занюхав чорт цапиний дух, так і закрутив рилом: не може він стерпіти, бачини, цапинного духу. Не видержав чорт і хвилі: вискочив з під стріхи та давай пчихати!

Озловив ся чорт. “Коли — думає — сам я не дам собі ніяк ради з тобою, так я знаю, кого на тебе наслати!”

І став він придумувати. Думає, думає тай відумав купця. Виростив йому цузо, обує в чоботи, дав калитку з грішми,

навчив божити ся й пустив; іди! — а сам дивить ся, куди купець піде. А той прямісінько до мужика.

Як побачив се чорт, так і затряс ся з радощів. Ха-ха: Ось тепер я закурю! Як купить купець у мужика землю, то я вже мужикови сяду на шию: він без землі як без рук!” Перетягнув чорт хвіст поміж ноги, взяв кінчив в зуби та побіг чимскорше в слід за купцем — побачити, що буде.

Прийшов купець до мужика:

— Здоров, брате!

— Здоров!

—Продай мені свій хліб.

— Мені самому треба.

— Ну, так землю продай.

— Пощо я її стану продавати?

— А ти-ж за ті гроші усякого добра накупиш.

— Нащо міні твого добра? У мене всего доволі: все домашне. Я й ситий і одітий і накритий і обутий. Таке то. Нічого мені не треба й доки земля-матінка при мені — ніколи нічого мені не буде треба!

— Так щож, каже купець, вмирати мені тепер з голоду, чи що? Гроший у мене багато, а хліба дасть біг.

— Сам ори, відповідає мужик.

— Чудак ти, знову вговорює купець. Я до того діла не звик. А хочби й заняв ся хліборобством, так на те часу треба; поки хліб доспіє та висхне та я його змелю та спечу, так десять раз з голоду вмерти весію.

— Ну, каже мужик, пощо вмирати. Аджеж живем по сусідськи. Гей жінко, дай купцеві по сусідськи хлібця та крупів та браги та ще там що є, щоб він дотягнув до свого хліба!”

Узяв купець, що дали, та пішов на давне місце. А чорт вже там, тільки вже не тішить ся. І хвіст з рота випустив.

Став купець глузувати з нього: “Який з тебе, кричить, чорт? Нащо такі чорти бувають? У порядного чорта є розум, а в тебе що? Ось ти мені дав гроші, а що в тім за розум, коли

мужик нічого не хоче продати. Ти на нього нужду нашли, тоді інша справа; тоді він не тої заспіває!”

Нащурив чорт вуха. “Мудре, каже, слово ти пане купець сказав! Мудре слово!”

І став він знову думати. Думав, думав і видумав пана. Надів на нього черевики, ковнірець краваткою перевязав, на камізельку (вестку) повісив золотий ланцух тай пустив: “іди”!

А пан, тільки став на свої ноги, так і підняв ніс в гору та давай нюхати, звідкіля разовим хлібом пахне. Як розпізнав, так і почимчикував в той бік — вже знає, що мужик там мусить бути.

Прийшов.

— Здоров, каже будь, мужичок! Як ти повинности свої справляєш?

— Нічого, відповідає Іван; живем, хліб жуєм, брагою запиваєм, за плугом день коротаєм. А прийде ніч, хропи, скільки хоч.

Засміяв ся пан. — Веселий, каже, ти мужик! То добре: у веселого мужика робота скорше йде. А багато ти даннини приготував?

— Якої даннини? За що?

— За землю, відповідає. Та-ж це земля моя.

— Давно вона твоя? питає мужик та видивив ся на пана.

— Вона і все була моя, з того часу, як я на світі опинив ся.

— А від давна ти на світі? — знову питаєть ся мужик — твоїм панським гноєм ще не пахло, а я вже її, матінку орав та доглядав.

Розгорячив ся пан. — Як каже, ти смієш мені грубости балакати? І що ти плетеш про оранє? Звісна річ, що ти повинен землю орати, тому, що ти мужик. А володіти землею, панувати повинен я, бо інакше — сам ти своєю капустяною головою розсуди — чого-б я на світі паном був? Пан на те-ж на світі й настав, щоб землею володіти.

— Пощо пусте патякати? — огризнув ся й мужик. —

— Земля, брате, ні твоя, ні моя, а світова. Хто її оре, той нею й володіє.

— Коли так — кричить пан — коли ти не хочеш мені данини платити, так я в тебе землю відберу.

— Як-же це ти відбереш? питає мужик, а сам смієть ся.

— А ось сяду на твою землю та не смієш ти її орати.

— Спробуй — каже мужик, та ще дужче смієть ся.

Розсердив ся пан. Вибіг на саму середину поля тай сів; сидить. А мужик і гадки не має. Пішов, запряг свою Сивку та давай землю орати; з самого краю й зачав. Оре, борозду за бороздою робить, а пан сидить. Ось вже південь, у пана в животі музика грає, так їсти хочеть ся, а він усе сидить. Нарешті доорав мужик до пана та пішов плугом на нього. Пан усе сидить. Підійшов мужик, підвів різак під пана — цілого подрапав. Вхопив ся пан за зад обома руками тай скотив ся на бік. Позеленів зі злости: і боляче йому й обидно! Скочив він на ноги, за себе сам забув: лівою рукою ззаду держить ся, правою до мужицької бороди лізе: я тобі покажу — кричить — як проти пана бунтуватись!”

А мужик зупинив коня, кинув плуг, вхопив пана за карк, як дасть йому коліном, так і полетів пан через гори, через доли, через поля, через ріки, наче куля з рушніці. Летів, летів, тай знову перед чортом, як вкопаний став. Стоїть та трясеть ся з пересердя, а чорт на нього дивить ся як винуватий.

— Що-ж се ти — закричав пан — на світ мене привів, а мужик мене слухати не хоче! Чи се порядок?! А все через що? Через вільнодумство! Нема ніякої уздечки на його вольні мисли, то він і знати нікого не хоче!”

— Мудре ти слово сказав, пане! відповідає чорт. — Мудре слово! Це діло треба розжувати!

Став чорт знову думати. Аж полисїв від думок; але за те видумав — попа! Убрав його в рясу, виростив йому гриву, вивчив говорити по книжному, очи дав завидющі, руки загребущі, а язик єлейний: як підніме очи в гору, та зітхне, та

заговорить від писанія — ну ось святий тай годї — прямо живий на небо лізе!

Подивив ся чорт на своє третє сотворіне, та як зарегоче! Так реготав, що в болотах усі жаби заквакали, в облаках все гайвороне закракало, а в кущах всі змії зашипіли!!

А піп затінив очи рукою та давай визирати. Глянув сюди, глянув туди, бачить: наче мурашка в долині лізе... У нього й очи загоріли ся і дух в грудях сперло: зараз пізнав, що то мужик землю оре. Підібрав поли та як не побіжить скорше зайця, — на силу й чорт за ним поспів!

Не добігаючи до мужика, піп задержав ся. Поправив рясу, розгладив бороду, прибрав пісний вигляд та почвалав повільною ходою.

— Здоров був, сину мій! — каже — да будет благословеніє моє на трудї твоїм!

— Спасибіг, панотче, відвічає мужик.

Постояв піп, помовчав, поглядів на оранє богомільними очима...

— В потї лица твого заробляєш хліб свій! — заговорив знову; добре діло; труди ся, труди ся, Бог труди любить... А богато в тебе в шпихлірі?

— Та слава Богу, четверток з тисяча всякого хліба наберець ся.

— А диви ся, диви! сказав піп та ковтнув слинку. І в стиртах чей є?

— Двісті стирт жита та двісті пшениці, та ячменю сто.

— А диви, диви! — грімкійше чим перше крикнув піп та аж покректав від зависти. А чей і конопля і лен і мед є?

— Чому-б не було. Господарство в мене хороше: і худібка й курочка і те і се. Адже-ж працюємо; так не з хати, а в хату.

— Так, так, так. То добре. Ну, а про душу свою помишляєш? Хорониш себе від гріха?

— А як же, панотче, дбаємо. Живемо ми з жінкою мирно; сварні між нами, або не дай Господи бійки, нема. Над худібкою не збіткуємо ся, коло матінки-сирої землі заходи-

Французи убиті Німцями газом в траншеях

мо ся, як належить ся. За трудами про гріх і думати нема коли.

— Ну, сего, мій сину, не досить. Ось до тебе хороший чоловік приходив, ціну тобі за твоє добро давав, а ти йому в лакомстві своїм, нічого не продав! Це не по християнськи!

— Вибачте, панотче, що-ж тут лихого? Я не продав тому, що з тої продажі тільки гріх вийшов би. То він лакомить ся на чуже добро, тому, що сам не хоче робити. А я не то, щоб лакомити ся — а задармо йому стільки добра дав, щоб він з голоду не вмер: бо все-ж то чоловік; так і жалко.

— Тай пана ти не слухаєш — став знову усовіщувати пін: — а він же самим Господом Богом вище тебе поставлений, володітелем сеї землі. В писанію що сказано?

— А що там сказано? спитав ся мужик.

— А сказано, сину мій, так: “ність бо власти, аще не от Бога”.

— Та яка-ж він надімвоє власть? Якби я його над собою поставив; ну то тоді й був би він власть. А так то й я черевики взую тай стану над ним верховодити: гляди, я над тобою власть. А що до землі, так знов-же я йому не бороню. Нехай пристає до спілки тай оре на здоров'я. А то він робити не хоче, а землю йому дай! На якого лиха вона йому?

“Ось який диявол!” подумав пін про мужика; “на всяке твоє слово він свій резон найде!”

— Ну, а приносиш ти хоч жертви Богу? — зачитав ся він грімко.

— А пощо-ж їх приносити? Хиба Господь потребує моїх жертв? Що я можу таке дати Господу, чого би він сам не міг одним своїм словом сотворити?

— Диви ся, який гасид! — знову подумав собі панотець, тому що на мужикові слова не міг відповісти. Та тут йому чорт прийшов в поміч. “Скажи йому — занепотів чорт попови на вухо. — що може й не потребує, але що треба-ж мужикови показати свою побожність.”

— Ось, сказав грімко пін до мужика, — ти кажеш, що Господь не потребує. Скажім, що й не потребує, а все-ж, якби ти жертву приніс, то показавби свою побожність.

— Та якуж то жертву? Як я її принесу?

— Та ось, ти би мені дав десятинку зі свого майна, а я би за тебе помолв ся.

— А пощо-ж за мене молити ся? Як що я живу по божому, то ось і моя заслуга; а як що я живу неправедно, то хиба мої неправедні діла стануть лучні від твоїх слів?

Знову пін не міг нічого відповісти: та й сам чорт задумав ся. З тим вони й пішли.

Ось і купець і пан і піп давай в трійку лаяти чорта: “Ти нас сотворив, ти й корми; а ні, то видумай, як мужика в хомут запрягти, або ми тебе самого запряжем: тобою й орати й їздити будем!”

Злякав ся чорт. “Пождіть, каже, почтенні пани, я побіжу до тіточки. — Бабою-Ягою звать; вона буде їдовитша від мене: вже вона щонебудь придумає.”

Побіг він, розмовів їй.

“На те діло порадити не тяжко — прохрипіла Баба-Яга. Розналила вона огонь та давай на людським черепі цвях ковати. А виковавши, дає його чортові: “Візьми, каже, сей цвях та вбий його мужикови в голову; то й засяде в його голові цвяхом віра в попівські речі про божественше.” Втішив ся чорт. Вхонив гвіздь, чмокнув тіточку в піжку та гайда назад. Добіг до мужицької хати — вже настала глуха ніч, а ще була тепла пора то мужик спав на дворі. Підкрав ся до него чорт, затаївши віддих, приклав цвях до мужицького тімени як стукне по головці копитом так цвях і війшов.

На другий день знову приходить піп до мужика.

— Що-ж, каже. — роздумав ся ти за ніч, грішнику нерозкаянний? Чи ти зрозумів, що без молитовної помочи будеш ти на тім світі горячу сковороду лизати?

Злякав ся мужик, бо острах перед тим, “що буде на тім світі” вже засїв цвяхом в його мозку. Що саме там “буде”, він і сам не знав, але тим страшнійші йому видавались попівські страхи. Почіхав він потилиццю... “Що-ж — каже — я з охотою... Віддам тобі десятину вєсього мойого майна; тільки ти вже покляпочи ся про мене.”

— Та вже будь спокійний, мій сину. Я як добрий настир, тобою в день і в ночи піклуватись буду. Самі найліпші молитви тай акафісти за тебе відчитаю тай не дорого візьму: котра рубля за штуку коптує, та тобі всего за сорок копійок принаде. Білійший від снігу на той світ явиш ся. А що не вісте убо ні дня ні часа, в онь же смерть прийде, то й не

будемо ми золотого часу теряти. Підем до тебе в хату та сей-час і виділиш мені Господню десятину.

Пішли. Насамперед стали хліб міряти.

— Ану-ко, каже піп мужикови — ти міряй, а я буду на стіні олівцем записувати.

Ось, що мужик одну міру відкине, а піп дві черточки й поставить. Мірили, мірили, намірили дві тисячі й сорок чверток.

— Щось то, каже мужик — странно богато.

— А, се — каже піп — Господь тобі за твою добродійність помножив: чудо стало ся ради того, що ти жертву приніс!

Усміхнув ся мужик собі в бороду. “Так це вигідно — думає він — бути добродійним”. Відмірив він попови двісті чотири чвертки хліба, дивить ся, — зовсім зменшив ся запас його хліба. Почіхав ся він.

— Щось се — каже — так якби мало в мене самого остало ся.

— Це — відповідає піп — тому, що ти мислями згордив ся; Господь тебе й покарав!

Насупив ся мужик, та нічого робити. Пішли вони останнє добро ділити. Все поділили, одна скотинка остала ся. У мужика було двайцять коров та бик, десять кобил, оден жеребець, сорок овець та баран. Він і каже попови: “Візьми в мене дві корови та кобилу та четверо овець. А от, худібка моя почне телити ся, та жеребити ся та котити ся, тоді я тобі ще телятко та лопатко та баранця дам за той останок, що в мене тепер остаєть ся.”

— Е, ні, — одвічає піп. — Мені зараз треба. Ти сам обіцяв десятю часть усього. Мені лишнього не треба, а що ти обіцяв, те моє. Ні, сину мій, ти відріж мені десятю часть бика і жеребця і барана, ось що!

— Що се ти, отче — видивив ся на нього мужик. — З ума зійшов? Адже-ж так ні в тебе, ні в мене потім приплоду не буде. Та й тобі-ж убуток! Як хочеш, а я різати не буду!

Гей, як не заведе шп на весь світ, наче його самого ріжуть. Так і наскакує на мужика. “Ти — кричить — клятвопереступник! Отцю своїому духовному торжественну обітницю дав, а тепер і не гадаєш додержати? Я на тебе, єретика, анатему кину!”

— Та змилуй ся, батюшка, що за нісенітницю плетеш! врозумлює його мужик; — відко від лакомства ти й розум втратив! Та кого хочеш, ти спитай ся, всякий тобі скаже. що й моє й своє господарство ти хочеш зруйнувати!

— Коли ти такий певний в гордині ума свого, що “всякий скаже”, то давай судити ся. Нехай нас пан розсудить.

— Так щож. Нехай. Який там він вже й є пан, а все чей хоч трохи розсудку в голові у нього найдеть ся.

Так і порішили.

От і прийшов суд. Пан суддею, а кушця у свідки покликали. Вислухав пан обвинителя й обвиненого, надів на ніс окуляри, погриз перо, поглядів у гору, покректав та й говорить дуже сановито:

— Замітив я, що суперечка вийшла поміж вами, отче Песій Сукин та тобою крестянише, Іване Простий. І вийшла та суперечка зза бика та жеребця та барана, яких не можете ви між себе поділити. То-ж щоби установити між вами мир, я рішаю: ті три скотини, що дали привід до суперечки, відібрати від Івана Простого та віддати мені в повне володінє моє й моїх наслідників...

Ледви всів пан те промовити, як шп замахав руками, закруктив головою та завів велім гласом:

— Що се таке! Отці святителі! моя худібка, а він собі присуджує! Та це грабіж, грабіж в ясний день!

Та тут чорт пришав до попового вуха та давай шентати: “Мовчи ти, моє сотворіне! Так краще, як пан постановив. Він свого бика й жеребця й барана до твоєї худібки даром буде припускати; а тобі проста вигода, щоб і він забогатів. Вам треба дружно між собою жить; без того вам мужика ніколи не переможти.”

Послухав шп, вгамував ся, а пан знову заговорив:

— І ще я замітив, що крестянин Іван Простий в суперечці зі священником Песім Сукном, говорив грубі й неприличні речі; за те й підлягає він карі сто ударів різок. Доставу тих різок віддати по звичайним цінам купцеві Варварови Вимотаєву та йому-ж поручити сповнене сього рішення. А судові кошти та оплату за різки стягнути з обжалованого Івана Простого.

— У мене, ваше благородіє, різочки вже приладжені: сїм вязок із доброї берези! — промовив тут купець, вискакуючи вперед, а потім, обернувшись до мужика, з приятельською усмішкою, кивнув головою в той бік, де були різки та промовив:

— Ходім, братику, сїкти буду!

— Я з вашого суду невдоволений! закричав мужик. — Що таке? Я жалуватись буду! Копію мені давайте!

— Тепер клади ся, а копію потім дістанеш — відповів нан.

Вхопили ся тут за мужика: купець з одного боку, піп з другого; та й нан зіскочив зі свого судейського місця, вхопив його за обшивку тай новолїкли раба божого бити... Та мужикови вже терпець увірвав ся, а що він був в ті часи сильнійший від них усіх, то й полетїли його мучителї, оден поперед другого, як кулі. Летїли — летїли, тай всі три в болото хляп!

Добре, що мягко впали, не порозбївали ся.

От вилїзли вони з болота, обчистили оден другого, обсохли та давай радити ся, що тепер дїяти? Одначе, скільки вони не хитрили, видять, що своїми силами їм ніяк з мужиком не справити ся. Покшкати чорта на раду: “Видумуй!”

Нї, — відповідає чорт — не до мого розуму се дїло! Вже я видумав, що вмів, от вас трьох на світ привів. А треба вам знову до тіточки Баби-Яги удати ся. Вже як вона не поможе, то ніхто не зможе.”

Пішли вони. Бачать — сидить Баба-Яга Кістяна Нога: назурі в землю встромила, очи мов олювіні тарїлки, так ними

й завертає; а сама приговорює: “Ох, поїла би я мяса дитячого, та нема! Запла би слезами людськими, та ніде взяти!”

Поклонились їй наші путники, стали проти мужика помочи просити. Вислухала вона їх, та як зарекоче — аж з дерев всі листочки посишались, в ріках всі рибки на дно повтікали та всі звірі в норах притаїли ся.

— Давно я вас, дітоньки; дождаю, заричала Баба-Яга: — як би не допомогти! Тепер у мене буде чого й наїсти ся й пити ся! Ідїть ви на північ тай побачите ви гнилу, дуплаву осику. Там в дуплі їдовита змія яйце знесла, та її сокіл третього дня заклював. А ви те яйце візьміть та висиджуйте трицять шість літ; а виклюєть ся вам таке дитятко, що лучшого й не треба!

Поклонились наші паломники Бабі-Язі та пішли. Найшли осику, видять, справді лежить в дуплі зелене яйце, а на ньому чорне, їдовите письмо та йде від нього смрід. Взяли вони обережно то яйце, положили в мох та давай по черзі висиджувати: оден на яйці сидить, а другі два його кормлять.

Скоро казка кажеть ся, не скоро діло робить ся. Трицять шість літ — не малий час. Купець, не маючи за весь той час нікого, хтоби на нього робив, та не маючи від свого капіталу ніякого проценту, висох як скипка, в чім тільки дуна держить ся; ніп зовсім шений став, а пан собі аж мозолі ззаду натер, бо був ніжно вихований... А все-ж і той час прийшов та що лучило ся в ту пору попови сидїти на яйці, почув він, наче його щось з долї покльовує... І загудїв він басом: “Викльовуєть ся!”

Прибігли пан та купець, поставали всі три довкола яйця та глядять, що буде. А воно розколось та вийшов з нього — ні много, ні мало — цар! Готовий зовсім: на голові корона, в одній руці держава, в другій скиптр, на плечах мантия оксамїтна, горностаєм підбита, а під нею генерал-адютантський мундир та червоні штани; очи шкляні, серце гумове, зуби острі, руки довжезні, а утробі й дна нема!

“Ось так, так!” закричали в оден голос і пан і піп і купець: “сеї нам поможе, сеї зорудує!” і всі три до землі

поклонились новородженому. А новороджений пішов довкруги скляними очима, вийняв з кармана ніжик, велів подати собі сухонького дерева та давай з нього стругати салдатиків! Настругав усяких сортів багато та поклав по лівій руці: тут і піхота і кавалерія і жандарми і поліціанти й козаки. Потім звелів подати собі перегною та давай з нього ліпити придворних пань. Наліпив без числа та поклав по правій руці. Дунув, плюнув — вони й пішли.

Ось, — каже цар — салдати мені служити будуть, а з дівчатами я забавлятись буду. І тобі (каже до пана), як що будеш мені вірним слугою, дам, котра найгірша.

— А нам? закричали під та кунець.

— Ну, й вам. Треба вам буде — то й вас я не покину; тільки вважайте, служіть мені вірою та правдою!

Повеселіли всі три та гукнули враз: “Раді старать ся вашому імператорському величеству!” А салдатки почули та як заревуть і собі: “урра-а-а!” Його величество повів знову скляними очима тай каже:

“Тепер ведіть мене в палату, я після трудів бажаю закусити й вишити!”

Переглянулись поміж собою пан з попом та з кунцем та нарешті пан каже:

— Палати, осміляюсь повідомити, ніякої нема, тому, що мужик бунтуєть ся та нічого ні будувати ні робити не хоче.

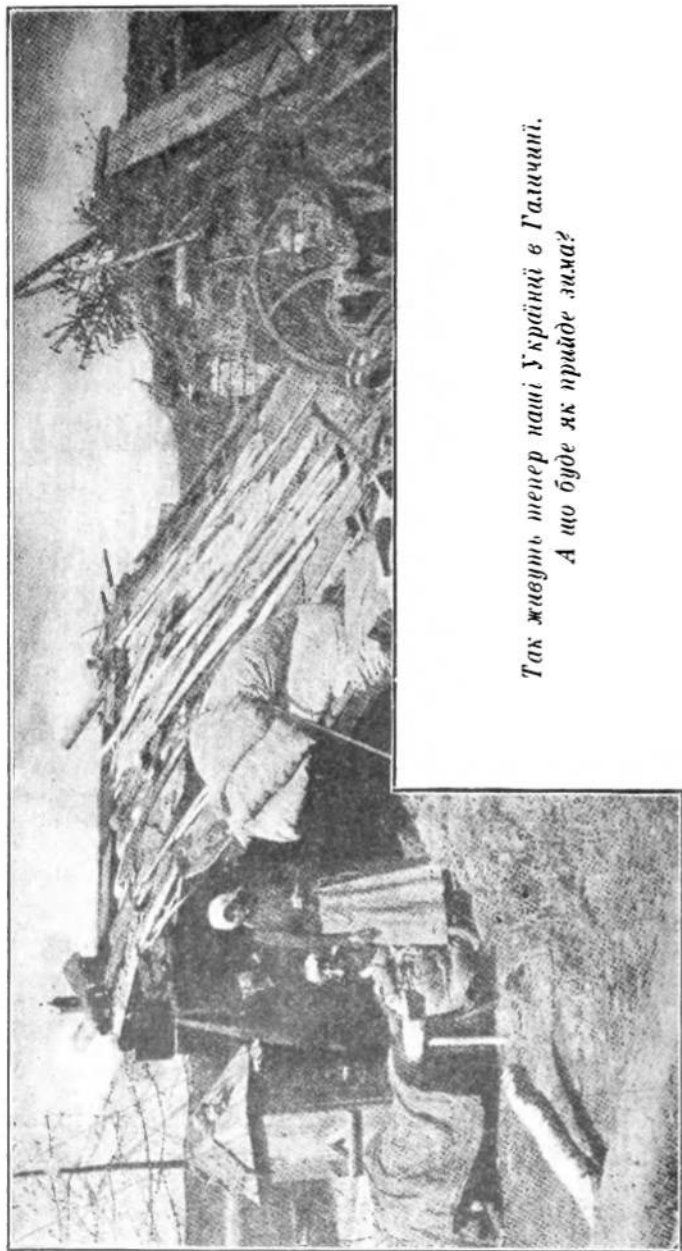
— Що?!! — заверещав цар та аж почервонів з натуги — не хоче робити мужик? Привести його зараз перед мої царські очі!

— Осміляюсь донести вашому царському величеству, що він не піде. Не слухаєть ся...

Ей, як заверещить, затунає його величество ногами, як затарабанить кулаками по колінах! Потім параз здержав ся та каже панови: “Підійди сюда!”

Той підійшов.

— Іменую тебе, каже цар — від нині ісправником. Ось тобі мундур і шабля й шапка з лентою і можеш тепер робити

*Так живуть тепер наші Українці в Галичині.
А що буде як прийде мама?*

з мужиком, що хочеш. Бери роту салдатів та зграю поліцейських, іди розправляй ся з ним!

Втішив ся пан: підбіг до роти та відразу; “на ліво кругом марш!”

Обернулась рота, рушила; фельдфебель з боку йде тай піддохочує салдатиків: .Ліва — права, ліва — права! раз — два! раз — два!

Порівнялись з царем, зараз: “глаза на право!”... йдуть мимо, грудь напнята, нога натягнена, та днуть, скільки сили в легких: “уррааа!” За ними поліціанти маширують та ще грімкійше “урра” кричать.

Привів ісправник свої відділи до мужицької оселі та уставив перед хатами. Була літня пора, так мужик в той час на вільнім воздуху обідав із родиною: за трийцять шість літ, поки пан та піп та купець царя висиджували, він як родина в нього народила ся: вже в десяти хатах ледви містять ся.

Підійшов ісправник до мужика: “давай — каже — податки!”

Встав мужик поволеньки, обтер ся, до сонічка перехрестив ся, поглянув на пана; а на нім гузики блищать, канти червоніють, шабля подзвонює. Смішно мужикови стало. “А то куди ти — каже — зібрав ся, — ворон, чи що пуджати так вирядив ся?”

— Ні, не ворон! Я тепер і на тебе холоду нажену. Ти мугир-дурак, того не розумієш, що то — форма; значить царський знак і милость. Я до тебе від царя присланий, в його імені роблю і не можеш ти мене не слухати. Давай податки!

— А багато треба?

— Тисячу міліонів рублів.

Ще смішнійше мужикови стало.

— Чому так дуже мало? — каже; — ти жадай більше, все одно нічого не дам.

— Буде й більше — реве ісправник. — Ще за тобою недоїмка.

— А то що таке? Яка недоїмка?

— Ось яка: платив ти від уродження до сего часу?

— Та не платив, одвічає Іван, а сам смієть ся.

— Ось бачиш. А тимчасом ти крестянин, значить чоловік податкового звання, то повинен був весь час платити. Ти від давна на світі живеш?

— Та вже на семий десяток учора пішло.

— Ось бачиш! Виходить, що ти повинен за шістьдесять літ недоїмку заплатити.

Виняв справник з кишені бумагу та став вичитувати; і вчитав він за Іваном Простим вісімсот девятьдесять тисяч рублів недоїмки.

— Не помалу-ж твій цар ковтає — замітив Іван.

— А ти думаєш, невмите рило, що цар як ти — солому їсть, рогожею вкриваєть ся? Йому може на одно шампанське більше треба, як котре небудь з твоїх щенят стоїть! Ти хоч би над сям подумав: скільки треба, щоб цих молодців поїти, кормити, одягати — обувати та ще й зброю їм дати!

Поглянув мужик на салдатів та поліцейських.

— Та, каже, не мало мабуть добра на них переводить ся. Тільки я їх не видумав та вони мені не потрібні, то й платити за них не гадаю.

— Як ти смієш, свиняче отроде, такі слова говорити? — гірше попередного закричав ісправник; — та я тебе...

Надоїло наконєць мужикови; перестав сміяти ся.

— Ти не дуже то верещи — каже він ісправникови; — бо ще від крику тобі живіт трієне; а твоя нані певне шити не вмєє, то й зашити не буде кому.

Аж позеленїв ісправник. Обернув ся він до роти:

Зараз фєльдфєбель з чотирма салдатами бігцем марш: взяли мужика. Палились у Івана очи кровю, заграла сила по жилах: вхонив він голоблю. як махне в право — фєльдфєбля по половинї перебив. Махнув в лїво — ісправникови те саме було-б, та лучило ся, що чорт стояв попереду — дуже вже цікаво було йому дізнати ся, чим то все скінчить ся. Перейшла оголобля по чортови, наче по надутому міхурі. Вдарив ся чорт в ісправника та понєсь обє по воздуху як

піря. А Іван з голоблею все наступає. Задрожали салдатики без начальників; задрожали й побігли. І остав ся Іван Простий по давньому господарем свого запрацьованого добра.

От летить чорт день, і два й три. Вже ісправник давно в корчі внав, а чорт усе летить. Долетів він нарешті до самої Баби-Яги. Каже їй: так і так, нема ради на мужика.

— В сьому ділі допомогти не трудно, відповідає Баба-Яга. Підстережи мужика на молитві та вкради у нього серце. Тоді з ним можна буде робити, що завгодно.

А чортові не тяжко було це зробити, тому, що з того часу, як мужикові вбито цвях в мозок, став він частенко молити ся. Перше то Іван вірував в добрі діла, в чесне, добре, трудяще житє, а тепер, з понівських слів став вірити в силу молитви: значить, як і не живи, що й не роби, а великий гріх відмолити можна; тільки ревнійше поклони бий. От і став чорт сторожити. Як тільки внав Іван на коліна, вдарив доземний поклон, значить нічого й не міг бачити, чорт скочив йому в ліве ухо, вхопив серце та через праве — назад! І почув Іван Простий, як у нього пішла дуна в п'яти та став він з того часу про себе думати, як про якого найгіршого чоловіка. А чорт в ту-ж хвилину до ісправника: “Йди, каже, з мужиком справляй ся. Не бій ся — нічого тобі тепер не буде!”

Зібрав ісправник свою команду — пішов. А мужик, як побачив гостий, так у нього коліна задрожали. Ще за верству шанку зняв.

Підійшов ісправник, білками повертає.

— А, тепер — і шанку м'яти! Пі, братчику, я тепер з тобою по своєму справлю ся. Окружити село! — крикнув він на все горло.

Стоїть Простий ні живий, ні мертвий. “Господи” — думає,—“що-ж се тепер буде? Помяни Господи царя Давида і всю кротость його!”

Тимчасом виїшла з хати Іванова жінка; виснажили ся сипи з жінками та все потометво. Деякі вхопились були за дрючки, та Іван сам закричав на них, ступив крок вперед

та повалив ся ісправнику до ніг. Потім обернув ся до своїх та крикнув: “Просіть начальство!” І ось вся товпа також стала на коліна та всі заголосили слізними голосами: “Прости, батюшка, дурноту нашу! Прости й пожалуй!” А ісправникови, того тільки й треба: чим більше народ в ногах повзе, тим більше в нього очи розгоряють ся. “А! — кричить — тепер помилуй! А ти голоблюю багато милував? Ні, я тепер вам, чортовим дітям покажу Панькову маму! Ви в мене спізнаєте, звідкіля ноги ростуть!”

Гей, чого там вже не було! Пішли в рух і нагайки і мотузи і приклади. Збили всіх, повязали, а потім давай сікти. Цілих чотири дні сікли. Навіть дітей усіх, що старші семи літ, і тих пересікли. А потім вже звісний порядок: списали все майно та давай продавати за безцін. Купець усе й купив. То значить, тільки виглядало так начеб купець усе купив, а по правді через него частину й пан і піп купили. А мужик із усею сімєю остались жебраками, а недоїмки все таки цілої не сплатили. Оставили мужикови тільки одну хату найгіршу та що на плечах було та плуг з бороною та жебрацький наділ землі; (остання земля вся пішла панови й купцеві): ори мовляв та волочи собою, а ні то жінку запрягай до плуга!

Пішли нарешті мучителі. Остав ся Іван Простий сам зі своєю родиною, — обиджений, висічений, зруйнований. Оглянув ся він довкола — так наче-б після ворожого нападу. Звалив його сум, впав він ниць на траву й заплакав огненними слезами. Обступила його родина — також ледве жива: одні плачуть, другі проклинають, інші й слова вимовити не можуть — горе тяжко прибило.

Вже не знати, чи довго би так побивав ся Іван, але чує — хтось його за рукав торгас. Обтер Іван кулаком слези, підняв ся — бачить, а перед ним знову той-же купець Варвар Вимотаїв стоїть. “Ах — каже — брате! Тай і жаль мені тебе було! Ох жалко! Неввічливо з тобою поступили; прямо будем говорити — безосновне це діло! Та щож зробиш? — начальство! Проти нього не підеш! І так знову скажем: сила на їх боці!... Та ти не горюй. Я тобі опора! Ти думаєш, стара

хліб-сіль забуваєть ся? В кого може й забуваєть ся а в мене ні. Ні, брате, я не забув, як ти мені в нужді поміг. Тепер я тобі поможу!”

— Справді? каже мужик та весь ожив, а з ним і вся сім'я ожила: стали шушукати ся: світ, мовляв, не без добрих людей!

— Я тобі це як на долоні вилочу! Дивись сюди! Насамперед: бачиш ти, от димок зза ліса вить ся. А он другий а он третій. Це, бачиш, я фабричок набудував. Ну, ось, як хозяйство в тебе тепер змінилось, ти до мене дванайцять своїх синів з родинами на фабрички відпусти. Одно діло — ротів побудеш ся; друге діло — я їм гроші платити буду.

— А багато даєш? — питає мужик.

— Господи Боже мій! — закричав купець; — та хіба-ж я їх покривджу, милій? Ах, ти чудацк-мужик, їй Богу! Що се я без хреста, чи що? Га?

он шилелне чиньене — шилелне ожив ебоді ліч — бсскому!

— Не інакше. Тепер про господарство. Тепер вже тобі з одної тільки землі твоєї не прокормити ся, особливо при податках.

— Де вже! Дай Боже на своїм хлібі до Різдва дотягнути.

— Ось бачиш! Прийдець ся тобі, значить, у пана землю віднаймати.

— А за які гроші? питає мужик.

— Пощо грошій? Грошій не треба. Я за тебе в пана поклопочу, щоб він тебе не нудив гріними.

— Ось спасибі тобі! Дай тобі, Отче Небесній, Владичице Всевишня! загуділа вся сім'я.

— А якже, поклопочу. Я брате тобі всею душею, ось як! Я значить і поклопочу, щоб пан тобі землю за дві треті урожаю віддав...

— Дуже то тяженько: моя вся робота, а йому дві треті урожаю віддай! А за що? — каже мужик.

олой вн ельєт, шн еэуникон нан он шнэвкш' шл а —

милости рота не роззявляй. Ти слухай далі. Треба тобі тепер буде худібки. Так я тобі її на борг, наперед дам.

— Ось, нагороди тебе Христос! знову загуділи селяни.

— Як-же, на гроні зажду: тому, що я тобі всею душею. Коні значить по пятьдесят рублів, корови по трицять, а вівці по три рублі за штуку.

Почіхав ся мужик.

— Але-ж дороженько! промовив він.

— Дурак! — закричав Вимотаєв. — Ти поглянь, яка худібка! Коні — наче льви, корови — одно вимя!..

— Так нічого я не знаю: це-ж моя худібка. Я її виростив та кормив. Та не в тім річ: а що ти по сім рублів коня купив, а по три рублі телицю!..

— Ще чого! А неспокою скільки? Може в мене ізза тебе та ізза неї ціле серце ізболіло, поки я її купив? То бо й є! Ти-би ще повинен за добродія мене вважати, бо без мене тобі би тепер — кладись та вмирай, тільки й усього! А ти того не почуваш.

Зітхнув мужик, мовчить. А купець так над душею й стоїть: “приймаєш мої умови, чи ні? А не те, то я й піду. Гинь, коли охота!”

Поговорила між собою Іванова родина. “Що-ж — кажуть — без цього пам би не інакше як помирати прийшлося: а тепер все таки хоч зачепитись буде за що.” Ну, й повеселіли, значить. Поклонились Вимотаєву до землі: “спасибі!”

А Вимотаєв погладив живіт таї каже: “Я, братіки, все радо. І щоб вам показати скільки я вас жалію, жертвую вам гостинець. Як тут було побоїще, я всі мужицькі слези докладно зібрав та дома через куб перегнав — славна горілка вийшла. так і палить. Так ось я тої самої горілки жертвую вам чверть відра на угощенє.

Більш як перед тим повеселіли й мужики й жінки. Стали вони горілку пити, стали з тієї горілки хмеліти. Чим більше п'яні стають ся, тим більше купцєви дякують.

На другий день встали рано: голови від горілки тріщать, а підхмелитиєв нічим. Деякотрі з Іванових синів, яким скоро

вже терпцю не стало, чмихнули по задвірках до Вимотаєва (а в нього вже й коршма край села відчинена)! Хто жінчину хустку захопив, а хто на борг, вже на свій власний рахунок, випросив. А сам Вимотаєв знову незабаром на село прийшов.

— Ну, каже, пора всякому за своє діло. Тільки я люблю, щоб усе з молитвою та з благословенням; і тобі, Іване, раджу. Ти б панотця попросив, молебень відслужити, то воно би й краще.

— Та він чей не буде даром служити, замічає Простий.

— Він тобі благодать і на довг повірить, — порадив йому купець.

Так значить, і зробили.

І остав ся мужик з того часу всім довжником: і в бунця, й попа, й пана, й царя.

І так є й до нинішнього дня.

Ф. Волговський.

ГУМОР І САТИРА

— “А що ти дістав на свята?”

— “Катар.”

Адвокат до клієнта: “Мені брехати не потребуеш; кажи мені правду; брехати вже я буду за тебе.”

— “Що-ж там, отче добродію, чи не підемо по вечері до театру?”

— “Ні, дякую. я до театру не ходжу: сам граю комедію цілий рік.”

Жена: — Чоловіченьку, а ти де був?

Муж: — Розумна жінка про се не питає.

Жена: — Так, але ви розумні чоловіки питаєте нас про все.

Муж: — Розумні чоловіки жінок не мають!

Фотографія членів Братства св. Миколая в Самисон, Па.
відділ Руського Народного Союзу ч. 62

БАГАТО УПАЛО БОРЦІВ

*Багато упало великих борців
На ниві тяжкої борби за свободу,
Без слави і пишних блискучих вінців,
Немов не було і на світі їх з роду.*

*Багато вже крові повсюди лилось
Укупі з гіркими, дрібними сльозами,
Багато нам горя зазнати довелось
І гнити в неволі нелюдській годами.*

*А сонце сіяє з високих небес
І радість вливає в душу слабую,
І щастя чека світ широкий увесь
І вірить він щиро у правду святую.*

*І прийде той певний, сподіваний час:
Не буде насильства й тиранів жорстоких
І правди почують народи всі глас
І вийдуть на волю із тюрем глибоких.*

*Тобі помянуть всіх погибших в бою
І славою вкриють на вічні роки
Усіх, що спасали країну свою,
Що перші були і борці і пророки...*

О. Коваленко.

НА СМЕРТЕЛЬНІЙ ПІКЕТІ

(З балканської війни.)

Заграла трубка на сигнал. З наметів і земних криївок висипалися жовніри, стаючи в ряди.

— Ряд рівнай! — кричить командант.

Рівнати? Але чим? Легко то сказати, але чим вирівнати ті ряди.

— А де ваш відділ, пане поручник, де третій відділ? — спитав командант.

Поручник о понурім лиці показав рукою на двох недалеко стоячих жовнірів.

— Отсе мій відділ — сказав придушеним голосом, — решта спочиває на полях Кіркілісе.

З приводу розбиття цілої третої компанії приділено Івана і Петра, двох останніх жовнірів тої компанії до першого відділу і вислано їх на варту, на так звану пікету правого крила в лісі.

Землю покриває грубина що хвилини верства снігу, плечі жовнірів гнете оружє, зимний вітер тне немилосерно їх червоні лица.

На дворі що раз темнійше, звільна западає ніч... Рівним кроком ходять жовніри, держучи варту на визначеній їм лінії. Тихо снадають поодинокі платки снігу і осідають на головах і плечах жовнірів. Нечайно зривається проникаючий вітер і силе в лица жовнірів туманами снігу.

— В наметі було би теплійше — каже Петро, — най-висша пора, аби вже змінено варту.

Іван мав в торністрі велику хустку, проте витягнув її і дав Петрови, аби накрився.

— Дала мені її моя Анка, коли я пращався з нею і дітьми. Не хотів я брати, бо думав, що чей перед зимою вернемо домів.

Петро взяв хустку і накрив нею плечі.

— Як трохи загірю ся, то тобі її верну, а коли вернемо вже домів, дам тобі за се свою бурштинову файку. А як би я случайно помер, то знай про се, що вона твоя і лежить в хаті на самім споді скрині.

Сніг падав що раз густійше і що раз сильнійше дув вітер. Іван і Петро ходили вираво і вліво і стрягнули вже майже по коліна в пухких веретвах снігу.

— Паду з утоми — запримітив Петро. — Коби насіпла вже раз проклята зміна варті. Сядьмо на хвилину побіч себе, може так загіємо ся.

Сіли і притиснули ся до себе. Петро стягнув до половини хустку з плечий і накрив нею товарища. Вистала на двох.

— Яка мудра була моя Анка, даючи мені хустку; я вже хотів кілька разів викинути її з торністри.

— О, се було би зле — відповів Петро. — Як вернемо до села, подякую Анці за її хустку. Дарую їй також образ, знаєш сей, що висить над моім ліжком. Так хотів би я вже бути дома...

— Я також — сказав Іван. — Зближаєть ся вже пора сійби. А треба сіяти скоро, аби було що зібрати. Податки певно побільшать, прецінь війна тільки коштує...

— Як тобі не стане, то радо позичу. Будемо вже тепер помагати собі обопільно, а не сварити ся, як досі. Я не знав, Іване, що з тебе такий добрий чоловік, пересвідчив ся аж на війні. Як твоя пшеничка досіє, поможу тобі її зібрати, а ти зате колісь мені також поможеш. Правда, що так, Іване?

— Так, — а вечером, коли вже буде по роботі, прийду до тебе, або ти прийдеши до мене, до хати, будемо говорити про війну і курити файки.

— Ти будеш курити мою бурштинову — докинув Петро.

— Так, а Анка і діточки будуть сидіти при нас і будуть слухати.

— Моя Катинка, мусить бути також при тім і мої хлопці; колісь виростуть з них може такі жовніри, як ти і я.

— А як надійде зима, напалимо собі добре і коло теплих

печий будемо пакати наші файки — продовжав даліше Іван.

— Ти мою бурштинову, а я... Але... коби то вже раз змінили варту і нас злюзували. Я такий голодний і стомлений, що аж мене страх бере. А може забули про нас? Знаєш що, я зійду до табору і спроваджу другу варту.

— Бій ся Бога, сього не роби, не вільно. Смерть чекає того, хто зійде з постерунку. Прецінь Турки недалеко могли би тимчасом напасти на табор.

— То правда, треба остати.

Сніг падав безнастанно, вітер дув щораз сильнійше, ловив цілі тумани і ніс їх просто в лице жовнірів. Притиснули ся ще сильнійше до себе і нічого вже не говорили... Петро почав легко хропіти. Іван його збудив.

— Ти спиш? Пробі, не спи, можеш легко замерзнути.

— Внедовзі був би я на правду заснув; дякую тобі, що ти мене збудив — відказав.

— Памятай, коли би і я може заснув, збуди мене сейчас.

— Добре — сказав друг придушеним голосом.

Настала хвилинка глибокої тишини, переривана тільки свистом вітру. Сніг сипав як божевільний. Оба жовніри мовчали.

Мріяли про вітчизну, теплу свою хатину, про діти, жінку і рідне село. Як гарно дома! Під кошином жевріє вуголь, від печі бє тепло і так розкішно розходить ся по цілім тілі. А тут так зимно, так страшно зимно! Чому ж не надходить зміна варту?...
— — — — —

Іван і Петро не чують вже, як вє буря. Щораз нові купи снігу кидас на них вітер і присишує їх білою, пухкою верствою. Тепло їм під сею осланою.
— — — — —

Проясняючий ся день освітив якийсь повний горбок під лісом, де заснуло вчєра двох жовнірів. На смертельній пікеті заснули на віки два послідні жовніри з трєтого відділу...

Август Меншік.

БІДНИЙ ЛАЗАР

Хата геть в яру за містом...
 З вікон дивить ся на двір
 Бідних скло — припятий тістом
 Покалічений папір...

Ні кошари, ні комори,
 Ні нещасного хлівця...
 І сліду нема на дворі
 Хоч якого дерева...

Хто живе у тій хатині,
 Чим жива його душа.
 Чим себе в лихий годині
 Він і іріє і втіша?

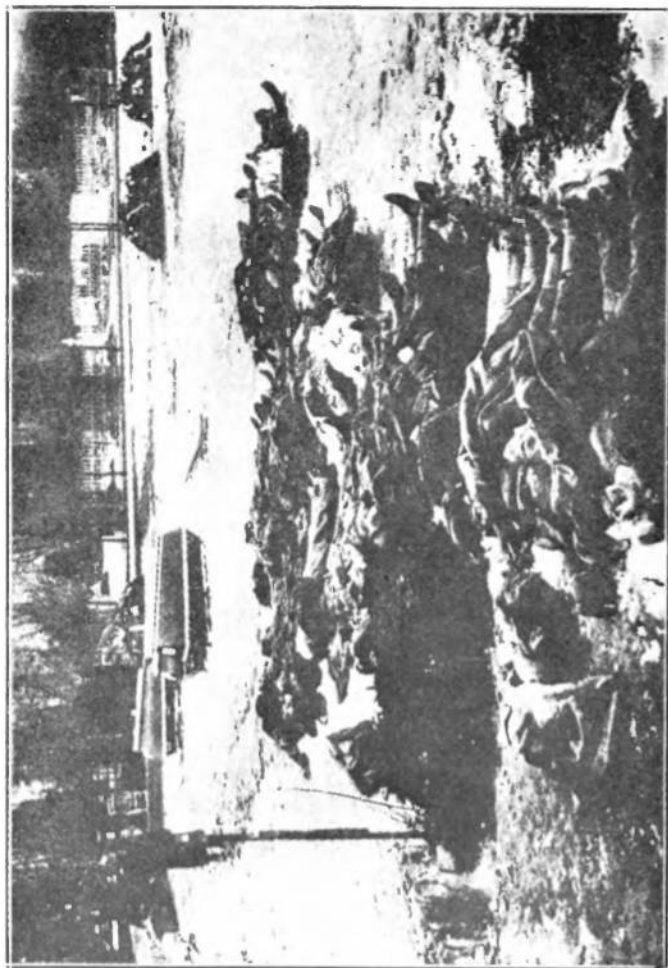
Що він мислить, як погляне
 На будівлі богачів,
 На житє їх сите й пняе, —
 Він, що гине без харчів?..

Бідний Лазар сумовитий!
 Знаю долю я твою:
 Не пригрітий, неомитий
 Жив і вмреш ти у гною.

І одна мана-надія
 Розважа журбу твою:
 “Вмру, то може вже тоді я
 Одпочину у раю”...

А порою враз устане
 Думка, гострая мов ніж!
 “Запалить весь світ!” — і вяне:
 “Гинуть першому мені ж!..”

М. Чернявський.

Се не свои лежань, се вiнськовi i цивiлiнi люди нобинi Москвлями в Мемель

ЯК ДОГЛЯДАТИ ХОРОГО ДОМА ?

Воздух в кімнаті, в якій лежить хорий чоловік, занечищує ся дуже скоро і стає для хорого дуже шкідливим. Тому треба кімнату як найчастійше провітрювати і держати в чистоті.

Коли хоче ся провітрити кімнату належито не можна сего зробити з хорим чоловіком в кімнаті (приміром в зимі), тоді треба хорого перенести до другої кімнати, провітрити хату, огріти її, і тоді донерва внести хорого назад до свіжого, але теплого воздуха.

При провітрюваню кімнати для хорого треба уважати, аби до кімнати входив чистий і не зісутий воздух. Тому кімната для хорого повинна вікнами виходити на город або сад, а не на брудне подвірє або нечисту вулицю.

Воздух кімнати занечищує ся дуже скоро, як в нїм дихає багато людей. Тому треба уникати того, аби хорого відвідували громадно або в його кімнаті курили. Наші люди вже не одного чоловіка загнали до гробу очевидно звичайно не свідомо, через се, що сходили ся у кімнаті хорого на розмову. Відвідуючі хорого повинні дивити ся на те, аби хорому помочи своїми відвідами, а не пошкодити. Як хто може пошкодити, лїпше най не відвідує. Хто відвідує хорого для людських очей, що осььто він такий добрий для хорого, а хорому шкодить той не лише мерзенний лицемір, але й звичайний убієць.

Долівка в кімнаті для хорого повинна бути чисто вмиyta та заметена. Головно треба звертати увагу на кутки, аби піде не лишити бруду або копоту. З кімнати хорого треба винести коци, дивани та все тому подібне, бо воно хорому шкодить тим, що того чінає ся порох. Коли мпють кімнату, треба хорого перенести до другої.

Коло ліжка хорого має бути столик, на яким складає ся всі річи, потрібні для опіки над хорим, як начиння до їди, на лікарства, термометр, лижочки то що.

В кімнаті не треба тримати брудного біля ані хусток до окладів, бо се все занечищує воздух.

Лямпу в комнаті хорого треба удержувати в чистоті, аби не коптіла.

За печію не треба накладати дров ані на під не треба класти полін до сушеня.

Коли лікар має відвідати хорого, треба для нього з гори приготувати чисту умивальню з літною водою, чистий ручник і кавалок мила, як також світло, сірники, чорнило, перо і папір. Се робить на лікаря зле вражінє, коли за тим треба аж шукати, а коли лікар бачить, як хатні за хорого дбають, так і він буде за нього дбати.

Воздух в комнаті не має бути ані за горячий ані за зимний. В літі він повинен бути холодний, в зимі мірно теплий. В літі можна воздух в хаті охолодити через продув, але хорий ніколи не повинен лежати на продуві. Також уставленє в хаті більшого начиння з чистою водою і скроплюванє долівки водою прохолоджує воздух. Теплоота воздуха в зимі не повинна бути низша як 60 градусів Фаренгайта і не више від 65.

Ліжко хорого має бути головою до стїни а ногами на хату. Ліжко має бути відсунене від стїни так, аби можна до нього приступити з обох боків.

Ліжко не має стояти на протязї воздуха ані коло печи.

Постіль повинна бути все чиста.

Хорий, що лежить в ліжку, має бути вбраний в сорочку.

Чоловік, що опікує ся хорим, повинен йому помагати при питю, їдженю. і т. д. Він повинен добре дивити ся і, як не може пам'ятати, записати всякі обяви хвороби; як почене, сон, віддих, теплоту і т. д. Треба дивити ся, якої краски в него скіра, і чи краска змінє ся. Хорого, що потить ся, треба вкрити і хоронити перед продувом.

Тяжко хорого не треба ніколи спускати з очий, головно як він має фебру або сильно горячкує. Притім треба поступати строго після рад лікаря. бо часто найменший недогляд може коштувати хорого житє. З тої причини опіку над хорим, і тимсамим його житя. треба віддавати людям розважним, розумним, тактовним, витривалим і повним самопожертвованя.

На згадку власної хати

ЯК ДОВГО ПРАЦЮЮТЬ АМЕРИКАНСЬКІ РОБІТНИКИ?

(Після урядової статистики з року 1909.)

	робітників	на тисячу
48 годин або менше на тиждень, працювало	523.652	або 79
Від 48 до 54 години на тиждень, працювало	481.157	або 73
54 години на тиждень, працювало	1,019.438	або 154
Від 54 до 60 годин на тиждень, працювало	1,999.307	або 302
60 годин на тиждень, працювало	2,017.280	або 305
Від 60 до 72 години на тиждень, працювало	344.011	або 52
72 години на тиждень, працювало	116.082	або 18
Понад 72 години . . . на тиждень, працювало	114.118	або 17

БОРБА В БОЄВИХ ОКОПАХ

(Після В. Д. А. Ендерсена, капітана інженерського корпусу армії Злучених Держав.)

Новочасна артилерія стріляє так незвичайно дільно та з такою силою, що армія аби ухоронити ся перед дільковитим знищенням, мусить сховати ся під землю. З другої знов сторони, в новочасній війні, висплас ся до битви такі великі маси жовнірів, що про окружуване ворожого крила ледво чи може бути мова і битву треба рішати нападами вирост на фронт. Се ще більше підносить вагу босвого окоу в новочасній війні.

Сильно вибухові гарматні кулі потрапляють змести з лиця землі всяку будову, що зносить ся понад поверхнею землі. Через те воєнна інженерська штука не може вже іживати будов до оборони і ограничас ся до вживання в тій цілі самої землі та піску.

Коротке бомбардуване пільних укріплень не багато їм шкодить, а подекуди навіть помагас о стілько, що робить їх невидними. Зате довше бомбардуване потрапить знищити цілком боєвий окоп, але рухливі оборонці окопу можуть не допустити до сего через неустанну направу окопів. Коли їх артилерія нічне відповідати ворожій артилерії, вони хапають за джагани та рискалі і направляють ушкоджені окопи. Такто минули безповоротно старі часи, коли то жовніри зі славою все перли вперед. Нинішній жовнір — се звичайний копач, що, як стріляє десять хвиль, то потім десять годин копас.

Засада борби в окопах полягас в тім, щоби постарати ся о багато лійій босвих окопів так, що як перенний виаде перед атакoм ворога, то задні держать ся дальше, а за той час, як ворог задержус ся на здобуване одного окопу за другим, спроваджус поміч в жовнірах і артилерії.

Артилерія має бомбардувати не поодиноких людей, але цілі групи.

Виду того, що вона стріляє з далека, її можна умістити на збочах горбків у відлеглості одної до шість миль поза висуненими лініями піхоти. Там гармати с безпечні перед тим, щоби їх зобачив ворог. Ліше ворожі летуни можливі їх уєлявити, та і перед ними закриває ся гармати і канонірів галузями, корчами, деревами або сїном.

Жовніри, що стріляють з гармати, не видять своєї цілі. Ціль видять другі жовніри, далеко від них, і вони телефонують артилеристам куда стріляти.

В близькій стичности з ворогом стоїть піхота, яка до своєї борби мусить мати добрі босві окопи. Босві окопи — се глибокі, вузкі рови.

в яких збіч, звернена до ворога, є стрімка та має немовби сход, так що стріляючі жовіри можуть на них вигідно ставати.

Щоби жовіри, захопані в боєвих окопах, могли там легше здержати атакуючого ворога, вкриває ся землю перед окопами різного рода перешкодами, які здержують його в поході в місцях, де він не може ніяк укрити ся. Найліпше до сего падає ся колючий дріт. Його не можна відстрілити, а навіть, як його перетяти, він скручує ся і задержує в поході. Як є час і нагода, то колючий дріт намотує ся так, що він творить майже непроходиму перешкоду.

Оборонці такого окопу мусять бути так близько, щоби на даний знак зараз їх заняли і боронили. З другої однак сторони піхота в боєвих окопах не встоялаби перед сильним і довгим бомбардуванєм, бо звичайний стрілецький боєвий окоп не дає належної охорони перед огнем артилерії і втрати булиби незвичайно великі. Тому треба мати в сусідстві глибокий і добре закритий боєвий окоп, з якого можнаби перейти до підземних схоронищ.

Межі передними, стрілецькими боєвими окопами і задними, що служать до охорони в часі огню артилерії та для відпочинку, йдуть хідники. Якби ті хідники йшли просто вперед, то ворожа артилерія моглаби не допустити нікого до передного окопу. Тому ті хідники йдуть кривулькою.

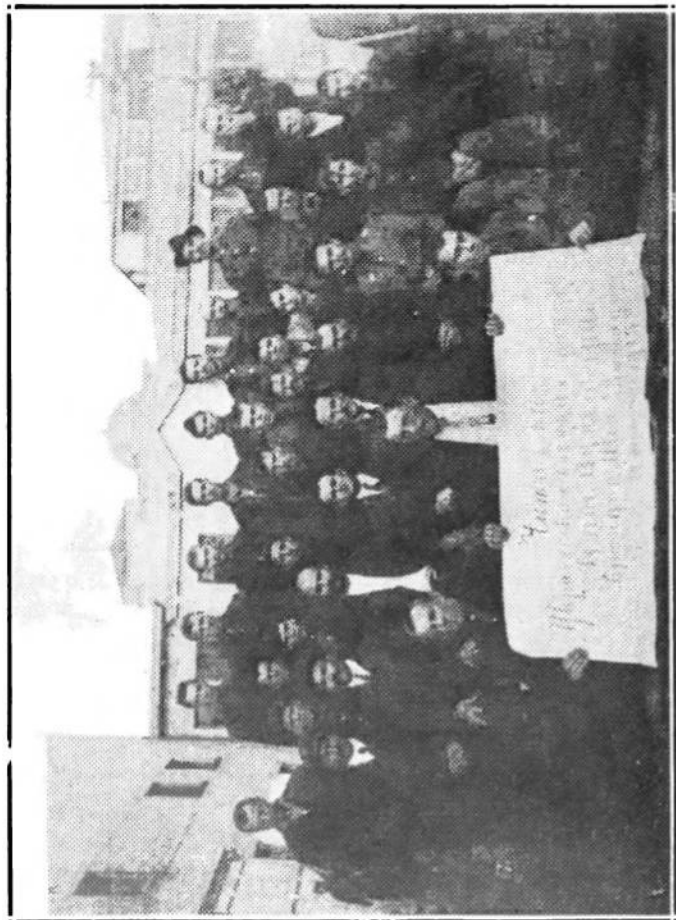
Таї не лише межі тими окопами треба копати переходи. Їх треба копати далеко поза задній окоп. Новочасна артилерія за одну мінуту може знайти ціль і знищити. Тому від першої лінії окопів треба копати переходи геть далеко на цілі милі в зад., аж поки які горби не будуть самі становили природної захорони.

Стрілецькі окопи не конче йдуть без перерви, але часто переривають; ті перерви є боронені артилерією та машиновими карабінами.

Всюди робить ся захорони перед огнем артилерії. Переходи межі поодинокими окопами йдуть кривулькою, в деяких місцях закриті землею, наложеною на бервена. Стрілецькі окопи також закриті такими захоронами що яких 12 ярдів.

Се відносить ся до передних окопів. Поза ними йдуть окопи резерви, що найменше два. Коли підкопує ся до ворога, що сто ярдів копає новий окоп. Як здобуде ся ворожий окоп, перебудовує ся його відповідно до цілий побідників. В той спосіб може дійти до того, що одна армія по якімсь часі боєвих операцій має десять або й більше рівнобіжних до себе ліній боєвих окопів.

Коли проста будова окопу укінчена, жовіри дальше його уліпшають. Копають глибоші захорони і старають ся, аби стіни окопів були тверді і не валили ся. Щоби в окопах не збирала ся вода заводять спетему відводнюваня, навіть закладають рурп, якими збираючу ся в рові

Читальня Українських Воєнних Грoнців "В Послїднїм Ярмі"
Брендон, Ман., Канада.

воду відprowadжують до якого природного збірника. По кількох тижнях боєвих операцій на однім місці боєві окопи переміняють ся в панів сталі укріплення з підземними комнатами і переходами.

При оборонній тактиці боєві окопи служать до того, щоби на лінії полишити як найменше число жовнірів, щоби решту війська зібрати в другім місци, де має ся зробити напад. Лінію держить ся тим, що в охороннім окопі удержує ся оборонну сторону. В стрілецьких окопах уставляє ся варти, які мають дивити ся на рухи ворога, але щодо відкриття тих рухів покладає ся головню на обсерваційні стації та летничу службу. Сторожі по окопах служать лише на те, щоби припинити ворога на так довго, аж поки військо в заді не займе своїх становищ. Головна лінія оборони лежить далеко поза першою лінією окопів, аби було доста часу на данє знаку резерві і висланю її. Переважну масу військ держить ся далеко в місци, деби їх не досягав огонь артилерії.

В той спосіб першу лінію держить ся лінією сторожів, яких зміцнює ся з охоронних окопів. Яких 300 ярдів поза ними стоять помічні відділи, які або зміцнюють оборонців передного окопу або удержують свою лінію, якби оборонці передного окопу цофнули ся до неї. Ще дальше за ними, в центральній охороній позиції удержує ся велику резерву, якої обовязком є удержувати бюче ся військо на певній просторони в боєвім стані: на європейський полк з 3 тисяч жовнірів припадає коло пів милі.

При помочи такої організації забезпечує ся те, що чим дальше тим сила оборонців є більша. Головною ціллю є відбити ворога або, як се не можливо, спинити його на так довго, аж поки не надійде поміч. Навіть якби атак був так сильний, що проломивби передню лінію, то все ще буде часу досить вислати на слабе місце нову лінію війська.

Сторона знов, що держить ся зацішної тактики, мусить держати ся подібної тактики щодо інфантерії, а крім сего мусить мати перевагу в артилерії, без котрої всякий похід вперед бувби чистим маршем на певну смерть.

Напад приготує ся в той спосіб, що батерії артилерії уміщує ся на укритих становищах, з яких можна концентрувати огонь на ту часть окопів, на котру має ся замір доклати атак. Старас ся докладно вивідати ся про положенє ворожих батерій і про лінії його боєвих окопів. На згори умовлений знак окопи і просторинь поза ними починає ся бомбардувати сильно вибуховими кулями, щоби виперти оборонців. Місця, де правдоподобно є артилерія, та переходи межі окопами засипує ся шрапнелями. Притім слідить ся докладно вислід стріляння і всякі рухи ворожого війська.

Рівночасно в передних боєвих окопах збирає ся війська, що мають йти до атак. Коли можна припустити, що ворожа артилерія і піхота мусїла перед огнем артилерії цофнути ся до захоронищ, тоді дає ся піхоті знак до атак. Атакуючі виходять зі своїх окопів, вибрані групи спішать наперед щоби перетяти колючий дріт і усунути уставлені ворогом перешкоди. Решта з багнетами, наложеними на карабіни, йде зараз за ними готова до борби з ворожими жовнїрами, що лишили ся до оборони окопів.

За той весь час артилерія мусить дальше стріляти не перестаючи, мусить скоро відкривати і примушувати до мовчанки ворожі гармати, що стріляють на атакуючі війська. Мусить також обстрілювати всю просторинь перед своїми військами і не давати ворогови вислати помочи. При такій борбі витрачує ся дуже багато гарматних куль. Через се бомбардоване жовнїрі у ворожих окопах мусять держати ся скриті і не показувати ся аж до послїдної хвилі, коли нападаючі підійдуть вже дуже близько, а артилерія перестане стріляти. В сей спосіб артилерія стала конечним чинником в новочасній борбі в боєвих окопах. Артилерія здобуває перевагу, а піхота збирає плоди.

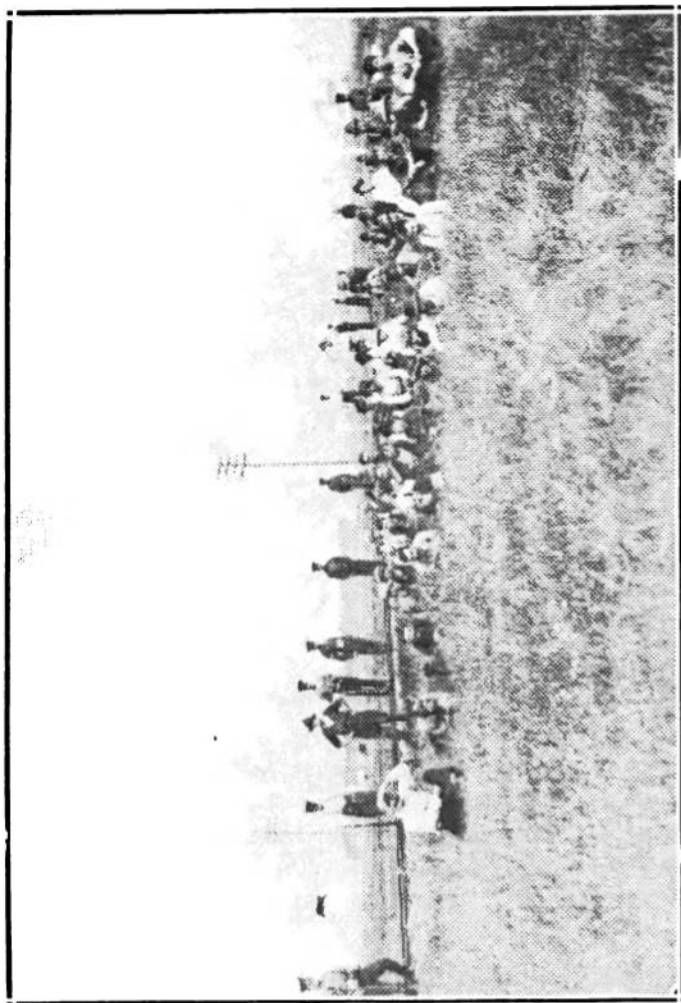
Описаний тут напад се лише один випадок у борбі. А та борба вимагає обережного плянованя, належного приготованя і зібраня війська та засмотреня його в достаточну скількість амуніції, а притім вимагає великої тайни всіх приготовань. Від початку до кінця війська мусять ділати з великою карністю. Остаточний напад майже все робить ся вночі, щоби зменшити втрати. А втрати все великі, навіть як атак владє ся, а ще більші як атак безуспішний.

Здобуте кожного боєвого окопу вимагає такої тактики. Деколи атакoм бере ся кілька лїній боєвих окопів, але звичайно оборонці скоро дістають поміч, лише здобуває ся перший окіп. Один крок лише можна зробити на один раз, а кождий крок є приготованєм до слїдуючого. Лише при помочи таких малих успіхів, з яких кождий зміряє до одного і того самого кінця, можна дійти до вислїду, який може мати тревале значінє.

ЗРІСТ БОГАЦТВА І ТОРГОВЛІ

Зріст богатства. Після справозданя Департаменту Праці і Торговлі зріст богатства в Злучених Державах представляє ся в таких числах: в 1850 р. 7 біліонів, в 1880 р. 42 біліони, в 1900 р. 88 біліонів долярів.

Зріст торгoвлі. Зріст заграничної торгoвлі Злучених Держав був такий. Імпорт (привіз) в 1885 р. представляв вартість 577 міліонів долярів, а в 1910 р. 1.557 міліонів. Експорт (вивіз) товарів: в 1885 р. 742 міліони долярів, а в 1910 р. 1.744 міліони долярів.

Українські воєнні бранці в Канаді в полю на прогульці

ГУМОР І САТИРА

Чому він втопив ся?

Іван і Василь подибують ся на проході.

“Не чули ви нічого про Стефана?” — питає ся Іван.

“Ні! а що з ним?”

“Не чули? Таж цѣле місто знає. Поплив вчєра в лодці на став. Лодка перевернула ся і Стефан втопив ся.”

“Якто? А він не вмів пливати?”

“Пливати? Вмів! Ще й як? Але ви хіба не знаєте, якто остро заборонено полїцією пливати в тїм ставі?”

Гордість

“Кажуть, що Юзьови вродило ся тєля з трома ногами?”

“Що ви не кажете? Він дєсь страшно гордий на се?”

“Гордий?! Ще бїльше, як сама коровище!”

Нїби пощо?

Мати ганьбила сина: “Томку, кїлько разів я тобї говорила аби ти не кїдав камїнем на нікого.”

Томко питає: “Ну а що я маю робити як хлопці будуть метати в мене?”

Мати: “Прийди і скажи менї!”

Томко здивований: “О! Та ти мамо не трафиш і в стодолу!”

Сварив ся адвокат з лїкарем, чия профєсія гарїйша. Лїкар говорив: “Я не скажу, що всї адвокати обманці, але ви самї признати муште, що адвокатура не робить ангелів з людей.”

“Цєвно, що ні” — відповів адвокат — “ви лїкарї рїшучо маєте там бїльше своїх.”

Чому він противний?

Старий Мурин належав до лави присяглих (джурї”) в містї Мізурї. Судили випадок незвичайно жорсткого убїйства. Не було найменшого сумнїву, що обжалований повєсив чорт. Екз думи, що відвїранє ся на ніщо не допоможе, обжалований признав ся до вчинку. На нарадї лави присяглих судїв всї годили ся на засуд, лиш одєн старий Мурин уперто противив ся. Нічого не помогли переконуваня. Коли судія нарештї довітав ся про се, він покликав Мурина до себе і снитав його, чому він

протривить ся потвердженю вини підсудимого. Мурич відповів: “Бо я не вірю в кару смерті.”

Судія питає: “А чому ви не вірите в кару смерті?”

Мурич відповів: “Се тому, пане судійо! Як я був малий, мій старий батько научав мене все, що не треба вбивати нічого, чого не можна їсти.”

Після замаху

Виконано замах.

Скоро потім подибало ся трьох людей. Кождий був обурений замахом. Говорив Перший: “Ми мусимо замкнути всі фабрики револьверів і установити високу кару за виріб таких страшених річий.”

Говорив Другий: “Ні, се не добре. Ми радше усуньмо всіх людей з вигляду яких видно, що вони стріляли-би. Нам треба сильнійшої поліції, більше вязниць, острих законів і судіїв.”

Перервав Третій чемно: “А чи не лучше булоби усунути ті обставини, що позваляють тягнути доходи з виробу револьверів і усунути обставини, що робять убійцем чоловіка, з якого може бути позиточний член суспільности?”

“О! Ніколи!” — закричали згідно оба перші — твій плян то анархія.”

Нагороди

Товпа довго чекала короля. Нарешті з'явив ся.

Він сказав: “Іване возьми отсю стяжку. Від нині ти членом найвисшої шляхти. Ти працював тяжко довгі роки за кепську платню. Ти робив небеспечну роботу. Від тепер ти свій пан. Від нині будеш робив лиш, коли будеш хотів, а на старість дістанеш пенсію.”

“А ти, бароне Неробський, ти лінюхував ціле своє житє. Так як я, так і ти береш ся від завтра до позиточної праці. Не буде більше королів і богачів. Ми будемо робітники-товариші, вільні і рівні товариші!”

Але сього вже було за багато чесним консервативним робітникам.

“Що?” — вони закричали — “знищити наше королівство? Обернути нашу вітчину в дику країну, людей у волоцюг? А не дочеканє ваше!”

І вони під проводом чесного Івана повісили Його Королівський Маєстат на найблизшій гаку в палаті і дозволили баронові Неробському оголосити себе їх Королівською Милостю. І радував ся нарід дуже.

З того наука: Не треба отвирати браму, як довго процесія ще не оставила ся і не готова увійти.

Розмова межи богачами про богача

“Як він здобув свої гроші?”

“Він їх не здобув. То не його, то чужі!”

Панисько “зачекував” пакунок і посунув до колійового воза. По якімсь часі бачить, що залізнична служба не надає його пакунка до пакункового воза, хоч потяг туй-туй відїзджає. Панисько розкричав ся: “Гей ти, дураку, що ти собі думаєш, що не давш мого куфра до пакункового воза?”

Злаяний відповів: “Чоловіче, твій куфер не буде ніколи такий дурний як ти. Він ніколи не піде до другого потягу!”

Славний американський гуморист Марк Твейн пробував одного літа в маленькім місточку. Мешканці того місточка урядили складку на кошти побудованя муру довкола цминтаря. До Марка Твейна прийшли кілька разів о даток. Він все відмовляв ся. Коли його спитали чому він так мало інтересує ся цминтарем, відповів: “Не бачу жадної причини до сього. Ті, що там лежать не хотять відти вийти, а ті, що поза цминтарем, не хотять йти на цминтар. Пощо огорожі?”

Межи дівчатами

Перша: Думаю, що кожда дівчина повинна виходити за муж за ошадного хлопця. Не думаєш?

Друга: Так. Але то дуже тяжко бути зарученим з таким.

Дві мійські панянки з Вашингтону відвідали своїх крєвних у Верджинії. Одна з них дивувала ся: “Слухай, Мейрі. Я не знаю, як корови можуть їсти траву?”

Марія застановила ся хвилину і відповіла: “Я не знаю певно як. Але мені здає ся, що вони їдять тому, що як вони були малі, то їх мама казала їм: як не будете їсти трави, не дістанете “пая”!”

— Що ви берете на катар? — спитала панї пана.

— Чотири хусточки до носа на день, панї.

Адвокат питаннями змучив свідка так, що той аж зажадав води.

“Там” — каже судія — “я знав, що ти його цілком випомпнеш.”

Президент — се такий командант, яким комендерує сто других людей.

Малий школяр прийшов до школи з дуже розчіхраним волосем. “Ти чому не чесав ся?” — питає його учитель. “Я не маю щітки” — відповідає незачесаний. “А чому не чешеш ся щіткою свого батька?” — “Він також не має щітки.” — “Як щітки не має? Чому не має щітки?” — “Бо він не має волося.”

Гарні роботи

Чоловік: Ах, я змучений!”

Жінка: “Він змучений?! Ти? Я тут цілий день стою коло горячої печі, а він собі працює в гарнім холоднім каналі!”

Милосерде

Фабрикант: Мисіс Крамб, я покликав вас, бо хочу вам помочи. Ми завели нову машинерію в нашій фабриці і вже не потребуємо більше слуг вашого чоловіка в нашій фабриці. Нашими новими машинами можуть орудувати трилітні діти. Я готов дати вашій дитині нагоду...

Щедра похвала

Німецький цісар є отвертий і великодушний в своїх похвалах. Він не ограничує тих похвал до свого дому Гогенцолернів. По побіді Німців над ворогами він зателеграфував до своєї синові:

“Я радуюсь з Тобою, Вільгельм. (Син цісаря, німецький престолонаслідник побідив.) Бог був по його стороні і допоміг йому. Йому най буде подяка й хвала. Я шлю Вільгельмови Зелізний Хрест першої і другої кляси.”

Оскар, (другий син цісаря) також одержав зелізний хрест. А Бог що? Він, як сам цісар каже, допоміг Вільгельмови і стояв при нїм в часі битви. Вільгельм одержав нагороду а Бог нічогого?... Як Гогенцолерни дістають зелізни хрести першої кляси, то чому не має Бог дістати хреста бодай другої кляси?

В Найвисшім Суді

“Хто там пукає до дверей?” — питає предсідатель суду.

“То прийшли Справедливість і Право” — відповів секретар.

“Тут лиш одно місце вільне. Проси Право, най увійде до середини” — сказав пан предсідатель.

Вільна країна

(Правдива драма в 2 діях.)

Дія I.

Полісмен: “Ану, йди відси, молода пані, зараз!”

Дівчина-страйкарка (йдуча): “Мені здає ся, що се є вільна країна!”

Дія II.

Судія в поліційнім суді: “Що ви казали до сеї женщины?”

Полісмен: “Я сказав ану — йди, молода пані.”

Судія: “А вона пішла?”

Полісмен: “Так, вона пішла, але звернула ся до мене і каже: Мені здає ся, що се — вільна країна!”

Судія: “Пані, воля сеї країни буде вас коштувати два долари.”

Що означає слово “порядок” в російських військових шпиталях?

(З книжки російського письменника В. Версаєва:
“З тансько-російської війни.”)

“Одного вечера прийшов до бараків якийсь рудий, худий генерал. Мій короткозорий товариш доктор Селюков мав службу. Генерал оглянув його від стіп до голови і крикнув: “Чи ви не знаєте, що як я без шапки, то і ви мусите зняти шапку?!”

“Не знаю. Я з резерви.”

“Так? Ви з резерви? То маєте тиждень арешту, тоді не будете з резерви. Чи знаєте, хто я?”

“Ні.”

“Я інспектор шпиталю! Де начальний лікар?”

“Пішов до міста.”

“Хто його заступає?”

Сестри побігли до Гречишина і шепнули йому, щоби скинув шапку. Тимчасом надбіг инший лікар і зарпортував генералови:

“Ексцеленціє! В нашім движимім лазареті лежить дев'яносто вісім хорих, між ними 14 офіцерів і 84 простих.” Генерал кивнув головою і звернув ся до Гречишина: “Що тут за нелад! Хорі в шапках і навіть лікарі в шапках! Чи ви не бачите, що тут висять образи святих?”

Гречишин оглянув ся на всі сторони і відповів лагідним тоном:

“Тут нема ніяких образів святих.”

“Якто нема?!” крикнув обурений генерал. “Чому нема!? Що то за нелад!” Тут звернув ся до хорого полковника. “І ви також лежите в шапці, хоч повинні давати приклад жовнірам!”

ВИКАЗ ВІДДІЛІВ ПРИНАЛЕЖНИХ ДО Р. Н. СОЮЗА

Відділ	Відділ
1 Тов. Богдана Хмельницького, Olyphant, Pa.	19 Тов. Любов, Coatesville, Pa.
2 Тов. Івана Гонти, Scranton, Pa.	20 Тов. Запор. Січ за Морем, Philadelphia, Pa.
3. Тов. Любов", Taylor, Pa.	21 Тов. Січ, New Kensington, Pa.
4 Бр. св. Івана Хрестителя, Monessen, Pa.	22 Тов. Лицарі св. Георгія, Lancaster, N. Y.
5 Бр. св. Петра і Павла, Ambridge, Pa.	23 Бр. Пресв. Богородиці, Lackawanna, N. Y.
7 Бр. "Добрий Самарянин", Scranton, Pa.	24 Бр. св. Арх. Михаїла, Butler, Pa.
8 Тов. "Запорожська Січ", Meriden, Conn.	25 Тов. Руських Соколів, McKees Rocks, Pa.
9 Бр. св. Петра і Павла, Herkimer, N. Y.	26 Бр. св. Михаїла, Homestead, Pa.
10 Бр. св. Михаїла, Perth Amboy, N. J.	27 Тов. Дністер, New York, N. Y.
11 Бр. св. Михаїла, Brinkenton, Pa.	28 Тов. Тараса Шевченка, New York, N. Y.
12 Бр. св. Михаїла, Canonsburg, Pa.	29 Сест. Неп. Зач. Пр. Діви Марії Ambridge, Pa.
13 Бр. Християнська Любов. Elmira Heights, N. Y.	30 Тов. Петра Дорошенка, Scranton, Pa.
14 Тов. ім. Мир. Січинського, Butler, Pa.	31 Тов. "Січ", Olyphant, Pa.
15 Тов. Тараса Шевченка, Holyoke, Mass.	32 Сест. Пок. Пресв. Богородиці, Pittsburg, Pa.
16 Тов. Запорожська Січ, Canonsburg, Pa.	33 Тов. Мир. Січинського, Chauncy, Pa.
17 Бр. св. Безср. Косми і Дамяна, Scranton, Pa.	34 Бр. св. Івана Хрестителя, Hinsdale, N. H.
18 Тов. Івана Франка, Thomaston, Conn.	35 Тов. ім. Марка Каганця, Wilkes-Barre, Pa.

Відділ

- 36 Бр. св. О. Николая,
Park Place, Pa.
- 37 Тов. Мир. Січинського,
Scranton, Pa.
- 38 Тов. Тисьменця,
New York, N. Y.
- 39 Бр. св. Івана Хрестителя,
Chauncy, Pa.
- 40 Бр. св. Василя,
Cleveland, O.
- 41 Тов. Надія,
Philadelphia, Pa.
- 42 Бр. св. О. Николая,
Sayre, Pa.
- 43 Тов. Заокеанська Україна,
Buffalo, N. Y.
- 44 Бр. св. Володимира,
New Britain, Conn.
- 45 Бр. св. Михайла,
Youngstown, O.
- 46 Бр. св. Стефана,
Trenton, Pa.
- 47 Тов. Молодих Українців,
Smoke Run, Pa.
- 48 Тов. Максима Зелізняка,
Scranton, Pa.
- 49 Тов. Адама Коцка,
Trenton, N. J.
- 50 Тов. Мир. Січинського,
Pittsburg, Pa.
- 51 Тов. Єдність,
Belleville, Ill.
- 52 (Не має назви),
Elmira, N. Y.
- 53 Тов. Мир. Січинського,
Whipple, W. Va.
- 54 Бр. св. Івана Хрестителя,
Red Star, W. Va.

Відділ

- 57 Бр. св. Юрія,
Jessup, Pa.
- 58 Тов. Запорожська Січ,
Camden, N. J.
- 59 Тов. Поступове "Дунаїв",
New York, N. Y.
- 60 Сестр. Зач. Пресв. Діви,
Monessen, Pa.
- 61 Бр. св. Михайла,
Mahanoy Plane, Pa.
- 62 Бр. св. Михайла,
Simpson, Pa.
- 63 Тов. "Атлас",
MtCarmel, Pa.
- 64 Тов. Тараса Шевченка,
Buffalo, N. Y.
- 65 Тов. Тараса Шевченка,
Baltimore, Md.
- 66 Тов. Тараса Шевченка,
Little Falls, N. Y.
- 67 Сестр. св. Анни,
Scranton, Pa.
- 68 Бр. св. Арх. Михайла,
Hazelton, Pa.
- 69 Бр. св. Дмитрія,
Auburn, N. Y.
- 70 Бр. св. Івана Хрестителя,
Dickson City, Pa.
- 71 Тов. "Нове Житє",
Brooklyn, N. Y.
- 72 Бр. св. Тройці,
Vandergrift, Pa.
- 73 Тов. Добрий Самарянин,
Laffin, Pa.
- 74 Бр. св. Юрія,
Westfield, Mass.
- 75 Тов. "Україна",
New York, N. Y.

Відділ

- 76 Сестр. св. Надії,
McKees Rocks, Pa.
- 77 Бр. Добрий Сіятель,
Berwick, Pa.
- 78 Тов. Мир Січинського.
Tuge, Pa.
- 79 Тов. Адама Коцка,
New York, N. Y.
- 80 Бр. Покр. Пресв. Богородиці,
Rhone, Pa.
- 81 Бр. Пресв. Тройці,
Youngstown, O.
- 82 Тов. Українські Козаки,
Brooklyn, N. Y.
- 83 Бр. св. Дмитрія,
Taylor, Pa.
- 84 Тов. Єдність,
Henrietta, Okla.
- 85 Тов. Богдана Хмельницького,
McKeesport, Pa.
- 86 Бр. св. Григорія Богослова,
Blackwood, Pa.
- 87 Тов. Мир. Січинського,
Ann Arbor, Mich.
- 88 Бр. св. О. Ніколая,
Bentleyville, Pa.
- 89 Тов. Запорожська Січ,
South Bend, Ind.
- 90 Тов. Поділя,
Detroit, Mich.
- 91 Бр. св. Дмитрія,
McKees Rocks, Pa.
- 92 Тов. Українська Любов,
Spangler, Pa.
- 93 Тов. ім. Івана Франка,
Chicago, Ill.
- 94 Тов. Українців,
Montreal, Que. Canada.

Відділ

- 95 Бр. Пресв. Богородиці,
Binghamton, N. Y.
- 96 Тов. Богдана Хмельницького,
Keiser, Pa.
- 98 Тов. "Вільність",
New York, N. Y.
- 99 Бр. св. Георгія,
Taylor, Pa.
- 100 Тов. Запорожська Січ,
Passaic, N. J.
- 101 Бр. св. Івана Хрестителя,
Glen Lyon, Pa.
- 102 Бр. св. Володимира,
Chicago, Ill.
- 103 Бр. св. Ніколая,
Mahanoy City, Pa.
- 104 Тов. Подільська Україна,
Cleveland, O.
- 105 Тов. Мир. Січинського,
McKees Rocks, Pa.
- 107 Тов. Тараса Шевченка,
Amsterdam, N. Y.
- 108 Бр. св. Йосафата,
Centralia, Pa.
- 109 Бр. св. Дмитрія,
Rankin, Pa.
- 110 Бр. св. Стефана,
Glenwood, Pa.
- 111 Укр. Пост. Тов. "Любов",
Brooklyn, N. Y.
- 112 Тов. Сокіл,
Detroit, Mich.
- 113 Тов. Запорожська Січ,
St. Louis, Mo.
- 114 Тов. Запорожська Січ,
Alden Station, Pa.
- 115 Бр. св. Івана Хрестителя,
Coaldale, Pa.

- Відділ
 116 Сестр. Сошества св. Духа,
 Scranton, Pa.
- 117 Бр. Добрий Сіятель,
 Maltby, Pa.
- 119 Тов. Мир. Січинського,
 Yonkers, N. Y.
- 120 Тов. Мир. Січинського,
 Nanticoke, Pa.
- 121 Бр. Трех Святителів,
 Nesquehoning, Pa.
- 122 Тов. Мир Січинського,
 Troy, N. Y.
- 123 Бр св. Михаїла,
 Brownsville, Pa.
- 124 Тов. Запорожська Січ,
 Youngstown, O.
- 125 Бр. св. Николая,
 Colver, Pa.
- 126 Бр. св. Михаїла,
 Neffs, O.
- 127 Тов. Січ,
 Minersville, Pa.
- 128 Бр. св. О. Николая,
 Chisholm, Minn.
- 129 Тов. "Гологори",
 New York, N. Y.
- 130 Тов. Івана Франка,
 New York, N. Y.
- 131 Сестрицтво св. Кляри,
 Dickson City, Pa.
- 132 Бр св. О. Николая,
 Russelton, Pa.
- 133 Бр св. Димитрія,
 Pullman, Ill.
- 135 Тов. Тараса Шевченка,
 Muskegon Heights, Mich.
- 136 Бр св. Петра і Павла,
 Brooklyn, N. Y.
- Відділ
 137 Тов. Запорожська Січ,
 New Haven, Conn.
- 138 Бр св. Козми і Даміяна,
 Babylon, L. I., N. Y.
- 139 Бр. св. Петра і Павла,
 Bridgeport, Conn.
- 140 Тов. "Просвіта",
 Ambridge, Pa.
- 141 Бр. св. О. Николая,
 Little Falls, N. Y.
- 142 Тов. Січ,
 Chicago, Ill.
- 143 Бр. св. Івана Хрестителя,
 E. Hammond, Ind.
- 144 Бр. св. О. Николая,
 Tresckow, Pa.
- 145 Тов. Україна,
 Springfield, Ill.
- 146 Бр. св. ап. Петра і Павла,
 McKees Rocks, Pa.
- 147 Тов. Українська Січ,
 Aurora, Ill.
- 148 Бр св. Івана Хрестителя,
 Oxford Furnace, N. J.
- 149 Бр. св. Василя,
 Kulpmont, Pa.
- 150 Бр. св. Димитрія,
 Franklin, Pa.
- 151 Бр. св. О. Николая,
 Holden, W. Va.
- 152 Бр св. Петра і Павла,
 St. Clair, Pa.
- 153 Тов. Український Сокіл,
 Berwick, Pa.
- 154 Бр св. Михаїла,
 Leetsdale, Pa.
- 155 Бр св. О. Николая,
 Newburgh, Pa.

Відділ

- 156 Бр. св. Дмитрія,
Windber, Pa.
- 157 Бр. св. Ап. Петра і Павла,
Trenton, N. J.
- 158 Бр. св. О. Николая,
Herkimer, N. Y.
- 159 Тов. Запорозьська Січ,
Ashley, Pa.
- 160 (Не подав назви),
Crucible, Pa.
- 161 Укр. Пост. Роб. Тов. Поморяни,
New York, N. Y.
- 162 Бр. св. Івана Хрестителя,
Freeland, Pa.
- 163 Бр. св. Антонія,
Stockton, Pa.
- 164 (не подав назви),
Sheffield, Pa.
- 165 Бр. св. Івана Хрестителя,
Rome, N. Y.
- 166 Тов. Тараса Шевченка,
Bound Brook, N. J.
- 167 Бр. св. Дмитрія,
Bayonne, N. J.
- 168 Бр. св. Івана Хрестителя,
Raritan, N. J.
- 169 Бр. св. Гр. Великомученика,
Leechburg, Pa.
- 170 "Тов. Укр. Робітників",
Easton, Pa.

Відділ

- 171 Бр. св. Івана Хрестителя,
Economy, Pa.
- 172 Тов. Запорозьська Січ,
Herkimer, N. Y.
- 173 Бр. св. Ап. Петра і Павла,
Henrietta, Okla.
- 174 Тов. Запорозьська Січ,
N. S. Pittsburg, Pa.
- 175 Бр. св. Петра і Павла,
Northampton, Pa.
- 176 Тов. Зап. Січ К. Трильовського,
Rankin, Pa.
- 177 Бр. св. Андрія,
Breaslau, Pa.
- 178 Бр. св. Івана Хрестителя,
Wall, Pa.
- 179 Тов. Михайла Грушевського,
Chicago, Ill.
- 180 Бр. св. Петра і Павла,
Scarbro, W. Va.
- 181 Бр. св. Петра і Павла,
Leadwood, Mo.
- 182 Бр. св. Івана Хрестителя,
Dixonville, Pa.
- 183 Тов. Просьвіта,
Glenville, Conn.
- 184 Тов. "Запороже за Морем",
New York, N. Y.
- 185 Тов. Мирослава Січинського,
New York, N. Y.

ДЕ ЩО В КАЛЕНДАРИ Є ?

Сторона	Сторона
Пости	Уперед. П. Грабовський
Американські свята	Страйком. Д. Р. Честер
Календаріум	Промисл. Злучених Держав
Законні Постанови про Приїзд до	Чому люди бідні. За Р. Блечфордом
Злучених Держав	— О. Ревюк
Зелізниці	Робітникам Р. Супруненко
Порівняне пасажирських оплат на	Чорт і Робітники (казка)
європейських залізниць	Цивільовані Малпа Ф. Д. Уорен
Статистика залізниць Злучених Держав	Російська Комедія помилок, Др. Кеннен
Почта	Кілько с Українців в світі
Де ваші гроші можуть бути певні	Стяг. П. В-ий
Телеграф	Національне питання в Росії а війна.
Телефон	М. Михайленко
Гроші	Приходить час. Л. Яворенко
Міри і Ваги	Як мужик став довжником у всіх —
Права Робітників	Ф. Волховський
Відшкодоване Робітників і їх родин	Богато ушло борців — О. Коваленко
за ушкоджене і смерть при праці	На смертельній пікеті — Август Меншік
Бюра Посередництва праці	Бідний Лазар — М. Чернявський ..
Контракти	Як доглядати хорого дома
Нотаріальні акти	Борба в босних окопах
Куди дозволене арештоване в цивільних справах?	Вільна Україна
Закони про проценти та передавнене	Виказ відділів приналежних до Р. Н. Союзу
Тестамент	Всячина є на сторонах:
Розділ безтестamentового спадку ..	18, 54, 55, 56, 66, 78, 80, 96, 162, 249, 254.
Зломане Обітниця Женитьби	Гумор і Сатира на сторонах:
Слюби	25, 36, 48, 85, 89, 99, 107, 108, 167, 186, 194, 217, 239, 256, 257, 258, 259.
Розводи	Образи є на сторонах:
Нова женячка розведених	2, 19, 37, 45, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 71, 81, 84, 88, 92, 96, 100, 104, 108, 112, 116, 120, 124, 128, 132, 136, 140, 144, 148, 152, 156, 160, 164, 168, 172, 176, 180, 184, 188, 192, 196, 200, 204, 208, 209, 213, 224, 233, 240, 246, 249, 252, 255.
Двоженство	
Як дістати даром Землю в Злучених Державах	
Як дістати землю даром в Канаді ..	
Організація судів в Злучених Державах	
Право Голосованя	
Як дістати паспорт Злучених Держав	
Конзулі	
Програма Соціалістичної Партії ...	

НОВА КРОВ

Кров грас важну ролю в нашім тілі. Вона кружить без перестанку день і ніч в рівній мірі. А скоро щось спиняє се правильне кружене, або воно йде за скоро або за поволи, то ліченє не треба відкладати.

Кров мусить бути відновлена, як хочемо запообігти тяжкій недугі, яку спричиняє нечиста або ослаблена кров. Нова спляна кров значить житє і енергію; нечиста слаба кров значить невеселість, бл де лице, затверженє. Кождий з нас повинен дбати, щоб його кров була чистою. Се можемо осягнути, як наші органи травлення будуть в добрім порядку. Часом треба лишень лагідного средства як

ТРИНЕРА АНГЕЛІКА ГІРКИЙ ТОНІК

Зажийте дозу того лікарства, зладженого з лічничої кори, корінців і іспанського вина, скоро лиш завважаєте нагле ослабленє, болі в середині,

брак апетиту, вітря,
неправильний столець, кольки і корчі,
неприсмности після їдженя.

Вас пераз здивує скоро полекша, яку Вам пршесе тєс средство. То-ж уживайте його правильно, поки не щезнуть всі неприсмні обяви. Сей препарат подаєть свіжість і силу тілови, розбудить травленє, усуне затверженє. Ціна \$1.00. В антиках.

В ПРИПАДКАХ.

в наглих нападах болю в звихиснях, пухляні штивности карку, в корчах мускулів, поміч мусить бути під рукою для скорого ратунку. В вашій хаті повинен завжди бути

ТРИНЕРА ЛИНИМЕНТ на всякий випадок по міч невя і скоро. Се дуже сильний препарат. Натирайте ним добрі шкіру. Тринера Линимент є домашнє средство дуже дооре на ревматичні і невральгічні болі. Ціна 25 і 50 ц., з почтою 35 і 60 ц. В антиках.

НЕПРИСМНИЙ

Кашель, хоч-би тільки лагідний, завжді є неприсмний. Він може стунити й без лікарства, а може й ні. Він може розвинутися

В НЕБЕЗПЕЧНУ НЕДУГУ.

Щоби позбутися кашлю або перестудженя, застарчив зажити кілька разів

ТРИНЕРА ЛІКАРСТВА НА КАШЕЛЬ

хоч часом треба буде і довше лічити ся. Уживайте того средства на кашель, хрипку, дихавицю, біль горла інфлюенцію і звичайнє перестудженє. Ціна 25 і 50 ц., з почтою 35 і 60 ц.

БОГАТО ПІГУЛОК

Людам продають тисячі великих пігулок, а се найліпший доказ зростаючої недуги **затверженя** і його компенсацій. Деякі пігулки добрі, а інші лихі. Деякі спричиняють болі або вам треба побільшувати дозу без ліякої полекши. Вони не є добрі. Беріть

ТРИНЕРА ЧЕРВОНІ ПІГУЛКИ.

Зажийте тільки одну або дві і більше вам не треба буде. Вони ділають скоро і природно. Їх не треба більше брати, скоро внутрєнности стають правильно робити. Вони помагають и затверженє і походячий з нього біль голови, в деяких жіночих недугах, на перестудженє, неприсмности по їдженю і т. п. Ціна 25 центів. В антиках.

Joseph Triner,

Manufacturing Chemist

1333-1339 S. ASHLAND AVE.,

CHICAGO, ILL.

**Русини, по що вам меш-
кати по чужих домах,
коли можете мати
власну хату!**

Пощо вам оплачувати рент і пе-
реноситись з місця на місце та ни-
щити річи, коли сему можна зар-
адити. Памятайте що в Скрентон е

**Одинокий Руський
Будівничий-Контрактор
ВАСИЛЬ ГРУЦЕЛЯК**

який скаже кождому, як легко і
за тані гроші можна мати свій вла-
сний дім. Буде також церквя. За
вибудоване нових і гарних домів,
як також і церквей має багато по-
хвальних листів з подякою.

Так отже, коли маєте будувати
свій власний дім, чи церков то по-
радьте ся наперед свого чоловіка,
одинокого руського будівничого і
контрактора в околици Скрентон.

Рентуе також автомобілі на ве-
сілья, хрестини або инші родинні
оказії.

Старий телефон 1683-М.

Адресуйте:

CHARLES GRUCELAK
899 Mt. Vernon Ave.,
Scranton, Pa.

**ПЕРША І НАЙБІЛЬША
УКРАЇНЬСЬКА КНИГАРНЯ
В АМЕРИЦІ**

заснована в році 1904
в місті Скрентон, Па.

має на складі великий вибір кни-
жок як: букварі, провідники, чи-
танки, повісти, оповідання, історії,
казки, співаники, штуки театральні,
календарі, молитвеники, піснеслов-
ці, коляди, почтові картки з всі-
лякими видами, листові папери з
друкованим желанем, шортрети
славних людей, образи святих, гу-
мові букви до вироблювання печат-
ток, стереоскопи, побільшуючі шкла
і образці до стереоскопів і всякі
инші цікаві і пожиточні річи.

Катальог висилає даром.

**ЗАМОВЛЕННЯ ПОЛАГОДЖУЄ
ВІДВОТНОЮ ПОЧТОЮ.**

Адреса книгарні:

UKRAINIAN BOOK STORE
701 W. Lackawanna Ave.,
Scranton, Pa.

First National Bank
Of New Kensington, Pa.

**Найстарший Банк
в Нью Кенсигтоні**

МАЄТОК ВИСШЕ \$1,100.000

Платимо 4 процент від
ощадностей

ГРОШІ посилаємо до старого
краю скоро і дешево поштою
і телеграфічно

ШИФКАРТИ продаємо на всі
лінії по тій ціні що і компанії

**У нас можна розмовитись
по руськи**

ЧОМУ СЕ ТАК? І найліпший та найсильніший робітник часом знесилить ся і завважає, що сила та охота до праці його опускають; стає лінивий і тяжко йому виконати ту працю яку колись робив охотно та легко. Здає ся йому, що його сили не вистарчають до праці. Немає охоти до їди, відкладає роботу, чує, що є оспаний хоч мав досить спочинку. Се знак, що в его тілі не все в порядку, що йому щось бракує! Такий стан особливо для робітника дуже прикрий, тому не дивно, що вганяє за ліком який би його відсвіжив і покріпив. В таким разі треба звернути ся до досвідченого ліку, яким є:

МИХАЙЛА БОСАКА ЛІЧНИЧЕ ГІРКЕ ВИНО

Вино се зроблене з чистого червеного вина і з корінців лічних рослин. Що се правда, що тут твердимо, доказує найліпше се, що *Інтерне Ревю Діпартмент у Вашингтоні, провіривши формулу сего вина дозволив, щоби воно було продаване під іменем: "Bosak's Medical Bitter Wine"*, як лік без спеціального дозволу.

Многі жолудкові "битерси" вирабляють з чистого алкоголю. Вони ділають скоро, але сейчас опісля слідує реакція. Лічниче Гірке Вино Михайла Босака зроблене з чистого червеного вина, тому його діланс є тривале.

Вживанс Лічничого Гірконого Вина Михайла Босака піддержує і привертає апетит, помагас травленю страви, запевнює спокійний сон, робить чоловіка спосібним до праці, робить його веселим, енергічним.

Як вживасте сего ліку не будете мати затвердження і його наслідків: болів в сердині, кольки, корчів, нагромадження газів, вонітів і т. п.

На кожній фляшці Лічничого Гірконого Вина Михайла Босака або **Bosak's Medical Bitter Wine** мусять бути охоронні ознаки показані на образку, інакше не є правдива.

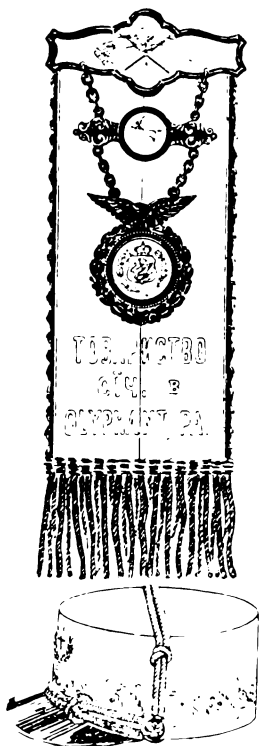
СТЕРЕЖІТЬ СЯ ПІДРОБЛЕНЬ.

Ціни Лічничого Гірконого Вина Михайла Босака є такі: дванайцять (12) фляшок \$8.00; шість (6) фляшок \$5.00; чотири (4) фляшки \$3.25; дві (2) фляшки \$1.75; одна (1) фляшка \$1.00. При замовленях шістьох (6) або більше фляшок, ми оплачуємо експрес до слідующих стейтів: Пенсильвенія, Вест Верджинія, Мериленд, Нью Йорк, Нью Джерси, Конектикот.

Незабудьте на сей знаменитий домашній лік, а найліпше зробіте як будете його мати дома під руками. Як ще його не маєте, пишть на слідууючу адресу:

MICHAEL BOSAK

434 LACKAWANNA AVE., :: SCRANTON, PA.

Як Ви секретарем або яким другим урядником вашого товариства, то не забудьте, що

ІГЕЛ РІГЕЛІЯ КОМПАНІ

— робить —

**Найліпші Прапори,
Стяжкові Відзнаки,
Відзнаки Металеві і з
Иншого Матеріалу,
Шапки і т. п.**

По найдешевших цінах.

Не замовляйте нігде тих річий доки не побачите наші пробки та не довідаєте ся про наші ціни.

EAGLE REGALIA CO.

115 NASSAU STR., NEW YORK CITY.

ФАКТИ ПРО FIRST NATIONAL BANK

OF SCRANTON, PFNN'A

334 LACKAWANNA AVENUE

З'організований в 1863

Капітал	\$ 1,500.000.00
Надвижка	1,000.000.00
Перозділені Зиски ...	456.265.08
Депозити	17,877.546.65

Ц. С. Вестон, през. І. Б. Димин, вайспрез.
Френк Гомлер, касієр,
А. Дж. Айвз, А. Т. Гонт, Дж. С. Най,
помічники касієра.

Форст Нешенел Бенк се найбільший і найсильніший Банк в Пенсильвенії поза Філадельфією і Пітсбургом. Він має більший капітал, надвишку і депозит як котрий небудь другий Банк в повітах Лакавана і Люзорн.

Урядники і директори Форст Нешенел Банку досвідчені фінансисти та банкіри і числять ся між найбогатших і перших гержан повіту.

З сьм Банком повинні ви мати до діла, бо він стоїть під наглядом Уряду Злучених Держав.

Ми приймаємо депозити від одного доляра в гору і платимо три процент від сто піврічно.

Колектуємо пейду, гроші з Банків, спадщину і т. п. у всіх частях Злучених Держав і Європи.

Видаємо дрефти, чеки, моніордери, до всіх частий Америка і Європи, також висилаємо гроші телеграфічно.

Будьте певні, що ми все раді бачити вас в сьм Великім Банку та що ми навмисно держимо урядників які говорять по українськи, щоб ви могли полагодити ваші діла в вашій матерній мові.

Маючи до діла з Першим Народним Банком, що зове ся по англійськи Форст Нешенел Бенк, ви можете бути певні, що ваші гроші будуть безпечні та що вас обслужать вдоволяючо. Сей Банк вітворений щодня від 9 рано до 4 після обіда. В Суботу від 9-ої рано до 12-ої в полудне і від 7-ої до 9ої вечер.

ЩО Є РУСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ ?

РУСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ. се одинока в Америці
запомогово-народна організація, котрої девізом є:

“Оден за всіх, всі за одного”!

Ціль організації: Нести поміч не тільки матеріяльну.
але і моральну всім своїм членам, як і їх найблисшій рідні.

Руський Народний Союз з кінцем місяця
грудня 1914, мав **4,878** дорослих членів, **454** дітей
і готівки **\$41,798,27**

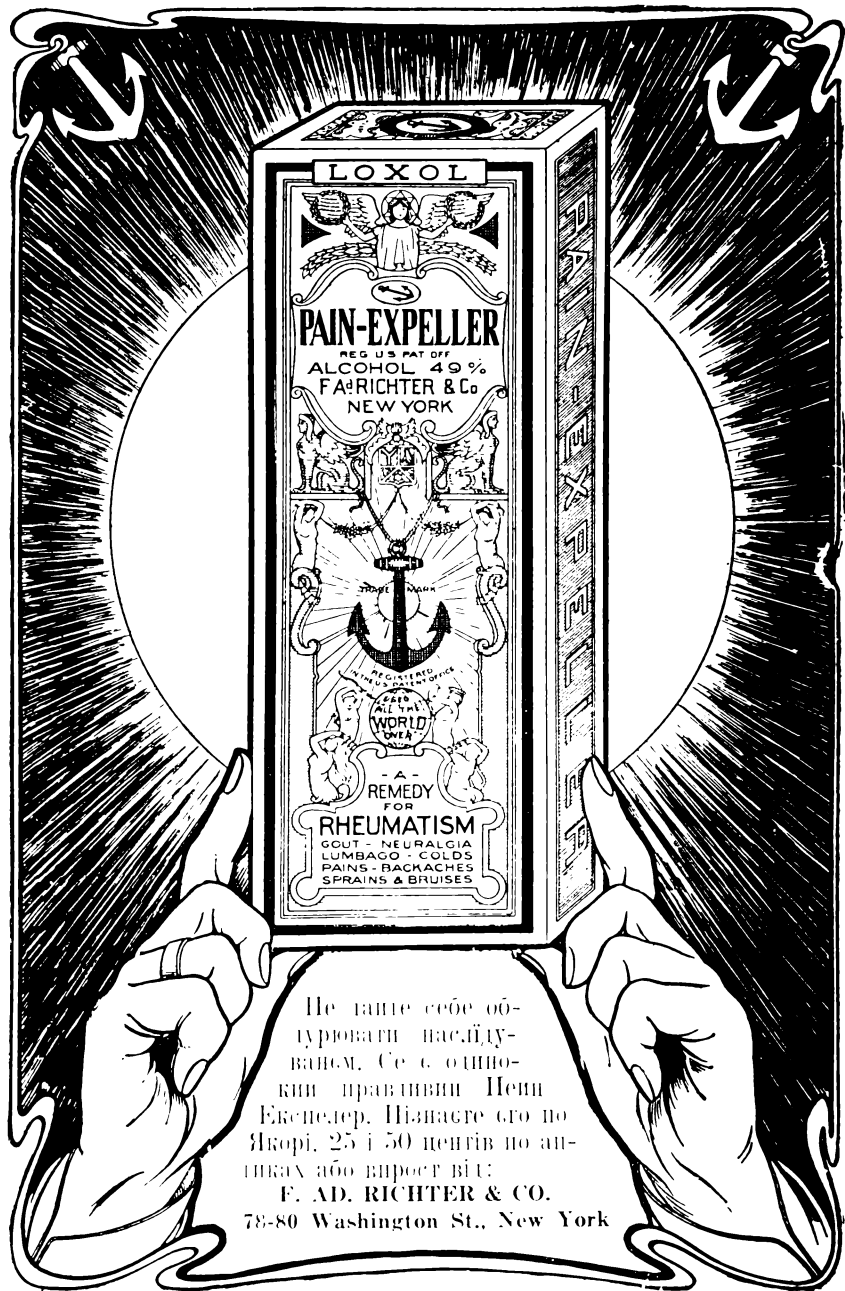
Від 1-го Січня, 1915 р. по кінець місяця ве-
ресня, 1915, Р. Н. Союз мав такі доходи і розходи:

Місяць	Дохід	Розхід
Січень	\$6,568.10	\$9,639.58
Лютий	7,334.14	4,062.69
Марець	7,328.40	12,242.02
Цвітень	7,062.61	4,763.62
Май	7,720.87	6,950.85
Червень	7,756.52	7,211.91
Липень	7,196.14	10,177.91
Серпень	6,544.15	2,955.45
Вересень	8,766.27	4,863.09
Разом	\$66,277.20	\$62,867.12
Загальний дохід з фондами Руського Народного Союзу	\$66,277.20	
Загальний розхід без фондів Руського Народного Союзу		62,867.12
Надвижка приходів над розходами.....		3,410.08
Загальний процент		640.99
Разом отже майно Р. Н. С. з кінцем вересня .		45,849.34
5,865 дорослих членів і 754 дітей.		
В протягу 9 місяців Р. Н. С. виплатив по- смертного по членах	\$22,765.00	
По женах членів	7,000.00	
Запомоги членам,	1,780,00	
Виплатив на власні проперта,		10,259.00

Що робить разом готівкою і в пропертах ... \$56,108.34

Скрентон, Па. 30. вересня, 1915.

МИХАЙЛО БЄЛЯ.

Не гаїте себе об-
 турювати насліду-
 ванєм. Се є оцно-
 кий правийши Пеші
 Експелер. Цїзнаєє єго по
 Якорі, 25 і 50 центів по ап-
 тиках або впрест біт.
 F. A. RICHTER & CO.
 78-80 Washington St., New York

ЧИ ВИ Є ПЕРЕДПЛАТНИКОМ “НАРОДНОЇ ВОЛІ” ?

Коли ще сеї часописи не передплачуєте, то зачніть
передплачувати її сейчас

“НАРОДНА ВОЛЯ” є одною з найбільших українських ча-
сописий в новім і старім краю.

“НАРОДНА ВОЛЯ” виходить два рази тижнево — в середу
і суботу.

“НАРОДНА ВОЛЯ” подає цікаві новини американські і
красві, суспільно-наукові розвідки і все, що дотичить
життя українського робочого народа в Америці і на
Україні.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

В Злучених Державах на цілий рік	\$2.00
В Злучених Державах на пів року	\$1.00
До Канади і Старого Краю на цілий рік	\$2.50
До Канади і Старого Краю на пів року	\$1.25

ЯК ЗАМОВЛЯЄТЕ “НАРОДНУ ВОЛЮ”, ТО ВІДПОВІДЖТЕ
НА СІ ПИТАНЯ:

Мов імя і назвиско є

Мешкаю (тут подайте число дому, улицю або поchtову баксу)
.....

Місцевість

Гроші належить висилати враз з замовленем на почто-
вий або експресовий моні-ордер або в реджістрованім листі
на адресу:

NARODNA WOLA,

524-530 OLIVE STREET, :: SCRANTON, PA.

ЧИ НАЛЕЖИТЕ ДО УКРАЇНСЬКОЇ РОБІТНИЧОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РУСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

Є се народна, українська робітничка заповомога організація, до якої повинен належати кождий наш поселенець без огляду на релігійні чи політичні переконання і забезпечитись на будуче на случай каліцтва чи смерти.

РУСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

Принимас членів на 1,000 дол., до 40 літ життя і платить в разі смерти члена або мужа члениці 400 долярів.

Принимас членів на 500 дол., до 45 літ життя і платить в разі смерти жінки члена або мужа 200 долярів.

Платить за втрату одного палця від 25 дол. до 75 дол.

Платить за втрату трех палців 225 дол.

Платить в разі утрати ока 200 долярів.

Платить в разі утрати ноги 300 дол.

Платить в разі утрати правої руки 400 долярів.

Дас заповому на випадок хвороби члена 120 дол. на рік.

Дас заповому з Фонду Бідних.

Дас заповому на старі літа члена.

Не повинно бути ні одного нашого поселенця, який би не належав до сеї великої громади, котра зістала заснована доперва з кінцем 1910 року, а вже числить до 7 тисяч членів по всіх закутинах широкої американської землі.

Руський Народний Союз зріс в тих 5 роках свого існуваня до тої степені, що закушув свій власний дім, котрого вартість днесь представляє 25,000 долярів.

Руський Народний Союз має свої машини друкарські, котрих вартість перевишав 15,000 долярів.

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА І ВИ СЕЙЧАС. Єслиж нема відділу Руського Народного Союзу у Вашій місцевости, постарайтесь самі такий відділ заложити, а се легка річ, бо тільки п'ять членів потреба, щоби з'організувати відділ до Р. Н. Союзу.

По всякі інформації просимо голоситись на адресу:

Ruthenian National Union
524-530 OLIVE STREET, :: SCRANTON, PA.